

ספרי אוסף

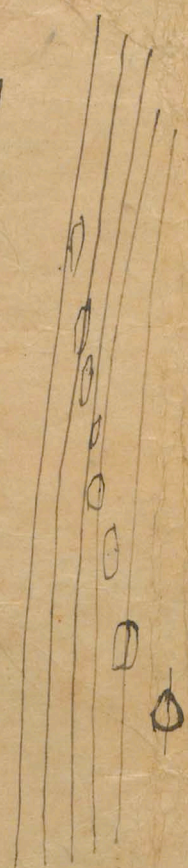
1

Greek

III
6511

Locker

Locker

Нейман, Моше. Швейцарско-
Мухтевей иврит. —
ВЕНА, 1894.

ספר

מכתבי עברית

כולל תבנית אגרות ומכתבים בלשון עבר ואשכנז
אשר כבר היו לעולמים

מהחכם מו"ה משה שמואל ניימאנן
ומהחכם מו"ה שלום הכהן ז"ל

ללמד לבני יהודה קסת הסופר בלשון למודים, ונערי בני ישראל,
אשר כבר עשו ידיהם תושיה בכתב ולשון, ויכלו לכתוב רעיונותיהם
על ספר בלי יגיעה ועמל רב.

ועתה נתוספו עליהם מכתבים שונים. חדשים וגם ישנים, יקרים ונעימים
אשר לא באו עוד בדפוס ולא נראו לעולמים, מאת חכמי
זמננו גדולים חקקי לב, אשר הריצו איש אל רעהו בלשון צח ונקי
על כל דבר חפץ לעת מצוא, ויגילו בהם מביני מדע וישמחו כל
רואיהם. נקבצו יחד על ידי החכם המפואר מו"ה

מאיר הלוי לעמערים.

Hebräisch-Deutscher

Briefsteller

WIEN, 1894.

Eigenthum und Verlag von Jos. Schlesinger's Buchhandlung.

I. Bezirk, Seitenstettengasse Nr. 5.

Erbenkarte

~~~~~  
Druck von Moritz Knöpflmacher, II., Obere Donaustrasse 63.  
~~~~~

3050-11
ГОСУДАРСТВЕННАЯ
БИБЛИОТЕКА
ИМ. В. И. ЛЕНИНА

אינהאלטספערצייכנים.

מחלקה הראשונה.

ספר מכתבי עברית מאת החכם ר' משה שמואל ניימאן.

	בריעף
11—1	1 ב'ז 20 צום איבערזעצן אויס דעם דייטשען אינים העבראָאישע
	20—90 העבראָאישע אָריגינאלבריעפֿע, פֿאסט אללע מיט דארויפֿפֿאלגענדער
	דייטשער איבערזעצונג פֿאלגענדערדען אינהאלטס :
	20 ענטשולדיגונג אן איינען גראָספֿאטער איבער נישטשרייבען אונד פֿער-
11	זיכערונג דעם פֿלייסעם.
	21 בעריכט איינעם זאָהגעס אן זיינע עלטערן, איבער דיא גענענשטאָנדע
12	דיא ער לערנט.
13	22 אן איינען גראָספֿאטער וועגען אבוועזענהייט דעם פֿאטערס.
—	23 אן עלטערן, דענען מאן דיא אנקונפֿט אום בעשטימונגסאָרטע מעלדעט
14	24 אן דיעזעלבען איבער דיא געפֿונדענע אויפֿנאהמע.
15	25 דעסזעלבען אינהאלטס.
—	26 דאנקשרייבען אן עלטערן פֿיר דיא עמפֿאנגענע געלדסוממע.
16	27 ביטשרייבען אן עלטערן אום געלדאונטערשטיטצונג
	28 ענטשולדיגונג איינעם זאָהגעס, רער זיינע עלטערן דורך לאנגעם נישט-
18	שרייבען בעטריכט (נור להיק).
—	29 וויא דער 27. בריעף (נור להיק).
	30 פֿריידענבעצייגונג איבער דאס וואָהלבעפֿינדען דער עלטערן אונד אננאהמע
19	איהרער איינלאדונג אויף יום טוב
20	31 דעסזעלבען אינהאלטס.
21	32 דאנקזאונג אן עלטערן אום 13. געבורטסטאג (בר מצוה)
—	33 דעסזעלבען אינהאלטס (נור להיק).
32	34 גראטולאציאָן צום געבורטסטאגע דער עלטערן.
23	35 דעסזעלבען אינהאלטס.
26—24	36—39 נייאיהרסווינשע.
27	40 אללגעמיינעם איינלאדונגסשרייבען צור פֿערמאָהלונג דעם קינדעס.
28—27	41 אונד 42 איינלאדונג מיט דער ביטטע ברויטפֿיהרער צו זיין.
29	43 דאסזעלבע אן דיא גראָסעלטערן פֿאן ברויט אָדער ברייטיגאם.
31—29	44—46 אנטוואָרטען אויף דיעזע איינלאדונגען נעכסט גליקוואיש
	47—52 בעריכטע פֿאן געבורטען, ענטבינדונגען (גליקווינשע) אונד איינלא-
	דונגען צור געפֿאטערשאפֿט (סנדק) אונד צור בעשניידונג אלס (מוהל)
34—31	נעכסט אננעהמענדען אונד אבשלאָגניגען אנטוואָרטען
34	53 בעריכט אונד טראָסשרייבען איבער דען טאָד איינעם פֿאטערס.
35	54 איין ברודער מעלדעט זיינעם ברודער דען טאָד איהרער מוטטער
	55 זענדרשרייבען איינעם לאנדעספֿאָרשטעהרס (ראש מדינה) צור אללגעמיינען
36	פֿערזאמלונג.
37	56 אויפֿפֿאָרדערונג וועגען ענטריכטונג ריקשטאָנדיגער שטייער
—	57 אנטוואָרט איינער געמיינדע אן דען אָבערפֿאָרשטעהער

זייטע	בריעף
38	58 איינלאדונג אן איינען לאנדמאן צום געריכט (כית דין) צו ערשיינען
—	59 איינלאדונג צו ערשיינען צום געריכט (כית דין) וועגען טהיילונג איינער פֿערלאססענשאַפֿט
39—38	60 אונד 61 אויפֿנאהמסבריעף איינעם ראכבינערס
40	62 אנטוואָרט איינער געמיינדע אויף דיא אנגענאָממענע שטעללע איינעם ראכבינערס
—	63 אנווכן איינעם קאנטאָרס (חזן) אן איינער געמיינדע אום דיא קאנטאָרס שטעללע
41	64 עמפֿפֿעהלונגסשרייבען פֿיר איינען פֿערארמטען מאן
42	65 אויפֿפֿאָרדערונג צור קאָללעקטע פֿיר איינע אכגעבראנטע געמיינדע
—	66 ביטשרייבען אן איינען ראכבינער, דער אן זיינער געמיינדע פֿערהיירא-טהעמען טאָכטער בייצושטעהען אונד זיא מיט איהרעם נאטטען אויסצוואָהנען
43	67 איינע געמיינדע בעקלאנט זיך בייא איינער אנדערן וועגען דעם אונרעכטס דאס איינעם איהרער מיטגליעדער דאָרט ערליטטען האט
44	68 איין זאָהן ביטטעט זיינען בעלידיגטען פֿאטער אום פֿערצייהונג
46	69 אנטוואָרט אויף דעם פֿאטערס פֿערצייהונג
47	70 ערמאהנונגסשרייבען אן איינען ברודער דער אויף אבוועגע געראטהען
48	71 אנטוואָרט אונד דאנק דעם פֿעראירטען ברודערס
—	72 איין ברודער ביטטעט דען אנדערן אום ראטה אונד ביישטאנד
49	73 אנטוואָרט, טראָסטשרייבען
—	74 90 העבראָאישע פֿריינדשאַפֿטסבריעפֿע פֿערשיעדענען אינהאלטס
62—50	

מחלקה השניה.

בריעפֿע איבער דיא פֿערשיעדענען לעבענספֿערהאלטניססע איינעם יונגען מאננעם העבראָאיש אונד דייטש, אין איינעם לייכטען אבער געדיגענען סטיעלע, אויס דעם ס' כתב יושר מהחכם המפורסם כמז"ה שלום הכהן ז"ל.

1	יעמאנד דער זיינען זאָהן נאך איינער גראסען שטאדט צום שמודיריען שיקען ווילל, פֿראנט זיינען דאָרט וואָהנענדען ברודער, אָב ער דענועלבען אין זיין הויז אונד אנטער זיינע אויפֿזיכט נעהמען וואָללע, אונד ריהמט דיא גוטען אייגענ-שאַפֿטען זיינעם זאָהנעם
64—63	
2	אנטוואָרט דעם ברודערס, דער דיא אנפֿראגע בעיאהט
65	
3	דער זאָהן מעלדעט זיינעם פֿאטער זיינע אַנקנפֿט אן דעם אָרטע זיינער בע-שטיממונג אונד דיא גוטע אויפֿנאהמע פֿאן זיינעם אָנקעל; ער שטאטטעט זיינעם פֿאטער דאנק אב פֿיר אללע זיינע פֿאָטערליכען וואָהלטהאטען
66—65	
4	אנטוואָרט דעם פֿאטערס, פֿערשיעדענע לעהרען אונד פֿערהאלטונגסרענעל ענטהאלטענד
67	
5	דער אָנקעל מעלדעט זיינעם ברודער דאס גוטע פֿערהאלטען זיינעם זאָהנעם, טאדעלט איבער זיינען איבערטריעבענען פֿלויס
69—68	

	בריעף	
6	דער פֿאטער בעצייגט זיינעם זאָהנע זיינע צופֿריעדענהייט, שיקט איהם געשענקע	זייטע
70—69	אונד ניבט איהם מעהרערע לעבענסרעגעלן	
71	אנטוואָרט דעם זאָהנעם	
8	דער אָנקעל קלאגט זיינען נעפֿפֿען אן, דאס ער זיך צו זיינעם נאכטהייל נעאָג-	
72	דערט האבע אונד נאנץ אויסגעארטעט זיין	
74 73	דער פֿאטער ניבט זיינעם זאָהנע שארפֿע פֿערווייזע אונד דראָהונגען	
74	דער זאָהן ביטטעט דעמיטהונסט אים פֿערצייהונג אונד ענטקראַפֿטעט דיא	
75	אנקלאגע	
11	דער אָנקעל מעלדעט זיינעם ברודער דיא מאַראלישע בעססערונג דעם נעפֿפֿען,	
72—76	אונד דעססען וויעדערהערשטעללונג זיינער קראנקהייט	
78	שרייבען אן דען יונגען סטודענטען פֿאן איינעם זיינער יוגענדפֿריינדע	
79	אנטוואָרט	
14	דער פֿאטער גראטולירט זיינעם זאָהנע צו דעססען 18. געבורטסטאגע אונד	
80	מאכט איהן מיט דעם פלאן זיינעם אָנקעלס בעקאנט, איהן אין זיינע האנדלונג	
81	צו נעהמען	
16	אנטוואָרט דעם זאָהנעם	
16	איין יונגער מענש ביטטעט דען האנדעלסקאָמפֿיס, דאס ער איהם אין דער	
82	האנדלונג דעם אָנקעלס איינע שטעללע פֿערשאפֿע	
83	אבשלאָגניגע-אנטוואָרט	
84	נינסטיגע אנטוואָרט	
19	דער פֿאטער בעקלאגט זיך איבער דאס לאנגע שטילשזוויגען זיינעם	
85—84	זאָהנעם	
85	אנטוואָרט דעם זאָהנעם, דער דען טאָד זיינעם אָנקעלס מעלדעט	
21	פֿאָרטזעטצונג דעם פֿאָריגען בריעפֿעם, דיא נאָהערען אומשטאָנדע פֿאן דער	
90—86	קראנקהייט אונד דען לעצטען שטונדען דעם ענקעלס ענטהאלטענד	
91—90	יעמאנד מאכט דעם פֿאטער איינען הייראטסאנטראג פֿיר דעססען זאָהן	
92—01	אבשלאָגניגע אנטוואָרט	
24	שרייבען דעם יונגען מאנעס אן דיא געשאפֿטספֿריינדע זיינעם פֿערשטאָרבענע	
93—92	אָנקעלס	
93	אנטוואָרט	
94—93	דער פֿאטער לאדעט זיינען פֿריינד צור האַכצייט זיינעם זאָהנעם איין	
95	שולד איינפֿאָרדערונג	
96—95	אנטוואָרט	
97—96	גראטולאציאָנסשרייבען	
80	דער זאָהן מעלדעט זיינעם פֿאטער דיא ענטבינדונג זיינער פֿרויא פֿאן	
98	איינעם זאָהנע	
98	אנטוואָרט דעם פֿאטערס	
99	דער פֿאטער לאדעט זיינען זאָהן צו זיינעם 70. געבורטסטאגע איין	

מחלקה השלישית.

יבואו בה מכתכים ואגרות שונים מחכמי הזמן אשר הריצו איש אל רעהו לעת מצוא על ענינים רבים ונכבדים בטוהר הגיון וצחות בלשון, ומכתבי הרמב"ן ז"ל אשר לא היו עודנה ברפוס, נאספו יחד מאת החכם מו"ה מאיר הלוי לעטערים נ"י.

	בריעף
א	מכתב מהחכם המליץ המפואר מו"ה נפתלי הירץ וויזל ז"ל אל החכם מו"ה אלי מורפורנו ז"ל
100	
ב	מכתב מהחכם המליץ יצחק ערטער ז"ל לאיש בחור משכיל אחד
202	מכתב מהחכם הכולל מו"ה א"א איגל, רב דקריוו טשערנאָוויטץ דאָקטאָר
103	אונד פּראָפּעסאָר דער אָריענטאלישען שפּראַכען
104	מכתב מאיש המודות אחר מחכמי הדור בק"ק בראָדי
ה	מהחכם המפואר שמשון בלאָך הלוי להחכם מו"ה יצחק בלומענפעלד
110	
ו	מהחכם המפואר שניאור זאקס להח' המפואר מו"ה מאיר הלוי לעטערים
113	
ז	מהרב הגאון הח' מו"ה שלמה ליב ראפאפורט, ראבדק"ק פראג אל חכם א'
114	
ח	מהחכם המפואר שמו בקהל ישראל מהו' יצחק שמואל ריגיוו להחכם מה"ל נ"י
116	
יט	מהחכם המליץ מאיר הלוי לעטערים אל חכם א'
117	
י	מהחכם הנ"ל אל חכם אחד
117	
יא	מהחכם המפורסם שמואל דוד לוצאטו נ"י אל החכם מה"ל
120	
יב	ההחכם מו"ה יהודב ליב גרוש לחכם א'
121	
יג	מהחכם מו"ה זעליג צבי מאַנדשיין לחכם אחד
122	
יד	מהחכם מו"ה יעקב שמואל ביק לחכם א' בק"ק קולקוב
123	
טו	מהחכם הנ"ל להחכם מו"ה שמשון בלאָך
125	
טז	מהחכם החוקר מו"ה נחמן קראַחמאל להחכם מו"ה זאב וואָלף שיף
127	
יז	מהחכם מו"ה דוד הלוי רב באטשעלבערג לחכם מה"ל
130	
יח	מהחכם מה"ל להחכם יהודא ליב מיזיש כעהמ"ח קנאה האמת
131	
יט	מהחכם הנ"ל להרב הגאון מו"ה משה סופר אבדק"ק פ"ב
133	
כ	תשובה מהרב הגאון להחכם הנ"ל
134	
—	מהחכם מו"ה אברהם יצחק דא קאמין להחכם מה"ל
כא	
135	מהחכם מה"ל להמשכיל יוסף לעבענאָהן בוויילנא
כב	
136	מהחכם מו"ה א"מ מאָהר להחכם מה"ל
כג	
137	תשובה מהחכם הנ"ל להחכם הנ"ל
כד	
—	אגרת תשובה מהח' המליץ מו"ה איצק אייכל להחכם מו"ה שלום הכהן
כה	
138	מהחכם המהדרק"ק מו"ה יהודא ליב בן זאב להו"ה מו"ה דוב בער גינצבורג
כו	
139	מהרב הג' מו"ה ש"ל ראפאפורט ראב"ד דק"ק פראג להחכם מו"ה יהודה נ"י
כז	
141	מהחכם מה"ל לחכם אחד
כח	
144	מהגאון רבינו משה בן מיימון ז"ל להחכם המעתיק ר' שמואל אבן תבון ז"ל
144	
ל	מהחכם המפורסם מו"ה משה בן מנחם מדעסא להגאון מו"ה יעקב עמדן ז"ל
145	
לא	מהחכם הנ"ל להחכם מו"ה יוסף יזיזא
146	
לב	מהחכם הנ"ל להחכם המדוקק כמו"ה אליים
147	
—	מהחכם הנ"ל להחכם הנ"ל
לג	
149	מהחכם הנ"ל להחכם הנ"ל
לד	
150	מהחכם הנ"ל להחכם הנ"ל
לה	
151	מהחכם הנ"ל להחכם המפורסם ר' דוד פריעדלענדער

זיימע

151

בריעף
 לז מהחכם הנ"ל להחכם מו"ה הירץ האמבערן
 לה מכתב מהחכם מו"ה מנחם ליליענשהאל אל אנשי עיר ווילנא, מדובר בו
 נכבדות על היהודים היושבים תחת ממלכת קיסר רוסיא, כי גם חופשה
 נתן להם מאת המלך, ורוצה להטיב עמם ולרומם אותם ככשאר מדינות
 אשר יהודים דרים בתוכם

152

מחלקה הרביעית

יבואו בה כמה מיני מצבות קבר (גראבשריפֿטען) ומיטולאטורען וסדר נוסחי השטרות
 הגהוגים בינינו, בלה"ק עם תרגום אשכנזי מתורגמים מאת החכם הרמב"ן ז"ל, ונוסח
 הגט בדקדוקו עם תרגום אשכנזי.

158	כמה מיני מצבות קבר (גראבשריפֿטען) למשל ולדונמא
160—159	מצבות גדולי ישראל
162—161	מיני טיולטאארען ואדרעססען
163	סדר תנאים ראשונים בלה"ק
194—163	העתקתו בלשון אשכנז
165	סדר תנאים אחרונים בלה"ק
167—166	העתקתו בלשון אשכנז
168	סדר כתובה דאורייתא בלה"ק [
170—169	העתקתו בלשון אשכנז
171	סדר תוספות כתובה בלה"ק
172	העתקתו בלשון אשכנז
173	שטר חצי וזכר בלה"ק
177—174	העתקתו בלשון אשכנז
177	שטר חליצה בלה"ק
178	העתקתו בלשון אשכנז
179	שטר בטחון החליצה
180	סדר נוסח הגט בדקדוקו
181	העתקתו בלשון אשכנז
182	שטר עסקא בהיתר רבית

מחלקה החמישית.

ענטשאַלט איינע קליינע אויסוואהל פֿערשיעדענער מוסטער צור אנפֿאססונג דער
 אים געשאַפֿטע אונד געזעללשאַפֿטליכען לעבען אס הייפֿיגסטען פֿאַרקאַממענדען
 זיימע אויפֿזאַממען.

183

שולדשיין אָהנע היפֿאָטהעקע

—

שולדשיין מיט בעשטעללונג איינער היפֿאָטהעקע

184

פֿאַללאַמאכט

—

מיישקאַנטראַקט

185

קויפֿפֿערטראַג

—

געזעללשאַפֿטספֿערטראַג

זייטע

186

לעהרפערטראג

187

האנדלונגסבריעפע

188

וואארענאָפּפערטע

189

בריעפע אין וואארענגעשאַפּטען

198—190

בריעפע אין וועקסעלגעשאַפּטען

168—197

גליקוויגשונגסשרייבען צום געבורטסטאגע איינער מוטטער

— צום נייען יאהר (ראש השנה) אן איינען פֿאַטער "

199 אן איינען דער אבוועזענדען שוועגערעלטערן "

דאנקאונגסבריעפע. דאנקשרייבען איינעם לעהרערס אן איינען פרעדיגער

200 דער איהם צו איינעם שולדיענסט פֿערהאַלפֿען

201 פֿעדלאָבונגסאנציגע אן איינען פֿריינד

202 אנציגע איינער אבריווע

ביטששרייבען איינער פֿערארמטען פֿרויא פֿאָן גוטעם שטאנדע אן איינע

203 פֿערמאָגליכע פֿריינדין

204 אן איינען קויפֿמאנן וועגען אויפֿנאהמע איינעם לעהרלינגס "

205 אנמעלדונג איינעם פֿרייען געווערבעס. "

— געזוך אום ערטהיילונג איינעם קאָנצעסיאָנירטען געווערבעס

206 איינעם הויזרפאססעס " " "

— אבשרייבונג דער געווערבעשטייער " "

207 וועגען שטייערנאכלאסס "

— אום ערווערבשטייער-פֿאַססיאָן "

— אום אמאָרטיזירונג איינעם שולדשיינעס "

208 אום שטייערנאכזיכט "

טראַסטשרייבען אן איינען פֿאַטער, דעססען זאָהן אויף דעם שלאכט-

209 פֿעלדע געבליעבען אויט

עמפֿעעהלונגסשרייבען אן איינען פֿריינד, אום איינעם יונגען מענשען

210—209 איינע גוטע אויפֿנאהמע צו זיכערן

פֿיר איינען יונגען מענשען, דער אלס לעהרלינג אין איינער "

211—210 האנדלונג איין אונטערקאָממען זוכט

211 עראיננערונגסשרייבען וועגען ריקשטאָנדיגע צינזען

— ווידערהאַלטע עראיננערונג איינע שולד צו בעצאהלען

פֿערווייזשרייבען אן איינען פֿריינד, וועגען איינעם שלעכטגעהאלטענען

212 בוכעס — אויפֿזאונג איינעם פֿערלאָבניססעס

213 ענטשולדיגונגסשרייבען איינעם זאָהנעס אן זיינע עלטערן

204 וועגען שפעטער בעזאָרנניס איינעם אויפֿטראַגעס "

— איינלאדונגסשרייבען

שטאמבוכס־אויפֿזאָממען

(1 בריעף)

ווערטהעסמער פֿריינד !

איך האבע דיא עהרע איהנען היעבייא איין שאכטעל טרויבען צו איבער-
 שיקען, וועגן זיא איהנען שמעקען זאָ שטעהען נאָך מעהרערע צו דיענסטען —
 פֿערצויהען זיא, דאס איך איהנען זאָ לאַנגע ניכט געשריעבען האבע, דיא ווייני-
 לאַזע האט מיך דאראן פֿעהרונדערט, אין צוקונפֿט ווערדע איך איינצוברינגען
 זוכען, וואס איך ביזער פֿערויימט האבע, אונד איהנען אָפֿטער זאגען, דאס
 איך פֿאָן נאנצעס הערצען בין איהר אויפֿריכטיגער פֿריינד . . .

(מכתב הראשון)

אהובי היקר !

הנה אנכי שולת לך בזה כלי עם אשכולות ענבים, ואם ישעמו לך אלה,
 עוד רבים מהם מוכנים לך לאכלך. — סלח נא אהובי על אשר לא כתבתי לך
 ימים רבים. ימי הביציר הסבו את זאת והמה מנעוני, הלא אשוב למלאות בימים
 הבאים את אשר חסרתי ער הנה. ואנידה לך תמיד אשר אנכי לך אוהב נאמן . . .

(באופן אחר)

אדוני !

הנה אנכי שולח לו כלי זה עם מעט מאשכולות ענבים אשר לי למצוא
 חן בעיני אדוני. ואם ישעמו לו אלה, עוד רבים כהנה מוכנים לו לאכלו. —
 יסלח נא אדוני על כי אחרתי ער הנה לכתוב לו, ימי הביציר השביתוני מלכתוב
 והמת הסבו את זאת, כי עתה בעברם לא אמנע מלמנות את אשר חסרתי ולהניד
 לו תמיד אשר אנכי לו בלב תמים אוהב ועבד נאמן . . .

(2 בריעף) אנטוואָרט

בעסמער פֿריינד !

איך האבע הייטע דיא שאכטעל טרויבען, דיא זיא זאָ גיטיג וואַרען מיר
 צו פֿערעהרען, ערהאלטען אונד דאנקע איהנען פֿאָן גאנצעס הערצען דאפֿיר.
 איך האבע זיא מיט אייניגען מיינער פֿריינדע פֿערצעהרט, אינדעם וויר אונז זעהר
 פֿאַרטהיילהאפֿט פֿאָן איהנען אונטערהיעלטען. „איהר פֿריינד מוס איין העררליכער
 מענש זיין“ זאגטע איינער פֿאָן איהנען „וויל ער זאָ גוטע טרויבען האט“. איך
 בין איהר גאנץ אויפֿריכטיגער פֿריינד . . .

(מכתב השני) תשובה

אהובי !

הכלי עם אשכולות ענבים אשר מטוב לך בא אלי, קבלתי חיוס. ואודה
 לך תמורתם בכל לבי. אנכי ומאהבי אכלנו את הענבים ומדי אכלנו אותם נדברנו
 יחד ממך ומטובך. „הן אוהבך איש יקר“ אמר אחד מהם „כי שלו ענבים טובים
 כאלה“ ומעתה אין לי דבר כי אם להגיד לך אשר אנכי אוהבך נאמן . . .

(באופן אחר)

אהובי !

הכלי עם אשכולות הענבים אשר נדבה לבו (ואשר היה טוב בעיניו)
 ולכבדני בו, בא לידי חיוס, ותודתי אמורה לו בכל לבי תמורתם (תחתם) אנכי
 ומאהבי אכלנו את הענבים, ומדי אכלנו אותם נדברנו יחד ממך לטוב שולחם.
 „הן אוהבך איש יקר וטוב, כי כאיש מנחתו והענבים האלה טובים מאוד“ אמר
 אחד מאוהבי. ואנכי אניד אשר אני בכל לבי אוהבו הנאמן.

(3. בריעה)

ליעבסטר פריינד !

איך האבע זאָ עבען איהר שרייבען ערהאלטען, אויס וועלכעס איך מיט
 פֿיעלער בעטריבנים ערזעהען, דאס זיא דאס פֿיערטאָניגע פֿיעבער האבען. איך
 מוס אָפֿפֿענהערציג מיינע געדאנקען זאנען, איך האָפֿפע זיא ווערדען מיר עס ניכט
 איבעל געהמען. איהרע לעבענסארט טויגט ניכטס, זיא האבען איממער צו פֿיעל
 וויין אונד קיין וואססער געטרונקען. איך האבע איהנען אָפֿט געזאגט, דאס
 דיעזעס דער געזונדהייט נאכטהייליג וואָרע, אונד זיא זאָללמען וועניגער וויין
 אונד פֿיעל וואססער טרינקען; אלליין ניעמאלס האבען זיא דארויף אכמען וואָללען,
 איהר ארצט ווירד עס איהנען נונמעהר זאגען אונד איהם ווערדען זיא וואָהל
 גהאָרבען מיססען, וועגן זיא איהר פֿיעבער לאָז ווערדען וואָללען, אינדעססען
 ערטראגען זיא איהר ליידען מיט געדולד. אונד בעפֿאָלגען זיא גענויא דאס,
 וואס איהנען איהר ארצט פֿעראָרדנעט, אונד זיא ווערדען אין קורצעס הערנע-
 שטעללט זיין. דיעזעס ווינשט זעהנליכסט איהר טרייער . . .

(מכתב השלישי) אהובי ומיודעי !

מכתבך אשר ראיתי מתוכו כי יש לך חולי הקדחת הרביעית, בא לידי
 עתה לעצבוני ולראבון נפשי. ואנכי אחי, מאשר במחתי כך כי לא ירע בעיניך
 אם אנידה לך בלב תמים את מחשבתי עליך, הנני אומר לך (מנהגך לא טוב
 בעיני) דרכי חייך לא טובים המה, כי אתה הרבית לשנות תמיד אך יין ולא
 מים, ואנכי העירותי כך תמיד (כי רעה תהיה באחרונה) בי תצא לך רעה מזה
 לבריאת גופך (להעמדת גופך) ואשר תמעט לשנות יין ותרכה במים, ואתה לא
 שמעת בקולי. אולם הרופא גם הוא יגיד לך עתה את הדבר הזה ואליו תשמע
 אם תרצה להסיר את חליך ומכאוביך מעליך, עד כה ועד כה תכלכל את
 מחלתך ותסבול את מכאוביך, ותשמור מאוד את אשר יצוה לך רופאך, כי בזה
 במחתי אשר בתוך ימים מעטים תשוב לאיתנך הראשון בריא וחזק כאות נפש
 אהבך הנאמן . . .

(4. בריעה) פֿערעהרטר פריינד !

איך האבע געלעזען אונד וויעדער געלעזען מיט איינעס אונאוויס שפראַכ-
 ליכען פֿערגניגען איהרען איבעראויס שאָנען העבראָאישען בריעה. עס איזט קוים
 צו בעגרייפֿען, וויא זיא אין זאָ קורצער צייט דיעזע שפראכע זאָ וואָהל ערלער-
 נען קאָנגען. — זיא בישטען מיך דיא פֿעהלער צו קאָרריגירען, דיא איך אין
 איהרען בריעפֿען פֿינדען ווערדע. דא זיא מיר עס בעפֿעהלען. זאָ זאנע איך
 פֿרייא הערויס, דאס זיא צווייא גראָסע פֿעהלער דארין מאכען. דער ערסטע איזט
 דאס איהרע בריעפֿע איממער צו קורץ זינד, אונד דער צווייטע, דאס זיא מיך
 בישטען, זיא צו קאָרריגירען. פֿערמיידען זיא געפֿאָלליגסט פֿאָן נון אן דיעזע
 צווייא פֿעהלער, זיא ווערדען דארוך אונגענדליך פֿערפֿליכטען איהרען . . .

(מכתב הרביעי) רעי היקר !

בשמעת כל לבב קראתי את ספרך הנעים מאוד אשר כתבת לי עבריתי

ונפלאותי מאוד על כי הבינות מהרה ללמד על נכון הלשון הזאת בימים מעטים
האלה. — ואתה שחרתני לתקן את הטעות אשר תעית ואשר אמצא בספריך
ואנכי מאשר שאלת על זאת בפוך אניד לך האמת כאשר בלבבי. בשתים תעית
וגדולות בעיני שגיונותיך אשר מצאתי בם. האהת כי מכתביך קצרים ודבריך
תמיר מעטים המה, והשנית היא בקשתך לתקן את תעותיך. רצה נא מעתה
והלאה להשוך את שתי אלה כי בזה תשימני לעושה רצונך עד עולם . . .
(כאופן אחר) **אהובי הנכבד!**

מכתבו אשר כתב לי עברית קראתי ושנית לאות נפשי, כי מצאתיו טוב
וגעים מאוד. ואנכי לא אבין איך ימהר איש ללמוד על נכון את לשון העברית
כאשר למד הוא אותה בימים לא כבירים הלאה, ומאשר שאל ממני להעיר
אותו על השגיונות לתקן את הטעות (התעות) אשר אמצא במכתביו. הנה אמלא
אחרי דבריו להגיד לו כאשר עם לבבי. שתים הנה תעותיו וגדולות מעיני אשר
מצאתי בם. האהת כי מכתביו קצרו מאוד, והשנית בקשתי לתקן את שגיונותיו.
יטב נא בעיני אדוני לחשוך מעתה והלאה את שתי השגיונות האלה כי בזה
יחובבני לו מאוד . . .
(5 ברעף) **וועדטהעסטר פריינד!**

אין דער נאָטא, וואָרין איך מיך געגענוואָרטיג בעפֿינדע, ווייס איך מיך
אן קיינעם זאָנסט אלס אן מיינען בעסעטען פֿריינד צו ווענדען, אונד דער זינד
זיא. איך ברויכע זעהר נאָטהווענדיג צעהן דוקאטען. דירפֿטע איך זיא וואָהל
ביטטען, מיר זעלבע צו לייהען? — איך ווערדע זיא איהען מיט פֿיעלעם דאנקע
וויעדער צו שטעללען, זאָבאלד איך מיינען וועקסעל, דען איך פֿאָן טאג צו
טאג ערווארטע. ווערדע ערהאלטען האבען. אין ערווארטונג איינער גענייגטען
אנטוואָרט, האבע איך דיא עהרע, ערגעבענסט האָכאכטונגספֿאַלל צי זיין, איהר
אויפֿריכטיגעד . . .
(מכתב ההמישי) **רעי היקר!**

במצוק אשר אנכי בו עתה לא ידעתי אנה אפנה ואנוסה לעזרה כי אם
אל רעי ואהובי הנאמן, וזה אתה הוא לי כאשר ידעתי. אנכי במחסור הכסף
מחסור עשרה זהב (דוקאטען) ועתה אחי התשוב פני אם אבקש ממך השאלה
הזאת? ברוב תודות אשיבם אליך בבא לידי ספר משאי אשר עיני עליו מיום
ליום, ואוחילה כי לא תשיב פני, ובתוחלתי הזאת אנכי למשמרתך תמיד לעת כי
יבא דבריך אלי, ואדע כי מצא הן בעיניך אוהבך הנאמן . . .

(כאופן אחר) **אלופי ומיודעי!**
במצוק אשר אנכי בו הפעם, לא ידעתי למי אפנה ואנה אנוסה לעזרה,
כי אם אל איש יקר ונדיב לב כמוהו, ואוהב נאמן כאשר הוא לי. הנה תם
כספי והמחסור הזה מציק אותו עד מאוד ולו דרו לי עשרה זהב ונעזרתי, ועתה
לו ישמענו אלופי אם אבקשה פניו להושיעני באלה! בתודת כל לבי אשיבם לאדוני
בבא לידי ספר משאי אשר עיני עליו מיום ליום, וכצפיתי כי יענני לרצון אנכי
למשמרתו תמיד ואכבדה בו להגיד אשר מצא הן בעיני עבדו ואוהבו הנאמן . . .

(6. בריעה) אנטוואָרט

ליעבער!

דיא פֿריינדשאַפֿט וואָמיט זיא מיך בעעהרען, איזט מיר יעדערצייט אונ-
ענדליך שאַטצבאר געוועזען, אונר האבע שאָן לאנגע געווינשט, זיא דורך דיא
טהאט דאפֿאָן איבערצייגען צו קאָננען. מיט פֿיעלעס פֿערניגען איבערשיקע איך
איהנען אלוף היערבייא דיא 19 בענעהרטען דוקאטען. עס שטעהען נאָך מעהרערע
צו דיענסטען, וועגן זיא דערען בענאָטהיגען. זיא דירפֿען נור בעפֿעהלען: דעגן זיא
וויססען יא, דאס איך פֿאַללקאָממען בין.

(מכתב הששי) תשובה אהובי!

אהבתך לי שמהתני תמיד עד מאוד, ואנכי הוחלתי מאז, מתי יבא העת
ואראך אנכי את אהבתי ואת לבי כי טוב לך. עתה בכל לבי אנכי לחפצך, והגם
לפניך את עשרה הזהב אשר שאלת, ואם לא ישיגו לך אלה, או כי תחסור עוד
לכל דבר כסף וזהב, הנה אנכי לך בכל אשר תשאל נפשך, כי אתה ידעת
את אהבתי ואת לבי כי נאמנו לך עד עולם.

(באופן אחר) אהובי ידידי!

אהבתו ובטחוננו כי אשר בם יכבדני, יקרו מאוד בעיני, ואנכי חכית מאז לעת
כי יבא להראות לו בפועל ידי אשר לבני כלבנו ולא לשוא בטח בי. ועתה ברצון
כל לבי אנכי שולח לו בזה את עשרה הזהב אשר שאל ממני, ועוד רבים מהנה
יכיננו לו לעת כי יבא דברו אלי, כי אחת ידבר ואנכי למשמרתו ולרצונו, כי אדוני
יודע אשר אנכי לו אוהב נאמן ודורש טובו עד עולם. . .

(7. בריעה) טהייערסטער פֿריינד!

דיא נאכריכט פֿאָן דעס טאָדע איהרעס (העררן) ברודערס, האט מיך זאָ עמפֿינד-
ליך געריהרט, דאס איך ניכט ווייס, וואס איך שרייבען זאָלל, אום זיא צו טראָסטען.
איך בעדאָף זעלבסט טראָסט. זיא האבען איינען ברודער אונד איך מיינען בעסטען
פֿריינד פֿערלאָרען. אלייין וואס העלפען אונז דיא קלאַגען, ער איזט גליקליך,
גליקליכער אלס וויר, דען ער עמפֿינדעט ניכט דען שמערץ, דען אונז זיין פֿער-
לוסט פֿעראורזאכט. וויר ווערדען איינסט צו איהם קאָממען, אונד אלס דאגן ווירד
אונז קיין טאָד מעהר טרענגען. דיעס איזט אללעס וואס איך איהנען דיעועס מאל
צו שרייבען אים שטאנדע בין. . .

(מכתב השביעי) רעי היקר!

השמועה ממות אחיך הדאיבתני במאוד מאוד עד כי נאלמתי דומיה לנו
לך ולנחמך. צר לי מאוד עליו ומי יתן כי תנחמני אתה! כי אתה אבדת את
אחיך, ואנכי אבדתי בו את הטוב ואת היקר מכל אוהבי ואנשי בריתי, אך מה
נועיל כי נתאוונן הלא טוב לו ואשרי לו ממנו, כי הוא לא ידע בצרת נפשנו על
מותו. הן אנהנו נשוב אליו ואו לא יפריד המות בינינו. זאת היא נחמתי וזאת
היא אשר מצאתי כה להניד לך עתה לנחמך. דברי אוהבך. . .

(באופן אחר) ידידי ומיודעי!

השמועה ממות אחיו הדאיבה את רוחי במאוד מאוד, עד אשר לא ידעת

מה אעידנו ובמה אנחמנו. הן עמו אנכי בצרה, ומי יתן כי תנחמני איש! כי במות אחי אדוני, גם ממני נלקח היקר מאוהבי הטוב לי מאח ובן. אך מה יסכון לנו כי נתאונן? הלא טוב לו ממנו, הוא ישכון בטח ולא ידע בצערנו ומכאובנו על מותו; הוא לא ישוב אלינו ואנחנו נשוב אליו ואז לא יפריד המות בינינו, זאת היא נחמתי ובזאת ינחם גם הוא ידירי ומיודעי. ואנכי לא אעצור כח עוד לדבר דבר כי אם להניד לו אשר עד עולם אוהבו הנאמן. . .

בעסטער אַנקעל! (8. ברעף)

זיא וואָללען וויססען, טהייערסטער אַנקעל, וואָמיט איך דיא צייט צוברינגע, אינד וואָמיט איך מיך בעשאַפטיגע. איך האבע איהנען ניכט פֿיעל פֿאַן בעלוסטיגונגען צו ערצאָהלען, איך בעשאַפטיגע מיך בלאָס מיט דען קענטינסען, דיא צו איינעם וואהרען צוועקקע פֿיהרען, אונד זוכע מיך אין דענוועלעען צו פֿערפֿאַללקאָממענען. דיעס איזט מיין טאג ווערק, אונד אללע טאגע זעהען פֿיר מיך גלייך אויס. אינדעססען האבע איך נייע לאנגע וויילע, איך האבע פֿיעל מעהר מאנכע אנגענעהמע אויגענ-בליקע, אונד דיעיעניגען וואָ איך איהנען שרייבע, זינד דיא אנגענעהמסטען פֿיר איהרען טרייען געפֿען.

אדוני דודי! (מכתב השמונה)

בקש אדוני לדעת את מעשי ואת עבודתי יום יום, ועתה אודיעה אותו על זאת. הנני משחוק ושעשועי נערים לא אוכל ספר הרבה, כי כל מעשי ועסקי אך במדעות המביאות את האדם לחפץ המועיל ולתכלית הנרצה, וכל תשוקתי להשלים אותו בהן ואך זה עבודתי, ומעשה יום יום ישוו לי, ומעתה ידע אדוני כי לא יארכו לי הימים ולא תענני הבטלה. אמנם אף עתות לרגעים ושעשועים לי. ולכל בהן אותן שאכתב בהן ואדבר עם אדוני להניד לו כי אנכי לו בן אחיו הסר למשמעתו תמיד.

בעסטער ברודער! (9. ברעף)

איך ביטטע דיר, שיקקע דאָך אויפֿ'ס באלדינסטע דיא ביכער, דיא איך אין מיינעם לעצטען שרייבען בעגעהרט האבע; דען איך ברויך זיא זעהר נאָטהיג. וועגן דוא זיא נאָך ניכט געקויפֿט האסט, זאָ קויפֿע זיא בייא העררן ב. ער זאָלל איין זעהר רעכטשאַפֿענער מאן זיין, דער נייעמאנד איבער ניממט, צונלייך קויפֿע מיר בייא העררן ט. פֿיר זעקס גולדען קנאסטער. איך האָפֿאָע דוא ווירסט מיר מיינע ביטטע געוואָהרען, אונד מיר נאָך דיעזע וואָכע, אללעס וואָהל איינגעפֿאקט, מיט דעם פֿאָסטוואגען איבערשיקען; אינדעססען בין איך וויא דוא ווייסט דיין אויפֿריכטיגער ברודער. . .

אהובי אחי! (מכתב התשיעי)

הנה אנכי מבקש פניך שתמהר לשלוח לי את הספרים אשר שאלתי ממך במכתבי האחרון, כי נצרכתי להם מאיד (כי הסרו לי מאור) ואם לא קניתם עודנה, קנה אותם עתה אצל האדון (מוכר ספרים), — כי הוא איש ישר אשר לא יונח לאיש. גם את עשב קנאסטער תקנה לי בעד ששה כסף אצל הסוחר (רוכל)

ואקוה כי תעשה מבוקשי, ותשלח לי עוד בשבוע זאת על עגלת הכי-דאר, את כל זאת מבלוע היטב. ומעתה הגה ידעת אשר אנכי אחיך . . .

(10. בריעף) אנטוואָרט לייעבער ברודער!

היער איזט אללעס, וואס דוא בעגעהרעט האסט, איך האבע דיא ביכער בייא חעררן ב. געקויפֿט, זיא קאָסטען, וויא דוא אויס בייליענענדער רעכנונג ערוזיהעסט, צוואנציג גולדען אונד פֿיערציג קרייצער. דאס מאכט מיט דעם טאבאק זעקס אונד צוואנציג גולדען אונד פֿירציג קרייצער. דוא ווירסט זאָ גוט זיין, אונד מיר מיט ערסטער געלעגענהייט מיינע אויסלאנגע איבערמאכען דען דוא ווייסט, דאס איך איינע פֿרויא, צוואַלף קינדער אונד איינע בלינדע שוועערמוטטער צו ערנאָזרען האבע. איך בין דיין טרייער ברודער . . .

(מכתב העשירי) תשובה שלום לך אחי!

הא לך את כל אשר שאלת. אנכי קניתי את הספרים אצל האדון ב. ומחירם כאשר הוא לעיניך בחשבון הזה, עשרים כסף ונחושת ארבעה חלקי הכסף (קרייצער). וכל החשבון עם מחיר העשב הקטורה (טאבאק) עולה לעשרים וששה כסף וארבעים נחושת (קרייצער). רצה נא להשיב לי ע"י עובר הנה ראשונה, את אשר הוצאתי תחתך, כי אתה ידעת אשר לי אשה ושנים עשר ילדים וחמות עורת ועלי כלנה להחיות אותם. אנכי אחיך . . .

(11. בריעף) לייעבער ברודער!

דוא האסט מיר שאָן זאָ פֿיעלמאל פֿערשפּראַכען, מיך צו בעזוכען, אונד קאָממסט דאָך ניכט, טהוע עם באלד, זאָנסט קאָממע איך מיט מיינער גאנצען הויזהאלטונג צו דיר, וועלכעס דיר געוויס ווייט בעשוואַרליכער פֿאללען ווירד, אלס ווענן דוא דיך בעמיהעסט היערהער צו קאָממען. איך האָפֿע, דיעס ווירד איינדרוק אויף דיך מאכען, אונד דוא ווירסט איילען צו דינעם טרייען ברודער.

(מכתב האחר עשר) אהובי אחי!

הבטחתני אחי פעמים רבות כי תבא אלי, ועוד לא באת; מהר אחי ועשה כאשר דברת, כי אם תאחר עוד, הנה אנכי וכל ביתי נבואה אליך. ואתה תראה את כל התלאה אשר תמצאך, או הלא תכבד עליך החרדה מאשר יכבד עליך אם תהירד לבא אלי, ומעתה ידעתי כי תשים לבך על זאת ותמהר לבא אל אחיך.

(12. בריעף) ווערטהעסטער פֿאטער!

מיט זעהר פֿיעלעם פֿערגעגען האבע איך אויס איהרעם שרייבען ערוזעהען, דאס זיא ניכט נור גליקליך צו — אנגקאָממען זינד, זאָנדערן אויך דאס איהנען דאס באד אונד דיא קוהר זעהר וואָהל בעקאָממען. איך האבע אלזאָ האָפֿענונג אונד ווינשע זעהנליכסט זיא בייא איהרער צוריקקונפֿט גאָנצליך הערגעשטעללט צו זעהען. זיא קאָננען זיך לויכט פֿאַרשטעללען וואס דיעס פֿיר איינע פֿריידע זיין ווירד פֿיר איהרען טרייען זאָהן.

(מכתב השנים עשר) אבותי היקרים!

בשמחת כל לבב ראיתי מתוך כתבתם כי באתם בשלום אל עיר — וגם

כי ירוח לבם המרהץ ותשיב לכם הרפואה. ואחכה, כי כן חפצתי לראותכם
שלם ושוב בשוככם הביתה בשלום, ואתם אבותי הלא תדמו בנפשכם ותדעו
איך ישמח על זאת ותגיל נפש בנכם הסר למשמעתכם עד עולם.

אדוני אבי!

(באיסן אחר)

שמחתי מאוד על דברי הספר שכתב להודיע לנו כי בא בשלום אל מקום
המרהץ, וכי תשיב לו הרפואה וירוח לו מאוד, כה יהיה וכה יוסיף האלקים
רפואה שלמה לנפש אדוני אבי ועצמותיו דשנים ורעננים יהיו עד בלתי ירח,
ואני ואחי ואחותי נגילה ונשמחה מעתה על תשובתו כי ישוב אלינו בשלום
להשתעשע בחיקו יום יום להשביע בנעימת נצח את נפשנו בתמונתו, תמונת
אבינו כתמונת פני אלקים לנו ובאורו נראה אור כל ימי חיינו וחיי בנו ועבדו
הנאמן.

ליעבסטר פריינד!

(18- ברעף)

אללע ברעפֿע, דיא איך פֿאָן איהנען ערהאלטע, זינד מיר מעהר אנגענעהם
אונד בעזאָגדערס דיעיעניגען, דיא זיא מיר העבראָאיש שרייבען, איך וואָללטע גור,
איך וואָרע אים שטאנדע זיא צו בעאנטוואָרטען, וויא איך עס ווינשע. איך
מאכע נאך פֿיעלע פֿעהלער וויא זיא זעהען, אונד איך ווייס ניכט, וויא איך זיא
פֿערמיידען זאָלל. קאָרריגירען זיא געפֿאלליגסט דיעיעניגען דיא זיא אין דיעזעם
ברעפֿע פֿינדען ווערדען, אונד שיקקען זיא מיר איהן געלעגענטליך וויעדער צוריק.
זיא ווערדען דאָרדך אונגענדליך פֿערפֿליכטען איהרען . . .

אהובי דיקר!

(מכתב השלשה עשר)

כל מכתביך הבאים אלי נעימים עלי מאוד, ולכל בהן אותן הכתובים
עברית. ומי יתן ואוכל גם אנכי להשיבך כאשר אהפויך! עוד דברי לעז, והשנינות
אתי ילינו, ואנכי לא אדע איככה אהדלם; לו ייטב בעיניך ותתקן את (ותעירני
על) השנינות אשר תראה מספר חזה אשר תעיתי בהן, ותשוב לשלחו לי לעת
מצוא כי בזה תחובבני לך עד מאוד . . .

אלופי ומיודעי!

(באופן אחר)

כל דבריו הבאים אלי בכתב כדבשונופת צופים המה לפי כי נעמו מאוד,
ויתר מהן הספרים שכווננו ידיו בכתב ולשון העברית, ומי יתן ואדברה צחות כמוהו,
ואוכל להשיבו כאשר חפצתי עוד דברי לעז ואנכי בדרך תועה בה, ואנכי דמיתי
כי אשקוד על דלתי המקרא ואלכה כל דרכי כתבי הקדש, ואהפשה למטמיני
הלשון ונעימותיה, כי אז אמצא שלל ואלמדה לשוני לדבר שפה ברורה ועוד
לא מצאתי את שאהבה נפשי ולא הנעתי לחצי מבוקשי; לו ייטב בעיני אדוני
ויורני לדעת מה לעשות וויכחני עתה על אשר תעיתי בדברי אלה ובספר הזה,
כי בזה ישימי סר למשמעתו ואהוב נאמן לו עד עולם . . .

ליעבער פֿריינד !

(14 בריעף)

איך ערהיעלט געסטערן איהרען העבראָאישען בריעף, און וואָללטע איהן זאָגליך קאָרגירען; אלליין איך פֿאנד צו פֿעלע פֿעהלער דארין, לערנען זיא רעכט דעקלונירען אונד קאָנווענירען, אונד שטודירען זיא דיא גרונדרענעלן דער שפראכע, דען זאָנסט לערנען זיא ניצמאלס גוט העבראָאיש שרייבען. וועגן זיא מיינען ראטה בעפאָלגען, דען איך איהנען אלס פֿריינד געבע, זאָ ווערדען זיא אין קורצער צייט אים שטאנדע זיין איינען ציעמליך גוטען העבראָאישען בריעף צו שרייבען, וואָרין גור וועניג אָדער גאר קיינע פֿעהלער זיין ווערדען. איך בין . . .

(מכתב הארבעה עשר) תשובה אהובי !

אמש בא לידי מכתבו העברית, ורציתי לתקנו מדי קדאי אותו במשאלתו, אך רבו השגיגות אשר מצאתי בו; ועתה יעצתי ישים את לבו ללמוד על נכון משקלי חשמות והפעלים ומוסדי כללי הדקדוק (משפטי ודרכי הלשון) כי מבלעדי זאת לא יכונן דבריו בכתב וספר עד עולם, ולא ידע לדבר כן את לשון העברית וכל לשון. ואם ישמע לעצתו אשר יעצתיו באמונה כאוהב נאמן, הוא יצלה במעט ימים לכתוב ספר עברית אשר לא ימצא בו כי אם או שגיגות מעטים או אף לא גם שגגה אחת (שגיון אחד) . . .

ליעבער פֿריינד !

(15 בריעף)

איך ווייס ניכט וואס איך פֿאָן איהנען דעקנען זאָלל. דיעס איזט (שאָן) דער אכטע אָדער אום ניכט צו ליגען, דער פֿינפטע בריעף, דען איך איהנען שרייבע, (אָהנע) דאס איך דיא גערינגסטע נאכריכט פֿאָן איהנען ערהאלטען האבע. זיא זינד מיין בעסטער פֿריינד, זיא האבען עס זעלבסט געזאגט, אונד (פֿאָלגליך) מוס עס וואהר זיין, אונד דענגאָך זעמצען זיא מיך זאָ צוריק. איך ווירדע זעהר באָזע אויף זיא זיין, וועגן עס מיר מאָגליך וואָרע. אינדעססען ביטטע איך זיא. מיס־ברויכען זיא מיינע געדולד ניכט. זאָנדערן בעדענקען זיא, וויא זעהר איך בין איהר . . .

(מכתב החמשה עשר) שלום לך אהובי וידידי !

לא ידעתי מה אחשוב ממך, זה הספר הוא השמיני ואם לא אכזב הנה הוא החמישי, ואתה לא השיבות לי עודנה אף על אחד מהם. הן אתה אהבתני מכל אוהבי כאשר דברת בפוך, ודברייך נאמנים לי ועתה תשיבני אחור (ועתה תקל בי) ! העל זאת לא יחרה אפי בך ? ומה אעשה ולא אוכל לחרות בך כי חמה אין לי עליך. עתה אל תנמלני רע ואל תעשה עולה בי כי אאריך אפי וכי אחטום לך. כי ואם תזכור אשר אנכי עד עולם אוהבך . . .

(16 בריעף) אנטוואָרט. ווערטהעסטער פֿריינד !

איהר קלאגען איבער מיין לאנגעס שטיללשווייגען שמייכלעס זעהר מיינער אייגענליעבע; דען זיא בעווייזען דאס איהנען מיינע בריעפֿע ניכט גלייכנילטיג זינד, ווייל איך נון זאָ לאנגע ניכט געשריעבען האבע, זאָ זאָללטע איך איהנען פֿיר דיעזעס מאל (רעכט) פֿעל צו שרייבען וויססען; אלליין איך ווייס גאר ניכטס, אונד דיעזעס וואר אויך דיא אורזאכע, ווארום איך איהנען ניכט עהער געשריעבען האבע. דא זיא

נון דיעזעס וויססען, זאָ האָפֿע איך דאס זיא מיר מיין ביזהעריגעס שטיללשוויגען
 ניכט מעהר איבעל געהמען (ווערדען), זאָנדרען פֿערויכערט זיגד, דאס איך זיא מעהר
 לעבע אונד שאַטצע, אלס איך אים שטאנדע בין, מיך מיט וואַרטען אויסצודריקקען
 אונד דאס איך נייע אויפֿהאַרען ווערדע צו זיין איהר עוויג טרייער . . .

(מכתב הששה עשר) תשובה אהובי היקר!

תלונתך עלי על כי החשיתי ימים רבים מענותך, תשגבני בעיני, כי בזאת
 הראיתני כי לא יקלו דברי מאור, ואנכי לא אדע עוד מה אדברה, אשר בעבור
 בכתבי אליך עהה ירבו דברי מאור, ואתה לא ידעת כי לא ידעתי להגיד לך דברי ומאשר הודעתך את זאת,
 ואתה ידעת את הסבה אשר מנעתי מלכתוב לך, אקוה כי לא ירע בעיניך ולא
 יחרה אפך עוד עלי, על אשר החרשתי עד עתה, כי אם תבטח בי ובאהבתי לך
 כי רבה היא מאור עד אשר לא יכולו כל דברי להגיד לך, ואשר לא אחדל עד
 עולם להיות אוהבך הנאמן . . .

(באופן אחר) ידידי!

צעקתך וחרות אפך בי על כי החרשתי עד עתה להשיבך, ישמחוני ויכבדוני,
 כי בזאת אדע כי מצאתי הן בעיניך ודברי נעמו לך, ואנכי ידעתי אחי כי תחכה עתה
 בכתבי אליך הפעם כי ירבו דברי לענות אותך על כל דבריך ואנכי לא ידעתי עוד מה
 אנידה לך ולולי יראתי את אפך עלי, אף עתה לא השיבותיך, כי מה אנידה לך את
 אשר לא ידעת אתה, ומה אספרה אם חדשות לא ידעתי? ועתה אחי בטהתי כי לא
 תאשימיני עוד ולא תשימיני לבוגד בך אחרי אשר הודעתך את (הדבר) הסבת אשר
 מנעני עד הנה והגדתי לך את כל לבי אשר אל יכסה ממך דבר, כי רבה אהבתי לך
 עד אשר לא תכיל לשוני אותה להגיד לך, ואך את זה אניד לך, כי לא אָשנה ולא
 אסוף להיות לך כל ימי חיי אוהב דבק מאה . . .

(17 ברעף) האַבנעעהרטעסטרער הערר!

איהר זעהר געעהרטעס שרייבען פֿאַס ניין- אונד צוואנציגסטען פֿערגאנגענען
 מאָנאטס האבע איך געסטערן ערהאלטען, אונד דארויס מיט פֿערגינגען ערזעהען, דאס
 זיא מיך ווירדיג אכטען, מיך מיט (פֿערשיעדענען) אויפֿטראַגען צו בעעהרען. איך
 ווערדע זיא אללע בעסטמאָגליכסט בעזאָרגען, אונד איהנען דען בעריכט דאפֿאָן
 (אבשטאטמען). איך ביטטע, מיך רעכט אָפֿט געלעגענהייט האבע, איהנען דורך דיא טהאט
 אלס מיט וואַרטען צו בעווייזען, דאסס איך מיט דער (טיעפֿסטען) עהרפֿורכט בין
 איהר נאנין געהאָרזאמסטער דיענער . . .

(מכתב השבעה עשר) אדוני!

נכבדתי מאוד במכתבו היקר אשר אמש בא לדי, ושמתני מאוד בראותי
 מתוכו כי מצאתי הן בעיניו לבחור בי למשמרתו ולמצותיו, ואנכי לא אחשוך
 לשמור מאוד ולעשותם כפי יכולתי, ולהודיע אותו אליהם אחרי כן כיום, ואחלה
 פני אדוני לבחור בי תמיד למצותיו ולעבודותיו, למען היות לי דרך נכון (למען

תמצא ידי) להראות אותו במעשה ופועל ידי ולא רק בפי, כי כבודו ויראתו עלי
תמיד ואשר אנכי לו עבד נאמן עד עולם . . .

אדוני!

באופן אחר

מכתבו היקר אמש בא לירי, ושמחתי מאוד על כל הכבוד שכבדני לבחור
בי למשמרתו ולעבודתו. ואנכי, אדוני לא אהדל למלאות אחרי כל דבריו כחפץ
אדוני וכמצותו על עבדו. ואנכי חכיתי מאז לעת מצוא כי יבא דברו אלי
ואכבדנו, למען הראותו בפועל ידי את אשר בפי דברתי, כי אנכי נאמן וסר
למשמעתו תמיד. ולו ייטב בעיני אדוני כי יצוני תמיד לכל דבריו, כי בם אכבדה
ובם ישמח לבי כי מצא חן בעיניו, עבדו הנאמן . . .

נייאִאֶהֱרִס־זוּינִשֵׁע.

טהייערסטע אַלטערן!

(18. בריעף)

איך קאנן דאס נייע איינטרעטענדע יאהר ניכט בעסער אנפֿאנגען, אלס
אינדעם איך דען אללמאָכטיגען ביטטע, איהנען אלל דאסיעניגע צו געוואָהרען,
וואס צו איהרער צייטליכען אונד עוויגען גליקזעליגקייט בייטראגען קאנן. איך
ווילל קיינע (אומשטאַנדליכע) בעשרייבונג פֿאַן אללעם וואס איך איהנען ווינשע,
מאכען. דאס, וואס איך איהנען זאָ עבען געזאגט האבע, בעגרייפֿט אללעם אין
זיך, מיט דיעזען געזינגונגען פֿעהרארע איך מיט אויפֿריכטיגקייט מיינער ווער-
טהעסטען אַלטערן געהאָרזאמסטער זאָהן . . .

אבותי היקרים!

(מכתב השמונה עשר)

לא מצאתי טוב להחל בו מעשה ראשית השנה, כי אם לחלות פני
אלקים לתת לכם את הטוב לכם כל ימי מגוריכם על הארץ הזאת, ואחר אשר
תבואו לראות פני אלקים בנעימות נצח. ואנכי אבותי לא ארחיב פי להרבות דברי
לכם מכל אשר בלבבי, כי הלא דברי אלה, אם מעטים המה, רבות ינידו מחפצי
נפשי ורשי לבבי לטוב לכם כל הימים, אשר אלה הן מחשבותי תמיד אשר בם
אנכי עד עולם בנכם הסר למשמעתכם . . .

ליעכער פֿאַטער!

(19. בריעף)

ניכטס גלייכט דער פֿריידע, מיט וועלכע איך דיא עהרע האבע, איהנען
הייטע צום נייען יאהר צו גראטולירען. איך קאָנטע פֿעלע באַגען מיט ווינשען פֿיר
איהר וואָהלערגעהען אנפֿיללען, אונד דעננאָך ווירדען (דערען) נאָך איבריג בליי-
בען, דיא איך ניכט אים שטאנדע בין, מיט וואָרטען אויסצודריקען. איך זאגע
איהנען אלוואָ נון, דאס איך פֿאַם גרונד מיינער זעעלע ווינשע, דאסס דער
ליעבע גאָטט אלל איהר פֿערלאנגען ערפֿיללען, אונד מיר איממער, איהרע גע-
וואָגענהייט ערהאלטען מאָגע. איך ווערדע טראכטען, מיך דערזעלבען ווירדיג צו
מאכען, אום איהנען מעהר דורך מיינע האנדלונגען, אלס דורך מיינע וואָרטע צו
בעווייזען, דאס איך בין . . .

(מכתב התשעה עשר)

אבי!

כל הפצים לא ישוו לי לשמחת היום הזה אשר בו אכבדה לראות פני אדוני אבי בכרכה שלום ושוב בראשית השנה הזאת, והנה אדוני אבי, הלא ימלאו גליונות אם אנידה לפניו מהפצי לבבי לטובו ושלומו, ועיד לא יכילו כי רבו מאוד ואף אין בלשוני מלה להגיד את כלם, ואך את זאת אנידה לו את אשר הפצתי מקירות לבי, ואת אשר אבקשה מאת האלהים הטוב, שימלא את כל משאלות (הפצי) אבי, ויתנני לחן ולחסד לפניו עד עולם, ואנכי אתנה את לבי ואחשבה דרכי תמיד למצא חן וחסד בעיני אבי, ויגידון מעשה ולא דברי, אשר אנכי לאדוני אבי בן ועבד עד עולם . "

א— באחד מרחשון תקע"ה לפ"ק.

(מכתב העשרים)

אדוני אבי זקני!

בספרי אשר כתב לאבותי ש"י ראיתי כי נכסף לדעת דבר ממני, מלימודי ושקידתי ודרכי, והנה אדוני אבי לו איש דברים הייתי מתמול לשלום, לא אחרתי עד עתה ולא השכתי דברו אליו עד בא דברו אלי לשאול על אודותי, ואנכי בכל עת העיר אותי רוחי לגשת אליו ולדבר דבר לפני כבודו הרמה. נסוגותי ויראתי להראות לפניו מכתבי נלעג לשון וכתב מעוקל משחת המראה, אולם עתה, בבוא דברו אלי ואדוני הפין לדעת את אודותי, לא יכולתי מבלתי השב אותו אף אם דברי לעים יהיו, אך למלאות אחריו. אמנם אבי אל ידמה בנפשו לשמוע ממני גדולות ונפלאות להתפאר. כי אדני יודע כי גער אנכי וקטנתי מאלה. אך זאת ידעתי ואת זאת אנידה לו, כי לא להבל איגע ולא לתהו מעשי, כ"א הדרך אמת לפני והתורה והחכמה לנגד עיני, ובכל אשר יסכון לאדם, יום יום עמלי, למען אשר אהיה מאושר וטוב בעיני אבותי כל הימים. דברי נכדו הנאמן . . .

(20- בריעה)

בעסטער גראָספֿאַטער!

אין איהרעם ווערטהען שרייבען אן מיינע לעבעע אַלטערן זאה איך איהרען וואונש, אויך פֿאָן מיר אונד מיינעם פֿלייסע עטוואס צו פֿערנעהמען. איך האָטטע צוואר, בעסטער פֿאַטער איהרעם וואונשע צופֿאַרקאָממען זאללען, אלליין מיינע נאָך זעהר אונפֿאַללעקאָממענע שריפֿט, שרעקטע מיך איממער אב מיט דערזעלבען פֿאָר איהנען צו ערשיינען, יעצט אבער דא עס איהר אויסדריקליכער וואונש אונד וויללע איזט, דאס איך שרייבען זאָלל זאָ מוס איך, וועגן אויך אין שלעכטער פֿאָרם, אן זיא שרייבען. יעדאָך בעסטער גראָספֿאַטער, מיססען ניכט עטוואס גראָסעס פֿאָן מיר צו האָרען ערווארטען; דעגן דאצו בין איך יא, וויא זיא וויססען, נאָך צו יונג. דיעס אבער קאנן איך זיא מיט געוויסהייט פֿערזיכערן, דאס איך מיך ניכט מיט אונניטצליכען דינגען בעשאַפֿטיגע זאָנדערן בלאָס נאָך קאָננטיססען אונד ניטצליכען דינגען שטרעבע, אום איינסט נליקליך צו זיין, אונד דאמיט זיא שטעטס וואָהלגעפֿאַלליג פֿינדען איהרען טרייען ענקעל . . .

ב— בשלשה עשר לחדש מרחשון ת"ר —

בקשתם לדעת מעשי לדבר יום ביומו, ומחלקות העתים בלימודי, ומה הנה הלימודים והמדעות אשר אני עמל בם ואשר מגמת פני אליהם, והנני אבותי לרצונכם, ואודיעה אתכם מדת ימי מה היא, ועמלי בם מה הוא; בוקר, ראשית דברי יראת אלקים לשפוך תחנוני לפניו ולעבדו בלב שלם, אחרי אברה מעט מה, ואחרי ברותי ראשית לימודי במקרא קדש על הסדר עם ביאור ותרגום צח ונקי במשך שעה ומחצה. ואחר כי אבליגה מעט יורני מורי בשום שכל וחכמת לב בתלמוד בבלי מבאריו ומפרשיו עד עת הצהרנים אחרי אכלי לחם הצהרנים ואנוה מעט, אשוב למלאכתי למלאכת מחשבת הוא החשבון ועל מעשי הכתב עברית ולעזות וקריאת הלעזית ג"כ במשך שעה ומחצה, ואז אשוב לשנות ולשלוש את אשר למדתי בבקר למען לא יסורו מלבי. אחרי זאת יורני מורי בחכמת הדקדוק ומשפט לשון העברית עד עת מנחת הערב כי נלך בית ד' לעבדו ביראה, ובכלות הכל אלכה לי לשוב ולהשתעשע עם חברים מביני מדע וטובי שכל עד הלילה. כי אז אשוב לנות ולשכב, זאת עבורתי ועמלי וחפצי יום יום חק ולא יעבור, וזה דרכי תמי. ואחכה כי ירצו לפניכם מעשי, והודיעוני נא אבותי אם מצאתי חן בעיניכם אני בנכם.

בעסטע עלטערן!

(21 ברעף)

זיא פֿערלאנגען צו וויססען דיא גענענשטאָנדע, וואָמיט איך מיך דען גאנצען טאג בעשאַפֿטיגע, דיא וויססענשאַפֿטען, דיא איך לערנע, אונד וויא איך היערצו דיא צייט דעס טאגעס איינגעטיילט האבע, דיעס, ליעבע עלטערן זאָללען זיא איה-רעם וואונשע געמעס גלייך ערפֿאהרען, מיין ערסטעס איזט ר"ד יראת אלקים דיא פֿערעהרונג אונד אנבעטונג גאָטטעס, אלס דאנן איין קליינעס פֿריהשטיק, אונד גלייך דארף קאָממט דער אונטערריכט אין פסוק אָדער מקרא מיט איינער איבער-זעטצונג אונד ערקלאָרונג; דיעזער אונטערריכט דויערט, אונגעפֿאָהר אנדערטהאלב שטונדען נאך דיעזעס ווירד איין וועניג גערוהט, דאָך באלד דארף קאָממט דער פֿאָללקאָממענע אונד גרינדליכע אונטערריכט אים תלמוד מיט דען בעסטען מפרשים (קאָממענטארען), וועלכער ביז מיטטאג פֿאָרמדויערט. נאך דען מיטטאגעססען ווירד וויעדער איין וועניג גערוהט, אלסדאנן קאָממט דער אונטערריכט אים רעכנען, שרייבען, לעזען, העבראָאיש אונד דייטשיש; נאך דיעזעס ווירד דאס וואס איך פֿאָרמיטטאג געלערנט, פֿלייסג ווידערהאַלט, אום עס ניכט צו פֿערגעססען אלסדאנן שפראכלעהרע חכמת הדקדוק וועלכעס ביז פֿעספערצייט (מנחה) דויערט; וואָ וויר זאָגלויך צום גאָטטעסדיענסטע געהען. דיעס ליעבע עלטערן, איזט נון מיין טאָגליכעס געשאַפֿט, אונד אונאבענדערליך איין טאג וויא דען אנדערן מיין טאג ווערן, בלאָס דיא אבענדיצייט אונד אבענדדעממערונג ווענדע איך אן צור ערהאַלונג אונד אונשוולדיגער ערגאָטצונג מיט אייניגען אונד פֿערגינפֿטיגען מיינער מיטשילער אונד געשפיעלען (חברים), איך האָפֿע, בעסטע עלטערן, דאס מיין טהון אונד לאססען איהנען וואָהלגעפֿאָלליג זיין ווירד, אונד זיך היערמיט איהרע גונסט ערווערבען ווירד איהר טרייער זאָהן.

(מכתב השנים ועשרים) אדוני אבי זקני !

מכתבו היקר בא לידינו. ויען כי אדוני אבי בנו איננו אתנו, כי הלך דרכו לעסקו וקנינו, לא ידענו אנחנו להשיב דבר על אשר שאל אדוני ממני, כי הוא לא צוה לנו בלכתו, ולא הגיד דבר על אדותיו. אך את זאת הגיד לנו כי ימהר מעשיהו לשוב ביתו לשמונת ימים, ואת זאת ננידה לו. ואנחנו נשמור את מכתבו עד שוב אבינו בשלום להראותו לו, כי הוא לא יאחר להשיבו על נכון ולהודיעו את כל חשק לבו. ועתה אין רבר, כ"א להגיד לו ברכת שלום מאתנו, ולהודיעו משלום ביתנו ב"ה. ולבקש פניו אשר ימצא חן בעיניו עד עולם נכדו הנאמן . . .

בעסטער גראַספּאַטער ! (22 בריעף)

איהר וועהרשעס שרייבען האבען וויר ריכטיג ערהאלטען. דא אבער אונזער לעבער פֿאַטער געשאַפֿטע האלבער פֿערריווט איוט. אונד ער אונז אין ריקזיכט איהרער ניכטס הינטערלאסען האט, זאָ וויסען וויר אויך ניכט איהרען בריעף געהאָריג צו בעאנטוואַרטען. זאָ פֿיעל אבער ווייס איך איהנען מיטצושטיילען, דאס ער בייא זיינער אבריווע זאנטע. ער זייא געזאָננען בינגען אכט טאגען וויעדער צו הויזע צו זיין. וויר בעוואהרען אינדעסען איהרען בריעף ביז צו זיינער צוריקקונפֿט אונד ער ווירד געוויס ניכט ערמאנגעלן. איהן בעשטימט אונד נאך וואונש צו בעאנטוואַרטען, איך האבע איהנען פֿיר יעצט ניכט מעהר צו זאגען, אלס דאס וויר זיא אללע הערצליך גרייסען. דאס וויר אונז רעכט וואָהל בעפֿינדען אונד דאס זיך איהנען גאנין בעזאָנדערס עמפֿיהלט איהר טרייער ענקעל . . .

(מכתב השלשה ועשרים) אבותי היקרים !

אני טרם אבליגה וארניעה מעט מתלאות הדרך הרחוקה אשר עברתי זה שלשה ימים ושלשת לילות בלי מנוח, אמהר ואחישה להודיע אתכם אבותי, אשר ידעתי כי נפשכם כלתה לרעת אותה, והוא טובי ושלומי. והנה אבותי, עיניכם רואות כי פי המדבר עמכם. אנכי בדרך אשר נחני ד' ואל אשר שלחתם אותי באתי היום כאור הבקר בחמלת ד' עלי בריא ושלם באין מקרא ואסון, ואם אכלני החורב יומם והקרה לילה ותדר שנתי מעיני שלשה ימים ולילות, הנה האלקים הנותן לי עֵפֶה כה היה אתי ועזרני מכל התלאות האלה. שכחתים מלבי והיו כלא היו. ועתה אבותי אל תעצבו ואל תדאגו לי; הלא תראו כי עזרני אלקים עד כה ועוד לא יסור חסדו וטובו מאתי. ואנכי לא אחשה ולא אשכה להודיע לכם עוד את אשר יעשה לי אלקים לטובתי ושלומי. ואתם אבותי נא אל תאחרו אתם מלהשיבני מחר להשיב את רוח בנכם . . .

בעסטע עלטערן ! (23 בריעף)

עוהע אויך מיר נאָך גאַנגע. מיך פֿאַן דען בעשוואַרליכקייטען דער זאָ ווייסען הייזע צו ערהאַלען — דען אויך רייזע 3 פֿאַללע טאגע אונד נאָכטע אונאונטער-בראָכען פֿאַרש — זאָ איילע אויך בעסטע עלטערן, איהנען צו מעלדען וואס זיא צו וויסען געוויס ווינשען. נאָמליך מיינע גליקליכע אנקונפֿט אונד מיין וואָהל-בעפֿינדען, אי מעלדע איהנען אלאָ, דאס אויך עבען הייטע מיט דען פֿריהען

מאָרנען געזונד אונד פֿריש היער אנגעקאָממען בין ; אונד אונגעאכטעט מיך דיא היטצע דעם טאגעס, פֿראָסט דער נאכט אונד דיא שלאָפֿלאָזיגקייט דרייא נאָכטע ניכט וועניג פֿייניגמען, זאָ גאב מיר דאָך דער ליעבע גאָטט קראַפֿט גענוג, דיעזע בעשוואַרליכקייטען גליקליך צו איבערשטעהען, אונד עס איזט מיר אויך ווירקליך, אלס האָטטע איך ניכטס אויסגעשטאנדען, זינד זיא אלוזאָ, ליעבע עלטערן, מיינעטוועגען גאנין אונבעזאָרגט, דער ליעבע גאָטט ווירד מיר אויך ווייטער העלפֿען, אונד אללעס צו מיינעם בעסטען לייטען, וועלכעס איך געוויס גיע פֿערווימען ווערדע איהנען מיטצוטהיילען. פֿיר יעצט האבע איהנען ניכטס צו זאגען, אלס דיא ביטטע, מיך באלד מיט איהרעם שרייבען צו ערפֿרייען, אונד פֿערויכערט צו זיין, דאס איך בין איהר טרייער זאָהן . . .

(מכתב הארבעה ועשרים) אבותי !

את אשר דברתי אותו אשמור, ואנכי פציתי את פי בספרי אשר כתבתי לכם זה שמונה ימים להודיע אתכם את מעמדי ואת כל אודותי. ועתה אניה לכם אבותי ! הנה אנכי בדרך אמת אשר נחני ד' כי מצאתי את שאהבה נפשי ואת הטוב לי, הטח ד' עלי את חסד האדון המורה הגדול האבי"ד מפה, עמדתי לפניו לנסות אותי ומצאתי חן בעיניו לדבר עלי טוב אל אנשי ונכבדי עירו, הוא דבר ויהי צוה ויעמוד, אחד מגדיבי עמו הוא הנביר הקצין — אסף אותי ביתו להיות חבר וריע לבנו היקר בחור בטוב, וכל מחסורי עליו. שם מצאתי מנוח וכל חשק לבבי, כי הוא בית מכון ליושבי אוהל ושוקדי על דלתי התורה וההכמה, ואתם אבותי הלא תבטחו כי לא אינע לריק ולא אעשה לבהלה, כי אם בתורת ה' תהיה חפצי ולעשות רצונכם תהיה רצוני, למען ישמח אבי ותגל מולדתי בי בבנכם הנאמן . . .

(24 בריעף) טהייערסטע עלטערן !

איך האבען איהנען אין מיינעם שרייבען, וועלכעס איך פֿאָר אונגעפֿאָהר 8 טאגע געשריעבען, פֿערשפראָכען, אללעס אין ריקויכט מיינער, מיט נאָכסטעס מיטצוטהיילען, איך האלטע ו ו א ר ט אונד מעלדע איהנען, דאס איך גאָטט לאָב אויף גוטעס וועגע בין, מיינע ווינשע ערפֿיללט צו זעהען, איך וואר דיעזער טאגע ביא דעם ר ב ע ב " ד אויף דיא פראָכע, איך בעשטאנד זיא גוט, אונד ער נאהם מיך זעהר גיטיג אונד פֿריינדליך אויף. ער עטפֿאָהל מיך זאָגלייך ביא דען פֿאָרנאָהמסטען אללהיער, אונד דיעס ווירקטע זאָ קראַפֿטיג, דאס איינער דער פֿאָרנאָהמסטען, נאמענס—מיך אין זיין הויז נאהם, אום אין געזעלשאַפֿט מיט זיינעם זאָהנע, איין פֿאָרטעפֿליכער סטודענט (בחור) אונזרען פֿלייס אים לערנען פֿאָרטצוועטצען, איך האבע אין דיעזעם הויזע מיינ גאנצעס אויסקאָממען, אונד איבערהויפט אללעס וואס איך ווינשע, נאָמליך איין הויז פֿאָלל דער בעסטען אונד ניטצליכסטען ביכער (ספרים), אונד זעהר בעקוועם צום פֿלייסיג לערנען, זיא קאָננען אלוזאָ בעסטע עלטערן, פֿערויכערט זיין, דאס איך אין איינעם זאָלכען אָרטע מיינע צייט ניכט אונגיטיג ווערדע פֿערשטרייכען לאססען; דענן

דאס פלייסגע לערנען איזט יא עבען זאָ מיין אייגענעם פֿערלאנגען, אלס דאס
איהריגע, אונד מיין אינגנסטער וואונש איזט, אימער איהרען וויללען צו
בעפֿאלגען, אונד איהנען פֿריידע צו מאכען, דאמיט זיא איבערצייגט זיין זאָללען,
דאס איך אין עוויגקייט בין איהר טרייער זאָהן .

(מכתב החמשה ועשרים) אבותי הטובים!

הנני מודיע לכם כי כאתי בריא ושלם הלום אל מקום הפצי, עיר אשר
אויתה למושב לי להוסיף לקה ולקנות חכמה ואשר. ואקוה כי תחלתי לא נכונה
כי מצאתי את כל אנשיה טובים וישרים, אוהבי החכמה ומבקשיה ותומכים לכל
דורשיה בכל מאמצי כה בימין צדק ולב נדיבה, ואף אנכי, בכל חבל הבחורים
אשר נאספו פה מכל אפסי ארץ עדרים עדרים לשמוע בלימודים מפי המורה
הגדול המפליא לעשות בתורה וחכמה, הוא הגאון אב"ד מפה, עד שכמעט אין
בית אשר אין שם בחור, וכל מחסורם על אנשי העיר, הנה לא מנע אלקים
חסדו ואמתו ממני לתת לי מנוח בבית מכון לשקוד ולהנות בתורת ה' יומם ולילה
כהפץ נפשי, הוא בית איש יקר אשר שמו מוה' — אשר ביתו מלא כל טוב
מספרי התורה והחכמה. ואם אמנם שאין יד האיש הזה משנת לכלכל אותי ולתת
לי כל מחסורי לא חסרתי דבר ממאכל ומשתה דבר יום ביומו כמשפט הבחורים
יום יום בית איש אהר. ומעתה אבותי השקטו והשמרו ואל תדאגו לי כי טוב לי
מאד ולא חסרתי דבר כ"א לשמוע מכם תמיד את הטוב ואת השלום לכם לעולם
כהפץ לבב בנכם הנאמן . . .

(מכתב הששה ועשרים) אבותי הנעימים!

מנחת נדבת לבבכם מעשרים כסף אשר שלחתם אלי ביר הק' כ"ה —
יצ"ו באה אל ידי על נכון, ואף בעתה באה, כי אך יצא ותם כספי אשר
היה אתי מביתי עד כלה, ולא נשאר בידי מאומה לקנות לי מכל מחסור אשר
יחסר לי וכמעט הייתי בכל רע מרעב וצמא, כי הלא תדעו אבותי אשר דבר אין
לי עם אדם ולא עזר וסעד מאיש במקום הזה. כי מסוה הבושה יכסני לשאול אל
עזרת זולתכם, וגם יראתי כי תהיה זאת לפוקה למרות עיני כבודכם בדרשי
פני איש אהר לעזרה מבלעדכם, כאשר ידעתי כי ברך אלקים אתכם עד כה
וידכם תושיע לו בכל עת כה יהיה וכה יוסיף ד' לכם את ברכתו עד עולם, וימצא
חן בעיניכם בנכם אשר בתורת לב יקרא לכם שלום מעתה ועד עולם . . .

(26 בריעף) בעסטע עלמערן!

איהרע מילדע גאבע פֿאָן צוואנציג גולדען, וועלכע זיא מיר דורך ה. —
צוישקמען קאם מיר ריכטיג אין האנדען, אונד צוואר גאנץ צור רעכטען צייט דענן
דאס געלד, וועלכעס איך פֿאָן הויזע מיט האטטע, גינג מיר עבען אויס, זאָ דאס
איך ניכט איינמאל דאס נאָטהווענדיגסטע מיר אנצושאפֿען מעהר אים שטאנדע
וואר, יא, איך וואָרע ביינאהע אין דיא געפֿאהר געראטהען, הונגער צו ליידען. זיא
מיססען וויססען, ליעבע עלמערן, דאס איך ביז יעצט נאָך מיט גיעמאנדען היער אין

בעקאננשטאפט שטעהע , פאן דעם איך הילפע אונד אונטערשטיצונג פאָרדערן קאָנטע. אויך ווירדע מיך דיא בעזאָרגניס , מיינער עלטערן עהרע דארוך צו בע לידיגען , אבהאלטען פאָן יעמאנד אנדערס הילפע צו פערלאנגען , דא איך דאך ווייס , דאס דער זעגען גאָטטעס איבער זיא זיך שטעטס פערמעהרט אונד פער גראָסערט , אונד מיט דאנקבארעס הערצען פֿיד איהרע מיר געלייטעטע הילפע עמפֿיהלט זיך איהרער פֿערנערן פאָטערליכען גיטע. איהר טרייא געהאָרזאמטער זאָהן.
(מכתב התשעה ועשרים) אבותי היקרים!

פתח דברי 'אירו לכם וישמחו את לבבכם בהודיע לכם כי העמידני אלקים היום בריא ושלם ככל הימים אשר הייתי בביתכם וכאשר יצאתי מאתכם , וככה אז כחי עתה לעבודה ולמשא בתורת ד' ויראתו , ככל חשק לבבי ותאות נפשי מראשית ימי אשר הקדשתם גם אתם אותי מאז להיות שאול לד' ולהיות לפניו כל הימים. אך דעו נא אבותי , אם יקדיש איש את עתו לד' וישים את כל חלדי הארץ כאין נגדו , הנה באשר הוא אדם ומשמרת נפשו וגופו מצוה עליו , דם יחשב לו אם יעבור את שארו ויענה את גופו לבלתי תת חקו מטרף ומזון , ויתחולל בעין כל ולמשתגע יחשב ואם לא יכלכל דרכיו ומעשיו כמנהג ומשפט כל העם אשר הוא בתוכו ואנכי אבותי אם אמנם כי לא שלחתם אותי ריקם מלפניכם בלכתי הדרך , הנה מעט הכסף אשר היה לי כשכבר הימים הבאים הכל נאכל , כי אין לי פה כ"א לחם צר ומים לחץ שלשת ימים מכל ימי השבוע בבתי אנשי העיר בית איש יומו כמשפט הבהורים , ואתם ידעתם אבותי כי לא על הלחם לבדו יהיה האדם אשר יעמול את נפשו בהנות רב ומלאכת מחשבת התורה והחכמה , וגם שאר ימות השבוע עלי היו כלנה להיות אותי בהנה מכספי אשר היה באמתחתי. ואף בנדי ומגעלי ברבות הימים נשחתו ונקרעו ספו תמו לבלעות נצה , ואנכי הולך מחשוף הלבן מבשרי ונקוד וטלוא בכל גופי. ועתה אבותי , שימו לבבכם על זאת , עצו ודברו , האם אעצור כח לסבול כל זאת לכלות ברעב ימי ולהתהלך בקרב חוצות משהת המראה באין תאר והדר , בלוי סחכות להתעולל בי , הטו אזניכם לי וחנוני נא אבותי פֿעזרני ולתמכני כאשר תמצא ידכם. הלא מאז לא כלייתם רחמיכם ממני ועוד לא תכלימוני בשועי אליכם לעזרה , והאלקים הטוב יראה וייטב בעיניו וישיב ויוסף לכם כהנה וכהנה אלה פעמים כי הלא רחמתם את בנכם עבד אלקים אלקי ישראל .

טהייערסטע עלטערן ! (27 בריוף)

וואס איך איהנען פאָר אללעס מיטטהיילען ווילל , איזט , וואס איהרעס הערצען פֿערנניגען אונד פֿריידע מאכען קאָנן , אונד דיעס איזט דיא פֿערויכערונג מיינעס וואָהלבעפֿינדענס אונד מיינער פאָללקאָממענסטען געזונדהייט . דיא איך גאָטט זייא דאנק ביזעהר זאָ וויא אין איהרעס הויזע געניעסע ; פֿערנער , דאס איך דער מיר פאָן איהנען געגעבעגען בעשטימונג , וועלכע אויך מיין אייגענער וואונש איזט . מיט דעמועלבען אייפֿער אונד פֿלייס וויא פאָרהער , אונאונטערבראָכען גאכשטרעבע אונד פאָרטזאָמצע . דיעס בעסטע עלטערן , איזט פֿרייליך גוט אונד

רעכט נאנין זאָ וויא זיא אונד איך זעלבסט עס ווינשען אונד פֿערלאנגען. אינדעססען,
ל'עבע עלטערן, ווערדען זיא דאָך ערווענען, דאס איין מענש דער זיינע צייט
דער טהעאָלאָגיע (גאָטטעס געלעהרטהייט) ווידמעט, אללעס אירדישע גליק פֿיר
ניכטס אכטעט; דאס ער דאָך אלס מענש צור ערהאלטונג זיינעס לעבענס, זיינער
געזונדהייט האַכסט פֿערפֿליכטעט איוט, אונד דאס, וועגן ער זיך דאס נאָממ
ווענדיגע אן שפּייזע פונד טראנק פֿערזאנט, אונד זיינען קאָרפּער אונגיטצליכער
וויזע פּיינגט אונד קאסטייעט, איהם זאָלכעס צור אייגענען בלוטשולד צו גערעכנעט
ווירד; פֿערנער, דאס ער אלס געזעלשאַפֿטליכער מענש פֿערבונדען איוט, זיא
נאך דען געברייכען אונד זיטטען דער גאנצען געזעלשאַפֿט, אין זאָ פֿערן זיא
אונשולדיג זינד, צו שיקען אונד צו פֿיהרען. טהוט ער עס אבער ניכט, זאָ ווירד
ער אלס איין אונגעשילפֿענער, אונארטיגער מענש געהאלטען אונד פֿערשפּאַטעט.
אונד נון ל'עבע עלטערן! האבען זיא מיך גלייך ניכט נאנין פֿאָן געלד אונד קליידונג
ענטבלאָסט אין דיא פֿרעמדע געשיקט; זאָ וואר דאָך דאס וועניגע געלד, דאס
זיא מיר מיטגעגעבען, בייא ווייטעס ניכט הינרייכענד מיך לאנגע דאפֿאָן צו ער-
האלטען אונד צו ערנעהרען. דעגן וואס מיינע קאָסט היער אנבעלאנגט, זאָ געניעסע
איך דיעזעלבע נור דרייא טאגע אין דער וואָכע. יעדען טאג אין איינעם אנדער
היזע, אונד דאס נור זעהר דירפֿטיג אונד שפּאַרזאם. איך זאָללע נון דיעזער
דירפֿטיגען קאָסט איין וועניג צו הילפֿע קאָממען. — דעגן זאָ קאָנטע איך אונמאָגליך
לעבען, אונד נאָך דען איבריגען רעסט דער וואָכע פֿאָן מיינעם אייגענען געלדע
ערהאלטען, זאָ מוסטע דאָך נאָטהוידנדיג מייין וועניגעס געלד באלד אויפֿגעצעהרט
זיין. מיינע קליידונג איוט נון אויך דורך דיא לענגע דער צייט צערריסען אונד צו
גרונדע גענאנגען. איך וואנדלע אין איינער קליידונג הערום, וויא לבן'ס שאפֿע
גראָס אונד קליין פֿלעקינט, אונד דאָך זיעהט מאן נאָך היער אונד דא דיא בלאָסע
מיינעס קאָרפּערס, זאָ זעהר זינד מיינע קליידער צערלומפט. נון ל'עבע עלטערן,
בעדענקען זיא וואָהל מיינע לאנע, אונד ערווענען זיא, אָב איך טראָטין מיינעם
גוטען פֿאָרזאטעס אונד וועניגען אנשפרוך אן אללעס אירדישען גליקע, מייין לעבען
דעס הונגער, אונד מייין עהרגעפֿיהל דעס שפּאַטטע אונד דער פֿעראכטונג אויס-
זעטצען קאנן, זאָ אונאנשטאָנדיג אונד צערלומפט אָפֿפֿענטליך צו ערשיינען
אונד הערום צו וואנדעלן? ניין, טהייערסטע עלטערן, דיעס קאנן איך אונמאָגליך!
איהר פֿאָטערליכעס מיטליידען אונד איהרע הילפֿע איוט יעצט מיינע איינציגע
ביטטע, מיינע איינציגע צופֿלוקט, איך האבע יא זאָנסט קיינע אנדערע הילפֿע,
קיינען ערווערב, אום מיר עטוואס פֿערדיענען צו קאָננען; האט מיך דאָך איהרע
פֿאָטערליכע גיטע פֿאָן יעהער ערהאלטען, זיא ווערדען מיך אויך פֿערנער ניכט
פֿערלאסען אונד מיר איהרע הילפֿע אונד איהרען ביישטאנד ניכט פֿערזאנען.
דער ל'עבע גאָטט, וועלכער אן וואָהלטהון אונד ערבארמען וואָהלגעפֿאללען
האט. ווירד עס איהנען טויענדפֿאָך ערעטצען, אום דאס ביטטע איהן אויך איהר
זעהר בעדערגוטער אונד טרייער זאָהן. +

(מכתב השמונה ושרים)

אדוני אבי!

אמש הראני אלהים תמונת איא מעשי ידי אצבעותיו שלוחים אלי עיי אדמ"ז הגאון . . . והודיתי לאלהי מרום ושמתתי מאוד על אשר הודיעני כי עודכם חיים וכי לא עזב הסדו ואמתו מאתכם ומכל בית אבי כנפשי ובקשתי כל הומים. אמנם על זאת דאבה נפשי ויחרד לבבי כי הסבותי לכם אבותי ש"י צרה ויגון דאנה ואנחה ימים רבים האלה, עד אשר החרדתם עלי כל החרדה הזאת לשלוח ספרים בכל ערי העברים ליושבי על מדין כסאות למשפט להלאות אנשים גדולי ישראל למצא בנכם הנאבד. אולם אבותי ש"י אם אמנם כי ידעתי את עותתי ואתי תלין משנתי, הנה אחלה פניכם אשר לא תשימוני לבן מביש ובליעל בעבור זאת, כי הלילה לי מחטא לדי ולכם להמרית עיני כבודכם. ואם אמנם הסכלתי עשה, הנה לא במרד ובמעל עשיתי זאת, לא לבי הלך מאתכם מאז ועד עתה, עודני היום כגמול משדי אמי וכאוכל לחם שלחנכם ככבודכם ויראתכם עלי אז כן עתה, אהבת בניס לאבותם לא עזבתני, מצות כבוד תמיד סמכתני. חסדיכם ואמתכם יצרוני, ובכל צאתי ובאי ענן כבוד אבותי לא מש מגנדי, וזכרון כל בית אבי ומשפחתי לא נעלם מזכרוני. אהבת שאר ובשר ומשפטי התולדה וחקי קרבת אדם ינחו אתי, תמיד המה לכגלי ועקבי, אך מה אעשה כי התעו אלהים אותי ארץ אחרת והכין דרכי דרך מרחק מאתכם למצא דברי הפין מחכמה ותושיה; הלא ידעתם אבותי כי מד' מצעדי גבר כוננו ואדם מה יבין דרכו? ואנכי נער וגר בארץ אחרת לא ידעתי ימין ושמאל איה איפה למצא אתכם ואיזה הדרך לשלוח לכם על נכון דברי אמת ושלום. ועוד היום במלאות די את משאלות לבבי לשמוע מאתכם דבר ולדעת את שלום בית אבי, עוד לא ידעתי דרך נכון בטוה ואמת לשלוח אגרת אל ידכם ואל פניכם, באשר אתם אבותי לא שמתם לפני דרך המלך מרוכבי הסוסים ומכאי אנרות ממדינה למדינה (דען פאָסט-לויף) והייתי נבוכ מאוד על אדות הדבר הזה עד אשר הסיבותי הדרך במכתב זה לעיר — פ — ליד הגדולה הגאון אבי"ד שם, ומשם, אקוה כי ימצאו דברי אתכם ויגיעו אל ידכם על נכון. — והנה אבותי היקרים אחרי אשר דברתי את כל הדברים דברי האמת האלה באזניכם, ואתם תאמינו להם כי יאמנו, בכל זאת ידעתי כי לא נקיתי מכל עון ואורה ולא אבוש כי הטאתי לאלהי ישראל ולכם, וכאשר יכפר אלקים בעדו, כי מודה ועווב ירוחם, כן תסלחו גם אתם לעבדכם בנכם אשר שאל ומבקש על נפשו למצא חן בעיניכם, ולהשיב נפשי ולשמת את לבבי מהר בדברי שלום ואמת מאתכם ומכל בית אבי כמשאלת בנכם . . .

(מכתב התשעה ועשרים)

אבותי!

שרם אחיל לדבר אליכם, אזכרה חסדי יה אשר הטוה חסדכם עלי, ואודה לכם בלב תודה ורנה כעל כל גמולות וחסדים אשר הדביתם עלי כל הימים אשר גדלתי על ברכיכם והייתי עמכם, עד כי חדלו לספור כי אין מספר ואף עתה כי שלחתם אותי חוצה לגור בארץ לפקוח עינים לי לקנות חכמה ודעת ואושר גברו רחמיכם לשום עיניכם עלי להטיב עמדי אף בארץ מרחק כי הכינותם לי מקום ובית

מנוח למען לא אהסר דבר ממאכל וממשתה ומנחת כבוד השקט ובטח. גם צרור כספי מלאתיה וכל טוב אבותי בידי לבלתי הכלם דבר ולמען לא אבושה בשער, בשער בת רבים בחורים עם זקנים דלים ועשירים הכל כברכת ה' וכידו הטובה עליכם הישבתם והרביתם חסדיכם וטובכם עלי עד היום כי מצאתי חן בעיניכם וכן רציתם. אמנם אבותי הלא ידעתם אשר יאמר המשל: ברבות הטובה רבו אוכליה, ובאר מלא באין מטר ימעטו מימיה. ברוב טובכם וכבודכם אשר אצלתם עלי, רבו צרכי והוצאותי, וצרורות כספי והבי הורקו ויבשו כי לא שתה מים מימי ברכת ידכם, כי זה כמשלש הדשים אשר יצאתי מאתכם, ומאז מעיני הישועה לא יפוצו החוצה ותשורה לא באה לידי מאת פניכם. לכן אבותי בהגידו לכם את לבי הפעם, אדרוש את פניכם ואחלה, כי לא תאחרו לעזרתי ותמהרו לשלוח לי מנה אחת אפים למען לא יבוש ולא יכלם בנכם הסר למשמעתכם והמשתהוה למול הדרת כבודכם אפים ארצה . . .

פקדו נא אבותי לשלום לכל אחי ואחיותי וכל בית משפחתנו.

(מכתב השלשים) אבותי היקרים!

שמחתי מאוד בהודיעכם לי משלומכם וטובכם, אשר עליהם אתפלל יום יום ועל אשר קראתם לי על יום טוב לראות פניכם, ולשמוח ולחוג את הנ ה' עמכם, ואם אמנם אבותי כי משא דבר ה' עלי תמיד ואנכי שוקד וממהר להשלימני בתורה וחכמה לעשות שם וחיל, והימים האלה כי אלך ואשוב ימי השמה הנה כי אשבית מעבודתי עבודת אלקים ועבודת החכמה, הנה אמרתי: הלא עת לעשות לה' הפרו תורתך. לשמוע אל מצות אבותי עלי ולעשות רצונם, בשגם כי ארכו הימים אשר לא ראיתי פני אבותי אחי ואחיותי וכל בית אבי, ונפשי שיקקה מאוד לחזות בנועמם ולבקר בהיכלם, ע"כ אבותי נתתי אל לבי, כבא החדש הכשרות, לתת לדרך פעמי עם אנשי עירנו אשר יבאו הנה או עם אשר אמצא, לצאת ולבא עליכם לראות פניכם ולשמוח אתכם כל ימי החג אשר יבואו עלינו לטובה כאות נפש בנכם השמח לראותכם ואת כל נפשות בתיכם . . .

בעסטע עלטערן! (30 בריעף)

דיא נאכריכט פאָן איהרעם וואָהלבע־פֿינדען, וועלכעס מיינע טאָגליכע ביטטע צו גאָטט איזט, האבע איך מיט דעם גראָסטען פֿערגניגען פֿערנאָממען. ניכט מינדער האט מיך איהרע גיטיגע איינלאדונג אויף דיא קאָממענדען פֿייערטאָגע (על יו"ט הכע"ל) ערפֿרייעט. צוואר ווירד מיך, ליעבע עלטערן, דיא ריזע נאך הויזע אין מיינעם פֿלייסע אונטערברעכען, אונד מיר ניכט וועניג הינדערניס זיין! אבער אללעס האט דאָך זיינע צייט אונד דער וויללע מיינער געליעבטען עלטערן איזט מיר אויך איין הייליגעם געבאָט, וועלכעס צו בעפאָלגען מיינע ערסטע פֿפֿליכט איזט. אונד דא איך אָהנעהין שאָן לאנגע דאס פֿערגניגען ניכט געהאבט האבע, זיא בעסטע עלטערן, מיינע ליעבען געשוויסטער אונד אונזערע גאנצע פֿאמיליע צו זעהען, זאָ פֿרייע איך

מיד גאניג בעזאנדערס ריעזעס גליקליכען אונד באלדיגען וויעדערזעהענס; איך בין אלזא געזאנגען, זאבאלד דיא צייט צום רייען גינסטיג זיין ווירד, אונד יעמאנד פאן אונזערעס ארטע, אדער זאנסט איינע גוטע געלעגענהייט זיך עראייגען ווירד, זאגלייך פאן היער אכצורוייען, אונד אין איהרע פאטערליכע ארמע צו איילען, וואדאן זיך אונאויסשפראכליך פרייען ווירד, איהר טרייער זאן . .

(מכתב האחד ושלישי) אבותי!

שמחתי מאוד כי קראתם לי ליום מועד כי יבא, לראות פניכם ולשמוח אתכם כל ימי החג הבע"ל. כי זה יותר משנתיים ימים אשר מנע אלקים ממני לשמוח עמכם ולכבד אתכם כמצוה עלי וכאשר הפצתי. ועתה כי טוב בעיניכם לקרא לי על ימי המשתה והשמחה וגם צדה לדרך שלחתם לי הנה, הנה גדלה השמחה ורבתה תשוקתי למהר ולבא בית אבותי ולעשות רצונם ולא אחשה ולא אתמהמה לשום לדרך פעמי כאשר יהיה הדרך נכון לעבור אותו וכאשר יקרה, עובר אורח לארח בהברתו ללכת אתו ביתכם. כי אז אחליץ הישים למהר בית אבותי ולהשתחוות מול הדרת כבודכם כמצוה עלי וכאות נפש בנכם . .

(31 בריוף) טהייערסטע עלטערן!

מיט אונאויסשפראכליכעם פערנגיגען האבע איך איהרען בריוף געלעזען, אין וועלכעם זיא מיד (על יו"ט הבע"ל) איינגעלאדען האבען. דיעזע איינלאדונג איזט מיר אום זא וויללקאממענער, אינד אין זא מעהר פרייע איך מיד דאריבער, דא איך שאן ביינאהע צווייא יאהרע דאס פערנגיגען ענטבאהרען מוסטע, איהנען, געליעבטע עלטערן, מיינע פערזאנליכע עהרערביטיגקייט צו בעצייגען, אונד מיד איהרעס אנבליקס צו ערפרייען. דא זיא מיד נון צו דער בעפארשטעהענדען רייע אויך מיט דען נאטהיגען רייעשפעזען גיטיגסט פערזארגט האבען, זא ווערדע איך זאבאלד זיך איינע גינסטיגע געלעגענהייט עראייגען ווירד, מיינע רייעזע אנטרעטען, אונד איילען, איהנען צו בעצייגען דאס איך בין מיט דער טיעפסטען עהרפארכט אונד דעס דאנקבארסטען הערצען איהר טרייער זאן . .

(אגרת תודה לאבותי בשנת השלש עשרה שנה)

(בר מצוה)

(מכתב השנים ושלשים)

אבותי היקרים!

הנה קרבה שנת שלומי נדרי שנדרתי להודות לכם על כל הנמולות שנמלתם עלי מעודי עד היום הזה. זה יום הולדת אותי שנת השלש עשרה שנה שהחיה ה' אותי עד כה וחנני לדעת את אשר היטב הטיבו אבותי עמדי. וכי הן הנה יקרת פנת עליה נשענתי, צור חסיתי בו מאז ממנו נחצבתי, זה שלש עשרה שנה תמימות. מה גדלו חסדיכם ומה רבו רהמיכם עלי אבותי! אם זכרתי הימים האלה ואחשבה דרככם טרחכם ומשאכם יום יום עמדי, ואם אשא ראש פקודות רבבות הטובות שהיטבתם עמדי, מצבא השמים ירבו, ומנבהי ארזים יעמדו לנגדי. ואנכי נאלמתי דומיה אסתיר פני כי יראתי מהביט עליהם ונכלמתי מאוד כי קצרתי כה מלהשיב לכם כעל אחת מרבבות התנמולות וכי קטנתי מאוד מכל החסדים האלה. אך זאת ידעתי וזאת אשיב אל לבי: כי לא על זכה ותודה באתם, ולא אל מנחה ואשכר עמלתם אך מאשר יקרתי בעיניכם, ומאהבתכם אלי כי רבה היא, חדשים לבקרים רבה אמונתכם עלי, והיטבתם עמדי את אשר היטבתם ונמלתם עלי את אשר נמלתם. ועתה אבותי היקרים! תיקר נא עוד נפשי בעיניכם, ויערב נא לכם אך שיחי והגיון לבי אשר הגיתי ואהנה עוד יומם ולילה באין דומיה, כי לכם העזו והתושייה, לכם ההוד וההדר, ממכם כל טובתי תשועתי הפצי וישעני. אמצא נא עוד חן בעיניכם, ואשתהוה היום לפניכם ארצה, כי אתם אבותי ואני בנכם ועבדכם. . . .

(מכתב השלשה ושלשים)

אבותי הנעימים!

(באופן אחר)

מה אשיב לכם אבותי על כל תנמולכם עלי? הן הרביתם חסדכם עלי זה שלש עשרה שנה לאין מספר, הגדלתם טובכם ורחמיכם עלי עד כי גברו מכל שבה, עלו ברכותיכם עלי, עלי כל ברכות הורים עד תאות גבעות עולם. אתם הורי ומורי, אתם משובי, ואזהבי אתם נותני לחמי מימי צמרי ופשתי שמני ושקויי: ידכם רוממתני, עינכם שמרתני, רוחכם הטובה גדלתני, מכם כל טובתי ומבלעדכם מה אני? רבה אמונתכם טרחכם ומשאכם עמדי עד כי הביאותוני הלום, ויספתם עוד על כל החסדים האלה להלבישני ולהחליצני ולעמדני ולעטרני רצון ואהבה ביום הזה יום הולדת אותי, יום לשלש עשרה שנה הנעתי. ומה יש לי עוד לבקש ומה נשאר עוד לבנכם לשאול מעמכם? אך, אחת אשאל מכם עוד,

ואחת אבקש מאת אלקים אשר החייני והניעני ליום הזה למלאות השנה שלש עשרה משנותי. אתה ה' ראה מה עשו אבותי עמדי! כי אנכי קצרתי כה מאוד מלהשיב להם אף על אחת מאלפי הטובות שגמלו עלי. השקיפה אתה ממעון קדשך עליהם ושלם להם ממעשיהם, ירבו ימיהם כחול וישבעו מטובתך עד עולם, ועלי אני עבדך, לברך את שמך ולזכות זבח תודה בקרבי ובשרי. כי אתה אלקים ידעת את לבבי, ולך יערב וירצה הגיון תודה ורוח נכונה מאלפי פרים ואילים. — ואתם אבותי, חנוני נא חנוני! בכבודכם תעטרוני ואהבתכם תשמרו לי עד נצח, כי אך בזאת הפצתי ובזאת אהיה איש משכיל ואיש מצליח אם אמצא הן בעיניכם אני בנכם . . .

ברכת שלום ליום הולדת אבות

(מכתב הארבעה ושלשים)

אדוני אבי!

ביום הולדת אבי אנילה ואשמחה מאוד, כי יום שמחות הוא לי ואהללה בקול רנה ותודה את אלקי אבי וארוממנהו, כי הרים קרן ישעי ותפארת תפארת בנים אבותם, כי הנה החיה ה' את אדוני אבי עד כה, והטה חסדו עלי למצוא חן בעיני מעודי עד היום הזה, היום הזה יבורך לעולם, לעולם רננה תבא בו וזכרו לא יסוף עד אלה דור, יראה זרע ויארך ימים ויחי לעולם אדוני אבי, לשמחת לבבי ולשמחת כל ביתי, ירום הודו ותגדל תפארתו וקרנו, ואחוגה אנכי את פני אבי עוד ימים אין מספר את היום הזה, שמע אלקים בקול תחנוני עבדך; ויראה אדוני אבי את לבב בנו המשתפך נפשו לאלהיו, והמשתחוה אפים ארצה למול הדרת כבודו למצוא חן בעיניו ביום גיל וששון כהיום הזה ובכל הימים אשר יחינו עוד אלקים לטובה . . .

גדיקוואונש צום געבורטס טאגע דער עלטערן.

(34 בריעף)

טהייערסטער פֿאטער! (געליעבטעסטע מוטטער!)

הייטע איזט איהר געבורטסטאג, איין גליקליכער אונד פֿראָהליכער טאג פֿיר איהרען זאָהן. פֿראָהלאַקענדעם דאנקע דעם אללגיטיגען היממעל ווילל

איך דיעזען טאג בענינגען, מיט אינכריסטיגעס געבעטע פֿיר דיא ערהאלטונג מיינעס געליעבטען פֿאטערס (מיינער געליעבטען מוטטער) ווילל איך דיעזען טאג פֿייערן. דיר אללגיטיגער פֿאטער, דאנקט מיין הערין, דאס דוא מיר איינען זאָ גוטען לייעבע פֿאַללען פֿאטער (איינע זאָ גוטע לייעבעפֿאַללע מוטטער) געגעבען. דיך פֿלעהעט מיינע זעלע דעמוטהספֿאַלל, אן. דאס דוא מיר איהן (זיא) נאָך לאנגע אונגענדליך פֿיעלע יאהרע שאַנקעסט, זיין (איהר) גליק ערהאַבעסט, אונד צו פֿריידע זיינעס (איהרעס) גאנצען הויזעס דיעזען טאג ביז אין דען שפּאַטעסטען נאכקאָממען; אונד מיך. לאסס מיך דיעזען טאג אונטער דעם אנגעזיכטע מיינעס טהייערן פֿאטערס (מיינער צערטליכען מוטטער) נאָך אונצאָהליגע יאהרע פֿייערן; דיעס פֿלעהעט הייטע דיין קנעכט, אָ, גאָט, האָרע מיך. — אונד נון טהייערסטער פֿאטער! (טהייערסטע מוטטער) מיט דיעזען געזינגונגען, מיט דיעזען הערצענס-ערגייעסונגען גראטולירט איהנען צו איהרעם געבורטסטאגע, אונד עמפֿיהלט זיך איהרער געוואָנענהייט הייטע אונד אללע מאל איהר געהאָרזאמסטער זאָהן ג. *

(מכתב החמשה ושלושים) אדוני אבי!

הנה הראני אלקים את היום הזה יום רגנה וחדות כל בניו יום אור לגו אור, יום הולדת אדוני אבי תפארת ראשי וששון לבי. בו ימלא פי רנה והודה לאלהי מרומים על כי החיה את אדוני אבי עד כה, בו אשתפך נפשי לשוכן שחקים כי ירום קרננו ויגדל תפארתינו ויחי לנצח אדוני אבי עטרת ראשינו, וישמח אבי ותגל מולדתי וירונו ויחוגו עוד צאצאיהם וצאצאי צאצאיהם לדור ודור את היום הזה ועיניהם תראינה, ועתה אדוני אבי! אחרי השתפך נפשי ולבבי לאלהים חיים אשר החינו והראנו את היום הזה אבוא להשתחות למול הדרת כבודו כי יערבו לו רחשי לבבי כאילי נביות ורבבות נחלי שמן לתשורה ליום הזה וימצא חן בעיניו כל הימים בנו ועבדו הנאמן. *

(85 בריעף)

טהייערסטע פֿאטער! (בעסטע מוטטער!)

דא מיך דער אללגיטיגע גאָט דיעזען האָרצליכען טאג, דען געבורטסטאג מיינעס פֿיעלגעליעבטען פֿאטערס (מיינער פֿיעלגעליעבטען מוטטער) האט ערלעבען לאססען, זאָ איזט עס מיינע ערסטע פֿפֿליכט, הייטע, גאָט צו דאנקען אונד איהן אום איהרע פֿערנערע ערהאלטונג צו ביטטען, דייע אללגיטיגע, אָ גאָט! האט אונד אונזערן פֿאטער (אונזערע מוטטער) דיא קראַגע אונזערעס הויפטעס, ביזהער ערהאלטען, דאפֿיר דאנקט אונד לאָבט דיך מיינע גאנצע זעלע אָ געננע אונד דיעזעס גראָסע גליק נאָך לאנגע, ערהאלטע אונזערן געליעבטען פֿאטער (אונזערע געליעבטע מוטטער) נאָך פֿיעלע, פֿיעלע יאהרע דאס זיינע (איהרע) שפּאַטעסטען ענקעל נאָך דיעזען פֿראָהליכען טאג פֿייערן; אונד פֿאטער אונד מוטטער פֿריידענ-פֿאַלל איהרע לוסט, איהרען יובעל מיט אונזעהען. — דיעס, בעסטע פֿאטער (בעסטע מוטטער)! איזט דיא פֿייער דעם הייטיגען טאגעס, מיט דער איך איהנען

צו איהרעם געבורטסמאגע מיט פריידיגעס הערצען גראטולירע, מיך איהרער וואָהל-
געוואָנענהייט עמפֿעהלע אונד זיא ביטטע, פֿערזיכערט צו זיין, דאס איך עוויג
בין איהר טרייער זאָהן . . .

ברכת שרום וטוב לעת תשובת השנה

(נייא איהרעס-ווינשע.)

(מכתב חששה ושלשים) אבותי היקרים!

לעת תשובת השנה לעת צאת מלכי ארץ וכל יושבי חלד לעמוד במשפט לפני כסא אדון כל הארץ, בכסא ליום חגנו כי חק הוא לישראל לשפוך שיח, מענה רך ותחנונים לפני שופט צדק אלקי כל בשר, אשפוך רוחי גם אני ואבקשה לאלהי יעקב לכפר בעדכם ולתת לכם חנינה ותמלה רחמים וחסד והוציא כאור משפטכם וצדקותיכם יראו לפניו לכפר עליכם ביום הזה. ואנכי אבותי, אמנם ידעתי את ערכי כי קטן הוא ומי אנכי כי אתפלל אני עליכם? ואף צדקותיכם ומעשיכם הטובים כי רבו וצדקו טמני הרבה מאוד. ולו יראה בהר אלקים ולפני מכין כסאו את אשר היטבתם ואת אשר עשיתם מהחסד והרחמים אך עמדי, הנה ירבו מאוד ויעלו זכרוניכם ופקדונכם לטוב, יכפו אף וישכחו חמה וישו לכם חן וחסד מאל הגומל חסדים טובים, ואוהב אמת צדקה בכל עת. הנה אנכי, מאשר לא יכול בשרי נפשי ורוחי וכל כחי להשיב לכם די אחת התגמולות אשר עשיתם אתם עמדי: אמרתי, אשפכה רוחי ואחלה את פני יוצר יודע עלילות שוכן עד כי קדוש וגדול הוא ולו אין מעצור להושיע להטיב ולגמול מעל כל תגמולי ידי אדם. יראה הוא את לבבי וירצו לפניו תחנונותי יגלו צדקותיכם לפניו וישלם הוא מעשיכם ותהי משכורתכם שלמה מאתו ביום הזה לטוב לכם כל הימים כאות נפש בנכם . . .

(מכתב השבעה ושלשים)

בכסא ליום חגנו, כי נעמדה יחדו למשפט אלהינו, הוא יראה יביט את לבבינו, ישמע ויאזין את שועתנו, יחון ברחמים ויחוס עלינו, ויוציא כאור צדקות אבותי, ימלא הפצם ומשאלותי, ילבישני ישע וישועה כמדי, ואראה בשמחתם ואשבעה בטובתם עד בלי די!

אבותי!

אם אמנם כי קטנתי מאוד בערכי, ולא איש דברים מתמול שלשום אנכי, להביע תהילות, להרים בקול תודות, כעל כל החסדים והתגמולות אשר עטרוני וכתרוני ידיכם המלאות, מעודי עד היום הזה יום הפקודות, זמה אני ומה חיי ומה כחי, כי אפרוש כפי ואשפוך נפשי ורוחי. וכי אקום

להתפלל בעדכם ובעדי, לפני יוצר הכל אלהי כבודי, הנה לא נואשתי ולא נשית להפיק רצון מאל ישועתי, בימים האלה ימי רצון כי אשפוך לבבי ושיחתי על אחותי ואדותיכם אבותי, כי אך בכם כל הפצי וישעני וכל תאותי, בכם ישמחו כבודי ויגל לבבי, עליכם עיני וכל יחבי, בכם ירום חורי וירום קרני, כי מבלעדיכם אבותי מה אני! על כן לך ד' גליתי מצפוני, ישועתך וחסדיך יבאוני, תשמעני אל כי דרשתך לעת מצוא, לכפר עון וחטא לנשוא, להרים קרן אבותי וימיהם להוסיף, ועם נדיבים נדיבי עמך אותם להושיב. ולי אני עבדך תן שכל וכינה. הטה חסד רחמים וחנינה. למצוא חן בעיני חורי ומורי, מטובי ואוהבי. אלה דברי בנכם, כי יערכו לכם מנופת צופים ותפקודוני היום לשלום עד עולם . . .

(מכתב השמנה ושלשים)

אקרא בקול כשופר ארים קולי, אשפוך שיה ואתחנן לצורי וגואלי, לעת מצוא בהמצאו אדרשנו, על לבותי מחמדי עיני ותפארתי אבקשנו, להעלות לרצון כאזכרת לבונה, זכרונם ופקדונם בזה ראש השנה, תיקר נא בעיניך אלי צורי וקוני תפלת עבדך, ותשא המאי ותכפר עוני, ותשמע משמים ממעון קדשך, לשועת אבותי תאבי ישעך, הרם קרניהם ותשלח ברכה, ירכו ימים ויצליחו בכל מלאכה, מראשית השנה ועד אחרית השנה עינך עליהם, תצוה שלום ותפקוד אהליהם . . .

אבותי היקרים!

הנה מצאתי את לבבי לאל בוחן לבבות, והואלתי לדבר בשפתים נעות ונדות, אולי ישמעני וירצני ויחנני, ואמצא חן בעיניו ובישועתכם יראני, כי אמנם אל דעות הוא, לו נתכנו עלילות אנשי מעשהו, הוא יראה לו את זה העולם בלבבי, יביט ויספור את אשר בחובי, רעיוני מלאו מאהבה ונפשי מתודת, מרחמ אבות עלי לתורה ולתעודה, הוא יספור וימנה צבא המעשים, צדקה וחסד כבוד וחיים, עשיתם עמדי בידים נאמנים — ואתם אבותי הנעימים והיקרים, יהי נא חסדכם וטובכם עלי כל הימים, ויערבו לכם מנחת רעיוני, ומעיני אשר בכם ירוני וישירו, כי חסדכם וטובכם ממני לעולם יזכרו, ובזאת תדעו ותחנוני, כי באהבת כל נפש בנכם אני . . .

(מכתב התשעה ושלשים)

ליום הכסא יום הזכרון, תרועת שופר וקריאת גרון, תוסר חטאת ויספה חרון, ויעלה לרצון לאלקי מרום, זכרון אדוני אני מורי וקרני ירום, ותפקד ותבורך מנשים, אמי היקרה וכל יוצאי חלציהם.

אבותי היקרים!

אם אמנם החרשתי ונאלמתי דומיה זה ימים כבירים באין אומר ודברים, הנה לא משכחת יראת כבוד ואהבת בנים לאבותם עשיתי זאת, חלילה לי מזאת! אל אבותי, אל תאשימוני ואל תתנוני כבן בליעל נער חסר לב, משדד אב

מבריה אם, ולא יזכור את החסד ואת הרחמים ולא ישיב להם כעל כל הטובות והגמולות אשר גמלו עליו לאין מספר; אל אבותי! לא כן אנכי. כי מוראכם עלי כמורא שמים, וכבודכם עלי ככבוד אלהי ישראל, ואהבתי לכם בוערת בקרבי אש תמיד תוקד לעולם. אך אבותי אתם הסיבותם את הדבר הזה. רחקכם כי הרחקתם מבינתכם דרך מרחוק אורה ברגלי לא באתי, ואנכי לא ידעתי אם להימין אם להשמאל, לשלוח דברי אליכם ולשאול בשמלכם אשר אנכי דורש ומבקש תמיד מאת אלקים. ועתה כי שבתם בשלום והניח ד' לכם באהלכם, אמרה ואחיש לצאת לקראתכם בדברי שלום ואמת למצוא חן בעיניכם, ואשפוך שיה לפני יוצר הכל אשר כל יצורים ויצוריהם גלויים ועומדים לפניו למשפט בימים ימי כפורים האלה, כי ישפוט ברחמים וחסד את אבותי הנעימים והיקרים, ואת כל הנלוים עליהם וזכרונכם יעלה לרצון לפניו, ורחן אתכם עם עם קדושו המיחלים לו, כאות נפש בנכם המשתחה לעפר רגליכם.

(29. בריעה) געליעבטע עלטערן!

איך האבע איהנען צוואר שאָן לאנגע ניכט געשריעבען, דיעס געשאה אבער ניכט אויס מאננעל אן קינדליכער ליעבע אָדער פֿערנעסענהייט דער געציעמענ-דען עהרפֿורכט פֿיר זיא אָ ניין, פֿערן זייא דיעס פֿאָן מיר; פֿערן זייא אויך דער געדאנקע פֿאָן איהנען, טהייערסטע עלטערן! מיך איינער זאָלכען גידריגקייט צו צו בעשולדיגען. גיע מיססען זיא מיך מיט יענען עהרלאָזען קינדערן פֿערנלייכען, דיא דער אונזאָהליגען וואָהלטהאטען איהרע עלטערן ניכט איינגעדענק, איהרע פֿפֿליכטען גענען זיא פֿערנעססען, ניין, בעסטע עלטערן! דיעס בין איך ניכט, מיינע עהרפֿורכט פֿיר זיא גלייכט שטעטס מיינער עהרפֿורכט פֿיר גאָטט זעלבסט, אונד מיינע קינדערליכע ליעבע גלייכט איינער לאָדערנדען אונפֿערלאָשטבארען פֿלאַממע, פֿאָן דער מיין הערין איממער גלייכט. פֿיעלמעהר אבער, בעסטע עלטערן! ליגט דיא אורזאכע מיינעס לאנגען שטיללשווייגענס אונד דאס איך מיין קינדליכע פֿפֿליכט ניכט ערפֿיללען קאָננטע, אן איהנען זעלבסט, זיא וואָרען אבוועזענד און איינער פֿערנען מיר אונבעקאנטען גענענד, זיא ליעסען מיך אין דער אונוויסענהייט, וואָהין איך איהנען מיינע בריעפֿע אדרעסירען זאָללעטע, איך קאָנטע מיך אלזאָ נאך איהרעס וואָהל בעפֿינדען, וועלכעס מיר זאָ זעהר אם הערצען ליגט, אונד איך זאָ זעהר ווינשע, ניכט ערקונדיגען, נון זינד זיא, וויא איך פֿערנאָממען, גאָטטלאָב גליקליך אונד געזונד ווידער נאך הויזע געקאָממען, איך איילע אלזאָ זיא מיט מיינען שרייבען עהרפֿורכטספֿאָלל צו בעזוכען, אום איהנען צוגלייך מיינע גליקס-ווינשונג צום נייען יאהרע אבצושטאטטען. מענע דאָך דער אלגלייטיגע היממעל, דער ערפֿארשער אללער געדאנקען, אייך מיינע געדאנקען אונד ווינשען זעהען אונד אין ערפֿיללונג ברינגען, אונד זאָ ווירדע, זיא, געליעבטע עלטערן, געוויס דאס גליקליכסטע אונד בעסטע יאהר געניסען, דען דיעס ווינשט אונד פֿערלאַנגט איהר טרייא געהאָדאמסטער זאָהן.

קרא מקרא לאוהביו ומיודעיו לבוא ליום חתונת וחפת בנו או בתו.
 אינלאדונגסשרייבען אן זיינע פריינדע אונד בעקאנטע, צור פערמעהלונג זיינעם
 זאהנעס אָדער זיינער טאָכטער.

(מכתב הארבעים)

קריאה כללית (אללגעמיינעס אינלאדונגסשרייבען).

אוהבים ומיודעים!

נעימים ויקרים, נכבדים ומפוארים, הנקנים בשמותם, כפתוחי הותם. איש
 איש על שמו. על דגלו ועל צבאו יצו אלהים שלומו. וברכה במעונו. . .
 בהגיע תור ימי כלילת בתי היקרה הכלה הבתולה מ' . . . תי' עם איש
 יקר בחור בטוב הוא הבחור הנחמד . . . נ"י אשר נודע בשערים לשם ולתהלה,
 (החתונה תהי' למז"ט ביום . . .) אמרתי, אלכה נא לקרא למאהבי אחי ומיודעי
 לאמר להם. צאו וראו בחפת בתי (בני) אכלו משמנים ושתו ממתקים, שתו
 ושכרו אתי דודים רעים אהובים ביום חתונת בתי (בני) וביום שמחת לבי. סורו נא
 אדוני סורו אחים נאמנים בית אחיכם. ישישו אתי משוש ותנו כבוד לחתן וכלה
 כי יתענגו על רוב הכבוד אשר להם תתני ובשמחתם תגדל שמחתם ושמחת כל
 בתי, והיה לכם זה למשמרת שלום אהבה ואהוה. ולאות ברית כי מצאתי הן
 בעיניכם אני וביתי. ולמוכרת תודה ותשלום גמול ליום כי יבא כי יפלו גם לכם
 הבלים בנעימים מאת ד' לראות בחפת בניכם ובנותיכם ועל כל משתה ושמחה כי
 יהיו בגבולכם. . .

(40 בריעה) פֿערעהרטע אונד האָכגעשאַצטע פֿריינדע!

דא גון דיא פֿערמעהלונגסצייט מיינעס געליעבטען זאָהנעס (מיינער געליעב-
 טען טאָכטער) העראננאהעט. — (דער פֿערמעהלונגסמאג איזט אויף דען צווייא
 אונד צוואנציגסטען דיעזעס פֿעסטגעזעצט): — זאָ האבע איך דיא עהרע, דיעזעס
 מיינען געשאַצטען אונד פֿעהרטען פֿריינדען אונד בעקאנטען היערמיט אנצוצייגען,
 זיא צו מיר איינצולאדען, אום אן דיעזעס פֿראָהען טאנע אונד אן מיינער פֿריידע
 טהייל צו נעהמען. מיט אייניגער הערצענסשטיממע רופֿע איך אייך לויט צו:
 קאָממט פֿריינדע, קאָממט! איילעט אין דאס האָכצייטססוויז דער ברויט אונד דעס
 ברייטיגאמס דיא זיך איירער פֿרייען, הורך אייך זיך פֿעהרערליכט זעהען. אייערע
 גענענווארט זייא אונד זעהאָכסט וויללקאָממען, אונד איין בינדעסצייכען עכטער
 צערטליכער פֿריינדשאַפֿט, מיט דער וויר איהנען עוויג פֿערבונדען, אונד בייא
 אָהנליכען אונד בייא אללען אייערן אנגעלעגענהייטען שטעטס פֿערפֿליכטעט זיין
 ווערדען. אייער ערגעבענסטער, אויפֿריכטיגסטער פֿריינד. . .

קריאה פרטות (בעזאָנדערע איינלאדונג).

(מכתב האחד והארבעים)

אהובי ומיודעי!

הנה בא היום, יום שמחת לבי וגיל נפשי, הוא יום כלילת בתי היקרה
 לקשר באהבים בעבותות נשואין. להיות כשר אחר ולהחיות בשרים. עם איש יקר

בחור כארום, מעשיו ממתקים וכלו מחמדים, ה"ה בן איש היל רב פעלים, שמו נודע לתהלה בשער בת רבים, הבחור הנחמד . . . ואנכי טבחת טבה והכן, מסכתי ייני ערכתי שולחני עם כל פרי מגדים, חדשים גם ישנים, לשמה התן וכלה עם אחות מרעים, רעים אהובים אנשים מכובדים. ועתה יצאתי, ועל יום טוב באתי, לשחר פני ידידי הק' שי' לקרא לו לברך את הובה ברכת התנים, ולישב בראש הקרואים, ובוה גדול יהיה כבוד הבית בית משתה היין, החתן והכלה יאפרו פאר ואוהביו ילבישו כבוד, וכל הקרואים יקר לו ותנו. ואני וביתי בקול זמרה ותודה נגילה ונשמחה לקראתו. — והימים האלה ימי המשתה והשמחה יהיו מיום הראשון לחדש הבא והלאה, והחפה תהיה לצל יום השני בין הערבים. — דברו ידידו ואוהבו לנצח . . .

(מכתב השנים והארבעים)

אהובי ידידי!

הנה בא היום, יום גיל וששון, יום גמול אשלם לאוהבי. לחמם אכלתי וינם שתיתי, ובשמחתם שמחתי. המה יקחו את חלקם ואנכי אבוא על שכרי על כל החרדה אשר חררתי זה פעמים ושלוש רגלים על כל משתה כי בא בנבולם, משתה בן שמונת ימים וחפת התנים, ועחה כי ההיני ד' לראות בנים ולבנות כתיים בתי משתה ושמחה בית התנים וחפת דודים' הוא בני היקר כי יבהן פאר התנים, ובתי הנעימה אשר תלבוש עדי הכלות. וכיום אחד, הוא היום השנים עשר לחדש הזה ירונו על חלקם ויבאו הפתם כי יקחו ברכה מאת ד'. והימים האלה כימי פורים יהיו נזכרים ונעשים, קיל מצהלות התנים קול תשועות רעים אהובים. קול ששון וקול שמחה ואף לאורה יעודים. ובכן יבא נא ידידי שי' עם אחות מרעיו אשתו הנעימה ובניו היקרים לעשות עמי את זכה הימים, לשמה אותי ולברך ברכת התנים ולהיות לחתן לאחיות מרעים, הוא יוליך את החתן בימין צדקו לחפתו, ואשתו תגדל את הכלה אחריו לברך אותם לפני ד' ולעשותם בשר אחד. ואנחנו נהיה שמחים ושובי לב ביום הזה. ובוה כעל אחת התגמולות אנכי אשלם לו, וידידי כבוד ויקר יעטרני ואדע אשר מצאתי הן בעיניו אנכי אוהבו וידידו הדורש בשלומו ושובו כל הימים . . .

(42 ברעף)

ענדליך איזט דער פראָהליך ערווינשטע טאג נעקאָממען, אן דעם איך מיינען נעשעטצטען פריידען, דיא זא אָפֿט פריידע אונד עהרע מיט מיר געטהיילט האבען, אויך איינען טהייל פֿערגעלעטען קאָנן. דער פֿערמעעהלונגסטאג מיינעם גע־ליעבטען זאָהנעם, אונד צוגלייך מיינער געליעבטען טאָכטער נאהעט העראָן, אונד ווירד אן איינעם טאגע, דען צוועלפֿטען דיעועם געפֿיערט. דיעוער געזענעטע אונד צווייאַפֿאָכע פריידענטאג מוסס מיט אללען מיינען פריידען געפֿיערט ווערדען. פֿאַרציגליך זיא, מיין ווערטהעסטער פרייד, מיססען דען גראָסטען אנטהייל אן מיינע פריידע געהען, אונד זיא, אונד איהרע געשאַצטע נאטמין ווערדען מיר דיא עהרע ערטהיילען, דיא ברויטפֿיהרער (אונטערפֿיהרער) צו זיין. דיעס איזט צוואַר

גור איין קליינער טהייל דער פֿערנעלֿטונג דער פֿריידע אונד עהרע, דיא איך
בייא איהנען גענאָססען, אבער מיר זייא עם איין גראָסער בעווייז עכטער אונד
אויפֿריכטיגער פֿריינדשאַפֿט, ווענן זיא מיינען וואונש ערפֿיללען, אונד גאנץ
בעשטימט צור צייט איינטרעפֿען, אן דער זיא מיט הערצליכע פֿריידע ערוואַרעט
איהר וואהרער פֿריינד

(מכתב השלשה והארבעים)

אבותי היקרים!

הלא תדעו מראש מקשורי בני והתחתנו זה קרוב לשנה תמימה, ועתה
כי קרבו ימי המלואים, אנכי אמלא את רצון בני וחשק לבו לבא בברית עם
האשה אשר אהב אשת חן אילת אהבים, וקצבתי קצב ונתתי חק לימי המשתה
והשמחה ליום העשרים בחדש כי יבא. ועתה אבותי, למי ההוד והכבוד והשמחה?
הלא לכם אבותי! מכם פנה, מכם יצאה האבן הראשה לבנות ביתי בישראל!
אתם תשבו בדאש, בכם ישמח החתן ותגל הכלה, אתם תברכו את הנובה, אתם
תוליכו את החתן ואת הכלה לחפתם, יגל לבי בכם וישיש כבודי עמכם. ואנכי
פניתי את הבית מרבדים רבדתי ושלחן ערכתי, מריא וצאן טבחתי, וכל אשר
לי לכבודכם תקנתי ליום בואכם כי יום שמהות יהיה לי. מהרו נא אבותי ואל
תאחרו, ואל תמנעוני מלכבודכם ולראות פניכם כראות פני אלקים. צאו וראו
בשמחה בניכם ולכרך אתי את אלהי הטובות כי החיה אתכם עד כה לראות
בטובת בנים ובני בנים. כה יהן וכה יוסיף לכם אלקים עד בלתי ירה כמשאלות
והפין בניכם

(מכתב הארבעה וארבעים)

תשובת צון והן על מכתב השנים וארבעים.

אהובי ידידי!

נכבדתי מאוד כי נקרא נקראתי מאתו לבא אל בית היין ועל הלחם רב
כי עשה יעשה לחתונת וחפת בנו. כי על כבוד להיות אחוזת מרעיו להחת
להוליכו ולנהלו בתוך המון חונג בקול זמדה ותודה עת כי יצא החתן מחדרו
והכלה לחפתה, והן אמת ידידי, כי לו מנעני מכל הכבוד הזה, והייתי לפניו
אך כאחד הקרואים אנכי לא חשבתי מלמלאות אחרי רצונו לבא אליו להיות אך
שמה אתו ביום שמהת לבו, כי יקרו רעיו לי מאוד ובשמחתו ישמח לבי גם
אני, ואף כי עתה כי עשה לי את כל הכבוד הזה לבחור כי מכל בית אבי ומכל
אחוזת מרעיו חברים המקשיבים לקולו? ומי הוא אשר ישיב את פניו? ואנכי
הנני הנני לקול דברו, אני וביתי נעברה חושים ליום כי יבא לשמוח אתו ולהתערב
בשמחתו, ולעשות רצונו ולשמור את פקודתו פקודת אחוזת מרעים לחתן וכלה
כי יברכם אלקים: ישמחו האבות ויגילו הבנים, כה יהיה וכה יוסיף אלהים שמחה
וששון בביתו מעתה ועד עולם. דברי ידו וואהבו

(44 בריעה) בעיאהענדע אנמווארט אויף 42 בריעה.

איהרע איינלאדונג צור פערמאָהלונגספֿייער איהרעס ווירדיגען זאָהנעס וואָרין
 זיא מיך צונלייך אלס ברויטפֿיהרער בעשטיממען, מאכט מיר פֿיעל עהרע, דא
 זיא אונטער אללען איהרען ווירדיגען פֿריינדען געראדע אן מיר וואָהלנעפֿאללען
 פֿאַנדען, אונד געראדע מיר דיעזע עהרע בעציינטען. דאס איך דיעזעס אנערביע-
 טען מיט פֿיעלעס פֿערנגיגען אננעהמען ווערדע, קאָנטען זיא וואָהל שאַן פֿאַר-
 אויס פֿערזיכערט זיין. דאס איך אבער אָהנע דיעזע מיר ערוויזנע עהרע, אויף
 איינער בלאַסען איינלאַדונג אויך געקאָממען וואָרע, דאראן האָפֿע איך, ווערדען
 זיא ניכט צווייפֿעלן. דען זיא וויסען יא, וויא ווערטה מיר איהרע פֿהיינדשאַפֿט
 איזט, אונד דאס איך שטעטס דען וואָרמסטען אנטהייל נעהמע אן אללעס וואס
 איהר ווערטהעס הויז בעטריפֿט. איך ווערדע אלזא, וויא געזאנט, ניכט ערמאנגעלן
 אן בעשטיממען עהרענטאנע מיט מיינער פֿאַמיליע איינצוטערעפֿען, אונד מיינען
 עהרענפֿאַסטען אלס ברויטפֿיהרער מיט פֿריינדען איבערנעהמען, מיך מיט איהנען
 הערצלליך פֿרייען אונד נאָטט ביטטען, דאס ער זיא נאָך פֿיעלע, פֿיעלע פֿריינדען
 ערלעבען לאַסען, וויא עס ווינשט איהר וואָהרער אונד טרייער פֿריינד . . .

(מכתב החמשה וארבעים)

תשובת מאן (פֿעוויינערנדע אנטוואָרט) ושלוח מתנה או שלוחים לחתן וכלה
 (ברויט אויסשטייער).

אליפי ומודעי!

הן נכבדתי מאוד על אשר נקרא נקראתי מאתי לחתונת וחפת בנו (בתי)
 ולהיותי אחות מרעיו. אך מה אעשה ידידי לשבוע עיני ולבי גם אני, כי הנה נדר אלקים
 ושך דרכי בתלאות רבות ויגונות אשר סבבני עתה *) על אודת בני—אחי—
 אשר נפל במהמורות המשאות משאת יד נוגשים אצים ולוחצים אותי. אמנם
 מאת ד' היתה נסבה ואנכי נקתי הפעם. ואם אמנם כי ידעתי נפש ידידי ולבו
 נכון ובטוח עמי, הנה גם זאת ידעתי כי יצר לו וכי ירע בעיניו הדבר הזה.
 ע"כ אחלה ואבקשה פניו לבלתי האשומני ולבלתי תת אותי לאיש המתלהלה
 הזורה זיקים וחצים בדברי שוא ומדוחים אך להדיח את אשר שאלי מאתו, כי
 חלילה לי מוזאת לחתל בו! אך צר לי ממנו, כי אמנם כן הוא כאשר דברתי.—
 והיה כי ירחיב ד' לי והניח לי ממצוקות האלה. יהי עיני ולבי תמיד על אחת
 שבעה על כל משתה ושמהה כי תהיה בביתו, להתעלם באהבים ולשמוח לפניו
 בכל עז. והפעם אכפרה פניו במנחה הקטנה השלוחה מירי שלוחים לבנו (לבתי)
 עשרה כסף — (כף אחת כסף) — ואלקים יברך אותי ואת בני הנעורים.
 ואשרי הנבר אשר מלא מהם את ביתו תענוג ושמחה. כה יתן וכה יוסף ד' לו
 ולזרעו עד עולם . . .

*) או, כי נפלאתי על ערש דוי ונתפך משכבי לחלוי. או, כי חליתי באחת
 מרגלי—כי הכיתי באחת מעיני, מבלתי יכולת לצאת ולבוא, וכדומה.

(מכתב השישה וארבעים)

אהובי ידידי!

הואל נא אחי וקה את המנה הזאת מנה אחת קטנה ליום שמחות והתנת בנד
 הוקר להיות שלוחים לו ולעזר מעט כי יעזוב אביו ואמו לבנות לו בית ולחמו יאכל
 ושמלתו ילבש. ואל יחר אפך בי כי לא באתי אל המנוחה והשמחה בביתך כאשר רצית.
 כי אתה ידעתי את טרחו ועמלי אשר לא יתנוני מבוא בית מאהבי אחי ורעי הרחוקים
 ממני, לשמוח אתם ולראות בשמחתם כאשר עם לבבי. ואתה, רבים אתך מאשר עמדי,
 ולא יבצר ממך להיות אך שמה בנחת ודשן מבלעדי, כי אהבי עשיר רבים, ורבים יחלו
 סניף ומבקשים שלומך. ואוכלי שולחך ושמחי ישועתך המה יגילו וירגו וישישו אתך,
 ואנכי בביתי הרחק מאוד מעיר ומאדם, אברך אותך ואוכרך בכוס ישועות מלא על כל
 גדותיו ביום שמחת לבך. והי הטוב הוא יברך אותך ואת ביתך בשלום ובכל טוב אמן.
 (46 ברעף) ווערטהעסמער פריינד!

בעלעבען זיא ביילענענדעם קליינע געשענק אלס ברויטשטייער (אויסשטייער)
 פֿיד איהרען ווירדיגען זאָהן (פֿיר דיא זונען ברויטלייטע צו עמפֿאָנגען, מיט דער
 ביטטע מיך צו ענטשולדיגען, דאס איך נישט איהרעם וואונשע געמעס דעם האַכצייטס-
 פֿעסטע ביוואָהנען קאָנן. זיא וויססען וואָהל, בעסטער פֿריינד, דאס עם מיין איני-
 גונסטער וואונש זעלבסט, אונד אויך מיינע געוואָנהייט איזט, אן דען פֿריידען
 מיינער פֿריינדע דען הערצליכסטען אנטהייל צו געהמען; אבער דיא ווייטע ענט-
 פֿערנונג אונד מיינע געגענוואָרטיגען געשאַפֿטע, דיא זעהר הייפֿיג זינד, פֿערהינדערן,
 מיך, איהרעם אונד מיינעם אייגענען וואונש דיעסמאל צו ווילפֿאהרען. עם ווירד
 איהנען אינדעססען אן פֿראַהער געזעלשאַפֿט אונד טהיילנעהמער איהרער פֿריידע
 נישט פֿעהלען; דען זיא האבען רעכט פֿיעלע אונד בראַפֿע פֿריינדע. מיט דענען
 איך איהנען ווינשע רעכט פֿערנונגט צו זיין, איך מיינערזייטס, ווערדע אויך אן
 דיעזעם טאנע איין גלאז וויין מעהר טרינקען, מיך פֿרייען, אונד דאבייא זאנען.
 גאָטט זענע מיינען פֿריינד אונד דיא ברויטלייטע, הייטע אונד אללעמאל. דיעס
 ווינשט פֿאָן נאנצעם הערצען איהר אויפֿריכטיגער פֿריינד.

בשורת לידה וקרואה למדהל ומנדק לברית בני.

(געבורטסנאכריכטען אונד איינלאדונגען צו געפֿאָמערשטעללע) סנדק אונד מוהל.
 (מכתב השבעה וארבעים) אבותי הקרים!

היגד! כיפקד אלהים את אשתי ונתן לי ממנה זרע אנשים כאשר בקשת.
 כי היום בחצי הלילה עברו עליה חבלי יוללה והיא חלה גם ילדה פעם אחת
 בהמלת די עליה ונתנה לי בן יפה עינים וטוב רואי, ודי עמו ועם אמו כי שלמים הם,
 בריאים והזקים וכל רע לא אנה להם. ויען כי ידעתי כי נפשכם קשורה בנפש
 בתכם אהובתי זום בשורה הוא זה לכם, עייכ לא אחרתי מלהודיע אתכם את זאת
 לשמה אתכם ואף לקרא לכם על משתה בני להביאו עמי בברית די ביום השמיני
 כי ימול בשר ערלתו לשמוח אתנו לפני האלהים. ואנכי אבותי, ידעתי גם ידעתי
 כי הקשיתי לשאול, כי רב הדרך ביני וביניכם וכי יש לכם כל בעסק וקנין ועבודה

רבה מאוד אשר לא יתנו אתכם להלוך ולעזוב את ביתכם, אך אבותי! הלא ידעתם גם אתם כי עת לכל חפץ, וחפץ בנים מטרת אבותם הפעם אל תחוסו על מעשה ידיכם ואל תרגזו מן הדרך כי ירחק מכם, כי כפלים לתשועה ושמהה אם נגד פניכם נגילה ונשמחה לחוג את חג השמיני, ואתם נא אל תשיבו פני! ואם לא למעני, עשו למענה למען בתכם היקרה, כי היא כלתה וגם נכספה לראות את פניכם אחרי אשר לא ראתה אה פניכם זה ימים. וגם אני וכל ביתי נשמחה לקראתכם ונגילה לבואכם כי יהיה לשלום, דברי חתנכם ובנכם . . .

(47 בריעה) טהייערסטע עלטערן!

הייטע האבע איך איינע נוטע באטשאפט, דאס נוטע גליק איזט געקאממען דען הייטע אום מיטטערנאכט געבאהר מיר מיינע געליעבטע פרויא איינען שאַנען זאָהן. זיא געבאהר איהן, גאָטט זייא דאנק, מיט וועניגען שמערצען אונד זעהר לייכט, ביידע, מוטטער אונד זאָהן, בעפֿינדען זיך רעכט וואָהל. איך איילע איהנען דייעזע באַטשאפט מיטצוטהיילען, ווייל איך ווייס וועלכע פֿריידע זיא איהנען מאכען ווירד. זיא מיססען עס זיך אבער, בעסטע עלטערן, אויך געפֿאללען לאַססען, ווענן וויר, איך אונד איהרע לייעבע טאָכטער, זיא ביטטען, אונזערע פֿריידע פֿערזאָגליך מיט אונז צו טהיילען, אונד זיא היערמיט פֿייערליכסט צום געפֿעטטער (סנדק) איינלאדען אונד בעשטיממען. וויר האַפֿען, דאס זיא אונזערע ביטטע אום זאָעהער געוואָהרען ווערדען, דא זיא צוגלייך דען בעזאָנדערען וואונש איהרער געליעבטען טאָכטער, איהרע לייעבע עלטערן באלד צו זעהען, אויך ערפֿיל- לען ווערדען. וועדער געשאַפטע גאָך בעשווערליכקייט דער רייע דירפֿען זיא צוריק האלטען, אונזערע ווינשע צו ערפֿיללען דא דאָך געוואָהנליך דער קינדער ווינשע אונד פֿערלאַנגען, דער עלטערן ציעל איזט, אונד עס איזט איינמאל אונזער זעהנליכסטעם פֿערלאַנגען, זיא צום געפֿאטטער צו האבען אונד באלד צו זעהען. דאס זיא אונז היערמיט איינע גראָסע פֿריידע מאכען ווערדען, דאס פֿערזיכערט זיא איהר טרייער אונד אויפֿריכטיגער שוועגערוואָהן . . .

(מכתב השמונה וארבעים) לידירי ש"ב . . .

יום בשורה היום כי בשורה בפי לשמה את נפש יידי בשמועה טובה תדשן עצם. עצם מעצמיו ובשר מבשרו בן נתן לו ילד יולד לו ואלקים ברכו בורע אנשים אשר המליטה בטרם בא הבל לא וילדה לטובה (למו"ט) אשתו אהובתו תמתו היום כאור הבוקר, ואם הבנים שמחים בריאים ושלמים ב"ה. ושמחים לקראת בואו ליום הכסא כי יבא למול את בני ולהביאו בבית אלקי ישראל כמצות ה' עליו. וגם אני וכל אוהביו ומיודעיו אנשי בריתו ובני ביתו שמחים בישועת ה' כי עשה, ונגילה ונשמחה ליום משתה בנו כי יבא לחסות בצל כנפי אלקי ישראל ולהיות לפניו. ובכן יצאתי מהר להיות איש בשורה למען אשר ירום לדרכו לבא מהר הביתה לשמוח לפני ה' עם ביתו ואוהביו והוא ישלח מלאכו לפניו וישם רגליו כאילות ושלום יהיו בו כאות נפש המבשר יידי לנצח . . .

(48 ברעף)

געשאַממער פֿריינד!

מיט פֿערניגען ערנייפֿע איך דיעסמאל דיא פֿעדער, אום איין גליקסבאָטע צו זיין. איך בריינגע איהנען פֿראָהע באַטשאַפֿט, אונד מעלדע איהנען, דאס זיא הייטע אין אללער פֿריהע איינען וואָהלגעבילדעטען זאָהן בעקאממען האבען. דיא ענטבינדונג איהרער ליבען פֿרויא נינג זעהר גוט אונד גליקליך פֿאָן שטאטמען. מוסטער אונד זאָהן בעפֿינדען זיך רעכט וואָהל, אונד ערווארטען מיט זעהנוכט איהרע באלדיגע אונד גליקליכע נאכהויעקונפֿט, דאמיט זיא אס בעשניידונגסטאג (יום הברית) זעלבסט בייוואָהנען, אונד זיך מיט איהנען פֿרייען קעננען. אויך איך אונד אללע איהרע פֿריינדע אונד הויזלייטע פֿרייען אונד איהרער אנקונפֿט. וויר גראטולירען איהנען צור געבורט איהרעס זאָהנעס, אונד ווינשען איהנען גליקליכע רייע נאך הויע.

(מכתב התשעה וארבעים) לכבוד ידידי ורחימי הק'.
 אתמול לעת ערב המליטה אשתי (ילדה לי) למיט בן זכר. ויהיה יום מילתו אשר אביאנו בברית ה' יום . . . הבע"ל, על כן יצאתי לשחר פני ידידי שיי לקרא לו ליום משתה בנימשתה שמנים אשר הכינותי, ולהיות ידו עמי להביאו בברית ולמול את בשר ערלתו כמצוה ה' עלי. וידו תהיה בו בראשונה כי יד אמן לו והוא תמים למולות. ואני אחריו (לפריעה) להשלים המצוה וחלק כחלק נקה מאת ה' ושכר המצוה בין שנינו. ובזאת אני בטוח כי לא ישיב פני ובא יבוא ולא יאחר, כי ידעתיו ירא וחרד לדבר ה' ומצותיו, קור וחורף לא ישביתוהו, ושרב ושמש לא ימנעוהו למלאות אהרי ה', ולשמה אנשים אנשי בריתו המבקשים בשלומי והשמחים והמצפים לראותו ליום מועד כי יבא לשלום . . .

תשובה . . .

(מכתב החמשים)

ברוך ה' אשר הגדיל חסדו וטובו עליו לבנות לו בית בישראל ונתן לו זרע מהאשה הזאת אשר אהב, ושמתני מאוד על הטובה הזאת שעשה אלקים עמו ועם אהובתו הנעימה. ותגדל עוד שמחתי כי רצה בי ידידי לבחור אותי לכרות ברית ולמול את בנו בן יקיר ושעשועים ליולדיו ולהתערב בשמחתו במשתה בנו. ואנכי מכבדי אכבד ובהם אכבדה, אראה בשמחתם וישמח לבי גם אני עמהם, והיה ביום השמיני כאור הבקר, אם יהיני אלקים עד כה, אנכי אבא ביתו להודות ולהלל לה' כי טוב, ולחתום ברית קדש בזרע קדש אשר נתן לו. והאלקים יחיהו ויגדלוהו לטוב, וירב בביתו שמחה ותענוג, ויעשה לו שם טוב מבנים ובנות כאות נפשו ונפש אהבו . . .

לאלופי ומיודעי!

(מכתב חאהד והמשים)

שמחתי אלקים ואשמה, ברכני ואברכה אותו, בקרובי אקדיש שמו ובקהלם יחד כבודי ותגל נפשי ביום שמחת לבי. בשובע שמחות אחזה פנימו ובגילה ירוננו חלקם אתי, להם אחלק מנה אחת אפים חלק לשבעה וגם לשמונה ימי מילה, כי הנה ידידי שיי הנני כמבשר ועל יום בשורה באתי ולשחר פניו יצאתי, כי ילד יולד . . . י בן נתן לי ותהי המצוה על שכמו אמרתי, ידיו תביאנו, ובחיקו ישאנו בית אָל

בהעלות דמו דם ברית קדש לרעה ניהוה לה' ביום . . . הבע"ל. והיה הוא יהיה לו לסנדק ואנכי אהיה לו למול את בשר ערלתו, ועל מקומו יבא הנער בשלום להיון לרצון לפני ה' ולחיות לפניו. ואנחנו בשם אלהינו נדגול ובישועתו נשמה. והי נועמו עלינו ועל מעשה ידינו כי יכוננו לפנינו לעשות רצונו תמיד בלב שלם. ונגילה ונשמחה ביום הזה כי יום שמחות הוא לנו, כה יוסף ה' לנו ולרענו עד בלתי שמים. ועתה ידידי שו' אחת דברתי הוא לא ישנה, אותו בחרתי ואותו ראיתי למצוה הזא, כה יהיה וכה יקום, וליום המועד אנחנו נצפה לראותו ובא יבא ולא יאחר כאות נפש אוהבו . . .

(מכתב השנים וחמישים)

תשובה

שמחתי מאוד על הבשורה כי באה. הנה באה ונהיתה התשועה, גיל וששון בביתו, קול רחים ורכב ואור הנר, קול אומרים לה' כי טוב כי גבר הסדו על ידאיו. ואמרת: כה לחי אחי! כה יוסף וכה יתן אלקים, יראה זרע ויאריך ימים עם האשה אשר אהב. ביתו יבנה בה לעשות חיל ושם לתפארת עולם בקרב ישראל, וזכרו לא יסור מזרעו וזרע זרעו עד עולם.

זאת הברכה אשר ברכתי אותו בעליון לבו באלהים על השמועה הטובה שהשמיעני, והן הנה רחשי לבבי בשמחת כל נפש אעירה ועוררה האהבה בהפין די אליו, לברכו בזרע אנשים וילד שעשועים, אשר כל ישעו וחפצו עליו מאז ומקדם. ועל כל הכבוד שעשה לי לקרוא אותי בשם (סנדק) להיות מובה להעלות על ברכי את דם ברית לפני אלהים, על זאת יגל לבי וישמח כבודי מאוד, ואנכי לא אחשוך מלמלאות אחרי רצונו ולעשות את חשק לבו. וליל שמורים כי יהיה. אראה פניו לשמור משמרתו, ואהיה נכון לבקר לדדות בית אלקים בתוך המון חונג בקול רנה ותודה ולשמוח אתו בזכה יום השמיני אשר ירצה לפני ה'. נאם ידידו לנצח . . .

(מכתב השלשה וחמישים) ל'ידידי רחמי—ש"ב—תלמידי . . .

מי יתן ויכתבון מלי ביד אחר ולא בו, ושלחו הדברים ביד מי ולא אדבר אני. או עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד לך הדבר, כי שמוע תשמע ותרגו בשנך, לקולי יצללו* שפתך, דמיע תדמע עיניך, וקרע יקרע לבך אף בידך, נפלה נפלה עשרת ראשך, כי לוקח אדונך אביך, הלך בדרך כל הארץ ונאסף אל אבותיו, ביום . . . לראבון נפש בניו, ולמכאוב כל אוהביו ומיודעיו, אחרי כי שכב על ערש דוי בשמונה ימים. ואנכי ידעתי אוהבי (בני) כי רע ומר לך עק השמועה הזאת, ולולא אביך הוא צוה עלי שרם מותו כי אודיעך אני על זאת, כי אמר: פן ינחם בני כי תודיעהו אתה את מותו וכי תנחמהו, החרשתי. ועתה ידידי, הן ידעת כלה, ובלשוני אין מלה לנחמך, כי צר לי עליך, וידעתי בצרות נפשך וכי גדול שברך! ומה אעידך ומה אנחמך אני? אתה ידעת כי יד ה' אלקים ננעה בך, דום

(* או תצלינה.

והתחולל לו, קבל ובטל רצונך מפני רצונו. כי צדיק הוא אל אמונה ואין עול, ירא את בוראך וכבד את אביך וזכרהו גם אחרי מותו, כי בזה ינוח לו, בשרו ישכב לבטח ונפשו תגיל באלקים. ולא תהיה צדקה ישועה ונחמה מאת אלקי הישועות והנחמות . . .

ליעבער פֿריינד! (53 ברעף)

דיעסמאל ווינשע איך, דאס איין אנדערער שטאטש מיינער דיא פֿעדער ערגריפֿפֿען, אונד דיר איינע נאכריכט איבערבראכט האטטע, דיא איך דיר נור מיט זעהר בעקלאַממענעס הערצען מיטטהיילען קאנן. אך! מיין פֿריינד, וויא ווירד דען ערסט דיר צו מושהע זיין, ווענן דוא פֿערנעהמען מוסט, דאס דוא דיא קראַנע דיינעס הויפטעס, דיינען טהייערן פֿאַטער (דיינע טהייערע מוטטער) פֿערלאַרען האסט. ער (זיא) האט אכט טאנע אויף זיינעס (איהרעס) קראנקענ-לאגער געליטטען, אונד איזט הויטע (20. דיעזעס) צום גראַסטען ליידוועזען זיינער (איהרער) פֿאַמיליע אונד פֿריינדע פֿערשיעדען, אונד אין איינע בעסערע וועלט גענאנגען; ער (זיא) זעלבסט טרוג עס מיר אויף, דיר זיינען (איהרען) טאָד צו מעלדען, אונד דיר צו טראַסטען. נון מיין פֿריינד, איך האבע דיעזע שווערע פֿאַליכט, דען וויללען דיינעס טרייען פֿאַטערס (דיינער טרייען מוטטער) ער-פֿיללט, אונד דוא ווייסט נון אללעס—איך ווייס אבער דיינען גראַסטען שמערץ; קעננע דיינען גראַסטען אונערזעטצליכען פֿערלוסט, איך מאַכטע דיר גערנע טראַסטען, האבע אבער קיינע וואַרטע דאצו, גאָטט, דער אללערנערעכט איזט, אונד אללעס נאך זיינעס אונערפֿאַרשליכען הייליגען וויללען פֿיגעט, ער זיא דיין טראַסט, איהם פֿערטרויע, איהן פֿערעהרע, ער זיא פֿיר אללעס, אונד בייא אונזערען אללען שיקואלען געלאַבט אונד געבענעדייעט. דיינעס פֿאַטערס (דיינער מוטטער) אנדענקען זיא היער אויך אין עוויגקייט פֿערעהרט, דען ער (זיא) וואר בידער אין דיעזעס לעבען, אונד איזט זעליג אין יענעס לעבען. דורך איהן (זיא) האסט דוא פֿאַן גאָטט זיכערן טראַסט אונד הייל צו ערוואַטען . . .

אהובי אהי! (מכתב הארבעה וחמישים)

הושך אמריו הוא משכיל, ומוציא דבה הוא כסיל, ומי יתן והחרש אוכל גם אנכי, כי לא איש דברים אנכי הפעם ואין בשורה מוצאת, כי יום רעה היא. רעה נהייתה נהייתו ונחלית עליה, לבי נשבר בקרבי על שבר בני אמי ושברי, השך היום כי נאסף אורנו יקר הלב, הלך ואור עד נכון היום הזה עלינו. ועתה נדעך ונשב השך בשברון מתנים ודאבן נפש אהה! אשת חיל תפארת בעלה תפארת בניך למה עזבת אותנו ורחקת את פעמיך? על מי עזבת מעט צאנך ועדרך? בניס עלפו שכנו לארץ יהמו, ואת לא ידעת! יצערו ויבכו עליך, ואתה לא תביני, אנה רחמיך על בני מעיך? ראו בניך מסביב נקבצו באו, כל ראש גדוע, וכל לב קרוע, ומספר תמזורים יעשו עליך. הרחקת דודך ולנו הסתרת פניך, לו פניך ילכו עוד לפני בניך! הה מות איך קטפת לשהת גפן פוריה, ולא המלת על הדרה וענבניה! למה שאול פערט פֿיך לבלוע ולא שמת שכין בלועך! מי יתן, אשת חיל בלעת והקיאותה לעינינו, והצנת לפנינו אמנו מחמד לבבנו, ואתנה כוש ופוש ואוצרות תבל כפריך; אך לשוא אקראך השמן לבך והכבד אונך, אתה לא תשמע ואנחנו

לא נושענו! מד' יצא הדבר ידו עשתה זאת, נפשו אותה ויעש, הוא צוה מי יאמר מה תעש? — ואתה אחי, עמנו אתה בצרה ואנחנו עמך. שברנו שברך וכמוך כמונו, הצור תמים פעלו, וכל דרכיו משפט, צדקו משפטי ד' יחדיו נאמנו אם טוב אם רע, את הרע נקבל. ואל הטוב ניהל, הוא יחבוש שברנו, ירפא למכאובנו. ונפש אמנו צרורה בצרור החיים, תשבע ותחזה בנועם ד' ובהיכלו בנעימות נצה. — דברי אחיך הכותב בדמעות שלישי בידים רפות וברכים כושלות. *
 עוד זאת תדע כי נאספה בליל מש"ק ונקברה למחרת יום התשע עשרה להדש.

(מכתב החמשה וחמשים)

קורא מקרא (אויפרוף אָדער זענדשרייבען).

מראשי ומנהיגי המדינה והגליל (קרייזע, קאָמיטאטע) לקרא עצרה ואסיפה בית שער עורם לכל מקומות הגליל להתייעץ ולהמתיק סוד על דבר אמת וצדק ולכל דבר העדה.

ליושבי עיר ועיר גדולה וקטנה ואף שוכני לבדד באהלים כפרים וחצרים לכם אלופי יהודה נקובי ראשית הגוי הגדול הזה זקני עדת ישורון. ראשיה שופטיה ושופריה איש איש על הגלו ועל צבאו, איש לבית אבותיו, ולכל העם האוחזים בכל הגליל גליל ארצנו — למשפחותיו, לכלכם שלום מאתנו ושלומכם ישנה עד בלי די ועד בלתי שמים.

אחינו בני ישראל!

הלא תדעו הלא מראש הגד לכם כי חק הוא לישראל משפט לשופטי ומנהיגי גלילות ארץ אחוזתנו, מימים ימימה לתשובת שלש שנים לקרא עצרה ולאסוף אסיפה, אסיפת חכמים ונבונים, אנשי אמת ושונאי בצע, שוחרי טוב ודורשי רצון לאחינו, להמתיק סוד ולשום עצה על דבר מס המלך והמדינה הנפל כגורלנו יושבי חבל גלילנו, להרים העטרה ולסעד הכסא לשובת הקוביץ שלומנו. לחלקו ביעקב ולהפיצו בישראל בכל עבר ופנה, במאזני הצדק ופלא המשפט איש איש כפי ערכו וכאשר תשיג ידו, ולא יעדיף העני ולא ימעיש העשיר, ועתה כי הקיפו הימים האלה וקרבה שנת השלש להפיל פור הוא הגורל מי יעלה ומי ירד, מי ירבה ומי ימעיש ולהשקיף מי עלתה ידו מעלה מעלה ומי ירדה מטה מטה; לכן כתבנו את האגרת הזאת ונשלחה ספרים בכל ערי גלילותנו, להעביר קול ולהעיר את רוב נדיבי עמנו להיות עתידים ליום החמשה עשר להדש הבא, לבא עידנו בית מכון מאז ומקדם להתייעד ולהתייעץ לכל דבר עמנו, ואף עתה כפעם בפעם וכימים ימימה תועדו יחדיו ותבואו הנה אתם בחירי אל ושלוחי בית ישראל, לשום שימה להסיר מוטה ולעשות פשר דבר, ובוה ישא ברכה מאת ה' וכל העם עם ה' על מקומו ינוחו בשלום. *

(מכתב הששה וחמשים)

אלופי קצינים ראשים ומנהיגים שומרי משמרת בית ישראל ופקודת עם אלהי יעקב בכל מקומות מושבותיכם, לכלם שלום מאתי (מאתני).

הנה הרת נתנה ופקדת שר ראש הגליל באה אלינו על מתכונת המס הירועי. הוא כסף הגלגולת לבית אבות (פאמי'יען-קאפפנעלד אוי-דגל. בעדת היהודים בכל מדינות המלך ובכל הגליל הזה העולה לסך . . שנה בשנה, והמה לא השיבו ולא שלמו את המס הזה במתכונתו, והיה מדי העלותם מימים ימימה את צרוות כספיהם כסף איש לבית אבות, לא הביאום במלואותם וכמסכונתם, באמרם: כי קצרה ידם ולא ישיג חילם בצוק העתים האלה עת רעש מלחמה (תרב ורעב) אשר היה בארצנו, אכלה והשחיתו את אדמתנו וקנינו, ושכר הבהמה לא נהיתה, ושכר אדם לא נהיה והמשתכר השתכר אל צרור נקוב, ואחת אחת נמצא לחשבון גדול, והנשאר בידנו משנים האלה חוב ישן נושן עלה לתכן (סומא) רב משלשת אלפים וחמש מאות כסף מדינה, ועתה כי הלפנו ועברו המציקים, הימים הראשונים ימי הרעה לא יהיו עוד כי הניח ד' לנו מסביב, שלום בארצנו, מסחר וקנין באר לגבולם, וכל מעשה ידי איש שבו לאיתנם, אנהנו חייבים להשיב כספנו מלא, ככל התכן והחשבון הנזכר באין נגרע. זה הוא פתשגן הכתב, וככה צוה עלינו.

והנה אחינו בני ישראל, הלא ידעתם את האיש הזה ואת שיחו, עליו אין להשיב וממנו אין לגרוע, וכי מצוה עלינו לשמוע בקול מלכנו ושרינו, אשר בצלם נחיה ומשובם נשבע, לכל אשר יצוו עלינו; לכן הנה העת לא עת לחשות ולא עת להתרפות. בא הקץ באו ימי השלום, כי דבר השר נחויץ והמשנים אצים, שימו לבכם על זאת עזו עצה ודברו דבר כי עמנו אל להושיע, אולי יחון ויתננו לחמים בעיני השר לעשות הנחה. ולתת הרוחה אך התאזרו וקומי, התאזרו וחזקו עשו את אשר תוכלו לעשות! קבצו זקנים, אספו נערים הרימו תרומה ונדבו נדבה הבינוני 'אמר עשיר אני, והעשיר יענה את העני ויהדר את פני הדל ולא תבואו ריקם להראת פני האדון, ולך ה' התשועה על עמך ברכתך סלה.

דברי הרורש והמבקש לשלום אחיו . . (הרורשים המבקשים—אחיהם) . .

(מכתב השבעה והחמישים) תשובה

אל אצילי בני ישראל זקנינו ראשינו שופטינו יושבי על מדין ורוכבי על דבר ענוה אמת וצדק, שוחרי אמונה ודורשי טוב לכל בני הגליל ולכל עם בני ישראל, לכם שלום רב וברכה מאת אלקים!

הקול קול יעקב עדת ישורון שמענו, לקולכם צללו שפתינו כי עת רעה היא לנו, זאת לא זאת המנוחה והשובה עוד אולת ידינו וכשל כחנו מהשיב די חובותינו, יד ירדנו מתחלה ותרעד ותרעש נהלתנו מעת החל הנפק ותחלנה ימי הרעב מחרב ורעב אשר עברו בארצנו, כאשר ידעתם גם אתם אחינו ראשינו; ועתה כמעט היתה הרוחה, ובצפיתנו צפינו להבוש את מכאובינו ולמלאות מחסורנו הנה חוות קשה הגד לנו כי העד העיד בנו אדוני הארץ! ואנחו אחינו שמענו לעצתכם, לא השינו ולא התרפינו. חפשונו כל אוהל בית יעקב ואת כל אמתחות בני עירנו ולא מצאנו די בער ודי שלום כל החוב כ"א עד חציו. והנה אחינו בשרנו עשינו את שלנו עשו אתם את שלכם עליכם עינינו תלויות להגין עלינו ולהליץ בעדנו לפני האדון השר אולי יחוס ויחננו; כי הלא, לא במרד ובמעל עשינו זאת אך מקצד יד

ומבלתי יכולת כאשר יכירו וידעו כל שכנינו והיה כי ירהיב ה' לנו; וגשלמה עם פרים שפתינו את יתר ההוב במיטב כספינו עד תמו. ואתם הואילו וקחו נא מדינו את הכסף הזה, כסף סך— השלוח לכם ביד איש עתי הזה. והי' אלקים ישלח מלאכו לפניכם ויתן לכם הן וחסד בעיני השר, ולנו ולכל פלישת ישראל יהיה שארית ותשועה כל הימים . . .

(מכתב השמנה והחמשים)

לכבוד ידידי הק' . . .

הנעלה והוקר כה' . . . מתושבי קהלתנו בא לשער העיר לפנינו וראשי קהלתנו (לפני הרב הגאון אב"ד דקהלתנו) לבקש דין ומשפט בדברי רוב הדויעים אשר לו אתו. ע"כ באתי להודיע את ידידי נ"י על זאת, כי צויתי מפי הקצינים הראשים נ"י (מפי הרב הגאון נ"י), ולקרא לו לבא הנה מרם כלות שלשה ימים מהיום: להראות לפניהם (לפניו) ילעמוד במשפט' למען ישמעו (ישמע) דברי בעל הריב, ולדעת את מי האמת את מי להצדיק ומי להרשיע, או לעשות פשר דבר כראוי ונכון לאוהבי האמת ודורשי הטוב. ושלום לו ולביתו ממנו ידידו . . . ש"ץ ונאמן מפה . . .

(מכתב התשעה וחמשים)

לידידי הק' כה' . . . ש"ץ

בפקודת הראשים וקציני העיר ואדונינו מורינו אב"ד נ"י אנכי כותב את הדברים להודיעו ולהעד בו, לבל ימוש מאהלו וביתו, ולהיות נכון לבקר השלישי מהיום, כי לעת מועד הזה יבואו המה שמה לביתו ולחקור ולדרוש ולשים עין על כל נכסי המת אשר הניח אחריו אביו המנוח, ועל דברי הצוואה אשר כתב בחייו, לקים דברי המת ולעשות הלוקה ביושר וצדק, אשר לאלמנה לאלמנה ואשר ליורשיו ליורשיו, מקטנים ועד גדולים איש איש כפי נחלתו והלקו הראוי לו, וכל התיבות והארגזים וכלי מטמון הסגורים והתמומים בהותם העדה יהיו נשואים על תמונתם וצורתם מבלתי נגוע כקצתם עד בואם שמה. — ולשמוע לעצת ראשי עם ה' ינעם ותבא ברכת שלום. דברי ידידו . . . ש"ץ ונאמן . . .

(מכתב הששים) מכתב פקודות*) על העדה (אדער רבנות בריעף)

חכמים כבוד ינחלו ותמימים יירשו ארץ, ארץ ומלואה הדרה וכל עלו בה. יותרו לעולם וכל טוב צפון להם. להם נתנה הארץ וכל יקר עיניהם תראינה בנועם ה' ובהיכלו בהם כבוד יאמרו. יאמרו: אמרו לצדיק כי טוב כי פרי מעלל'ם יאכלו, יאכלו וישבעו וברכה עוד יוסיפו, יוסיפו שורש למטה ופרי למעלה. למעלה ישלחו פארות ופרחי הוד עליהם, עליהם לא יבולו ונרדם יתן ריח. לריח השמן וצרוז המור הזה הלבנו, לראש בשמים ולגפן אדרת הזה רוחנו. לאיש אשר אלה לו ואשר חכמת אלקים בקרבו שמנו פנינו, ההוד לו הדר נתנה. כתר תורה בראשו ושבת מושלים בידו. אותו נבחרה, אותו שום נשים עלינו לכבוד ולתפארת. ה"ה הרב הגאון המפורסם מו"ה . . . נ"י.

ועתה ישמע נא אדונינו מורינו לקול מבקשי ה' ומשרתי, הנה אנחנו בעצת ראשנו וקנינו וכל באי שער העיר יעצנו ובלא לב ולב כאיש אחד לשוב וישר

(*) מענין יפקוד ה' וגו' איש על העדה.

מצאנו, להנחיל לו כסא כבוד משכן קדושי עליון בתוכנו. הוא כסא ההוראה בשבת תחכמוננו. לתת המשרה על שכמו ומקל נעים בידו לנחל צאן קדשים המפורזה עתה באין רועה, רועה נאמן כמוהו מבקשי עדר ה' להשיב הנדחה, לנחל הנהלאה, לחבוש לנשברה וכל המכשלה תחת ידו, כי לא יבצר ממנו, איש אשר מלא רוח חכמה ותבונה והריוה ביראת אלקים ותורת חסד על לשונו להיטיב עמנו בכל זאת, וצדקתו עומדת לנו לעדה כי עשה יעשה וגם יכול יוכל, בכל אשר יפנה ישכיל ויצליח כי אלהיו עמו. ואנחנו נעשה ונשמע לקול דבריו לכל אשר יצוה עלינו ואיש ממנו לא ימרה את פיו הלילה, ועלינו להיטיב עמדו ועם ביתו, וכל הנלוים עליו כיד ה' הטובה עלינו לא יחסר לו המזג ולא יחסר לו השובע, אין כסף נחשב למאומה בעינינו, לכל אשר ישאל ממנו, כי כל מחסורו עלינו ומשכרתו תהיה שלמה באין נדע כל דבר! אך אל ישיב אדוננו פני מבקשיו, ולא תכלינה עינינו בצפותינו כי צפינו לתתו צופה עלינו עברי אלקי ישראל, ונא ימלא משאלותינו ויכבדנו מהר בתשובו הרמה, למען נדע אם מצאנו חן בעיני כבודו. דברי המיחלים לחסדו ולתשובתו . . .

(מכתב האחד וששים) עוד אחרת

להמאור הגדול לממשלת התורה. שר צבא ללחום מלחמות ה' וישראל עמו, ראש לעורכי מערכה ועושים במים אדירים ממעיני החכמה והמדע, תפארת ישראל ונאמן בית אלקי יעקב ה"ה כבוד הגאון המפורסם שמו נודע בשער בת רבים לשם ולתהלה . . . אב"ד . . .

הנה הלפו ועברו כמשלש חדשים אשר לקח אדוננו מורינו מעל ראשינו, גוע והלך לעולמו לחזות בנועם ה' ולאכול פרי מעלליו, עזב אותנו לדאבון נפשנו כי נהפך לאבל מחולנו כי מאז לקח ואינונו, בשלה התורה והוסרה העטרה, פנה הדרה מעיר ויושביה, כי נאספו בעלי אסיפות, הולכי נתיבות נכחות שוקדי על דלתי החכמה ודורשי דבר ה' מבחורי ישראל, נפוצו, כי ראו כי פריץ ה' פריץ עז וההיכל נמוג ודלתי החכמה נפרצו, הלוך הלכו ובכו על הר המוריה ששמש, ועל כסא הוד כסא הוראה כי חמס, ואף אנחנו שומעים לדבר ה' ולקול משרתיו, אשר לאורם נראה אור ועל פיהם ישק בית ישראל לדעת משפט וצדקה חכמה ומוסר ומישרים, הנה נשארנו כצאן בלא רועה, כעבד אין אדונים, וכל העם נפוצו, ואיש לחפצו ירצו. ואחרי ראינו כל זאת, שמנו עצה ודברנו דבר, דבר אלהינו יקום ובית ישראל לא יעשה עולה, אם נחשה עוד, בית ישראל הלך ודל, וחטאנו לאלקים; נתנה ראש עלינו אמרנו, ונראה ונחזה נא איש חכם ונבון אשר רוח אלקים בו ותורת חסד על לשונו, תרום העטרה וירום הכסא, בו ישב וישפוט אותנו: יורנו מדרכיו ובאורחותיו נלך. את הטוב ואת הישר יצונו, ואנחנו נשמע ונעשה לנו.

ועתה אדוננו, הנה הואלנו לדבר לפניו והוא ידע את לבבנו, למי כל חמדת ישראל ולמי כל ישענו, הלא לו עינינו ועליו שמנו מבטחנו, איש אשר לו כל אלה, נבזה מכל עם במעלה וכבוד הוד והדר יעטרנו, צבי ישראל תפארת כל

הכמינו, הנמצא כזה הנמצא כמוהו בכל מקומות ארצנו? ירצה נא אדוננו את לבבנו ויעתר את עתירתנו, נברתה ברית בינותינו, להיות שר ושופט וראש עלינו, מורנו מלמדנו ומנהלנו, ויהי נועמו עלינו ועל בנינו וישב לעד על כסא הוראה אשר לו הכננו, ירבה תורה ויגדיל תושיה בקרבנו. כי עשה יעשה ויכול ויכול ואל אשר יחפוץ יטנו, ואת אשר ישאל נתנה, אך נמצא חן על משאלותינו. וימלא מהר את הפצנו. דברי החרדים לקראתו והמצפים לתשובתו, כי ימהר ויחישא לאמור: אתם עמי ואני אהיה לכם . . . נאם . . .

(מכתב השנים וששים)

תשובה מהקהל להרב הג"ל על ספרו שכתב להעתר להם.

לכבוד הרב הגאון המפורסם . . . שלום רב לו ולביתו ואין למו מכשול. מעשה ידיו ברוכים, אמרותיו טהורים ונעימים, ונחמדים להשכיל ומאירות עינים, משמחות לב ומשיבות נפש נפשות המיחלים ומצפים לראותו כנואל צדק לקץ הימים, בשורה בפיו ויום טוב עשה לנו על הבשורה כי באה, ושמחנו על כל הטוב אשר עשה אלהים עמנו להטות לב אדוננו אלינו להתרצות ולהתפייס לנו. להסתופף עמנו ולהסתפח בנחלתנו, להיות מחסה ומסתור לנו בצל כנפיו. כי על כבוד הפה יהיה לנו חופף על גוליו להצילה מרעה מחצי גבור שנוני עם רתמים, הצד ציד לכל חי להפילם שחת. וברוך ד' כי הגדיל חסדו עלינו לתת לנו איש כלבבנו. איש מלא רוה חכמה ויראת ד' ונבורה לעמוד בפרץ ולעשות משפט עמו דבר יום ביומו להסיר מכשול לכל חטאת ומרי, תורת אמת בפיהו וצדק לרגליו, הוא יורנו מדרכיו ובאורחותיו נלך, באורו נראה אור ובצללו נחיה מעתה ועד עולם.

ועתה אדוננו מורנו כי נחנו אלהים דרך אמת למצוא חן בעיניו להעתר לנו אנחנו נמהר ונרוצה לקראת בואו. ונא אל יאחר בואו לכבדנו לשמחני! כי הנה אנחנו פנינו הבית מכון לשבתו, ערוך השלחן צפה הצפית, מרבדים ושש יצועו, כלי בית כלי יקר מוכנים לו עם כל חשק לבנו. למען לא יחסר נוה צדיק ואהלו שלום יהיה כיד ד' הטובה עלינו. ואל יחוס לכליו ולכל אשר לו לצרכו ולעבודתו, כי לא יחסרו כל אלה ונכונים המה בביתו ושבתו פה כאורח ותושב בו מאז, ואך ליום טוב כי יבא אנחנו מחכים ולראותו אנו מצפים ולכבדו כבוד גדול אנו שמחים, ובמהרה יבא ויגל לבנו על כסאו המוכן לו לתורה ולתעודה לכבוד ולתפארת עד עולם . . .

(מכתב השלשה וששים) בקשה לעדה למנות אותו חזן ונאמן הקהלה.

לקהל עדת ישורון קצינים ראשים ושובים הנקובים בשמותם לשם ולתהלה ועל צבאם הק' הנכבד והמפואר כ"ש . . . ר"ח בק"ק . . .

אדוני!

עובדי ארחות והולכי על דרך הגידו וספרו, כי החזן והנאמן אשר עמד על משמרת עבודת הקדש זה ימים רבים מקרב מחנכם הקדוש נאסף אל עמו

והלך לאבותיו זה ימים לא כבירים, והיה המחנה נשאר באין מתפלל ועובד עבודה לתפלה ולרנה, באין זוכה זכה זכחי תמיד לערב ולבקר ולמשתה ושמחה, ועם ד' בקרב מהניהם מעבירים קול ומבקשים איש אשר יראת אלקים בו ואשר יצלה למלאכת ה' ולעבוד עבודת עמו לכל עבודתם; לטובה שבה והכן, יודע נגן ולנצח בנגינות בהודות לד' כי טוב ולהללו בקהל עם, ואשר כח בו לעמוד לפני העדה על מעשה הכתב והמכתב עברית ואשכנזית וכל עניני וצרכי קהלה מפארה, כל זאת שמעתי אני ואשית אל לבי לבא ולהשתחוות מול הדרת כבודכם למצוא חן בעיניכם לגלות אזניכם ולהודיע אתכם על אודותי כי חנני אלקים וכי ברך אותי בכל אלה לעמוד בהיכלו ולשרת בקדם את עם סגולתו לכל הפצם ורצונם לכבוד ולתפארת. ואם אמנם ידעתי מאוד כי לא יכון ולא נאה לאיש לדבר טוב ולתת שבה לנפשו; הנה אדוני! הלא תדעו גם אתם מהדברים שיצאו מהכלל הוא במקום שאין מכירים וכו' והוא הכרה וההכרה לא ינונה, עייב בטחתי בחכמתם כי תאשימוני בזה ולא תתנני לאיש פתי ושונה על אודות הדבר הזה גם לא למכחש ומכזב תחשבוני, כי הלילה לי מעשות דבר הזה כי לא נסיתי בזה; גם לא יעיו איש לשקר נגד עם ד' כלה, ומלתא דעבידא לגלויי וכו'. ולולא מצאתי את לבי נאמן זכחי חוק לעמוד לפניכם, למלאות ולעשות את כל משאלותיכם ורצונכם, לא שלחתי דברי אליכם להלאות אנשים אנשי שם ומכובדים כמוכם בדברי הבל וריק. ע"כ אדני אם תאמינו לדברי אשר יאמנו ואם כשר הדבר וטוב אני בעיניכם לשום אותי על משמרתכם משמרת הקדש הזה, נא אל תאחרו ואל תתמהמו! ואחלה פניכם לכבדני ולהשיבני מהר על זאת למען אדע אם מצא חן בעיניכם עבדכם אשר ירצה לכם לעבודה ולמשא לכל עבודתכם ולכל מלאכתכם בנפש חפצה ובכל מאמצי כח, נאם הצעיר עבד לד' ולעם קדושו . . .

(מכתב הארכעה וששים)

ספר תחנונים לבקש על איש אשר משה ידו ואבד חונו והוא מתהלך בארץ לראות באחיו ב"י כי יעזרוהו בחמלה וחנינה.

לשבטי ישירון אסירי התקוה, שה פזורה תמה וברה, שומרי הברית והחסד ועושי אמונה, הפצי טובה ושמחי ישועה, מחויקי יד מטה ברוח נדיבה. עזרי עזרה לעתות בצרה!

אנחנו מפילים תחנונינו ומבקשים תהנה רצון ורחמים וחמלה, לנושא הספר הזה כמשא כבדה ובידו כרצפה ונחלת בוערה, כי קשה ימים הוא ורוחו נשברה, כסתה פניו בושח וכלמה, קבצו פארור וצעקו חוצה, מלאכי אל עליון יהמון, על כי כוס המס ד' שתה, שדי הרע לו וידו עשתה, ביתו שמם ונחלתו בתה, — והיה האיש הזה תם וישר והולך נכחות מנעוריו עד עת בו נעשו תוכחות, ידיו אמונה תומכים הולכי ארחות, עשה צדקה בכל עת כי ידו פתוחות, נושא בעול עמנו עול סבלנו, נטה שכמו לכל משא עדתנו, הוא ואבותיו כי גדלו מימי קדם, ונחלתם רוח כנגד ד' ערך, ואף אותו ברך אלקים ומקנהו וקניני פריץ בארץ. ועתה יעץ ד' עליו רעה ופריץ בו פריץ, כי באו עליו גנבים ויגנבדים, שורדי לילה ולא גודע אים, ויעוללוהו ובזוהוהו ולא השאירו עוללות.

והדריכוהו כדורכי גתות, ואך את נפשו שמרו ואותו לא שכלה ידם יד הרבות. ועתה נפשו עליו תאכל ותגדל רעתו על צרת אשתו והרכה והענגוה, ויגון בניו האמונים עלי תולע, כי ביתו ריקם ואין בידו מאומה להחיותם ולהביא טרף ומזון. ותבהר נפשו במות מעוני ויגון הזה, לראות בצרת אהובתו רעיתו ומחמדי פרי בטנה, אשר כל דע לא ידעו ולא הכירו וכל מחסור וכל נגע לא ראו באהליהם! ע"כ נתן אל לבו לשום נפשו בכפו ולתת לדרך פעמיו להרחיק גדוד ולטלטל טלטלת גבר, כי על כל פצעים תכסה אהבה אהבת אשתו ובניו הקשורים בנפשו, אולי ירחמו עליו אחיו להקים ביתו בישדאל ולתת לו שארית ופליטה.

ויען כי ידענו האיש הזה ואת רוחו כי הלך ילך ובכה, והוא נוסע למסעיו במשא כבדה על לבו כי איך יפסע גבר כמוהו על פת לחם? זרע ומר לו לפתוח פה ולבקש לאגורת כסף, ע"כ יעצנו להיות לו לעינים אורח ברגליו לא בא, להיות לו לפה להקל משא לבו, ונתנו ספר תחנונים הזה בידו להיות לו למליץ בינו ובין עם ד' וכל איש ישר עושה טוב. ואנחנו נשפוך שיח מול אחינו ב"י לפתוח לו פתח ולתמכו ברוח נדיבה חנינה וחמלה, ועלינו לשבח לאדון הכל אשר בחר בעמו ישראל באהבה ונתן להם לב רחמים, והוא ירחם עליכם ויברך אתכם מברכתו הטובה והשלמה ואנחנו נזכירה את שמכם לטוב וזכרוכם וזכרון כל עבדי אלהי ישראל השומעים לקולנו ולתחנונינו לא ימוש מפינו ומפי זרענו מעתה ועד עולם . . .

(מכתב הששה וששים)

ספר תחנונים ביד שלוחי עדה אשר אש יצאה עליהם ואכלה את נויהם ואת רכושם.

אל אצילי בני ישראל למודי הישב גומלי חסד ועושי אמונה, אליכם אישים חוקקי צדק יושבי על מדין ורוכבי על דבר אמת ועונה חנינה וחמלה, אתם אחינו בית ישראל אשר ישנם פה סביבותינו ואשר אינם פה הרחוקים והנפוצים בארצות לכולכם קול אחיכם עבדי אלהי אבותיכם מעיר יקרא, קול מר צורה כלו ייליל על בית אלהינו בית תפארתנו ועל בתי בני ישראל בתי מושבותינו אשר היו לשרפת אש עם כל מקנינו וקנינינו בע"ה ביום . . . לחדש . . . כמהפכת סדום ועמורה ההפוכה כמו רגע, ערו עד היסוד בה, כי העיר עלתה באור כלה לדאבון לבנו וצרת נפשנו, כי אנהנו נשינו וטפנו ערום יצאנו מבתינו, ערום כמבטן אמנו, לא מלטנו מכל אשר לנו את כל מאומה, ולא נשאר בידינו כי אם גויתנו לאדוננו, כי האש נפלה פתאום ולהבה להטה מארבע פנות ומכל עברי עירנו. ורבתה המהומה וגדלה הצעקה והאנחה והעיר נבוכה, ואדם ובהמה לא ידעו בין ימין ושמאל וכל העם נסים לקולם על נפשותם, לבל יספו בחרון אף האש הגדולה המתלקחת עד לשמים. וירב תאניה ואניה איש על ביתו ואיש על נחלתו כי היה לבנו ולמאכולת אש. והעיר הקדושה חרבה ושממה מאין יושב, כהניה נאנחים, זקניה ידמו וישבו לארץ בלא כה, בחוריה ובתולותיה שוטחים ונפוצים בכרמים ושדות, עולליה חבקו אשפתות ומבקשים לחם ואין, יונקיה יעלעו דם כי צמקו שדי אמותם כי אפס המיץ תם החלב ואל חיק אמותם ישפכו נפשותם. וכל העם בוכים למשפחותם לאמר: גתנה ראש ונשלחה אל

אחינו ב"י לתת לנו חנינה וחמלה רחמים וחסד להיות לנו שארית ופליטה, ולא נמות
אנחנו נשינו וטפנו אסופי רעב וצחי צמא ולא יחסר עם ומשפחה מישראל.
ועתה אחינו ב"י קרובים ורחוקים, זקנים ונערים נדיבים וישרים שימו לבכם
על זאת, הבו עצה עשו פלילה, תנו כבוד לה' וחנינה לשארית עמו עם מרעיתו
וצאן נחלתו העזובה והפזורה באין מרעה, באין משען לחם ומשען מים, באין מחסה
ומסתר מזרם ומטר וסכה לצל יומם, ממושך וממורט מאש נורא והלאה אשר אכלה
את יעקב ואת נהוה השמה, ובצרה גדולה אנחנו, אנושה מכתנו, גדול שברנו ורבה
העזובה בקרבנו מאין דומה לה! ואנחנו לא נדע בצרת נפשנו מה נעשה? אנה נלך
ואנה נברח וננוסה לעזרה? נעזבה את מקומנו נחלת אבותינו ונרחיקה נדוד ארץ נבריה
ארץ לא לנו? הנה אלה הצאן נשינו וטפנו ועוללינו מה יעשו? האם יתמו לנוע,
ונדפקם למות? כי רכות וענוגות ועלות עלינו. ואין לנו כי אם לשום מבטחנו באלקי
ישראל, זעף ה' נשא ואת משפטו נצדיקה, עד ישוב ונחם על הרעה יקום לישע
עמו, ואת אחינו בני ישראל נבקשה, אותם נדרשה ביד שלוחי העדה עדת יעקב
ביום תהנונים נדבר, ולבבינו נשבר, נשפוך שיח וקול ננביר:

חוסו נא עלינו אחינו ותראו בצרת אחיכם. אליכם באנו להשתחות לאנורת
כסף ולככר לחם. הרימו תרומה לד' ונחלתו איש איש כמתנת ידו וכברכת ה' עליו
להחזיק בדקולבנות בית ישראל. ובטוחים אנחנו בכם זרע קדש זרע אמת כי תקשיבו
לקולנו ואשר תתנו לב לחבוש מכאובינו כי לא ישוב דך נכלם מעדת אל. לא יהורו
פני מבקשיהם. וחינו לה' כי יקום לישע עמו, ואתם לתשועתנו אתם גשים, ולעזרתנו
אתם חשים, הושו נא אחינו ואל תתמהמהו; הלא עיניכם רואות כי בצרה גדולה אנחנו
חשופי שם ערום ועריה ובושת כסתנו, חצי מות אפפנו, מרעב וצמא נדלקנו, ולולי
תשועתכם כי קרובה לבא ורחמיכם כי יקדמונו מהרה, הנה גוענו אבדנו כלנו
ומה תעשו לשמכם הגדול בעיני כל העמים, לאמר: בני ישראל בני רחמים, גומלי
חסד ועושי צדקה בכל עת המה? ואתם מה רב טוב הצפון לכם בהשיבכם
עמנו בהר אלקים יראה, הוא יראה לו את זה העולה על רוחכם, יגדל שמכם
וכבודכם ירבה, וכל הכתוב לחיים קדוש יאמר לכם. והוא רחום יסיר חרפה וישבית
אף וחמה ממכם ומקרב כל בית ישראל מעתה ועד עולם. . . .

(מכתב הששה ושבעים)

מכתב שלוח מאיש אחד להתחנן לפני הרב וראשי העדה על דבר בתו
הנשואה במקומם, להשקיט הריב בינה ובין אישה ולעשות פשר דבר.
להמאור הגדול חכם הרשים ונבון דבר עמרת זקנים והדר אנשים ה"ה הרב
אב"ד דק"ק . . . עם כל אלופים קצינים ראשי העדה עדת קדוש ישראל.

א ד ו נ י !

מודעת זאת לכם אשר נתתי את בתי לאיש אחד מתושבי מקומכם אשר שמו
. . . כי היא היתה ישרה בעיניו לקחת אותה לו לאשה ולהיות עמו באהבה ואחדות
ודבקות, ולא יגרע ממנה שאר וכסות ועונה ככתוב וכמצוה עליו; ועתה לדאבון לבי

ויגון נפשי שמעתי וכן ראיתי, כי הנער הזה הוא נער וריק אשר לא ישמור ברית אהבה וחק התורה כי כבוד באשת נעוריו וכי ינרע לה שלש אלה ולא יעשה לה כמשפט הבנות, כי נהפכו נחומיו עליה וגדלה השנאה מאהבה אשר אהבה ותחת משפט מסב, ותחת צדקה צעקה ריב ומצה בביתם יום ולילה לא ישבותו; ורוח רעה בעתתו ויסיתתו להכות באגרוף רשע ומקל הובלים, את אשת חיקו בתי העלובה כאחת הנבלות והריקות בעם. על הדבר הזה באתי להפיל תחנתי לפני כבודו הרמה כבוד ראשי העדה ולצעוק על המס בתי ועל הנבלה הנעשתה בקרב עדתכם שלא כדת ואשר לא יעשה כן בישראל, ואחלה פני אדוני לעמוד בפרץ זה להציל העשוקה מיד עושקה ולהסיר הרפה זאת מקרב עדתו כי לו המשפט. ואדוני חכם מאוד לדעת מה לעשות להשקש ריב ומדון ולו הכח הממשלה להשבית אויב ומתנקם נקמת חנם באין פשע, ולעשות שלום בין איש לאשתו. ואם אולי יוציא עליה עלילות דברים וערות דבר מצא בה חלילה, הנה יש לאלקים שופטים בארץ, וכחק התורה יעשה אם לקרב אם לרחק, אם לקשר אם להתיר הקשר ולתת רוה ביניהם הכל כאשר יישר בעיני אדוני ובהכמת אלהים בו. כי רבו אנחותי ולבי דוי על צרת בתי ויגונה. כי רק יחידה היא ואין לי ממנה בן או בת. ולא תהיה כשה עזובה ונדחה בין אריות להיות מרמס וטרף לשניהם באין מציל. ולזאת יסלה אדוני בשפכי שיח וצעקת מרה לפני הדרת כבודו, כי הציקתני רוחי וצר לי מאוד, כי איכבה אוכל וראיתי בצרת בתי ואחריש? ואיכבה אתאפק על שוד וחמס יעשה לה? ולו היתה בעניה יום או יומים, שבת וחדש החרשתי, כי אמרתי הלא מקרה הוא וכמקרה זה יקרה כמעט לכל איש ואשה החדשים טרם יכירו וידעו את רוחם ומצפונם ותכונתם עד אשר יתאחרו הלבבות וינחו. אך עתה כי ארכו הימים אשר היא בלחץ הזה, מה אוהיל?

ואם אמרתי, אחריש ואתאפק עוד אולי יעבור זעם, הלא תכלם ויספה שבעה על מכותיה ונגעיה, באמרם: הנה אביה ירוק ירק בפניה ויעזבה, ואך נחשבה אנחנו? אין זה כ"א מרוע לבו ידעה בה, וקלונה נגלה אליו כי יחריש וישים יד לפה ויעלים עין. והמה יתנוה לבת בליעל ואשת הזמה. ויענוה ויכלימה ומרה תהיה באחרונה. ע"כ אדוני נתתי משפטי וריבי לפני ראשי קהל עדתו יצ"ו. הוא ילבש צדקה כמדו ומעטה חסד יעמו כלם לעשות פשר דבר להתם הטאה ולהרים מכשול, ולא תהיה זאת לפוקה לכבודו ולכבוד עדתו להעלים עין מגרה בארץ נכריה ולבלתי לתת לה חנינה וחמלה בקרבכם. ומאלקי ישראל האוהב גרים והמחבש לשבורי לב וגדכאים יהיה משכורתו ומשכורתם שלמה ועלי אלף תודות לשלם, תודת לב ותודת גמול לשומעים אל התפלה ואל הרנה מאת עבד ה' . . . נאם . . .

(מכתב השבעה וששים)

מכתב מקהל זה לקהל אחר על דבר עושק הנעשה בתוכם לאיש מהם ולבקש עליו ולעשות לו כדת ומשפט.

לראשים חקני קהל עדת ישראל קצינים ונכבדים

נכונים וישרים איש איש על שמו לשם ולתהלה:

אחינו יושבי קהל עיר . . יצו !

שמועה שמענו רעה אחר רעה נהיתה ונעשתה בקרב מחנכם ובתוכם אשר לא באה ולא תהיה כן בישראל, בדבר העושק והחמס הנעשה לאיש חכם וישר עושה אמונה ודורש טוב לעמו ישראל ה"ה הרב חמשולם והמפואר מו"ה . . . תושב ואזרח בקהלתנו. ועתה קם עליו איש עון ועריץ מתושבי קהלתכם, אשר הרב הג"ל אמן ותקן והרריך את בניו באמונה וצדק בעמל ויגיעה רבה כשנה תמימה, והצליח במלאכתו כי הבנים עשו פרי טוב. ותחת היותם לפניו כלים רקים בנים לא אמן בם, הנה לרגלו מלא אותם טוב חכמה ומוסר השכל, והוא אביהם, הלף מלאכת האמונה והטוב אשר עשה עם בניו החליף את משכורתו עשרת מונים, ועור עשוק יעשוק לו את המעט הנשאר, הנהיה כזאת? הלא כל שומע הדבר הזה תצלינה שתי אזוני! והנה לא נכחד ממכם אחינו שכנינו, כילו לא העריך הרב הג"ל את משפטו וריבו לפניו ולא קרא אותנו לעמוד לימינו ולהצילו מיד עושקו, החרשנו: כי ידענו כי לא לנו המשפט ואין איש אתנו שר ושופט עליכם, אך לכם המשפט על אנשי עירכם ואתם תשפטו על העול והצדק להצדיק צדיק ולהרשיע רשע; ואם העלם תעלימו עיניכם חלילה! הלא המשפט לאלקים שמוע ישמע צעקתו כי חנון הוא, ואנחנו נקיים.

ועתה כי בא אלינו והלה פנינו לשום עצה ודבר דבר על אדותיו, והוא צועק במר נפש על שכרו ופעולתו אשר עבד בה בנקי כפים; הנה אין מעצור לשוב אחר, להעלים עין ולאטום אזן משמוע צעקת דל בריבו כי מי יעמוד ומי יעצור נפשו על דבר הנבלה זאת אשר היא לחרפה גדופים ולשמצה בעיני כל שומעה? הלא בכל פנות העברים באחת מקטני ערי ישראל לא נהיתה עוד כזאת לעשוק עושק שכר שכיר, שכר אמת; זו תורה זו שכרה; לא כן אחינו ב"י, לא טובה השמועה ולא יעשה כן במקומם! הלא אם יחטא איש לאיש בתשומת יד, בכל דבר עסק וקנין, עד האלהים יבא דבר שניהם ופללו אותם והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע על העול והחמס והשוד אשר בכפו, חובתו חובי ישיב או חבול יחבלו אותו והעבט יעבטוהו וענשו אותו כדי רשעתו בצדק ויושר. וא"כ הוא בדבר ריבות ובעסקי ב"א אשר לרוב כקונה כמוכר מקרה אחד לכלם, פעם לאבד פעם להשתכר, והנושה או המוכר לא על כסף משאו זאת ומכירתו לבד ישים נפשו ושכרו ומעמדו, כי יעריב ערובתו ירבה עובונו במסחר וקנין זולתם; מה יהיה משפט האיש אשר אך יגיע כפו יאכל, ועל שכרו לדבר יום ביומו הוא נושא את נפשו ועליו מבטחו? אשר אך זאת הוא מטה לחמו אשר עליו נשען הוא וביתו? על כן יעצנו בהתאסף זקני עירנו שכם אחד. לשלוח דברינו ומליצתנו אליכם אישים ראשים ונכבדי קהלתכם להעיר לכבכם לבלתי נתן דבר פשע וחטאה הגדולה הזאת בקרבכם ולהרים מכשול עון מתוכם, ועליכם המצוה לעשות כדת ומשפט, אשר אין נגרע לכל קהל ועדה החפצים באמונה ושונאי עול וגול. שימו לבכם על דבר אחינו. ולא תהיה זאת לכם לפוקה בהתעלם עיניכם ממשפט וצדק, לאמר: "שנו ברואה פקו פליליה, חמסו תורה ופנים נשאו, ויד עני ואביון לא החזיקו".

אך תנו כבוד לתורה ותודה לאלהינו ועם קדושו, שפשו צדק בשעריכם והצילו העושק מעושקו, והיתה זאת לכם לשם עולם ולתפארת בכל בית ישראל וגם אנהנו נברך אתכם ונזכרה שמכם לשוב בכל עת כי בא יבא דברכם אלינו. דברי המיחלים כי ירצו דברינו והמבקשים בשלומכם ובשלום ישראל . . .
נאם . . .

(מכתב השמונה וששים)

ספר תחנונים מבן מרי לבקש סליחה מאביו.
אבי, אבי!

למה תשכחני ולמה עזבתני? אמנם אנכי חטאתי והרע בעיניך עשיתי. אך עתה הלא אודה עלי פשעי, וחטאתי ננדי תמיד ומודה ועוזב ירוחם, ולמה אבי לא תרחמי גם עתה? הלעולם תטור ולעד תקצוף? נא אבי, שא נא לפשע עבדך בנך השב בלב תמים נשבר ונדכה! אל תדיחני ואל תרחיקני מלפניך לעולמים. כי לולא רחמך וחסדיך עלי, אשאל את נפשי למות כי טוב מותי מחיי. ולמה לי חיים אם לא אראה אה פני אבי והוא לא ישא לפשעי? ועתה אבי, אם תשא לחטאתי! ועם אין, מחני מספרך ותרמסני רגלך ולעפר מות תשפתי, תבלעני מצולה וישכח שמי נצח! כי לא אשא ולא אסבול קצפך וחמתך ועודני חי! לבי יבני, סרעפי יציקוני ויחד כליותי יהמו כל עוד כי אדע יגונך לא סר ונפשי תאכל עלי, על כי הקצפתך והפחתך. הה אבי! לו ידעת בצרת נפשי ויגון לבי, ואיך כפלים בכל חטאתי הכיתי והחלאתי בקצפך וחמתך עלי, כי עתה תשא לכל חטאתי, תנחם על הרעה ימינך תרימני, תקרבי אליך ותראני מנועמך. נא אבי עשה כן כאשר דברתי! יכמרו רחמיך עלי, וזכור כי בנך זרעך אני. שעשועי לבך בימי קדם הייתי, עוד אשוב לימי עלומי ונער בן שנה אולד אחיה לפניך ואשתעשע עוד בהיך, ושובע שמחות בימיך אראה נצח! נצח אכבדך בכל נפשי ובכל לבבי ואשתמרה מאוד מעון, אך ספחני נא הפעם ובחנני, ואתה תראה כי אחיה תמים לעולם אמצא חן בעיניך כל הימים ולהיות כימי קדם בנך . . .

(68 ברעף) מייז פֿאַטער ;

וויא לאנגע נאָך ווערדען זיא צירנען? וויא לאנגע נאָך מיך פֿערגעססען אונד פֿערשטאַסען? אך וואהר איזט עס, איך האבע מיך פֿערגאנגען, מיינען גוטען פֿאַטער בעלידיגט אבער, האט דאָך דער רייאגער זינדער פֿערציייהונג, ווארום דען ניכט דער רייאגע זאָהן ביא זיינעם פֿאַטער! אָ פֿאַטער! מיט צערקנירשטעם הערצען זעהען זיא יעצט איהרען זאָהן צו איהרען פֿיסען. זיינע פֿעהלער אויפֿֿיכטיג בעקענען אונד בערייען, אונד זיא אום פֿערציייהונג ביטטען פֿערציייהונג מייז פֿאַטער. איהרען צאָרן ערטראג איך ניכט לאַנגער ליעבער דען טאָד, ליעבער פֿאַן איהנען איינאנג פֿיסען אים שטויב נידער געטרעטען אלס איהרען צאָרן לאַנגער ערטראגע. אך, שהייערסטער פֿאַטער! וויססען זיא מיינען גראם, מיינען נאָגענדען קוממער איבער איהרען אונוויללען, ווענען איהרעם צאָרנעם איבער מיך; זיא ווירדען זעהען, דאס איך דארוך שאָן צווייפֿאַך פֿיר מייז פֿערברעכען געלישטען האבע, אונד בעשטראפֿט

בין. זיא ווירדען מיר פֿערצייהען מיט פֿאָטערליכעם ערבארמען מיך וויעדער אויפֿ-
נעהמען. אָ, ליעבער גוטער פֿאטער! טהון זיא דאס ערבארמען זיא זיך איהרעם
רײַאגען זאָהנעם; ער געלאָבט איהנען בעססערונג, פֿאַללקאָממע בעסערונג. וויא
איין נייגעבאָרנעס קינד ווילל איך מיך פֿאַן איהרעם פֿאָטערליכען וויללען לייטען
אונד פֿיהרען לאססען, פֿאָר יעדעם פֿעהלער, פֿאָר יעדער איבערטערטונג מיך אין
אכט נעהמען אונד היטען, נור ווילל איך דאס גליק אונד דיא פֿריידע געניעסען,
מיך איהרעם אנגעזיכטס צו ערפֿרייען, אונד זאגען צו קאָנגען, דאס מיין גוטער
פֿאטער וויעדער אויפֿגענאָממען האט זיינען טרייען זאָהן . . .
(מכתב החשעה וששים) תשובה על סליחת האב.

אדוני אבי!

במה אקדם ובמה אכף. לאלהי אבי אשר נתן רחמים חן וחסד בעיני ?
החיותני אבי החיותני! שמעת לקול תחנוני. סלחת לעוני ורחמתני ימיך תחבנני,
ובאהבתך תעטרני, ובכבודך תכבדני, ומי כמוני גבר מצליח עלי ארץ? הידד קראתי
בקראי דבריך! יחי אבי לנצה שיה שפכתי, ועיני ירדו מים ממעיני הישועה והשמחה
מקירות לבי שאבו. ומה גמול אשלם לך אבי. הן קצרה ידי להשיב לך על אחת
הקטנות מרבבות התנמולות שגמלת עלי, ואיך אשיב לך על הגדולה מכלם? זאת
אשיב אל לבי ובזאת אנהם הלא ידעתי אבי כי לא שבח ותודה חפצת ולא על
תשלום גמול וחסד שאלת, כי בזאת חפצת השכל וידוע את ד' והצנע לכת עם
עם אלהי אבותיך, לעשות את הטוב והישר קדמוני רחמיך, ואנכי אבי הרימותי ידי
וכה נשבעתי: ישכה שמי נצה וכבודי לעפר ישכון סלה, אם אשכה כל זאת ואם
לא אעשה כדבריך ורצונך כל הימים אשר אהיה עלי ארץ הזאת! הימים הראשונים
יפלו ויעברו ארץ נשיה. ימה זכרם ולא יעלו על לבי לעולם כי אין לי חפץ בם
תהו היו והבל צלמות ולא סדרים. אבחר בהיים ואלכה לאור פניך אבי כי נפשי
יודעת מאוד כי אך בזאת אהיה מאושר ובזאת ירצה לפניך עבדך ובנך . . .
(69 בריעף) אנטוואַרט אויף דעם פֿאטערס פֿערציייהונגסשרייבען.

מיין טהייערסטער פֿאטער!

וואָמיט דאנקע איך דעם אללמאָכטיגען פֿיר זיינע אללגיטע, דאס ער מיר
איהר ערבארמען, איהרע גונסט צוגעווענדעט? בעלעבט, ניא בעלעבט, מיין
טהייערער פֿאטער! האבען זיא מיך זיא האבען מיין פֿלעהען ערהאָרט, מיין רײַאגעם
הערץ וויעדער אויפֿגענאָממען, מיר גאנץ פֿערציעהען אונד איהרע פֿאַרמליכע ליעבע
מיר וויעדער צוגעזיכערט; ווער איזט נון גליקליכער אויף ערדען, אלס איך וועלך
איין טריאומף פֿיר מיך! אָ, דאס מיין גוטער פֿאטער עוויג לעבע, ריעף איך מיט
ענטזיקטער זעעלע אויס, מיט טהראָגענדען אויגען, מיט טהראָגענדען דער טיעפֿסטען
רייע אונד דער אינגסטען פֿריידע לאז איך איהרען בריעף, דען זיסען אויסשפרוך
דער פֿאָטערליכען פֿערציייהונג, אָ פֿאטער! ווענן איך איהנען דאָך פֿיר דייעזע וואָלטאהאט
דאנקען קאָנטע; אבער אך! דאצו בין איך צו גערינג, צו שוואַך אן קראַפט אונד
וואָרטען. דאָך מיין פֿאטער! איך ווייס עם איזט איהנען ניכט אום דאנק, ניכט אום

וואַרטע דעס לאַבעס צו טהון ; פֿערנינפֿטיגעס בעטראַגען, גאָטט געפֿאלליגע האַנד
דלונגען זינד איהר וואונש אונד איהר פֿערלאַנגען. דעסוועגען ויא מיך ניטיגסט וויעדער
אויפֿגענאָממען ; אונד דיעס, מיין פֿאַטער ! געלאָבע איך איהנען הייליג, שוואַרע
איך פֿייערליכסט צו בעפֿאַלגען. — פֿערווינשט, איין עוויגער פֿערגעססענהייט,
פֿערדאמט זייען דיא אונגליקסטאגע מיינער פֿערפֿיהרונג ! נוטעס טהון זייא מיין
איממערוואָהרענדעס שטרעבען. איהר פֿאַטערליכע וויללע זייא מיר שטעטס הייליג,
אונד דאס עוויגע ציעל איהרעס טרייען אונד אויפֿריכטיגען זאָהנעס . . .

(מכתב השבעים)

תיכחת מגולה מאח נפשע להוכיח את אחיו על מריו ועל עזבו דרך הישר.
אחי !

את קולך שמעתי מרחוק קול מר צורה לאמר : הוי אחי. קום לישע אחיך
לישע בן אמן ! כי כלתה עלי הרעה ובביתי אין שמלה ולחם, ורבת שבעה לה
נפשי הלעג והבוז לנאיונים כי געה געו עלי, אני מנגינת שותי שכר זוללי בשר
וסובאי יין למו — ואתה אחי, מה תצעק אלי עתה ביום אידך, הבא עליך צרה
וצוקה ? הלא העידותי בך השכם והעד מאז החלות לעזוב ארחות יושר וללכת
עקלקלות ? למה ארחת לחברה חברת פועלי און אשר השחיתו את דרכיך, ולא
שמעת לקול תחנוני כי יסרתיך במשפט בצדק והשכל, להנזר מהם לבלתי ננוע
בהם כי ידיתוך לשחת ? הן אתה הייתי בעוכרך, ממך יצאו מחריביך ומהרסיך, כן
דרך כסילים עברו ונענשו וחטאות מרי ושובב נחפשו, אלהים מצא עונך ומשפטיו
אותך השיגו ופגשו, והאמת אניד ולא אכחד כי לולי חסתי על כבוד אבותי, וזכרתי
כי עצמי ובשרי אתה ; לא חסתי עליך והתעלמתי עיני ממך, לא שמעתי ולא השית
און לך כאשר לא שמעת גם אתה אלי בהתחנני אליך על נפשך. ואמרתי : אתה
עשית ותשא, ופרי מעלליך תאכל ואנכי נקיתי. אך מה אעשה ? עצמי ובשרי אתה,
נכמרו נחומי עליך וכבוד אבותי וכל בית אבי יקר בעיני. ואיככה אוכל ואראה באבדן
אחי ? ואיך אעצד כה ואתאפק בשפוך חרפה ובוז על בית אבי ? — ועתה אחי
איעצך שמע בקולי הפעם ויישב לך ; ביתך ומקומך תעזוב ואל תעמוד, מהר
זבא אלי, ואני אשים עיני עליך ואכלכל אותך במשפט כברכת די עלי, ויישב
באחריתך כי תשמע אלי ותיטיב דרכך . . .

(מכתב האחד ושבעים) תשובה לאחיו על הנ"ל.

אהובי אחי !

נחמתי אחי נחמתי, אתה הראת לדעת מה טוב ומה נעים אהבת אחים וְכִי
יקר מכבוד ומכל כלי חמדה איש אוהב צדק ורודף אמונים כמוך, לשמוע בקול
איש כמוני שפל ערך נמכזה וגמאם בערכך כי יקר, הנה את חטאי אני מזכיר,
צדקו יחדו דבריך, אנכי הייתי בעוכרי ; אני קרתי ושתיתי ממי המרים המאזרים
ממקור משחת ומעין נרפש בדרכי תהו ואפלה אשר התעו אותי בני בליעל בנים לא
אמן בם, להשחית נפשי שלומי ואשרי. ואנכי באולתי לא שמעתי ולא נשיתי און
לקול מורי ואחי הטוב ממני. אך שא נא אחי הפעם ! אנכי מריתי את פיך ואתה

תסלה כרוב רחמך וחסדיך אלי; ואף גם זאת הנני מבטיחך, כי עתה אחרי הכיתי כפלים בכל הטאתי ולקחתי בושת פרי מעללי הנה נפקחו עיני ואראה באולתי ומשוגתי, שבת י זממתי ממעשי הראשונים יעלו במצולות השכחה וימחו מזכרוניך, כי עתה אחר הנני, אשמע בקולך ואלמוד מתורת פיך כי דבריך ישמחוני; אך אמצא עין בעיניך לספחני אליך ולשום עין עלי כאשר הבטחתני, ועוד היום אערכה ואכונה לשום לדרך פעמי לבוא אליך להשתחות לפניך ולחזות בנועמך, ושלחתי הספר הזה לפני לכפר פניך ולמען ימצא חן בעיניך בבא אליך אחיך השב בלב נשבר ונדכה.

(מכתב השנים ושבעים)

מכתב מאח נפשע ממושך וממורט ממתקוממיו לאחיו אשר ידו רב להושיעו.

אחי היקר!

איכה אחי? אנא הלך לבך ואנה עזבה נפשך הטובה? האם שחת רחמי אה ותשכח כי בני איש אחד ופרי בטן אחת אנחנו? הלא אב אחד הולידני מרחם אחד יצאנו ומשד חלב אם אחת ינקנו! ואיה רחמי שאר מאהבת אחים עד קרבת כל בשר, בשר מבשר עצם מעצם אשר נטע אלקים בתוכנו? למה שועתי אליך ולא תשמע? ולמה תעמוד ברחוק לעתות בצרה מאחריך כי מטה ידו הלא הבטחתני תמיד לאמר: "היטב אטיב עמך וחסדי לא יסור ממך עד עולם כל עת אשר תניעך רעה" כי אתה בא עדי, ותלאה לשמור דבריך, תאשים אונך ותעלים עיניך? הו, אחי! לו ידעתי בצרת נפשי, ולו ראית בעיניך את הלהץ אשר אנכי בו, תקצר נפשך בעמל אחיך ולא חדלת מעשות את כל אשר ביכלתך לעשות. כי בעת הראשון בדרשי אותך וכי התחננת לי לפניך לעזרה, עד חצי התלאה לא הנעתי עוד אשר אנכי בה עתה. כי רבו כמו רבו ועצמו עלי מאז מאד באין מעמד. ואם אמרתי אספרם לך כמו, הנה יגדל כאבי ודמי נעכר ומעט מה מני יהלוך, ואף לבך יהנה אימה ופחד מהחמס ושוד הנעשה לי, מה אומר ומה אדבר יד ד' ננעה בי ושדי הרע עמדי ותבחר מחנק נפשי ומות מחיים מלסבול עוד את אשר סבלתי, כי גלאיתי נשוא חרפה ובוז מאויבי חנם, וכחי כשל מפני רודפי אמצו מני, ועוד לא שב אפם ממני ועוד ידם נטויה בחרי אף ובחמת רוח. ברוח משפט ורוח בער עד להשמיד. ועתה אחי חוסה נא עלי ומהר להצילני מידי עריצים, עשה את אשר תוכל לעשות כי לך הכח והעזו לשבור מטה נאונים ושבת אפם, כך יסכרו פי דוברי שקר ומשטיני חנם, כי אך כך ירוח לי וכך יבליג ויגוה מעט אחיך הנדכה . . .

(מכתב השלשה ושבעים) תשובה לאחיו על הנ"ל.

אהובי אחי!

מה תצעק אלי אחי, ומה אתה מבקש ממני? למה תתנני לאיש אכזר עוכר שארו ולמה תאשימני חנם? הן ידעתי בצרת נפשך ומר לי מר ועמך אנכי בצרה. ולו לא קצרה ידי נגד אויבך ומשטיניך, עמדתי בפרץ טרם התגלע הריב

ובטרם עלתה להבת אש המצה ומריבה עד לשמים לאכול כל סביבה כהיום הזה ; אך מה אעשה ? כי הנה אויבך מרי נפש ועזי פנים לכל ריב וכל ננע ; אנשי משפט—אם בשער יבואו, חרבות בפיהם לסלף דברי צדיקים, ואבן חן בידם לעור עיני פקחים. ואנכי מה נגד אנשים כאלה אשר קרבות יחפצון ואשר יורו ויקים חצים ומות כל סביבם להפיל האמת ארצה והצדק לעפר ישכון ? ואת העצה היעוצה לך ממני אחי, שים יד לפה ולא תצא לריב ואל תלחם נגדם כיום ביום, המה יהמיו וישאון בקול גאונם. ידברו עתק בגאווה וכוז ; ואתה תשא חרפתם ותתן לחי ליד חמם ואנרוף רשע, אולי יראה ד' ויסיר חמתו מעליך. דום והתחולל לו כי יד ד' הוגך, הוא אמר להם כי יקללוך ויענוך ומטה הוא בידם ועמו להתם חטאיך ולצרוף ככסף מזוקק מהיר את נפשך. כי אתה תראה כי בזאת יכופר עון וישקוט הריב. והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישנה וינעם. וכמוני כמוך תחנונים נדבר. ואל אלהי השלום נשים תפלה הרב אל נדנה להשבת הריב ולהסיר חרפה ויגון ממני כי צר לי עליך מאד. ועתה אחי, שמע בקולי ועשה כן אשר דברתי כי אך בזאת ינוח לך וירוח לך תלבש צדקה כמדריך והישועה קרובה לבא מאת ד' השומע לקול נדכאים . . .

(מכתב הארבעה ושבעים)

מכתב מאת אחיו הגדול לשמוע עצתו על הדבר אשר נתן אל לבו
ללכת למרחקי ארץ.
אחי הנחמד והיקר !

אתה החילות להראות את עבדך את כבוד החכמה והבינה והאושר למצוא דברי הפץ ואמת, למען אפלא משאר העם ההולכים בחושך ואפילה בלי דעת והשכל, ולהיות מאושר כל הימים. כי מאשר גדלת וחכמת ממני, ואנכי נער נעור לא ידע בין ימין ושמאל, גברו חסדיך עלי ומצאתי חן בעיניך לשום עיניך ולבך עלי לשום הלקי עם יושבי אוהל והולכי על דרך נכחות. ואנכי מאשר כבדתך ואהבתך מאד מלאתי אחרך ושמעתי לדבריך עד כי הבאותני הלום, טעמתי מעט מיערת הדבש ולקח טוב התלמוד ; שאבתי מעט ממעיני החכמות ושאר המדעות ; רויתי צמאוני לדעת לשון יספר מלשון העברית חן מלשונות העמים בהגיון לב בערך ותקון כראוי לכל איש משכיל ואוהב דעת, וכאשר העירותני גם אתה על כל זאת, ואנכי אחי בימי נעורי טרם הגעתי לימי הבחרות האלה, חשבת דרכי ואמרתי בלבבי : אלכה לתומי יום יום אדרוש ואשקוד על דלתי החכמה והמדעות אשר לפני, עד אשר אניע לערך אנשים מאנשי שם, ואז אלכה לי אל בית אמי ואל הדר הורתי, אשובה אל מקומי הראשון ואל ארץ מולדתי לבנות לי בית ולעשות לי שם כדרך כל הארץ. אך עתה כי הגעתי לעשרים שנה והמה מי חפץ לחשוב מחשבות ולהכין דרך ומצעדיו ; הנה ראיתי כי כאשר חלפו ועברו הימים הראשונים, כן מחשבותי כם חלפו ועברו עמהם, עשתנותי נשתנו ורוח אהרת עמדי. אמרתי : לא עת לבנות לי בית ולא עת לעזוב ארחות אושר ודרכי ההצלחה בארץ הזאת, אף לא רויתי צמאוני ולא הגעתי עוד לחצי מבוקשי

לתור בחכמות ולראות בעיני את אשר באוני שמעתי וכפי קראתי ממפלאות תמים דעים היוצר יצורי תבל כלה. ואני עם לבבי, בבוא ימי האביב לעזוב את מקומי ולצאת בחדש הכושרות לעבור ארחות ימים ומדינות הרחוקות אשר שם הזהב וכל יקר ראתה עינם שם מעוברי מדינות ונוסעי מסעות. אולי ירצני ד' והפצי בידי יצליה. תשבע נפשי המשתוקקת לרחבי ארץ וקצוי הרים ולדרים עליה, לעמוק הימים ונהרות ומלואיהם, ותמלא גם ידי מאבני חפץ פז ופנינים ובוה אשובה אל ארצי ואל משפחתי לטוב לי ולהם כאשר עם לבבי. ועתה אחי, יען כי יקרת בעיני ומבלעדיך לא ארים רגלי וידי, אמרתי אנלה אונך ואשאל את פיך על אודת הדבר הזה. כי אך עצתך תנחני, ודבריך ינהלוגי ואנכי אשמרה לדברך כי יבא מהר בימים אחרים . . .

(מכתב ההפשה ושבעים)

אחי!

(* תשובה

את קולך שמעתי ונבהלתי הקול קול יעקב זה? לו ידעת איך דכית את רוח אחיך, ואיך בשית כמדקרות חרב בקרבי; והתעלמת הדבר ממני ולא גלית את אוני להאדיב את נפשי. אבל איזה רוה עועים שולח בך לפתותך, ולאמר לך: לך והצלה דרך איי הים, אל ארץ אשר לא ידעת אתה ואבותיך ואשר לא תשמע לשונם? ואנכי לא ידעתי מה אתה חסר פה? הלא אם לחכמה תכסוף, הנה לא בשמים היא ולא מעבר לים היא, ואיה מקום החכמה? הלא מאפס מקום היא נמצאת? ואם לאסוף הון ולהרבות זהב לך אתה בוטה בארץ נכריה? דע אחי, כי לא כל הולך דרך ארץ אחרת יצליח, ולא כל איך להעשיר ירויח. הן שמעתי וכן ראיתי, נערים חסרי לב גם בחורים גם אנשים אשר עזבו את ארץ אבותם, ונדדו הלכו ארץ מרחקים, עברו מעברות שטו באנויות למען הצלח — והנה! יש שבאו משוש בארץ ומתהלך בה שנים רבות בלוי סחבות וחשופי שת ערומים מכל. — ויש אשר לא שבו ארץ אבותם, וגם שם בארץ אחרת לא ראו טוב, אך מתי ושם נקברו באפס תקוה, ואחד מני אלף אשר קרהו שעשה חיל והצליח; ואיך ידעת כי שמך אלהים לראש האלף? ואנכי אדמה אחי, כי ככה יקרה לאיש המצליח להצליח בארצו כבארץ אחרת. ועתה אחי הלא ארצך ארץ רחבת ידים לפניך, ולכל חפצך ישוה אם ללמוד ולחכם. ואם למסחר וקנין ולקבץ הן כאשר יישר בעיניך.

ואיך תוכל ותעשה הרעה הגדולה את אמך אשר ידעת כי נפשה קשורה בנפשך? הלא תוריד את שיבתה ביגון שאולה? ואלו ידעתי כי דרכך דרך ישר וכי תשכיל ותצליח על נכון, החרשתי, כי אמרתי הלא כה צוה אלהים: על כן יעזוב איש וגו'. ואם תענה את נפש אמך עתה, הנה גם שמה תשמה אותה באחרית הימים, כי תכלכל את שיבתה ועונך אותה עתה, יהיה טוב לה באחריתה. לעת כי ירפו ידיה מעשות, אולם אחי, לא כן הדבר, כי דרכך רחוק ומעשיך

(* ישן נושן הוא אשר כתבתי בימי קדם לאחי ר' יעקב ניימאן.

בספק. ואתה ידעת כי יש דרך ישר לפני איש ואחידתה דרכי מות. מי יודע אם דבר הי טוב עליך? ואם דבר—ומי יתן!— הנה בכל מקום אשר הנך הנהו ב"ה. על כן אחי שמע לעצתי ושוב ממחשבתך כי רעה היא בעיני, בטח בה' בכל לבבך והישר דרכך, והצנע לכת דרך ה' בכל מקום, והוא לא יעזבך וישכילך, ואם לא תצליח, הלא דבר הוא, התחת אלקים אתה? אנהנא אם כבנים אם כעבדים נעבדהו ונראהו, באמת ובתום לבב נשים מבטחנו עליו וה' הטוב בעיניו יעשה. אלה דברי ועצת אחי . . .

(מכתב הששה ושבעים)

מכתב מנער בחור בטוב לאיש חכם אשר יפין אור חכמתו ללמד דעת לדורשי החכמה להודיעהו כי יבא אליו לשמוע תורה מפיו.

לאוהבי ידידי ש"ב הרב המופלא שמו מפואר

בקהל חכמים ונבונים כבוד מ"ה . . . נ"י !

אדוני !

אם אמנם קטן וחדל אישים אנכי, ואין בי כח לעמוד בחצר היכלי החכמה, לסבול אור קרן פני מוכתרי המדעות, ויראתי להביט מרחוק פני אריות גבורי כח ותכונה בינה וחכמה, אף כי לדבר בלעני שפה ולשון אלמים פה אל פה עם איש אשר פני להבים להבת יה פניי, ולבושו הוד והדר לבשתהו החכמה והבינה; הנה יקרת נפשו וטובו עז תרהיבני, ומעטה ענותו כח ילבישני לבקרו בהיכלו ולראות פניו כפני אלקים ירצני וישמעני את אשר עבדו מדבר אל אדוני—

בן י"ד שנים אנכי היום, ומעודי עד היום נפשי אותה לדבר ה' ושקדתי על דלתי החכמה והתורה כפי יכלתי וכחי הקצר, הלכתי בעקבי התלמוד ובפתח העינים מחכמת הדקדוק ולמוד המקרא כפי הדרך אשר הכינו אבותי והורי ומורי לפני. אולם נפשי יודעת מאד, כי טרם הגעתי לקצה ההר מרום הרים שבת תחכמוני מביני מדע ויודעי דעת, עוד לא בינת אדם לי ובער אנכי מחכמה; כנעורת בהריחו אש יבער ויעלה להב סביביו, כן בהריחו מאש דת אלקים רוח? בוורת ושלהבת יה עולה בקרבי, ונפשי משתוקקת תמיד למלאות מאווי לבי, הפצי וישעי לעלות במעלות מרום הרי המדעות, לקנות חכמה ולעשות חיל בתורת ה' אמונתו ויראתו ואהבתו, ובגלל הדבר הזה נתתי אל לבי לעזוב בית אבי, לגור מקום חכמה ובינה, ולנוח בקהל חכמים דורשי ה' ומבקשיו. ואנכי בחפץ וברצון אבותי ש'י בחרתי לי דרך לבא שמה מקום משכן רוי"מ ש"ב נ"י! כי אמרתי: אולי יחנני אדוני ויאציל עלי מרות בינתו חכמתו וישור, כי עצמו ובשרו אנכי, ולא ימנע הטוב ממני כאשר לא ימנע מכל מבקשי פניו ודורשי ה' ואמתו, ועל אודת הדבר הזה גלית את אזני אדוני ושדחת את דברי אלה לפני, למען ימצא חן בעיני עבדו הצעיר והקטן . . .

(מכתב השבעה ושבעים)

מכתב מנער משולח מבית אביו לאחד ממכיריו לאספו ביתו להורות את בניו או למלא את ידו לשרת בקדש אצל אחד מאנשי מקומו ועירו. לאהובי ידידי ורחימי שמו הק' הנכבד ומהולל מויה . . .

אדוני !

הן נגרשתי מאבי ומפניו אסתר זה חדש ימים על כי נבאשתי בו על דבר אשתו , א אמי אשר הציקה נפשי ותאלצני עד מאוד בחמת אפה ודוע לבה . ואנכי אחרי כי נשאתי קצפה וחמתה זה שנתים נלאיתי נשוא עוד במר רוחי ונפשי שפכתי בוז עליה ומריתי את פיה . והיא צעקה חמס על בעלה אבי וירע הדבר בעיניו . ותצא איש חמתו עלי ויבריה אותי חוצה וישלחני מפניו . ועתה ידידי . הנה אנכי ברע . כי כצפור נודד מקנו נודדתי אני מבית אבי בלי מזון ומחיה באין מחסה ומסתור . ותשאל נפשי למות אם לא רוח והצלה יעמוד לי ממקום אחר . וירא ד' וישפוט את ריבי . ואנכי ידידי . מאשר ידעתי כי מצאתי הן בעיניו עוד היותי בבית אבי בעברו עלינו זה קרוב שנה תמימה . כי הבטיח אותי אז לשום עינו ולבו עלי לעת מצוא כי אדרשנו ; ע"כ באתי עתה כי צר לי לשחר פני אדוני לבקש על נפשי ולהתחנן לפניו . כי יאספנו ביתו להעמידני על משמרת בניו לחנכם וללמדם מאשר חנני ד' לדעת ; או לדבר עלי טוב אל אחד מגדולי עמו ולהשכירנו בבית אחד מהם לעבודת הקדש ולמלאכת ד' ונא ידידי . אמצא הן בעיני אדוני לתת את בקשתי ובאחת משתי אלה יהנני . ובחשוב בעיניו ירצני . אף לא אדבר ולא אשאל על שכרי . כי אם את אשר פיו יקבנו בו ארצה . אך ימהר ויחיש מעשהו ויענני לטוב כמשאלת והפץ עכרו ואהבו . . .

(מכתב השמנה ושבעים)

מכתב לרעו להודיעו כי יעזוב את ביתו אשר ישרת בו עתה . וכי יכין לו שרות אחר במקומו באשר הוא שם .

רעי היקר !

הנה נתתי אל לבי והדבר יצא מפי לעזוב בית אדוני בכלות הזמן ימי השכור . כי הבית הזה לא יישר בעיני על דברת אבות ובנים אשר יחדיו נאלחו , לבם סכל ונפשם עקש , שבעתי קצף וחמס משכר עבודה , והיו על אפי וחמתי . ואני אמרתי טרם יכלה הזמן ובעוד עת לעשות דבר לטובתי ולחפצי . אנלה אונך על זה אולי תדע ותמצא שם במקומך מנוח לי ובית נכון לפני . כי בטחתי באמונתך ואהבתך לי כי לא תמנע הטוב ממני אם יש לאל ירך לעשות . ואף אנכי נכסף נכספתי מאד למקומך ולהיות אתך מאשר יקרת לי מאד וחביתך נעמה לי . אשר אם לו אשקול על כפי אלף כסף לשכרי במקום הזה , ובמקומך אך חצי מתכונת הזאת הרימותי ירי אם אקחה האלף ולא אלכה אחריו . ועתה רעי כאחי . הנה ידעתי את לבבי מחשבתי ורצוני . ואם ידעת דבר והירעתני מחר עליו , למען אדע מה לעשות אם להימין או להשמאל . כי אתה ידעת כי לא יארכו עוד הימים וקץ הזמן הולך וקרב עת לעשות . דברי רעך כאחך . . .

(מכתב התשעה ושבעים)

רעי כאחי!

תשובה.

הנה הכינותי לך מכון לשבתך ובית נאמן כנפשך בו תשקוש מאנהה ותנוה מרוגו, כי האבות טובי נפש וישרי לב, והבנים בני מדע וטובי שכל אמונים עלי חכמה ומוסר משדרי אדם. הבנים המה שנים, כבני ה' ועשר שנים. פעלך ועבודתך עמהם, להורות תלמוד, ולהבינם במקרא וחכמת הדקדוק, וללמדם ספר וכתב אישכניות עם חכמת החשבון הכל מפרש ושום שכל כפי ערכם ובינתם וכאשר יוכלון שאת. משכורתך תהיה שלמה וטובה מאשר לך עתה כי נקבתי שכרך עשרים כסף לשבוע, וכה יקום. ואקוה כי עשיתי כאשר דמית ומעשי ירצו לך וישיבו בעיניך, ועתה אחי תדע את אשב תעשה ולא תאחר יום בואך לעת מועד כי יבא, אשר ישמור עליו וישמח מאד רעך ואוהבך הנאמן . . .

תשובה על התשובה הנ"ל. (מכתב השמונים)

רעי היקר!

מה טובים דוריך לי מיון! יקרו רעיך לי מאהבת אחים! אתה הראית לדעת דברי חכמים וחידותם, וכמסמרות נטועים דברי בעלי אסופות: "בכל עת אוהב הרע" כי אה לצרה יולד. הן כענבים במדבר דרשתיך, ככנורה בראשיתה ראיתיך נחמד לעינים וטוב להשכיל, וארא כי טוב וחמודות הנך, ואקחך ואטיעמך, וכדבש לפי מצאתיך; ועודך בפי ואבלעך כלך כי בך אורי עיני ותחי נפשי. ומאד שמתיך כחותם על זרועי כחותם על לבי, אנכי האמרתך ואתה האמרתני; ואני אהיה לך אתה תהיה לי כן היה וכן הוא וכה יהיה לעולם.

והנה אחי ורעי, עשית את אשר יכלת ואת אשר ממך קייתי! שמחתני מאד כי בך כל הפצי מצאתי. ואנכי אעשה כדברך לעת מועד כי יבא ארוצה אחרך והצנתני לפני האיש אשר תקעת כפך וערבת לי. ואם יתן לי איש כל זהב שבא וסבא לא אסור מאחרך. ואל האיש הזה תניד שלום ותביא לו ברכתי; תבטיחני על אהבתי ואמונתי ארעה צאנו ואשמרם בכל כחי; ולך רעי ואחי תודתי שמורה נצה, ואהבתך לעולם ממני לא תזח . . .

מכתבי רעות.

פריינדשאפטסבריעפֿע.

(מכתב האחד ושמונים)

רעיוני האהבה והרעות בימי קדם ודורש בני רעהו להשיב את נפשו במענה פיו.

ידידי ומיודעי!

זה ימים רבים אשר נפרדנו איש מאחי, ומאז הפרדי ממך עוד לא מצאתי מרגוע לנפשי המשתוקקת להתעלם בחיק רע נאמן ואהוב כמוך. ואם בתוך עמי אנכי יושב, ובצל אבותי היקרים אנכי חסוי, אשר לא יאצלו מעיני כל אשר ישאלו; הנה בל הפצים לא ישוו לי נגדך ולא יערכו לי מבלעדריך; כי אך בך דבקתי

מאז, ונפשי קשורה מאד בנפשך מקדם, הה רעי! איך לבי הומה עלי בזכרי
 מי קדם אשר התהלכנו יחד אחוזים דבוקים. באחד הגנות ופרדסים או על שפת
 הנהר במסלה העולם שדה פרחים שונים ויפים; לקול המולה דקה מהמזית
 שבולת הנהר לאט לאט צעדנו דומם לבלי החדש נעים המולם כמשבה ליוצרם.
 שם במשעול הכרמים בקצהו, תל נחמד לבוש בירקרק חרוץ סוגה בשושנים. שם
 ישבנו צמדים אחוזים בעבותות אהבה, עדי נטו צללי ערב ורוח צה שפים נשב
 בקול דממה דעה מבינות לגפנים ועצי כרמים, להשיב נפש ולהקר העיף מחורב
 היום. מבין עפאים יתן קול נעים הזמירות בצפדים (נאכטיגאל) שר בשירים על
 לב אהובתו כבעונב וחלילים, להסיר חבלי ביקועת ביציה ולהקל עצבון חמלמת
 אפרוחיה*) כל שוכני יער שדה וכרם, אזי יחרישו לקול זמירות המשורר הזה
 עושה פלא לנצח בנגינות, בהגביה והעמק בעלה וירוד, יערב וימהל במהירות רב
 ברצוא ושוב קולות קולות שונים ונעימים, שקולים ומדודים הדק היטב קו קו
 ומדה לבל יחטא עדי חוט השערה כמעשי ידי אומן גדול ישור במשא (**). לא
 גח ולא שקט נעים הזמירות בשירותיו הנפלאים עדי התהפך לבבנו והשתפך נפשנו
 בהודות והלל ליוצרנו על כי הפליא לעשות ביצוריו ומעשה ידיו מגדלם ועד
 קטנם. — ככה שר המנגן הזה עת האור מושל הלילה עם צבאות גדודיו אין מספר
 את פני תבל כלה מחשכת ליל או נדברנו איש אל רעהו בלב טהור ורוח נכונה
 ו"יקשב ד' וישמע" אם ממי ילדותנו העברו, ואם מהעת עתה במעשינו ומעללינו
 אם הטבנו לכת וישר דרכנו; או חשבנו מחשבות, הפשנו עצות להכין צעדנו
 ולהישיר דרך, להיות לבני חיל ואנשי שם בימי בהורתנו ושחרותנו, ככה עשונו
 חמיד, וזאת היתה הלקי יום יום לשמוח בנעימים באהבתך עד עת קול השכוי
 מרהוק קרא לאמר: קומו רעים נאמנים! הנה עברה אשמורה ראשונה. אז נעורנו
 כמשנת ערבה וחלומות נעימים. קמנו ממושבנו שמחים וטוב לב שבנו לביתנו.
 כנשיקת רעים אהובים נפרדנו איש איש לחדר משכבו ולתרדמה נעימה נפלנו.
 הבקר אור שבו ושמה יקצנו ולערב ערב הכננו. — הן כל אלה היו לי בעודי
 עמך ואתה עמדי! ועתה, הה חסרתי כל אלה! כי גלמוד ועזוב אנכי, אין רע
 ואין אוהב בהתהלכי אין איש עמדי, בשבתי הבית אין דובר אתי; על משכבי
 בלילות תדד שנתי ואם ישנתי חלומות שוא יבהלוני! ומקיצותי נפשי רקה ועיפה
 ושוקקה לך, אשלה ידי אחרוך ואומר רעי, מי יתןך כאח לי בית הורי ואבותי!
 אחבקך ואשקך, אשבעה תמונתך ואשתעשעה באהבתך אך לשוא אקרא כי אתה
 לא תשמע ידי ריקם אשיב אלי, ואת שאהבה נפשי לא מצאתי.

הנה אחי, שפכתי לבי בחיך, ואת עצבון רוחי ויגוני הראיתך, ידעת
 כי לבי אחרוך ועוד לא שכחתך וגם לעולם לא אשכחך אני, וזאת תהלתי וזאת

(*) חכמי הטבע יאמרו כי בעת שיושבת אהובה (נאכטיגאל) לבקע את
 ביציה (בריטען) אזי יתאמץ לשיר בקול נעים כאלו יכוין בזה להקל מעליה חבלי
 ציריה.

(**) בל"א טאקטנעבער, קאפעללמייסער.

נחמתי עוד כי הזכרתי ותשחרני תמיד מעת לעת בספר וכתב. ותודיעני ממעמדך ומשלומך הטוב. כי אז ינוח לבי ושכ ורפא לי אני אוהבך לנצח.

(מכתב השנים ושמונים)

אוהב נאמן מנקה נפשו לפני רעהו על אשר
לא דרש פניו ימים רבים; ומספר לו מוצאותיו.

אהובי ומיודעי!

אם החשיתי ימים רבים באין אומר ודברים, להודיעך על אדותי ולשאול על אודותך כחק רעים נאמנים; אל תאשימני רעי בעבור זאת, ואל תתנני כשוכח ברית אהבה אשר כרתנו בימי קדם; כי חלילה לי מחטוא בך, וחלילה לי משכוח אותה עד עת קץ. עוד אהבתי לך עזה עד כי מים רבים לא יוכלו לכבות אותה וכל הפצים וכל העתים לא יכילו ולא יערבו לי תמורת יקרת נפש רעי להסב לבי ממנו אחרנית. ואיך אשכחך אני רעי יקירי? אם זכרתי ימים מקדם שנות עלומים, בשבתנו יחד כאחים צמדים אהודים ודבוקים: בלכתנו תמיד בעצת נאמנים, בשפכנו רוח איש אל חק רעהו וכל טמון בחבנו גלינו לאזנינו, איש לא עמם את רו לבו מרעהו, וחלק כחלק לקחנו בכל מוצאותינו; בשלומך שלומי, ובצרתי צר לך, יום יום הייתי שעשועי ואנכי שעשועך. תקענו כף נשבענו שנינו לבלתי הפר ברית, ולבלתי שקר איש ברעהו לעולם. אם זכרתי כל אלה, לבי הומה עלי ואהבתי בוערת בקרבי! אמנם אחי לא אשכחך לעולם כי מאז קננה כצפור האהבה בקרבי וכחורם צר על זרועותי לא יזה לעולם. אך שמע נא את אשר קרני ואשר הסיבני להחריש ולשום יד לפי.

זה שנתים ימים עת הפרדי ממך, התהלכתי בארץ ושמתני פני ללכת למדינת — לבא עיר — למצא שמה דברי הפיץ מחכמה ומוסר ודעת אשר נפשי שוקקת עליהן מנעורי כאשר ידעת. ואנכי בנסעי לבדי בדרך, ימים שלשה או ארבעה, פגעין חבל בחורים חבר פושעים וחטאים, אשר ארהו לחברתי, באמרם כי כמוני כמוהם שמו לדרך זה פעמיהם, ושמה ילכו למלאות בטנם ולרוות צמאונם בית משתה שמנים, בנתה החכמה וערכה התבונה. ואנכי לתומי האמנתי לחלקת פיהם ושמתני בלבי לאמר: הן חבר אני ליראי ה' ולאזהבי הדעת, ומי יודע אם לעת הזאת לא הגעתי למבוקשי במצאי רעים אהובים ירוני לכת דרך אמת וישר? כי אמנם, שנים מהארבעה, היו יודעי תורה מאיזה הלכות ואגדות. והריחו קצת גם משאר המדעות. ואנחנו נדברנו איש אל רעהו כל היום מדברי הפיץ ואמת עד אשר באנו למלין באחת הכפרים אשר נגד פנינו. עוד רע לא ידעתי ושמיך דבר לא ראיתי מרוע מעלליהם, כמעט דרכה רגלם בית מלוננו, המה ישבו לאכול אכול ושתה, ויפצרו גם בי לאכול עמהם, אשר לא מאנתי כי רעב וצמא הייתי, עוד מעט, והשנה אחותני, כי נלאיתי מאוד מרב הדרך הלכתי, ובקשתי לישן ולנוח. אך המה שהקו עלי ויתנוני לעצל ורפה ידים. ויעוררוני והרחיבוני להיות חלקי עמהם בשחוק (קארטענשפיעל) כי ישחקו מעט עד כי יבא העת לשכב. וכאשר מאנתי לדבריהם, המה פגעו ופרצו בי עד כי נרציתי, עד כה ועד כה המה שמו את

ארבם עלי, רמוני הממוני כחשו בי ושמו בכליהם עד כמעט תם כל כספי. ואם ראיתי כי כלתה הרעה אלי: הגה בחמת רוהי כי קנאתי קנאת אבדך כספי לא אמרתו נואש ולא משכתי ידי מלוצצים אלה עד כי אבדתי מכל אשר לי מכסף ומנדנות אשר היו לי ונשארתי ערום ועריה. אהה ליום כי בא, והלילה כי הורה קבר לי כי מאז נקברו ונאבדו כל מאויי ובל תקותי — המה אשר היו בעוכרי שחקן על משבתי, עובוני כאור הבוקר על משכבי; כי נדדה שנה מעפעפי כל הלילה בצרת נפשי. תחת אשר המה הזוים שכבו ככלבים אלמים שמחים וטובי לב על גזלת העני נפלה בגורלם ושמו באמתחותיהם וכמעט נחה שקטה מרוגז נפשו ותדמה נפלה עלי באשמורת הבוקר, ולא נערתו עד כי גדול היום והשמש זרחה על פני כל הארץ. אך שנתי לא ערבה לי, וקומי לא נח לי, בראותי כי חברי אנשי רעתי חלפו ועברו לדראון ועובוני והציגוני ככלי ריק ונמאס, וכערער בערבה. אז חלפו עלי כל רעיוני מצור ומצוק אפסוני חבלי מות על משוגתי, ונחלי בליעל סבכוני על אולתי, כי המיתי און לאנשי בליעל אשר באו אלי לצחק בי ואנכי נתתי ידי את לוצצים האלה להרפה לי — בין כך ובין כך לשיא מר צרחתי ושחוח ונענה הלכתי דרכי בחוסר כל מבלי לדעת אנה אפנה ואנה אנוסה לעזרה ולהסיר חרפה ממני. אז שבתי ופניתי את לבי מדרכי ללכת העירה מפרת חפצי כי אמרתי פן אהיה לבזו כי ידאוני שם חורפי, גם יד רקה כירי הקנות בינה תיא תוכל בעיר רבתי עם באין מכיר ובאין רע ואוהב? ע"כ הרחקתי נדור אל מדינת — שם מצאתי בעיר קטנה ואנשיה מעשים אך טובים וישרים. איש נאמן יקר רוח אשר ספחני ביתו ללמד את בניו בשכר — כסף למחצית השנה. אז הייתי כמוצא שלל רב במצאי אך מנוח לי וכסות עינים מחודפי ויודעי אולתי. ונתתי אל לבי לעמוד על משמרתו ביושר ואמונה כפי כחי, לעזוב כל רשע לבלתי היות נדה עוד למדיחים ובחורי און, אך לשום באלקים מבטחי, ולקבוצ על יד שכרי בנקי כפים ובר לבב פעלתי. עדי אשובה אל מקומי ומדרגתי הראשונה מעט בגדים ומעט כסף, אזי אלכה אשר יקראוני מאויי נפשי לשבת בשבת תחמוני לקנות חכמה ולהוסיף לקח. והנה זה קרוב לשנתיים ימים אשר אנכי בבית הזה, ודי הצליח את מעשי ועמלי, ואנכי למלאות מבקשי ללכת מהר לעיר—פ.

ועתה אחי ידעת את כל המעשה אשר נעשה ואת כל המוצאות אותי לא כחדתי דבר ממך. לא בושתי ולא נכלמתי מלהודות לך על עותתי ואולתי עתה בהאיר ד' פניו עלי, וישם לי שלום מנוחת שקט ובטח ברעיוני ולבבי. אמנם טרם זה לא יכולתי להרים ראשי אליך, וגם לא רציתי לגלות אונך על כל זאת לבלתי האדיב את נפשך הטובה, ועתה רעי יקירי, תשיבני אליך כמלפנים כי נקיתי מפשע מהרתי מהטאי, ושמה תשמח בדברך הנעימים ויקרים את נפש רעך הקשור בעבותות אהבה בנפשך עד נצח . . .

(מכתב השלשה ושמונים)

רעי ומיודעי!

תשובה

שמחתי ואבכה אחי מה נעמו דבריך עלי, ומה עצמו יגוני על אודותך

זתלאותיך! אנכי זכרתיך תמיד, דרשתיך בלי חשך לדעת איה איפה אתה ומה היה לך, יומם לבי חרד בקרבי ואף לילות על משכבי הבהילוני רעיוני, הלכנו ושטנו אחרוך בהרים וביערות מעיר לעיר מארץ לארץ למצוא אותך, פעם דמוך כשה אובד טרף למות, פעם הציגוך לעיני לאיש מרמה בוגד בגד ברעהו. והחזיונות האלה שניהם כאחד כחרבות בקרבי, כי איכמה אראה באבדן מחמד לבי? או איכה אשא אנכי בנידתך בי? אשר רעיך יקרו לי מאז ואהבתך לא יערכו זהב ופז? בכח הממוני והציקוני רעיוני? וכשוכה בלב ימים שטפה עלי ברוח סוער וסער שכולת היגונות במשאות שוא ומדוחים, וכמעט נשיתי טובה, עד כי השקף הי מהשמים וראה בצרת נפשי, ויער את רוחך הטובה להעלני ממצולות היגונות אשר טבעתי. ואתה אחי, שמחתני מאד והחייטני בראותך כי עודך חי ואהבתך לי כמקדם שמורה נצה. — אך בביתי אלך הרבה בכח, כי צר לי אחי מהתלאות אשר מצאוך, ואף כי הלפו ועברו ואינם, הנה נאבדו בס הימים ימי בכורי לבך ונפשך אשר הוחלת למו לאסוף החכמה ולהרבות מדע לעשות חיל. ועתה אחי, ראה נא ראה, איך מהבל נדף יצא סופתה ומגיד רשעים קמשונים! אנשי מצחק* המה מספח. ומחיר שחוק כשחק מאזנים יעלה וריח ישאחו ואם מעשה השחוק קמון הוא בעיני רוב ההמון ובווערים בעם; הוה אנשי השם והכמי לב בו יבוהו, סורו טמא קראו למו למחזיקים בו, ואם ראשיתו מצער, אחריתו ישגה וכנשך ישך, וכפוטר מים יפרוץ פרוץ על פני פרוץ, וכל שונה בו לא ינקה מעול ואון. ואם אנשי שבת ורחב* יתעבו ימיהם ויגילו וישמחו בו, וישאר מתי תבל עומלי עמל יבלינו וירגיעו בו מעט; הנה לבחורים באי פתחי המדע פגול יהיה לא ירצה להם לעולם, כי כחתף יארוב להם לכלות הזמן ולבלות ימיהם, והחכמה והתושיה תסוננה אחר, הרשעה והחרפה תחתם וכנפשם היא — ואתה אחי, אברך את הי בי יסרך במשפט כרגע לבלתי לחטא לו כל הימים. ועתה אתה בדרך האמת אשר נחך אלקים, לך והצלח ואלקים יהיה עמך למלאות הפצך וישעך. קנה חכמה וקנה בינה ועשה חיל בישראל. והשב תשוב בדבריך הנעימים את נפש אוהבך הנאמן . . .

(מכתב הארבעה ושמונים)

תשובה לאוהב דבק מאח, אשר שמע מרעהו כי
משה ירו, וימהר ויאמר לו במכתב להושיעו.

רעי כָּחָא לי!

לולי האמנתי באמונתך ואהבתך לי, לא האמנתי לדברך. אמנם מה נפלאות אהבתך לי, ומי כמוך באלפי רעים? כמעט גליתי שולי דאנותי ושמן דבר מה מינון לבי הראיתיך, והנך לנחמני והנך לחזקני ולרפאני! אמרת: „הנני אחי שאר ואתן לך וכל אשר לי בעד נפשך“. — מה נעמו דבריך ומה יקרו אמרותיך אמרות שהורות נשגבות. מאנוש אנשי הברית בהמון בני אדם! יפטירו בשפה ימתיקו

(* שפיעלער.

(* מיססיוע איבערמיטהגע לייטע.

בלשון לאמר. "אחי אתה אמותה תחתך! וישקרו באמונתם לעת רעה ולשווא ממתק תבא, יסוגו אחור וימלטו את נפשם ויאמרו: לא המה! לא כן אתה אחי, לפיכך לבב אמת ודברך לעולם נצב. לא תשקר באמונתך ולא תכזב באנשי בריתך. — אולם אחי השמר והשקט אל תפן לחמיות רחמ"ך. כי עתה לא רבתה הרעה כאשר דמית וכאשר הגדילה אך אהבתך לי בעיניך. עוד לא נסגרו כל מעיני הישועה. עיך לא כלו ולא סגרו כל פתחי התקוה ממני. רב לי אחו כי אחי אתה, יהיה לך אשר לך, והיה אם לא תשיגני התשועה אשר עיני עליה, ותרב עיני ומרודתי! אוי אמלטה על נפשי ואנוסה לעזרתך. ואדע כי אחי אתה ואני אחיך.
(מכתב החמשה ושמונים)

איש רעים ידבר משפטים את רעו על אשר הכלימו זה שלש פעמים
לבלי לענות אותו על כל דבריו.

רעי! זה שלש רגלים כי דרשת"ך ושהרת"ך בכתב יושר ודברי אמת כאשר ידבר איש אל אחיו ואיש אל רעהו ואין שיח ואין קול ואין קשב ממך, ולולי ידעתי נאמנה מאנשים ידועים כי עודך חי ובריא ושלם הנך וכל רע לא אנה לך, דאגתי לך ונבהלתי על אודות"ך כי אמרתי, אולי רעה נגעה בך, נהפך לך משכבך או מת. כי עתה, כי לא כן הוא עמך, הגה חרה אפי בך ואשפוך עליך מרתי, ואדבר אתך משפטים על כי בגדת בי ותשכח ברית האהבה אשר בינינו מימי נעורינו ועד עתה. רעי! מה עול מצאת בי כי הכלמתני? במה הלאית"ך כי עזבתני? מה מידך לקחתי או מה ממך שאלתי כי לא עניתני? — הן עלית עלי ונדלת ממני בהון ועושר כי צלחה עליה רוח מן אבות"ך, והון ועשר נחלת אבות לבניהם; אך מיום דברתי אתך לא על הכסף וזהב דברתי, אף לא בגדי תפארתך משכונני אחר"ך לאהבה. כי כספך לסיגים לי והוד לבושיך כאין בעיני. אך יקרת נפשך הוד שכלך ומתק שפת"ך המה הרהיבוני, ומימי נעור"ך בך אסרוני, כתרוני סבבוני שכיות חמודות לבבך. דרכ"ך ומשפטיך הטובים ראיתי, איש חמודות כלבבי אותך מצאתי, ובעבותות אהבה בך נקשרתי. כן ראית"ך בימי קדם. כן מצאת"ך בימי נעור"ך, כאשכול הכופר כבכורה בראשיתה אוית"ך לתאות נפש, אף אתה ראיתני טוב לפניך ותמים כלבבך המדתני ואהבתני ויחד נקשרנו וכתאומי צביה בלי שכולה, במרעה שמן וטוב כאורה כאפלה, יחדו ירבצון יחדו ישתעשעון יחדו ירקדון, יחדו ינחון כן לבבינו משולבים איש אל אחיו, ורוח משלה על נפשנו ורעיונינו מעת לעת ומיום ליום השתעשענו. אחוים ודבוקים תמיד יחדו התהלכנו, וחבוקי זרוע לעין השמש ברית עולם כרתנו. — ככה היה בימי הרפנו בימי נקיון לבבינו כן לבבי עוד עמך עתה, ומאשר הייתי עוד לא שניתני; אך עתה אתה אחר הנך — מה זה היה לך? מה זה בידך מטה רשע לשבור רתוקי זהב רתקו בם נפשותינו? מה זה בלבבך דבר בליעל פורה ראש ולענה לשחת נטעי אהבה וצבי צמה שתולי ימי קדם, ימי נעורינו? אמנם נהפכת מאשר היית! פרי מעלליך הטובים השלכת, צוף דבשך אבדת, ועם מרורות פתנים מתקך החלפת, את זה דמיתי אנכי ומשפט ריבי עליך, ואם שגיתי, ומי יתן: הנה כי הפצת צדקך, וישמה בדברך רעך מקדם.

(מכתב הששה ושמונים) !

רעי כאח לי!

תשובה.

ראשית דברי ושרם אדבר אתך את השאי אני מזכיר ואודה עלי פשעי: הנה קצף קצפת עלי ובצדק קצפך. שכחתך ולא זכרתך כאשר זכרתני אתה; דרשתי פעמים ושלוש ולא עניתך אני; אף לא הלאיתני ולא רצותני ולא לקחת מידי מאומה, וכל עול לא מצאתי בך. הן בזאת צדקת מאד, כנים דברים אעידה אנכי. אולם אחי העתרת דברך עלי בלא משפט, שפכת המתך עלי באין מעצור לרוחך. נתתני לאיש בליעל פודה ראש ולענה, לרע לבב ועובר ברית ושבועה שמתני, לבוגד בגד ושוכח אהבת נעורים דנתני. הן בזאת לא צדקת אחי! והיך שהוט לשונך ופתיחות בקרבי, לו כפי הייתי, ולאיש אחר שנית, לנתאב ונאלח נהפכתי. התעבתי מעשי ושחתי כל פלילותי; הנה בזאת יכופר לי ונסלה עותתי כי הרפתני בלי חמלה, שפכת בוז עלי בלי חנינה; וכמדקרות הרב במית עלי רוח, ולולא רחמתך מאז כנפשי, ושלהבת האהבה על מוקדה תמיד בקרבי, כי עתה! בשצף קצף אמרותיך ובעים רוחך העברת גחלתה וכבתה לכתה, אך מי נהר עצומים לא ישטפוה; ומים רבים לא יכבוה, כי עזה אהבתי לך ממות חזקו שרשיה העמיקו על תלמי לבבי, עודה באבה כימי קדם וסופה גם סערה לא יהפכוה. — ועתה אערכה דברי נגדך כאשר שאלת. אפתח דלתי לבבי לעיניך, תביט ותראה כל חדרי משכיותי! אם און בי אם עול בכליותי, אם כמים כזבים בך כזבתי, ואם מעולם שקרתי באמונתי.

ראשונה אניד לך כי כחשו אנשי מכיריך, שקר דברו עלי כי אמנם חליתי ושכבתי על ערש דוי כחדש ימים בחלי מכאוב מאוד. ואחרי שקמתי ועל משענתי הלכתי, הרופאים צוו עלי בהשמר והזהר לבלתי כתוב ולבלתי קרא כל דבר, כי כלה כחי מאד; ידי רפו ועיני כהה וכמעט חשך האור בעדי. ובכל תשוקתי ותאותי להודיעך דבר על אודותי ועל רעתי, לא יכולתי עבור מצות הרופאים, כי יראתי מאוד על מאוד עיני פן יהשכו והכיתי בעורון. — וזאת שנית, כמעט החלמתי ושב כחי, הלכתי לעיר — לרחוץ בשרי, להחלימיני ולחזקני, על מצות הרופאים, אף שם ישבתי כחדש ימים, שם מצאוני עדת הנפים לעני מעוג. אפפוני וסבבוני תמיד יומם ולילה; פתוני לשוח ולשחוק עמהם, כי זה דרכם למו בערי מרחץ לשוח ולהתהלך, לשחוק ולצחק ולמשוך בשרם בכל שמחה ותענוג. והמה פתוני ויכלו לי, כי כן צויתי על פי הרופאים להסיר כל תונה מלבי ולהתענג בכל אשר אמצא. וכמעט עברו משכיותי, טבעת ביון מצולת התענוגים והבלים האלה לא זכרתי את כל חמודי מימי קדם, ואותך עמהם. — וזאת שלישית, במלאת ימי טהרי לרחוץ ושבתי לבית אבותי בשלום; המה התאוו תאודה לקחת לי אשה ויאיצו בי לאהוב אשה אשר לא ישרה בעיני, הלמו את רוחי טרדו רעיוני, ואנכי מאשר נתתי על לבי לבלתי קחת אשה אשר לא תישר בעיני, ולבלתי תת עיני לא ביופי ולא בעושר, כי אם בטובת שכל וטובת מעשים, אם דלה אם עשירה, החריתי את אפס בי, ושמוני לבן מנאץ אבותיו וממר לילודיו, ואף בך אחי התאנף אפס, שמו עליך עלילות דברים באמרם, כי אתה הסיבות את לבי אהורנית ובאחותך נתתי את עיני. — כל זאת אחי באתני

עד שהיטב חרה לי עד מות, ינעתי באנחתי ועששה מכעס עיני. ואנכי ממראה עין, אבותי להסיר ממך עקשות פה ולזות שפתים, נתתי אל לבי לבלתי לכתוב לך עד יעבור זעמם. אך עתה בבא אלי מכתבך לא יכולתי עמוד על נפשי לבלתי השב לך אף כי לא נחה ולא שקטה חמתם עוד, ומעתה אחי תשפוט ביני ובינך, אם שנית אתה או אני רעד כאחיד . . .

(מכתב השבעה ושמונים)

אחי !

השובה על הנ"ל

מה אשייבך, ומה אשפוט ביני ובינך ? הן צדקת אחי, תם וישר הנך ! אנכי תעיתי ואתי תלין משונתי ואתה אם תסלח לחטאתי ! ואם אין למה לי חיים ? טוב מיתי כי תשטמני אתה, נחמתי על אשר עשיתי. כנמהר לב את פי פציתי ואני נשבעתי באמונתי, אם אראה עוד פניך ואם אמצא מנוח לנפשי עד שוב אפך מעלי, תשכח כל הרעה ותשליך במצולת ים את כל דברי, זאת ספרי תצית באש ולא יראה לך לעולם, ועתה הודיעני מהר הסדך ואם מצא חן בעיניך רעד כאחיד . . .

(מכתב השמונה ושמונים)

השובה.

מהיתי כעב פשעך, וכאב אחבקך ואשקך, כי מה עשיתי לי, אחי ? ואם אמנם צעקתי מרה עליך ועל דבריך הנה אחרי כן נחמתי ואמרתי : הלא נאמנים פצעי אוהבי. ואיש את אשר יאהב אותי יוכיח ; ולולא במאוד מאוד אהבתני, בדבריך לא יסרתני. לא כן אחי, לא אשכח דבריך ולא אשליכם במצולות השכחה, אנכי אשמרם ולעד בלבבי יחצבון, כי עדותיך המה לי כי נפלאת אהבתך לי ונפשך קשורה בנפשי. — ואתה אחי הנחם על זאת ואל תשית לבך על אשר היה. — מהר אתה אחי וענני והודיעני על דרכיך ומעשיך מעמדך ומצבך ; כי אתה, במכתב אשר שלחת אלי, לא הודעתני דבר ממך. כי אך ממנו מלאו רעיוניך, ערי שמת לבך, ואותך שכחת. ואנכי כמוני כמך אהבתך, ואחרי כי ארכו הימים אשר לא הודעתני משלומך וטובך, נכספתי מאוד לדעת את כל אודותיך, אשכח עמלי והנחם כך אם טוב לך, ואם לא נא אל תעלם דבר ממני, וזכור אל תשכח כי לך אני.

(מכתב התשעה ושמונים)

השובה על הנ"ל.

תשכח עמלך ותנחם בי. אמרת, מה היה לך אחי ? — מי זה צר ואויב אשר ירע לך, מי בעוכרך ? יעכרנו אלקים ! הנה אחי מה היה לך, כי נפשי נבהלה מאוד לקול דבריך. היד די ננעה בך במבאוב וחלי רע ? — טוב אחי דום והתחולל לו כי טוב הוא, יכאיב ויחבוש יסרו במשפט וכאב את בן ירצה, ואם חמת אבותיך תשא עוד ואפס יציק לך ; על אשר מרית את פיהם לבלתי קחת האשה אשר בחרו לך בא בהרריך אחי חבי כמעט רגע עד יעבור זעמם ; כי לא לעולם יקצפו ולא לנצח יקשו ערפם נגדך. התרפס והתחנן אליהם, שפוך לבך אל חיק אמך כי בר נדריה אתה, ועוד מעט ותקצר נפשם בעמלך ויחנוך, ואשר שאלת על אדותי השמר והשקט אחי. אנכי בתוך עם שקט ושלויו יושב, עיני ה' משוטטות בכל הארץ והוא השקוף עלי ממרום קדשו, וסך בעדי לשמרני

מכל מכאוב וכל נגע. יום יום אלכה לדרכי ולרגל המלאכה אשר אתנהלה לאמי.
עמלי ויגיע כפי עם הילדים אשר באמנה אתי, המה ירחמוני, המה יתנו את לחמי
מימי צמרי ופשתי! ואת היותר החרמתי לא אחפוץ בעושר ולא אכסוף להון,
אך את אשר יעלה בחלקי משכר עמלי ואת אשר הוטל מאז בחיק גורלי, אותו
אשמור, ואותו אקה, ואלקים הטוב בעיניו יעשה. עליו יהבי ועליו מבטחי ואתה
תנחם ולא תשית את לבך עוד עלי כִּיֹּא תזכרני תמיד ותדע כי אנכי אחיך . . .

תשובה על הנ"ל. (מכתב התשעים)

דברת על לבי ונחמתי אחי ושוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף. אנכי
אעשה בדבריך, והכיתי לדי' כי ישוב מעלי חרון אף אבותי. ועל זאת אתפלל
יום יום להשיב לב אבותי עלי כי צר לי מאוד להמרות רוחם ולבלתי שמוע
בקולם, וכי הקשו לשאול, וזאת נחמתי כי לא הטאתי, בי האמנם אוכל כבוד
אותם אקה אישה ואשנאה ואבנוד בה הלא מרה תהיה באחרונה ויצר להם אז
מעתה? בשגם כי כן צויתי מפי די, על כן יעזוב איש את אביו וגוי הוא
לדעתי עויבת רצון ובחירת האבות ולכחור לרצונו. כי אך זה הוא דבק טוב
והוא האשה אשר הוכיח די' לאיש לראות חיים עמה ולהיות עזר כנגדו. ואם שנא
שלה אמר הנביא, ואך אקה את אשר אישנא? את אלה שמתי על לבי ואנחם
כי נקיתי מעון.

ואשר כתבת לי על אדותיך אחי! הנה זאת ידעתי מני אז כי בר לבב
אתה, בוטה בה' ושמה בעמלך ובהלקך. אשריך אחי, אשריך וטוב לך! ומי
יתן והיה לבבי שלם עם אלקי כלבבך! והיה עם די' כולו כמוך! עשה אחי
עשה והצלח בדרכך כי נכון הוא מאד, בו לא תשכח ולא תכשל לעולם; בו
יישב לך באחריתך תרבה דעת ותנוסף לקה ואשר בדרך בינה את הילדים אשר
לרגליך, ולך תהיה צדקה לפני אלקים ומשכורתך שלמה מאת אדונך ליום מחר
כי יבא על שכרך. והיה לעת מצוא כי תמצא אשה כלבבך אז אדע גם אני מה
לעשות. וזכור אל תשכח כל הימים כי אתה רעי ואני רעך אוהבך לנצח . . .

המחלקה השניה.

כולל קבוצת אגרת מדברות מחיי איש נבחר ומה הגיע אליו. בלשון צחה וקלה מאד, וכלן הן נמצאות ונכתבות אך לדמות ותואר בסי כתב יושר מאת החכם המפורסם מו"ה שלום הכהן ז"ל.

צווייטע אבטהיילונג

ענטהאלטענד בריעפֿע איבער דיא פֿערשיעדענען לעבענס-פֿערהאלטניססע איינעם צום מוסטער אויפֿגעשטעלטטען יונגען מאננעס; אין איינעם לייכטען אבער געדיעגענען סטילע.

אגרת אח לאחיו.

(מכתב הראשון)

שלום לך אחי ידיד נפשי וכו'. נתת שמחה בלבי אחי בהודיעך לי במכתבך היקר שלומך וטוב מעמך. מלאתי גיל וחדוה לשמוע כי ארך ה' את נחלתך והרחיב גבולך, עד כי השג תשיג ירך לבנות בית גדול למראה ורחב ידיים; וכי חבלים פלו לך בנעימים אשה משכלת יעלת חן ועקרת הבית; וכנפן פוריה בירכתי ביתך ילדה לך בנים טובים ואהובים. אשריך וטוב לך! יוסף נא אלוה להיך עליך שפעת טל ברכתי. יאריך בטוב ימך ושנותיך בנעימים. בעמרת תפארת שיבה והיה כאשר ייטב לך, ייטב לבי גם אני, ובשלומך לי שלום.

עתה שמע נא אחי, אחת שאלתי מאתך אותה אבקש. לא מסת ירך משען זהב וכסף, כאשר אותה רוח נדיבתך לתמכני לא כאלה חפצתי, כי בחסדי אל יש לי כל, יגעתי ומצאתי מחות ביתי די צרכי, אין מחסור דבר, ובעורף לא אויתי. אולם בזאת יודע לי איפוא כי מצאתי חן בעיניך, אם תשא פני להפיק רצוני כאשר אהפוך. הנה נא בני בכורי פ. . . הגיע לימי בחרותי, והעלם טוב שכל ויפה מראה, שואף על חכמה ותושיה, ומנעוריו סר למשמעת הוריו ומוריו, והתחזק היות לאיש רצוי בעיני אלהים ואדם אך יען כי עיר מגורי מצער הוא אפסו חכמים ואנשי מדע והמלאכה נעצרה, ומקום אין אתי פה למלאות תשוקת בני לחכמה ולתעודה, על כן שעפי ישיבוני לשלחהו לקרית עוז, עיר מושבך, אשר חכמיה נודעו בשערים, עיר רבת מלאכת מחשבת ורוכלי מרכולת; שם ישמע חכמה מפי מוריה, למען יוסיף לקח, וירבה דעת, ואחר יבחר דרכו ארחות חיו, אם לחכמה אם למלאכה או למרכולת.

ועתה אתה אחי ידידי! ספחהו נא אל ביתך, ופקח עיניך עליו, ובעצתך הטובה תנחהו, לבל ידחהו נערי בליעל, כל ידעו וכל ישחיתו הזרע הטוב אשר שתול על תלמי רבו, והיה אם כה תבטיחני אמהר לשלחו לך, ועלי לגמול טובך ככל אשר תפקוד עלי, כ"ד אחיך.

ליעבסמער ברודער !

(1 בריעף)

מיט אינגיסמעס פֿערניגען האבע איך אויס דיינעם זעהר שאַטצבארען שרייבען דיין ערווישט וואָהליין ערוזעהען. האַכסט ערפֿרייליך וואר מיר דיא נאכריכט פֿאָן דינען זיך טאָגליך פֿערמעהרענדען פֿערמאָגענסאומשטאָנדען דיא דרך אין דען שטאנד געזעצט האבען, דיר איין שאַנעס אונד געריימיגעס הויז צו ערבויען וואָרין רוא מיט איינער ליעבענסווירדיגען אונד טוגענדהאפֿטען נאטשין, אומגעבען פֿאָן גוטען אונד געליעבטען קינדער איין פֿראָהעס לעבן געניעסעסט. אינדעם איך אן דיינעם וואָהלשטאנדע דען הערצליכסטען אנטהייל נעהמע, ווינשע איך, דאס דיא אללניטע גאָטטעס, פֿערנער גאדענפֿאַלל איבער דרך וואכע, אונד דיר פֿיעלע פֿריידען אן דיינען קינדערן ביז צו איינעם האָהען אונד גליקליכען אלטער, שענקען מאָגע !

פֿיר דיא זאָ עדעלמיטהיג מיר אנגעבאָטענע געדאונטערשטיצונג שטאטטע איך דיר היעמיט מיינען אינגיסמען דאנק אב ; אָבגלייך איך קיינען געברויך פֿאָן דיעזעם גיטיגען אנערביטען מאכען ווערדע, פֿלייס אונד שפארזאמקייט זיכערן מיר מיט גאָטטליכער גאדע מיינע גאָטהיגען בעדירפֿניסעס אונד יעדער איבערפֿלוס איזט פֿערן פֿאָן מיינען ווינשען. יעדאָך ווירדעסט דוא מיר דיא דייטליכסטען בעווייזע דיינער ברידערליכען ליעבע געבען. ווענן דוא מיר אין פֿאַלגענדעם פֿערלאנגען ווילפֿאהרעסט. עס בטרופֿט מיינען עלטערן זאָהן פ . . . דער יעצט אין זיין יינגלינגסאלטער געטרעטען איזט, איינען קנאבען פֿאָן פֿיעלעם פֿערשטאנדע, פֿאָן געפֿאַלליגעס אונד איינגעהמענדעס אייסערן, אונד איינער אייפֿריגען לערנבעניערדע, ער האט זיך פֿאָן יוגענד אויף הורך איין פֿאַלנזאמעס, רהיגעס בעטראגען, דיא ליעבע זיינער עלטערן אונד לעהרער. זאָ וויא אללער דערען ערוואָרבען, מיט דעגען ער אומגעהט. דא ער גון איינען אונאיבערווינדליכען האנג צו קינסטען אונד וויסענשאפטען צייגט, אין טיינעם קליינען שטאָדכען אבער מאנגעל אן אונטער-ריכטס- אונד בילדונגס-אנשטאלטען זינד, זאָ בין איך געזאָנגען איהן נאך דיינעם וואָהנארטע צו שיקען, וועלכער ווענען זיינער גראָסען געלעהרטען אונד קינסטלער זאָוואָהל, אלס ווענען זיינעם בליהענדען האנדעלס וועלטבעריהמט איזט. איך ווינשע, דאס ער זיך דאָרט פֿערפֿאַללקאָממענע, אונד דאנן זיינע קינסטינע לעבענסבעשטימונג זעלבסט וואָהלע, זיך ענטוועדער דער קינסטען אונד וויס-סענשאפטען אָדער דעם האנדעל צו ווידמען.

איך ביטטע דיך דאהער, טהייערסטע ברודער, דאס דוא איהן אין דיין הויז אונד אונטער דיינע אויפֿזיכט נעהמען, אונד איהם שמעטס מיט גוטעם ראטה אן דיא האנד געהען מאָגעסט, דאמיט ניכט עטווא הורך שלעכטע גע-זעללשאפט דער קוים דעם גוטען, דער אין זיינעם הערצען איינגעפֿלאנצט איזט, פֿערדאָרבען ווערדע ! ווענן דוא מיר דיעזעם פֿערשפריכט זאָ ווילל איך איהן נאָכסטענס צו דיר הינשיקען. אונד מיך צור ערשטאטטונג אללער דיר צו פֿעראורזאכענדען קאָסטען אנהיישיג מאכען. אין ערווארטונג דיינער באלדיגען אנטוואָרט פֿערבלייבע איך דיין דרך ליעבענדער ברודער . . .

(מכתב השני)

שלום וכו'.

תשובה על הנ"ל

קדמתי אחי להפיק רצוני ולמלאות חפצי טרם השמעתיהו לך.
הנה לשמע און שמעתי מרחוק שם הטוב נודף כשמן תורק מבנד ככורך
שי אשר ספרו לי הולכי נתיבות העוברים דרך מקום שבתך לעירנו,
ויהללו בשערים מעשיו ותכונתו. לזאת כבר התעוררה בלבי התשוקה
לראות פניו ולספחהו בכיתי. להיות אמון עם ילדי יחד, וחלק כחלק
יאכל אשר ברכנו אלהים. אולם חסתי עליך ומאנה נפשי לקחת מחמד
עיניך מקרב ביתך, ואירא לנלות לך שאלתי, כי אמרתי, פן ירע בעיניך
ויהי לי לחטאה. אך עתה כאשר חפצת אתה כנפשך לשלחהו אל קרית
מושבי, וטוב בעיניך לחסותו תחת צל קורתני, בכל לבי נדרשתי לשאלתך.
ואני אתאמץ לבקש ממך, חושה מהר לשלחו לי, ואשימה עיני עלי.
וביציאי חלצי אכלכלהו ואנהלו, וכל מחאורו עלי. ואתה לכך נכון בטוח
יהיה, ואל תדא: לו מאומה, ואל תוסף תדבר לו ממחר ותשלום גמול.
והיה זה שכרי, כי אראה ארחות בנד משרים ופרי ישוה לו כ"ד אחך...

(2. בריעה) אנטווארט ליעבסטר ברודער!

אין דער טהאט, הוא ביוט מיינען ווינשען צופאָרגעקאָממען. שאָן זייט לאָנגערער
צייט, אלס נאָמליך דורך פֿערשיעדענע רייזענדע דער נוטע רוף דיינעם עלטעסטען
זאָהנעם צו מיינען אָהרען דראַנג, הענטע אַך דען וואונש, איהן פֿערזאָגליך צו קאָנען
אונד האַטטע דאָס פֿערלאַנגען. איהן אין מיין הויז צו נעהמען, דאָס ער מיט מיינען
אייגענען קינדערן ערצאָגען ווערדע אונד נעמיינשאַפֿטליך מיט איהנען דען וענען גע-
ניעסע, וואָמיט דער אללגיטיגע מיך בעננעדיגטע, אלליין אויס איינער געוויסען
שאַנגונג פֿיר דיך נאהם אַך אנשטאנד דיר דען אנטראַג צו מאַכען. ווייל אַך פֿאָר-
אויס זעטצע, דאָס דוא דען געליבטען געגענשטאנד ניכט גערן פֿאָן דיר וועננעבען
ווערדעסט. דא דוא מיר אבער יעצט זעל-סט דיעוען מיר וויילקאָממענען פֿאָרשלאַג
מאכסט, זאָ ווייליגע אַך פֿאָם הערצען דארין איין, אונד ביטטע דיך דיין פֿאָר-
האבען צו בעשלייניגען. איהן זאָבאלד אלס מאָגליך היררער צו שיקען. גערן ויילל
אַך שטעטס איין וואכזמעס אייגע איבער איהן האבען אונד איהם ניכטס אן זיינער
פֿפֿלענע אבגעהען לאַסען. קורץ אַך ויילל איהן וויא מיינע אייגענען קינדער בע-
האנדעלן, זאָ דאָס דוא זיינעטוועגען ניכט דיא גערינגסטע זאָרגע צו טראַגען נאָטהיג
האבען זאָללסט. נור ביטטע אַך, קיין וואָרט מעהר פֿאָן קאָסטענערשטאטטונג צו
ערוואָהנען, עס ווירדע בעלאַהונג גענוג פֿיר מיך ויין, ווענן דיין זאָהן היער זיינען
צוועק עררייכען אונד זיך צו איינעם פֿאַללקאָממענען מענשען בילדען ווירד. אינדעם
אַך זיינער אַנקונפֿט ענטגעגען זעהע, פֿערבלייבע אַך און. ה. וו.

מכתב הבן לאביו.

שלום לאדוני אבי וכו'.

(מכתב השלישי)

אמש לעת ינטו צללי ערב באתי בשלום אל מחוז חפצי, ובבאי
כרתי אל בית דודי הארון פ . . . אשר שש לקראתי וקבלני בכל

אותות אהבה, וזרועיו חבקוני כאשר יחבק איש את בנו. הביאני חדריו ולמעון נתן לו חדר אחד לשבת בו כל ימי עמדי פה עיר הזאת. והנה בהיותי עיף ויגע מדרך לא משתי מתוך הבית עד היום הזה לעת צהרים, או הלכתי בחברת בן דודי לבקר אוהבך ומיודעך, ונתתי להם אגרת מליצתך בעדי. והמה הבטיחוני להיות כמשען לי בכל יכלתם, למען אשיג פה מאויי, ישעי וחפצני.

ועתה אבי, מחמד נפשי, אשלם נדרי כמו פי, ומקרב לבי אודך על כל הטובה אשר גמלתני מיום ראיתי פני תבל עד היום הזה. ועוד ירך נטויה להנני ולחוקני, עד אתחוק ואהיה לאיש וקניתי די בינה ודעה, ותושע לי ימיני, ומפרי מעללי אוכל, אך כמה אשיב כל תגמולך, אבי? נאלמתי דומיה כי אין מלה בלשוני, ושפתי תקצורנה מהביע לך תהלה כאשר יאתה לך, אך לבי ירחש ודבר אין בפי, אולם בואת ארצה פניך, בסורי אל משמעתך תמיד, ופקודיך ינצור לבי, לשקוד על דלתי תורה וחכמה, ולהטיב צעדי, למען מלאות מאוייך ומגמת פניך, ולתת פרי תבואה לעמלך ולפזור כספך עלי. כ"ד בנך אשר אהבך מקרב לכו, והדורש בשלום אמי היקרהתחי ובשלום כל אחי ואחיותי. פ . . .

טהייערסטער פֿאטער!

(8 ברעף)

געסטערן געגען אבער בין איך גליקליך אין דעם אָרטע מיינער בעשטימונג אנגעקאָממען, גלייך ביא מיינער אנקונפֿט קעהרטע איך ביא מיינעם העררן אָנקעל איין, וועלכער מיר ענטגעגען קאם, מיך מיט אללען בעווייזען דער צאָרטליכסטען ליעבע עמפֿינג אונד מיר אין ווינעם הויזע איין וואָהנציממער אנוויען, וועלכעס ער פֿיר מיך בעשטיממעט זאָ לאנגע איך היער בלייבען ווערדע, דא איך פֿאָן דער ריזע ערמידעט וואַר, זאָ קאם איך ביו הייטע געגען מיטמאן ניכט אויס דעם הויזע אין דער מיטאגסשטונדע בעזוכטע איך, אין בעגלייטונג מיינעם פֿעטטערס (קווענס), דינע פֿרינדע אונד בעקאנטען אונד גאב איהנען דינע עמפֿעהלונגסשרייבען אב; זיא ענטליעסען מיך אללע מיט דער פֿערויכערונג, מיך מיט אללען קראָפֿטען צו אונטערשטיצען, דאס איך היער מיינען צוועק זאָלל ערייבען קאָנגען.

איך ערפֿיללע נון, טהייערסטער פֿאטער, מיינע הייליגסטע פֿפֿליכט, דיר פֿאָן דער טיעפֿע מיינעם הערצענס דען געביהרענדסטען דאנק פֿיר אללע דיא וואָהלטהאטען אבצושטאטטען, וועלכע דוא מיר פֿאָן דעם ערסטען אויגענבליק מיינעם דאזיינס אן ביו אויף דיעזע שטונדע ערצייגטעסט, אונד נאָך אימער בערייט בזוט, מיט פֿאָטערליכער פֿירזאָרגע פֿיר מין גליק צו וואכע, ביז איך מיך צו איינעם פֿאָללקאָממענען ברויכבארען מאנעט אויסגעבילדעט האבען ווערדע, אום פֿיר מיינען אונטערהאלט אונד פֿאָרטקאָממען זעלבסט זאָרגען צו קאָנגען. — וואָמיט פֿערגעלמעט איך דיר נון אללע דיעזע ליעבעפֿאָללען וואָהלטהאטען? מיינע וואָרטע זינד צו שוואַך, דיר דאס איבערמאס מיינעם דאנקעפֿיהלעס אויסצודריקען; דער מונד שווייגט, אבער דאס הערן שפֿריכט, מאָגע דיר מין פֿעסטער וויללע, מיך, דינען לעהרען געמעס, דורך פֿלייס אונד דורך איינען טוגענדהאפֿטען וואנדעל צו איינעם

פֶּאָלֶקְאָמֶענען מענטשען, צו איינעם אכטבארען שטאטסמיטגליעד צו בילדען, שטאטט אייסערונגען דעם דאנקעם דיענען אונד דיא בעלאָהנונג פֿיר אללען אויף מיר אנגעוואָנדעטען קאָסטענאוּפֿוואַנד זיין! אינדעם איך מיך מייער געליעבטען מוטער אונד מייען לייעבען געשוויסטערן עמפֿעהלע, פֿערהאררע איך אין עהר-פֿורכט אונד לייעבע, דיין געהאָרואַמער זאָהן . . .

תשובת האב לבנו.

לבני ידידי וכו'.

(מכתב הרביעי)

מה נאווה לי ראות מכתבך בני, משמיע טוב מכשר ישועה כי באת בשלום אל מחוז חפצך, שמה שלחתיך להוסיף לקח ודעת, להעיר אזן בלמודים מחכמי עיר הזאת; וכי דודך אחי היקר פ . . . שמח לקראתך וספחך אל ביתו, שם שם מעון לך כל ימי עמדך בעירו. עתה אתה בני הכון לקראת תעודתך, ואל תלוז תכלית מגמת פני מנגד עיניך, שית לכך לתבונה, ואל תט ממועצות אשר יעצתיך טרם עזבך בית אביך, קנה חכמה קנה בינה, ועל כלמו נצור ארחות מוסר ותוכחת חיים, ותהי אונך קשבת לקול מוריך, ופקוחות לעצת גדולים ומשכילים ממך. ובחברך להם אל תבהל לדבר בפניהם, שמע הרבה ודבר מעט, כי זה חק מוסר ודרך ארץ, ומשפט הנערים וצעירי הימים אז תצליח ואז תשכיל, וינעם לאחריתך לטוב לך ולשמחת הוריך, אשר שתו תקותם, כי תנחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו.

עוד אחת אעצך בני, כבוד תכבד מאד דודך היקר ואשתו האהובה, ואף אמנס כי רבה אהבתם אליך, תירא מפניהם יראת הכבוד, והשמר לכל תפציר מאוד בשאלת צרכך, ואל תדמה בנפשך היות חפשי כילד בבית אביו, אך הצנע לכת עמהם ועם בניהם ובני ביתם, אז יפיקו רצונך ותשא חן בעיניהם, טרם תקרא יענוך, ולא תהיה למשא עליהם. דרש נא עבורי בשלום אהובי ומיודעי, אשר הכאת להם אגרת מליצתי בעדך, והוקר רגליך מכיתם, אך בימי מועד וחג תבוא להראות לפניהם, אם לא בדרך נחון או כי ישלחו אחרך לקרוא לך. כ"ד אביך אשר אהבך.

(4 ברעף) אנטוואָרט. געליעבטעסטע זאָהן!

עם פֿרייעט מיך, אויס דיינעם שרייבען דיא אנגענעהמע נאכריכט פֿאָן דיינער גליקליכען אַנקונפֿט אין דעם אָרטע דיינער בעשטיממונג פֿערנאָממען צו האבען אונד דאס דיין אָנקעל, מיין טהייערער ברודער דרך אויפֿ'ס לייעברייכסטע עמפֿאָאָנען, אונד דיר איין וואָהנצימער אין זיינעם הויזע אנגעוועזען האט. — שטרעבע אלזאָ מיין זאָהן, דיינער פֿערפֿאָלקאָממונג אימער נאָהער צו שרייטען אונד לאס דען צוועק דיינעם דאָרטיגען אויפֿענטהאלטעם נייע אויס דען אויגען, פֿאָלגע יעדער פֿערנינפֿטיגען לעהרע וייא שטעטס איינגעדענק דעם גוטען ראטהע, דען איך דיר פֿאָר דיינער רייווע ערטהיילטע, ערווערבע דיר קאָנטיניסע אונד ערפֿאהרונגען, איבער אללעם, אבער האלטע דרך אן דיא פֿאָרשריפטען דער טונגענד אונד זיטטליכקייט, געהאָרכע דער שטיממע דיינער לעהרער, וייא אויפֿמערקואם אויף דען ראטהע אַלמערער אונד

פֶּרְנִיפְטִיגֶרֶר לִיטְע , אונד וועןן דוא מיט איהנען אין געוועללשאפט ביזט היטע
 דִיך פֶּאַראַיילִיג אים שפּרעכען צו זיין , האָרע פֿיעל אונד שפּרִיך וועניג , דיעזעס
 איזט איינע גראָסע רענעל דער מאַראַל אונד קלוגהייט , וועלכע בעזאַנדערס פֿאָן
 דער אונטערפֿאהרענען יונערד בעהערציגט ווערדען מוס , דיעזעס ווירד דיר דען ווען
 צו דיינעם קנפֿטיגען גליקע באהגען אונד פֿאַלגענרייך פֿיר דיין אייגענעס וואָהל ,
 זאָ וויא דיא ערפֿיללונג דער ווינשע דיינער דִיך לעבענדען עלטערן זיין , דיא איהרען
 טראַסט , איהרע האַפֿנונגען אויף דִיך זעטצען .

נאָך איינס מיין זאָהן ! ציינע דיא גראַסטע האַכאכטונג פֿיר דיינען אָנקעל אונד
 זיינע געליעבטע פֿרויא געמאהלין , אָב זיא דיא גלייך וויא איהרע קינדער ליעבען ,
 זעטצע דיא עהרפֿורכט פֿאַר איהנען נייע אויס דען אויגען ; זיא ניכט צודרינגליך אין
 דיינעם פֿערלאנגען זעלבסט דעס נאָטהווענדִיגסטען ; נימם דיר קיינע פֿרייהייט גלייך
 איינעם ווירקליכען קינדע דעס הויזעס , זאַנדערן זיא בעשיידען געגען זיא זאָוואָהל
 אלס געגען איהרע קינדער אונד זעלבסט געגען דאס הויזגעזינדע ; אלסדאן ווירסט
 דוא דִיך בעליעבט מאכען אונד זיא ווערדען דיינען ווינשען צופֿאַרקאָממען , אָהנע
 דאס דוא איהנען לאַסטיג פֿאללעסט .

גריסע מיינעטוועגען מיינע פֿריינדע אונד בעקאנטען , דענען דוא עמאפֿעהלונגס-
 שרייבען געבראכט , בעזוכע זיא יעדאָך נור זעהר זעלטען , נור אן פֿייער - אונד
 פֿעסטטאנען ; עס זיא דען אין איינער דרינגענדען אנגעלעגענהייט , אָדער ווען זיא
 דִיך איינלאדען , דיעזעס ראטה דיר דיין דִיך ליעבענדער פֿאטער . . .

אגרת הודו לאחיו .

אחי אהובי !

(מכתב החמישי)

שאלתני אחי בשלום בנך , ודעת דרכיו חפצת . הנה תתענג נפשי
 להשיא לך כרצונך וכרצוני תשובה משמחת . הנעי הולך וגדול וטוב ,
 בריא וחזק הן בנפשו הן בגופו , כל רואיו ישמחו בו , ומורו ומדריכיו
 יחריו יעידון יגדון כי ארחתו משרים , פעולתו רצויה , ומחכמה וכדעת
 יגבר חיל , ותלונת מאומה אין עליו ; וגם אשתי האהובה וכל ביתי יחד
 יעלוזו עמו , והוא שעשועים יום יום . ועל כלם נפשי קשורה בנפשו , עזה
 אהבתי אליו , ועמו אכבדה . אך אחת לא ישרה בעיני ממנו , ואמרת
 לגלות אונך , למען תוכיחהו על פניו אולי יאבה שמוע לך ויוסר . הפצר
 הפציר עד למותר בשקידת למודו , ביום כלילה עיניו יביטו בספרים
 מאין הפוגות ומנוח לא יתן לנפשו אין גם רגע , ואני אמרתי אליו , לא
 טוב הדבר אשר אתה עושה בני , נכיל תכול , ותשחות ראות עיניך ,
 הנה הלילה נתן לנו למרגוע , אם תוסף ולא תחדל לאמץ כחך , ירפון
 עצביך ועורקיך לא יבליגו ; אך כמעט אפנה והסירותי פני ממנו , וישוב
 לאיתנו ויקרא בספר לאור הירח (כי כביתי לו הנר) , וטרם יצער השחר
 יקום ויקרא , סגר בחדר כל היום , ולא ילך לשוח בשדה , לשאוף רוח
 צח , על כל אלה אבוא במשפט עמו , ואתה תוכיחהו , אך השמר לבל
 תדבר עמו מענה קשה . כ"ד אחי . . .

ליעבער ברודער!

אין דיינעם לעצטען שרייבען ערקונדיגסטעסט דוא דיך נאך דעם וואָהליין אונד וואָהלבע־פֿינדען דיינעם ליעבען זאָהנעם; איך פֿרייע מיך, דיר דיא בעסטען גאכריכטען דאריבער ערטהיילען צו קאָננען. דער קנאבע איזט נאָטמלאָב וואָהלאויף, וואָקסט טיכטיג העראן, אונד ווירד אן קאָרפער זאָוואָהל אלס אן גייסט טאָנליך גראָסער אונד שטאַרקער, ער איזט דיא פֿריידע אללער דיא איהן זעהען; זיינע לעהרער געבען איהם דיא בעסטען צייגניססע פֿאָן זיינעם בעטראגען אונד פֿאָן זיינען פֿאַרטשריטטען אין דען וויססענשאַפֿטליכען קאָנטיניסען, אונד אללעס איזט מיט איהם פֿאַללקאָממען צופֿריעדען. מינע ליעבע פֿרויא, זאָ וויא אללע מינע קינדער אונד הויזלייטע פֿרייען זיך איבער דיעזען בובען, אונד איך — לאכע נכט איבער מינע שוואכהייט — בן ביו צור פֿערוועהנונג פֿיר איהן איינגענאָממען.

אינדעם מוס איך דאָך איינס אן איהם ריעגען, אונד גלויבע דיך דאפֿאָן בע- נאכריכטיגען צו מיססען דאס דוא עס איהם פֿערווייזעסט; פֿיעללייכט ווירד דיעזעס מעהר אלס מינע פֿאַרשטעללונג פֿרוכטען, ער איזט נאָמליך אן זיינעם שטודיום אללצופֿולייסיג; ער זיצט טאג אונד נאכט איבער דיא ביכער, שטרענגט זיינע אויגען אונאבלאָסליך אן, אונד גאָננט זיך קיינען אויגענבליק ערהאַלונג. איך שמעללמע איהם אָפֿט פֿאַר, דאס דיעזעס פֿערפֿאהרען שאַרליך וויא, דאס ער ערמידען אונד זיינע אויגען פֿארדערבען ווירדע, וועגן רוא, זאנטע איך אָפֿט צו איהם, פֿאַרטפֿאהרסט אונאויפֿהאַרליך דיינע קראַפֿטע אנצושטרענגען, זאָ קאָנטעסט דוא אין איינע נערפֿעג- שוואַכע פֿערפֿאללען. אלליין קיים ווענדע איך מיך פֿאָן איהם וועג, זאָ געהט דאס לעזען אונד נאכדענקען וויעדער אן; זאָגאר ביים מאָנדישן ליעזט ער (דען איך פֿפֿלענע איהם דאס ליכט אויסצולאָשען). דעס מאָרגענס שטעהט ער אין אללער פֿריה אויף, שטודירט בייא פֿערשלאָסענען טהירע, אונד זאָ געהט עס דען נאנצען טאג, ער קאָממט נור זעלטען אָדער נייע אויפֿ'ס פֿרייע פֿעלד, אום פֿרישע לופֿט איינצואטהמען! דיעזעס איזט עס, וואס איך אן איהם צו טאדעלן האבע. שמעללע דוא איהן דאריבער צור רעדע, נור היטע דיך, איהן צו בארש אנצופֿאהרען. דיעזעס ביטטעט דיין ברודער...

מכתב האב לבנו.

(מכתב השני)

שלום לאוהבי בני זכור.

ערבה לנפשי הבשורה, רפאות לשרי ושקוי לעצמותי היתה השמועה הטובה אשר השמיעני עליך הודך היקר שיחי ידעתי כי רוחו נאמנה, לא יכזב לא ישקר, על כן אבטח בדבריו. ועתה בני, חזק ואל תרף מדרך בנתיב יושר, ודע כי כפלים לתושיה. הן שמחת בפעליך אביך ושארך ולך לבדך תסולל דרך לבוא להצלחת אנושית האמתית. אם בבקר תזרע וזרעך בשחרותך יוציא פרוי, ותשבע לעת ערב, הם ימי זקנה ושיבה. — קה נא איפוא בני מנחה קטנה השלחה לך בזה בתבה סגורה והתומה, בה תמצא שתי חליפות שמלות, ושש כתנות בד, אשר תפרוש יד אמך היקרה, וצרור כסף שמתי בצלחת אחד בנדים למען תמצא ירך לבקש ענג והרוחה בעתותי המרגוע או לכל אשר תחפוץ לעשות בו. ואני הנני אצוה עליך בני, לבל תכבד עליך יותר מדי עבודת הלמוד, וחטאת נפשך. הגבל לך שעה אחת או שתיים ביום למנוחה ולמרגוע, ובצה רוח היום תלך לשדה, בחברת בן דודך או שאר אחוזת מרעים, בחורי חמד ומטיבי צעד. וחלילה לך מפרוע

עצתי ומעבור על פקודי, כי לא אסלה לך. הלא ידוע תדע כי און ותרפים הפצר, ועת לכל הפין. גם מחסור ומשחית היא לנו, בשבתנו תמיד על מקום אחד בלי תנועת הליכה, ועובר שארי אכזרי. והשומר לבל תקרא עוד בלילה לאור הירח, לבל תכהנה עיניך; הלא צויתך ואל תמעל פי, מהר לשמחני בתשובתך. אחריה שוקקת נפש אביך אשר אהבך, . . .

ליעבד זָאָהָן! (6. בריעה)

עם וואר מיר איבער אללען אויסדרוק אנגענעהם אויס איינעם שרייבען דיינעם אָנקעלס זעהר גוטע נאכריכט פֿאָן דיר צו פֿערנעהמען. זיין צייגניס האט מיר אום זאָ מעהר ערפֿרייעט, דא איך זיינע אויפֿריכטיגקייט קאָננע, אונד מײן אויף זיין אונפֿערבריקליכעס וואָרט פֿערלאַססען קאָנן. — פֿאהרע פֿאָרט, מײן זאָהן, דען וועג דער טוגענד צו וואַנדעלן; דען צווייפֿאָך איזט דאס הייל דאס דארויס ערוואַקסט; ערסטענס געוואָהרט עם דיינען עלטערן אונד פֿערוואַנדטען פֿיעלע פֿריידע; צווייטענס באַהנסט דוא דיר דאדורך זעלבסט איינען וועג צו קינפֿטיגער גליקזעליגקייט; ווער אם מאַרגען זיינעם לעבענס דען גוטען זאמען שטרייעט, זעהט דיא פֿריכטע דאפֿאָן אם מיטטאג רייען, דיא ער אם אבענד זיינעם אלטערס געניעסט. עמפֿאָנגע היעריי און איינער פֿערוועגעלטען קיסטע איין קליינעם געשענק, בעשטעהענד אויס צווייא פֿאאר נייען קליידערן, זעקס פֿיינע העמדען, פֿאָן דיינער ליעבען מוטטער זעלבסט גענעהט אונד איינעם בינדעל געלד, וועלכעס דוא אין איינער דער ראַקטאשען פֿינדען ווירסט. לעצטערעם שיקע איך דיר אין דער אבזיכט, דאס דוא דיר דאמיט פֿאָן צייט צו צייט, אין דען ערהאָלונגס שטונדען איין פֿערגניגען מאַכען, אָדער עם זאָנסט צו איינעם בעליע-ביגען צוועק אנווענדען זאָללסט.

צוגלייך מוס איך דיר ערנסטליך ערמאָהנען מײן זאָהן, דאס דוא ניכט דורך אללצואיבערטריעבענען פֿלייס אים שטודירען דיר זעלבסט צו נאהע טרעטעסט. בעשטיממע דיר אוינע אָדער צווייא שטונדען דעם צאנעס צור רוהע אונד ערהאָלונג, אונד בייא שאַנעם וועטטער געהע אין געזעלשאַפטען דיינעם פֿעטטערס אָדער זאָנסט איינעם וואָהלגעצאָגענען יונגען פֿריינדעס, אינס פֿרייע, אום פֿרישע לופֿט צו שאַפֿען. איך ווירדע דיר עם ניכט פֿערצייהען, ווענן דוא מיינעם ראטהע ניכט פֿאָלגע לייסטעסט. וויסע יעדעס דינג האט זיינע צייט, אונד אללעס איבער-טריעבענע איזט פֿערוואַרפֿליך. אויך איזט דאס בעשטאָנדיגע זיטצען אויף איינעם אָרטע דער געוונדהייט זעהר נאכטהייליג אונד עם איזט שטראַפֿליך, גרויזאם געגען זיך זעלבסט צו זיין. נימט דיר פֿערנער אין אכט. ביים מאַנדישין צו לעזען, דאסס דוא דיינע אויגען ניכט פֿערדירבסט. איך בעפֿעהלע דיר, אונד האַפֿע דוא ווירסט ניכט אונגעהאָרזאם זיין. ערפֿרייע מיט איינער באַלדיגען אנטוואַרט דיינען דיר ליעבענדען פֿאטער, . . .

תשובה הבן לאביו.
שלום לאהובי אבי וכו'.

(מכתב השביעי)

הגיעה לידי מנחתך, השובה וארוזה בתיבה*) בתוכה מצאתי שתי הליפות
בגדים, ושש כתנות בד, וצרור הכסף בצלחת הבגד, תשואת חן חן לך אבי
יקירי! הרבית אותותיך אותות אהבה, יספת טובה עלי טובה, חסד עלי חסד,
עד קצרו מלי, ערלו שפתי מהשיב די תודה. ואני תפלה לאל חי, שיגמול הוא
לך בזרוע עזו בטובך, וכחסדך עלי. והנה הכסף נתתי לפקדון ליד אדוני דודי שיי
כי למותר הוא לי, יען כי עוד נשאר לי ממתת טובך אשר נתת לי צדה לדרך
בעזבי את ביתך; ותוצאות העונג והרוחה נתונות המה לי מיד דודי היקר, אשר
יחנני עד מאד, יחיהו אלהים ויברכהו.

ואני לקולך מוסרך אטה און. לקבוע לי עתותי מנוחת והרוחה, ואשר שקדתי
בלמודי עד הנה יותר מדי, נחויך הייתי לעשותו, בהיותי מתאמץ להשלים החסרון
מימי עלומי מקדם, למען אשוה ואדמה לחברי אשר גדלו ועלו למעלה ממני
בחכמה ודעת. אמנם עתה, תהלה לאל! הגעתי קרוב למעלתם, ולא אוסיף עוד
להתאמץ בחזקה כאשר בתחלה. כ"ד בגך.

טהייערסמער פֿאַטער! (7 בריעף)

דיין ווערטהעס שרייבען נעכסט איינעם געשענקע, בעשטעהענד אין צווייא
פאאר קליידערן זעקס העמדען, אונד איינעם כינדעל מיט געלדע, האבע איך
ריכטיג ערהאלטען. עמפֿאנגע היערמיט מיינען אייניגסטען דאנק דאפֿיר. אלליין,
טהייערער פֿאַטער, דיא וואָהלטהאטען, וואָמיט דוא מיך טאָגליך מעהר איבער-
הייפֿט, זינד צו גראָס אלס דאס איך וואָרטע גענוג האבען קאָנטע, מיינען דאנק
אין געהאָריגעס מאססע אויסצודריקען. מאָנע עם דיר דער אללמאָכטיגע בעלאָהנען,
אונד עם דיר פֿיעלפֿאך ערוועטצען, וואס דוא זאָ גראָסמיטהיג אויף מיר פֿער-
ווענדעסט. — דאס געלד האבע איך מיינעם העררן אָנקעל אויפֿצובעוואהרען
געגעבען, דא איך דעססען ניכט בעדארף, אינדעם איך נאָך פֿאָן דעם ריזעגעלדע
האבע, וועלכעס מיר דייע גיטע זאָ רייכליך מיטגאב; אונד מיט אויסגאבען צו
מיינעם פערנניגען פֿערויעהט מיך מיין גוטער אָנקעל, גאָטט זעננע איהן!
איך ווערדע דייען ראטה בעהערציגען אונד מיר אייניגע שטונדען צו
מיינער ערהאלונג בעשטיממען. ביזהער וואר עם נאָטהווענדיג, מיינען פֿלייס צו
פֿערדאָפֿעלן, אום דאס פֿערויימטע אין פֿריהערער צייט נאכצוהאלען, דא מיינע
מיטשילער מיר אין דען וויססענשאפטען ווייט פֿאָרנעקאָממען ווארען; יעצט
אבער, דא איך זיא גאָטטלאָב באלד עררייכט האבע, ווערדע איך עם מיט מיינעם
פֿלייסע ניכט מעהר זאָ זעהר איבערשרייבען. לעבע וואָהל. גריסע מיר דיא
ליעבע מוטטער אונד מיינע שוועסטער דיין געהאָרזאמער זאָהן.

*) וואָהל פֿערשנירט אונד אין איינע קיסטע געפאקט, מלשון בחבלים
וארוזים במרכבתך (יחזקאל כ"ו כ"ח).

(מכתב השמיני)

מכתב הרוד לאחיו.

נפלאה היא בעיניך, אחי, מדוע החשיתי עד כה לבלתי הודיעך מאומה
 מבנך בכורך, והפצרת בי לגלות אונך באמת ותמים, הנכוחים מעלליי אם לא. ואני
 צר לי להדאיבנפשוך בשמועה לא טובה ע"כ החרשתי. אמנם אף אם אמרתי אכחד
 תחת לשוני, כלכל לא אוכל מהגיד האמת, כי לא עת לחשות הוא. מאז ששה
 חדשים נהפך לב הנער והיה לאחר. נמוטו פעמיו ארחות עקלקלות, לא יאבה שמוע
 לקול תוכחתי, יאטים אונזו למוסר מרדיו ומנהליו, ויכל בהבל ימיו. וילך שובב כל
 היום, יסוב עיר יתהלך בחוצות, ויצמד לנערים בני בליעל, המשחיתים דרכו לבשתי
 ולכלמתי. ומדי בואו לביתי ושאלתי איה איפוא היית? כחשיחש לי לאמר: הייתי
 פה, לשמוע למד פלוני ולקח פלוני! וכאשר חקרתי ודרשתי אחריו, ואשמע כי לא
 כן אך שקר ענה פיו. גם שלום אין לו עם בני ביתי, כי ידבר עמם נאצות ויכעיסם
 גם כעס, יכביר עליהם טרחו ומשאו לנקות ולתקן בגדיו הקרועים והנתעבים תמיד
 בפרוע פרעות. ולזה ירחרר ריב ויגרה מדון, ויהפוך לב עבדי ואמהותי לשנוא לו.
 והנה אהבתי אליו תמנעני להכותו בשכט מוסר, ואדבר אל לבו יום יום, פעם
 בדברי חנינה ופעם בבוטה קשה ותוכחת מרה, אך הבל ללא יועיל ושחתי דברי.
 על כן אמרתי את אונך ותנסחו עוד הפעם, אולי ישוב מדרכו הרעה כי יקרא
 מכתבך וישמע קול נערתך בו, ואם באלה לא יוסר, חי נפשי אקל מעלי עול
 הזה, ואשלחהו לביתך. עתה אחי יודי, מהר לכתוב לו כאשר עם לבבך, אולי
 יש תקוה. והיה כאשר שב לבנו להטיב. אשאירוהו בבית, והי לי כאחד מבני
 חסדי לא אסיר ממנו כאשר בתחלה. כ"ד אחי . . .

ליעבסטר ברודער

(8 ברעף)

דוא וואונדערסט דין, דאס איך דיר זאָ לאנגע קיינע נאכריכט פֿאַן דיינעם
 זאָהנע געגעבען האבע, אונד דיינגסט אין מיך, דיר דיא ריינע וואהרהייט איבער
 זיינען פֿלייס אונד זיין בעטראגען נאנין אונפֿערהאַלען צו שרייבען. עם טהוט מיר
 לייך מיט איינער אונאנגענעמען נאכריכט צו בעטרייבען; אלליין איך קאנן
 דיא וואהרהייט אונמאַגליך לאַנגער פֿערשווייגען, פֿיעלמעהר פֿינדע איך עם נאָטה-
 ווענדיג, דין דאמיט בעקאנט צו מאכען. זייט זעקס מאָנאטען האט זיך דין זאָהן
 ליידער צו זיינעם נאכטהייל זעהר געאַנדערט. ער איזט נאנין אויסגעארטעט, אכטעט
 וועדער אויף צורעכטוויווינג נאָך אויף דיא ערמאהנונג זיינער לעחרער; ברינגט דען
 גאנצען טאג מיט טהאָרהייטען צו, לייפֿט אויף דען שטראסען הערום, אונד
 שליעסט זיך ניכטסווירדיגען געזעלשאַפֿטען אן, דיא דען שאַדליכסטען איינפֿלוס
 אויף זיין הערין אונד זיינע זיטטען האבען, וועלכעס מיר פֿיעלען פֿערדרום אונד
 שאנדע פֿעראורזאכט. וועגן ער צו הויזע קאָממט, אונד איך איהן פֿראגע, וויא
 אונד וואָ ער דיא צייט צוגעבראכט, ליגט ער מיר אללערלייא אונוואהרהייטען פֿאַר
 אונד זאגט: ער זייא היע אָדער דאָרט געוועזען אום דיעזער אָדער יענער פֿאַר-
 לאַזונג ביי-צו-וואָהנען; אלליין בייא נאָהערער אונטערזוכונג פֿינדעט זיך, דאס
 אללעס ערלאַגען איזט. אויך לעבט ער אין שטאָטטען אונפֿריעדען מיט מיינען

היוז'ייטען, גיבט איהנען טראַטציגע אונד בעלידיגענדע וואַרטע, בעלאַסטיגט זיא צו זעהר מיט דער אויסבעסערונג אונד רייניגונג זיינער קליידער. דא ער דורך דיא ווילדהייט זיינער לעבענסארט אָפֿט פֿערדירבט, דאדורך מאכט ער זיך בייא איהנען פֿערהאסט, אונד שטאַרט דען היוז'ריעדען. — דא מיך מיינע צו איהם נאָך אימ- מער האַנגענדע ליעבע אבהאַלט, איהן קאָרפּערליך ציכטיגען צו לאססען, זאָ פֿערוזכע' איך עס, איהן דורך גיטיגע פֿאַרשטעללונגען, אָפֿט דורך דיא ביטטער- סטען פֿאַרווידפֿע צו זיך זעלבסט צו ברינגען. אלליין אללעס איזט ליידער פֿערגע- בענט, איך ערטהיילע דיר דאדער נאכריכט דאָסאָן אונד ווילל עס נאָך אייניגע צייט מיט איהם פֿערוזכען, פֿיעללייכט בעסערט ער זיך, וועגן ער דייען בריעף ליעזט אונד דייע פֿערווייע האַרט, זאָללמע אבער אויך דייעזעס ניכט פֿרוכטען; זאָ ווילל איך מיך דייעזער לאסט ענטלעדיגען אונד דיר איהן צוריקשיקען. איילע אלזאָ, מיין ברודער, אן איהן נאך דייעם גוטדענקען צו שרייבען; איך האָפֿע דאס דייעזעס בעסער ווירקען ווירר אלס מיינע פֿאַרשטעללונגען, גערן וויל איך איהן אלסדאן לאַנגער בייא מיר בעהאלטען אונד איהן נאָך וויא פֿאַר מיט אללער צאָרטליכקייט בעהאנדעלן, פֿערבלייבע או, זי, ווי.

מכתב האב לבנו.

(מכתב התשיעי)

בני בני!

מלאתי עצבין, נהפכו עלי תמרורים, בקראי מכתב דורך היקר, כלו תאניה ואניה, על מעשיך כי רעים, ועל לבך כי גשחת, מה אומר ואדברה חס לבי בקרבי, וכאבי נעכר, אויה לי כי תחלתי נכזבה, קוה קויתי לעשות ענבים ויעש באושים, הכזאת שכר עמלי, אם כזה פרי יגיעי וטרתי, אשר טרחתי ויגעתי בך מעודך עד היום הזה? הלרויך בחוצות שלחתיך שמה? אם לכלות בהבל ימיד ולהתחבר עם מרעים בני בליעל להישחית לבך ולהתעייב עלילה, נתתיך בידי איש הטוב הזה? למה לא השאתיך פה עירי, החסר נכלים ושובבים העיר הזאת? הה בן נעות המרדות, הה תונת אביך ואמך! אך אם לבשתנו ולמרות רוחנו לבר הרעות מעשיך, כמסתרים תבכה נפשנו, בדר ישבנו ונדרום, כי נטל עלינו, אך מה לך ולדורך הטוב, כי הבאת עליו רעה וכלמה כנגע נראית לו בבית, להכעיס נפשו יום יום, ולהצית יקוד אש מדון ומריבה באהלו לנמלו רעה תחת טובה, איך אשא פני נגד אחי היקר כי העמסתי עליו על קשה כזה, להשבות מנוחתו, ולהרבות עמלו עם בן לא אמוך לא מחלציו יצא? — עתה אתה עצבון לבי, דע איפוא כי לולא דורך הצדיק המליץ לאמה: "נסה תנסהו נא עוד הפעם, אולם שוב וינחם בתוכחות עלי פשעי, אם לא בן דבר האיש הטוב ההוא, הגע שלחתי אחריך, והוצאתיך מן הבית הזה, והשלחתיך הלאה מנגד עיני, ומסרתי בידי זרים למשול עליך ביד חוקה, אמנם עוד אאריך אפי אך הפעם, והעד אעיד בך אם לא תיטיב דרכך, ותאחו במוסר אשר הרביתי לך שנים ושלשים, ואם לא תאבה ושמעת לפקודת דורך ולעצתו הנאמנה, כלה גרש יגרש אותך מביתו, וגם אנכי הסתר אסתיר פני ממך, עד כי תלך עזב ונדה לנוע ולנוד בארצות נכריות, והייתי

בערער בערבה , אין מרחם ואין מנחם. אולם אם תאבה ושמעת , ונחמת אשר עשית , שכוח אשכה את כל אשר נעשה , אשוב וארחמך , ואם עליך קו חסד כאשר בראשונה. הנה נא שתי דרכים לפניך , האהבה והטוב . והשנאה והרע . ובחרת בטוב . כי־ד אביך הנעצב ונאנה .

(9. בריעף) מיין זאָהן !

אין דיא טיעפסטע בעטריבנים פֿערועצטע מיך דאס לעצטע שרייבען דיינעם אָנקעלס , וועלכעס דיא ביטטערסטען קלאַנען איבער דיך ענטהאַלט . וואס זאָלל איך נון דאצו זאגען ? וואס דענקען ? מיין הערץ איזט אויפֿ'ס שמערצליכסטע פֿערוואונדעט . אָ דאס איך זאָ מיינע האַפֿפֿונג פֿעראייטעלט זעהען . שטאמט דער זיסען ערווארטונג נור ביטטערקייטען ענטגעגען נעהמען מוס ! איזט דיעס דער לאָהן מיינער מיהע , דיא פֿערגעלטונג מיינעם קאָסטענאויפֿוואונדעס ? ערווידערסט דוא זאָ דיא צאָרטליכקייטען דיינער עלטערן ? — האבע איך דאָרטהין אינס הווי איינעם עדלען מאננעס געשיקט , אום דיא דאָרטגיגען גאסען צו דורכשטייפֿען , אום דיא קאָסטבארע צייט מיטטהאָרהייטען צו פֿערניידען , אום דיך אן ניכטסווירדיגען בובען צו הענגען . דיא דיין הערץ פֿערדערבען , דיינע זיטטען פֿערגיפֿטען ? אָ זאָ האָט טעסט דוא אימער היער בלייבען קאָננען ; פֿעהלט עס דען עשווא דיעזער שטאדט אן רוכלאָזען . ניכטס ווירדיגען שטראסענבובען—אונגעהאָרואמער זאָהן ! טריבזאל דיינער עלטערן ! וואָרעסט דוא בלאָס צו אונזערעס פֿערדרוסע , צו אונזערער שאנדע אויסגעארטעט אים פֿערבאָרגענען האָטטעןוויר אונזער אונגליק בעוויינט , אים שטיללען אונזערע ליידען ערטראגען , דיא דאס שיקזאל איבער אונגפֿעהאָנטע ; אבער וואס גאָטהיט דען גוטען אָנקעל עס צו ערטראגען , דאס דוא איהם אונגעמאך אונד שאנדע צוציעהסט , וויא איינע פלאגע אין זיינעם הויזע ערשיינסט , איהן טעגליך קראַנקסט , אונד דיא פֿלאַממע דעס צווישעשפאלטס אין זיינער וואָהנונג אנפֿאכסט , אויך זאָ איינע אונדאנקבארע ווייזע ? — וואהרליך איך שאַמע מיך פֿאָר מיינען גוטען ברודער איהם זאָלכעס יאָך אויפֿגעבירדעט , איהם זיינע רוחע גערויבט צו האבען , דאס ער זיך מיט איינעם אונגעצאָגענען בובען . דער איהם ניכט אנט געהאָרט זאָ פלאגען מוס . — וויסעע אלווא , געגענעשטאנד מיינעם קיממערס ! האָטטע ניכט דייך גוטער אָנקעל איינע פֿירביטטע פֿיר דיך געטהאן , אונד מיך ער-זוכט ; עס נאָך איינמאל מיט דיר דורך טיכטיגע פֿאָרווירפֿע צו פֿערוזכען , זאָ האָטטע איך דיר אויגענבליקליך אויס זיינעם הויזע גענאָממען , דיך ווייט וועג אויס מיינען אויגען געוואָרפֿען אונד איינער הארטען האנד צור צוכט איבערגעבען . יעצט ווילל איך נאָך צום לעצטען מאל נאכזוכט מיט דיר האבען ; אבער מיט דער וואַרונג , דאס וועגן דוא דיך ניכט בעסערסט , אונד דיא לעהרען בעהערציגסט . דיא איך דיר וויעדעהאָלענטליך גאב , בעזאָנדערס אבער וועגן דוא ניכט דען ווייזען ראטה דיינעם אָנקעלס פֿאָלגסט , זאָ זאָלל ער דיך אויס זיינעם הויזע יאנען , אונד איך ווילל מיינע אויגען פֿאָן דיר ווענווענדען , ווייל מיין הערץ פֿאָר דיר פֿערשליעסען , דאס דוא הילפֿלאָז אונד פֿערשטאָסען אין פֿרעמדען לאַנדערן

שמאכטענד אומהער אירדען, אום זאָ דינע טהאַרדייטען ביסען זאָללסט. —
 בעסערסט דוא דיך אבער, בערייעסט דוא דינע פֿערנעהונגען, זאָ זאָלל אללעס
 געשעהענע פֿערנעסען זיין אונד מינע צאָרטליכקייט זאָלל דיר וועדער צו טהייל
 ווערדען, יעצט שטעהט עם בייא דיר צו וואָהלען. ליעבע אונד גליק, אָדער
 פֿעראכטונג אונד עלענד. דאס דוא ערסטערעס וואָהלען ווערדעסט, האָפֿט דיין
 טײַף בעקימערטער פֿאטער . . .

תשובת הכן לאביו. (מכתב העשירי)

אדוני אבי מחדד נפשי!

איך אשא ראשי לגשת מול פני אבי היקר? כמה אצדק, ובמה אכפרה
 פניך, לשכך חמתך ולהסיר המשטמה, כמשא כבד יכבד על לבי? הן כלמה
 כסתני, קודר שחותי, טבעו לארץ עפעפי, ועיני יולו מים, עד יהמורחמיך עלי,
 ותאמר: סלחתי" הה ליצר לב בני נעורים, כי השיאני לעזוב דרך סלולה ללכת
 בשרירות לבי, ולהכעיס לב אב חונן ומטיב כמוך! נחמתי את אשר עשיתי, בושתי
 מחטאי ולא אוסיף עוד לשחת מעללי, כי בכל לבי אשוב למסלת מישרים, לבל
 עזבה לנצח. הראני נא אבי מדת טובך אך הפעם, שא נא לאשמת בנך, לא
 יזכרו ולא יפקדו; ולא יעלו על לב עוד. הן ראה תראינה עיניך, כי ממעמקי
 לבי אשיב לטובה, וכי תשאל מעתה את פי דודי היקר, לא תשמע שמין דופי,
 ממני כי אתאמין בכל כחי לתקן המעות והיה העקוב למישור.

ועתה אבי ידיד נפשי שאני ואנכי אדברי, אך אמת יהנה חכי, וחלילה לי
 למעול בך מעל, ולהחטיא לפניך דברים אשר לא כן. אף אם אמנם הודיתי ואמרתי
 אשמתי, דע נא איפוא כי לא כצעקתם הבאה עלי עשיתי. אך תואנה בקשו לי
 עבדי בית אדוני דודי להתגולל ולהתנפל עלי, ויעשו גם כמה בערמה וישימו עלי
 ארבם. ללכדני ברשת חטאים קלים ויגדילום כמו פיהם, למען יהפך לב דודי
 לשנוא לי, כי אמולה לבתם המלאה קנאה; לא יוכלו נשוא אהבת דודי אלי,
 על כן קשרו עלי קשר להבאיש ריחי בעיניו, ויכבדו עלי כזבים, וילשינו עלי
 יום יום, עד כי השינו הפין לבכם הרע לגרות חמת דודי, לחרות אפו בי. אולם
 בצפיתי צפיתי בחסדי אל, אשר פעלו תמים, שיוציא לאור צדקתי בקרב הימים
 ותגלה רעתם כי ילכדו בשחיתותם, ויפלו ברשת זו טמנו לי, אז תשיב אל חיקם
 חרפתם, ואדוני דודי הצדיק וביתו נקיים; והיה כאשר שב לבך אלי לאהבה,
 תשמח נפש בנך הכנעה. אני המשתחוה להדום רגליך ומבקש שתשא פניך ותרצני.

10. בריעף) טהייערסטער, געליעבטער פֿאטער!

דארף איך עם נאָך וואנען, דעם ערצירנטען פֿאטער אונטער דיא אויגען צו
 טרעטען? וואָמיט זאָלל איך מיך ענטשולדיגען, וואָמיט דינען צאָרן בעזאָנפֿטיגען,

דער דרך זאָ שווער אויפ'ס הערץ דריקט? בעשאַמט, געבייגט; מיט דען בליקען
צור ערדע געזענקט, שטעהע איך פֿאַר דיר, אונד טהראַנען ווערדען זאָ לאַנגע
אויס מיינען אויגען פֿליסען ביו דינע באַרמהערציגקייט מיר פֿערגעבונג צוויכען
ווירד. — אָ איבער דען וגענדליכען לייכטזיגן, דער מיך פֿערליימען קאָננטע דען
וועג דער טונגענד צו פֿעראַססען, מיינעם הערצענסדינקעל צו פֿאַלגען, אונד
איינען זאָ גוטען זאָ ליעבפֿאַללען פֿאַטער צו קראַנקען! — טיעף בערייע איך מיין
פֿערגעהען, איך שאַמע מיך מיינער איבעלטהאטען, אונד ווערדע זיאַ נייע וויעדער
בעגעהען, פֿאַן גאנצען הערצען ווילל איך צום וועג דער טונגענד צוריקקעהרען,
אום איהן נייע וויעדער צו פֿעראַססען, לאַסס מיך טהייערסטער פֿאַטער, דאָך נור
נאָך איינמאל דינע איכערשוואַנגלימע גיטע זעהען, פֿערגיב מיר מיינע אונטהאטען,
אונד לאַס זיאַ אויף עוויג אויס דינעם געדעכטניססע שווינדען, דואַ ווירסט דרך
איבערציגען, ווואַ ערנסטליך איך עס מיט מיינער בעסערונג מיינע, ווענן דואַ
דרך פֿערנער דעסהאַלב בייא מיינעם אָנקעל ערקונדיגען ווירסט, דואַ זאָללסט
געוויס ניכט מעהר דיא גערינגסטע קלאַגע איבער מיך האַרען, אללע מיינע
קראַפֿטע ווילל איך אַנשטרענגען, מיינע פֿעהלער וויעדער גוט צו מאַכען.
יעצט ערלויבע מיר, טהייערסטע פֿאַטער; דיר דען וואַהרען הערגאַנג דער
זאַכע צו ערצאָהלען! עס זיאַ פֿערן פֿאַן מיר, דיר איינע שטראַפֿליכע אונוואַהרהייט
צו זאַנען, וויסע, אָב איך גלייך מיין פֿערשולדען זעלבסט בעקאַנט, אונד רייע
פֿאַלל אום פֿערגעבונג געבעטען האַבע, זאָ פֿערהאַלט עס זיך דאָך קיינעסוועגס
זאָ ווואַ דאָס געשרייאַ לויטעט, דאָס זיך געגען מיך ערהאַב, עס וואַר בלאַס איינע
באַסהאַפֿטע אַנשטעללונג דער דאַמעסטיקען (הויזגעזינדע) מיינעם העררן אָנקעלס,
וועלכע מיך גיעדערצוהריקען בעשלאַססען, זיאַ האַבען מיך ליסטיגערווייזע
זעלבסט צו קליינען טהאַרהייטען פֿערלייטעט, אונד נאַכהער דיא זאַכען פֿערגאַס
סערט, אום מיך ביים אָנקעל פֿערהאַסט צו מאַכען, איהר נידישעס העררן קאָננטע
נאָמליך דיא ליעבע ניכט ערטראַגען, וועלכע דער גוטע מאַן יעדערציט געגען
מיך הענט, דאָהער פֿערשוואַרען זיאַ זיך געגען מיך דורך אללערלייאַ ליגענהאַפֿטע
פֿערליימדונג בייא איהם אַנצושווערצען; דיעזעס שטראַפֿליכע פֿערפֿאַהרען
זעצטען זיאַ זאָ לאַנגע פֿאַרט, ביו זיאַ ליידער איהרען צוועק עררייכט האַטען,
אלליין, איך שטעללע עס צו נאָטט אונד האַפֿע, דאָס דער אללגערעכעט
מיינע אונשולד באַלד אן דענן טאַג קאָממען לאַססען, אונד יענע פֿערויכטען
ענטלאַרפען ווירד, געוויס, זיאַ ווערדען זיך אין איהר אייגענעם פֿערדערבניס
פֿערשטרייקען, אונד אין דאָס געטיגן געראַטהען, וועלכעס זיאַ מיר לעגטען, אלס
דאַן ווירד דיא שמאַך אויף זיאַ צוריקפֿאַללען, מיין גוטער אָנקעל אבער אונד
זיין הויז ווערדען ריין אונד פֿרייאַ פֿאַן דיעזער ניכטסווירדיגקייט בלייבען, ווואַ
גליקליך ווירד זיך אלסדאַן דורך דען וויעדערבעזיטיגן דינער פֿאַטערליכען ליעבע
פֿיהלען, דיין געהאָרזאַמער, נאָך דינער גונסט שמאַכטענדער זאָהן . . .

מכתב הרוך לאחיו.

(מכתב האחד עשר)

ישמח לבי ותגל נפשך, אחי, כי פעמים הושב־לך בנך האהוב והנחמד; בראשונה, מיום קרא מכתב הבקורת אשר כתבת לו, הרבה להשיב ולהמיל צעה, וכל חפץ לבבי ימלא במאמצי כחו, עד אין פוצה פה ומצפצף נגדו, ובשנית, קם מערש דוי ויחי מחליו אשר נפל בו זה שני שבועות וכמעט נטיו רגליו, ויחרד לבבי עליו, וימס למים, אמנם עתה הוא ת"ל בריא ושלם כאשר תחזינה עיניך מאגרתו כתיבת ידו, הנסגרת בזה, ביום אתמול רכבתי עמו במרחקי העיר מסביב הצצה, ותנועת הדרך ושאפת רוח הצח הטיבו והועילו לחזקו ולאמצהו.

מה יקר לי עתה הנער, ומה רבה אהבתי אליו! דע נא אחי אשר קרהו, מאז קרא אגרתך האחרונה, וידע תלונותינו עליו, נשברה רוחו ויבך בסתר לבו, ומרנע זה יפלו פניו נשחת מראהו, עד נפל בחולי רע, והוא נדכא על לא חמם בכפו ומחולל מפשעי עבדי ביתי, אשר שמו לו עלילות דברים, וכחשם בפניו יענה, להפוך לבבי לשנוא לו כי קנאוהו באהבתי כי גדלה לו, על כן היו בקושרים, ויעשו במרמה ללכוד לבבי ולהמרות רוחו עליו, ויסבו אשר הסבו, אולם אחרי דרשתי וחקרתי היטב, מצאתי כי כלו כזב ומרמה, וכי נבלה עשו להבאיש ריחו בעיני, ועשיתי בהם משפטים, נתתי לכם שכר שנה ושלחתים מביתי, והיה לי ולבנך שלום, כ"ד אחיך . . .

(11 בריעף) ליעבסטר ברודער!

פרייע דרך, דיין געליעבטער זאָהן איזט דיר דאָפּפעלט צוריק געשאַנקט וואָרדען. ערסטענס האט ער זיך זייט דעם עמפּפּאָנגע דייענס לעצטערן בריעפּעס איבער דיא מאסען געבעסערט, אונד דורך זיינען פלייס אונד זיין גוטעס בעטראגען אללע אונזערע ווינשע איבערטראַפּען, זאָ דאס איך ניכט דאס גערינגסטע אן איהם צו טאדעלן פּינדע, צווייטענס האט ער זיך פּאָן איינער שווערען קראנקהייט ערהאַלט, אין וועלכע ער פּאָר פּיערצעהן טאגען פּערפּיעל, אונד דיא מיך אום איהן ציטטערן מאכטע, יעצט איזט ער גאַטטלאָב פּאָלליג וויעדערהערגעשטעללט, וויא דוא אויס זיינעם אייגענעם, היער איינגעשלאַסענען בריעף ערזעהען קאננסט, געסטערן מאכטע איך מיט איהם איינע שפּאַצירפּאַהרט אום דיא שטאדט הערום, אונד דוא זאנפּטע בעוועגונג זאָוואָהל, אלס דיא פּרישע לייפּט, דיא ער איינאטהעמעט, טרוגען דאצו בייא, זיינע קראַפּטע גאַנצליך וויעדער הערצושטעללען, איך קאנגן דירס ניכט גענוג אויסדרוקען, וויא ליעב, וויא שאַטצענסווערטה דער קנאבע מיר יעצט געוואָרדען איזט; אונד דיעס בעזאָנדערס דורך דיא אונגערכטיגקייט, דיא ער ערליידען מוסטעו דען וויססען אלס ער דייענען לעצטערן פּאָרוואורפּספּאַללען בריעף לאו, אונד אונזערן אונוויללען דארויס ערפוהר, צאגן ער זיכ'ס זאָ זעהר צו געמיטהע, דאס ער פּאָן דעם אויגענבליקע אנפּינג

שלעכט אויסצוזהען, וואָרויף ער אין איינע שליממע קראַנקהייט פֿיעל, פֿאָן דער ער נון גאַטטלאַב פֿאָלליג גענאז. דער אַרמע יונגע ליטט זאָ אונפֿערשולדעט, מוסטע דיא רוכלאָזיגקייט מיינער דאָמעסטיקען ביסען, דיא איהן פֿאלש אנגע-קלאַגט האַבען, אונד דורך שאַנדליכע פֿערליימדונג איהן בייא מיר פֿערהאסט צו מאַכען זיך בעשטרעבטען. נידיש אויף דיא גונסט, אין וועלכער ער בייא מיר שטעהט, פֿערשוואַרען זיא זיך געגען איהן; אונד וואוסטען דורך אללערלייא ליסט עס זאָ איינצולייטען, דאס זיא מיך הינטערניגען, אונד געגען איהן ערביטטערטען. דיא איך אבער נאך איינער גענויען אונטערזוכונג הינטער איהרע באַזאהאפטע שליכע געקאָממען בין, אונד מיך פֿאָן איהרער בובערייא איבערציגט האַבע, זאָ לייעס איך זיא איהרע גערעכטע שטראַפֿע עמפֿינדען. אינדעס איך איהנען איהרען יאהר-רעסנעהאלט בעצאהלמע, אונד זיא אויף דער שטעללע אויס דעס הויזע יאנטע, אונד זיא זאָ מיר אונד דיינעס לייעבען זאָהן פֿאָס האַלו שאַפֿטע.

דיין דיך לייעבענדער ברודער.

מכתב ידידות בין שני רעים.

(מכתב השנים עשר) שלום לאלופי נעורי, הב' משכיל וכו'

מאז הפרדת מעלי, ידיד עלומי, ותלך לך אל בית דודך בקריה עליזה פ. כמה לבי לראות מכתב אצבעותיך, למען תקום ולא תופר ברית האהובה הכרותה בינינו, ולמען דעת שלומך וטובך. אך לשוא החלתי כמעט שנה תמימה, ואין קול ואין קשב, ואנכי הצדקתיך לאמר: אך שוקד הוא בלמודו, כל מזמותיו עליו. הלא ימצא אחוזת מרעים גם שמה, מאין עוד פנות אל מיודעיו בעיר מולדתו? ושמתתי לשמוע שלומך מפי אביך היקר וירוח לי. — ומה יקרה לי רעי אגרתך אשר מצאתי על שלחני בשובי אתמול מבית הספר, מה התענג נפשי לראות כי עודך מהויק בתמה אהבתך לי, וכי כביר מצאה ירך בחכמה ומדע, ועל שרשה תתחקה! לכן חשתי ולא התמהמהתי לאחוז היום בעט טופר, להשיב מענה על מאמריך כי נעמו לגלות גם אונך משלומי הטוב, ומאהבתי לך כי גדלה, אולם לא כביר אספרה ממצב ידיעתי ותבונתי, אתה ידעתה העיר הזאת כי מצער היא, ואנשים בה מעט, אין מי יורה דעה, אין מי יבין שמועה, וממך ידידי אבקש, הודיעני נא החכמה מאין תמצא, ואיה מקום בינה הורני נא דרך מבוא שערי דעת, ואבוא אל העין לשאוב ממקורה באר מים חיים, ובמקום אין איש, אני לי, ודודי לי, במועצות ודעת. ולך תהיה צדקה וחמד לא אשכח לנצח, חרות יהיה על לוח לבי תמיד. כ"ד . . .

(מכתב השלשה עשר)

תשובה על הנ"ל. ידיעי ורעי!

כאשר נקלה בעיני לדרך אמרים רקים לבלות זמן באגרת שלומים, להג הרבה ואין תכלית, כן יקר לי להתעלם באהבים אהבת חכמת ומדע, לפתוח שפתי

מישרים, למצוא דבר הפיץ, הטבת לשאול, החכמה מאין תמצא, ואיה מקום בינה? דע כי ראשית חכמה בקש פתחיה, וכל משחריה ימצאה, כאשר יגולל איש אבן מפי מעין גובע, ויזרמו נחלי מים; כן מסיר עצלה ומעביר תרדמה-ויבקעו מעינות מי תבונה, טמונים שפינים במשכיות לב כל אדם. אמת נכון הדבר, הולך את חכמים יחכם כעור הולך נכחו בזרוע מנהל פקה, כן ילד נבער מדעת כי ינחהו מורה משכיל. אך בראותנו כי אין איש, או הרועים כי מתעים בתהו לא דרך, הפכפך לבם זור מעשיהם, חשך ולא סדרים למו, אז חילים נגבר לעזור נפשנו. וזרוענו תושע לנו, הלוך והפוש נלך עד נמצא שאחבה נפשנו. זה מקרי ילדי עמנו בערים קטנות, זה חלדם בארץ מכורותינו—מה נכמרו רחמי עליהם:— כפראים יגדלו, אין מדריך בארח סלולה, אין מורה בנתיב יושר; או רועים נתנו להם, והמה בנפשותם נבערי דעת. בלי עצה ותבונת, לא ננה עליהם אור חכמה ותורה אמתית, על כן יצא משפטם מעוקל, וכשל עוזר ונפל עוזר. והנה איעצך אחי ויהי אלהים עמך, שמעני ואראך איזה הדרך ישכן אור, ואיך תעלה מעלה מעלה בסולם החכמה עד תגיע תכליתה. אם אמנם כי קטונתי מאוד, מך ערכי ולא בינת איש לי. אך פתוח פתחתי שערי המדע, והלאה עוד לא באתי בחכמה. אולם נקבותיה נודעו לי מפי מורי הגדולים, המה הורוני הדרך אשר כל יאחו בה תנחה ותנהלהו עד יעלה להר קדשה. ואני אשלח לך בזה מגלה אחת קטנה. רשומים בה ראשי החכמות ודרכי למודיהן ספריהן וסופריהן, שים עינך בה וראה ועשה כתבנית אשר יראוך, ותפיץ ד' בידך יצליה. כ"ד יודך . . .

מכתב האב לבנו.

(מכתב הארבעה עשר) שלום לך בני, חמדת לבבי!

בעשרים לחודש הזה, בעצם היום אשר תגיע אגרת הזאת לידך, חג הוא לנו אני ואמך אחיך ואחיותיך יחד נגילה ונשמחה בו, כי הוא יום הולדתך בו תמלא שנת שמונה עשר למספר ימך. קח נא בני ברכות הורייך וכל משפחתך; יואל אלהי להטות אליך חסדו, יחיד ויקימך, וחזקת והיית לאיש מצליח, תנחומתנו ועליותנו. כנסות כחנו לעת זקנה ושיבה.

עתה שמע נא בני ואחוך; הנה חלפו ימי נעורייך, בא צבאך. כי באיש גבורתך, לאחוז במלאכת מה, ולעשות בחפיץ כפיך. למען הקים לך בית. ואתה אספת חכמה ובינה. והכשרת להיות חבר לחברת אנשים לעזר ולהועיל לך ולבני אדם זולתך. והנה דורך כתב לי מהשבתו ועצתו. לקחת אותך בעסקי מרכלתו לתת לך חלף עבודה שכר שנה בשנה, עד תעבורנה חמש שנים. אז יקחך לחבר ודע, ויתן לך חלק בכל קנינו אשר ירכוש עמך יחד. ואני חלילה לי לצות אותך

את אשר תבחר, גם עצתי אכלא ממך בדבר הזה, עשה אתה כרצונך החפשי
 וזכות נפשך, אך תאבתי לשמוע ממך מהר, הישר בעיניך הפיך דורך היקר
 ותאות לו, או אם תחפוץ תעודה אחרת, הודיעני נא זאת וכי תשא לא את פי
 איעצך כאשר עם לבבי. כ"ד אביך . . .

(14 בריעף) **ליעבער זאָהן!**

דער צוואנציגסטע דיעזעס מאָנאטס, אלס דער טאג, אן וועלכעס דוא
 דיעזען בריעף ערהאלטעסט, ווירד פאָן מיר, דיינער ליעבען מוטטער אונד דיינען
 געשוויסטערן פֿעסטליך בענאנגען ווערדען, דא דייך אכטצעהנטער געבורטסטאג
 אן דעמוועלבען פֿאללעט. עמפֿאנגע, ליעבער זאָהן, היערצו אונזערע אלצווייטיגע
 גליקסוויינשע. מאָגע דער אללגיטיגע שטעטס זיינע אללפֿאָטערליכע גנאדע איבער-
 דיך וואלטען לאססען אונד דיך אללעצייט געוונד אונד וואָללאויף ערהאלטען;
 מאָגעסט דוא איין גליקליכער מאַן, דער טראָסט אונד דיא פֿריידע אונזערעס
 הערננאהענדען אלטערס ווערדען.

יעצט מיין זאָהן, האבע איך איין ערנסטליכעס וואָרט מיט דיר צו שפרע-
 כען זיעהע, דיינע קינדער יאהרע זינד נון דאהין געפֿלאָססען, דוא ביזט נון איין
 מאַן, האסט אן קראַפֿטען, קענטיססען אונד ערפֿאהרונגען זעהר צוגענאָמען;
 יעצט איזט עם צייט, דאס דוא דיר איינען פֿעסטען אונד בעשטימטען לעבענס-
 פֿלאַן פֿיר דיא צוקונפֿט בילדעסט; דאס דוא אירגענד איינען נאהרונגס צווייג ער-
 גרייפֿסט, אום דיר אונד דער וועלט, דערען רייפֿעס מיטגליעד, דיא נון געוואָרדען,
 גיטצליך צו זיין, אונד איינסט איין אייגענעס הויז אויסמאכען צו קעננען. — דייך
 ליעבער אָנקעל האט מיר לעצטענס געשריעבען, ער געהט מיט דעם פֿלאַנע אום,
 דיך אין זיינע האַנדלונג צו נעהמען, דיר איינען יעהרליכען געהאלט אויסצוועטצען,
 אונד נאך 5 דיענסטיאהרען דיך צו זיינעם האַנדעלס קאָמפּאָניאָן אויף איינען
 געוויסען אַנטהייל אנצוגעהמען. עם זייא פֿערן פֿאָן מיר, דיר אין דיעזער זאכע
 עשוואס צו בעפֿעהלען, אָדער אויך נור מיינען ראטה אויפֿצודרינגען, דוא קאנסט
 נאנץ נאך דיינעם פֿרייען וויללען האַנדעלן, קאנסט וועהלען וואס דיר גוט דינקט.
 גור ווינשע איך, דאס דוא מיר מיט געכסטעם דיינען ענטשולוס מעלדען מעגעסט,
 אָב דוא אין דען פֿאַרשלאג דיינעם ליעבען אָנקעלס ווילליגסט, אָדער אבער דיר
 איינע אנדערע בעשטימונג ערזעהען וויללסט, שרייבע מיר היערליכער אָהנע אללע
 צוריקהאלטונג, אונד אים פֿאללע דוא מיין ראטה פֿערלאַנגסט, ווילל איך דיר
 גערן דאמיט ביישמעהען. דייך דיך ליעבענדער פֿאַטער . . .

תשובת הבן,

(מכתב החמשה עשר) **אבי, צבי תפארת!**

שמחתי בקראי מכתבך הנעים, תוכו רצוף אהבה ומעיל ברכה תעשני על
 יום הולדתי, במלאת שמונה עשרה למספר שנותי הן גברו עלי ברכת הורי
 הנחמדים, יקרו לי מסו רב וכתם אופיר, כמו אשתעשע בעל כל הון, יהי מברכי

ברוך, יהולו על ראשם ברכות אבי עד, מאן כל ישועה. יכלכל שיבתכם ומספר
מיכם ימלא בשובע שמחות ונעימות נצה.

ועתה אשיבך מענה על משמרת העבודה אשר יעד לי אדוני דודי שי' בבית
מסחרו, הן ענותך תרבני, אבי יקירי, טוב לך יקחני. ועיני תזולנה דמעות כי
אראה אהבתך לי כי גדלה. הלא לך המשפט לצות עלי מה אבחרה, ובמה ארצה,
ועלי לסור אל משמעתך, בלי סור ממנו ימין או שמאל; ואתה תדבר עמו כאיש
אל אחיו, שאלת את פי, ונתת לי לבחור אשר תאוה נפשי. — עתה שמעני אבי
וישמע לך אלהים. האמנם כי בערה כאש תשוקתו לספרי חכמה וידעה ואנכי
טעמתי אך מעט מדבשה ועוד נשאר לי הרבה לדרוש ולהגות; בכל זאת מאנה
נפשי לעשותה כמעדר בימי העובד, לבקש בה מהיתי ומהית ביתי. וגמרתי בלבי
לאכול מיניעי כפי, לעשות מלאכתי יומם, ולאחז גם במכמה בעתותי לילה. לעת
מנוחה ומרגוע ומוזה אל תנח ידי, לכן בכל לבי נדרשתי לשאלת דודי שי'.
כי איה איפוא אמצא איש טוב ממנו? ואאות לבא למשמרת פקודתו, וידי
תכון עמו בעסקי מרכתו אם כשר הדבר בעיניך, אבי ותצוני לעשותו. כ"ד בנג.
ככלותי אגרת הזאת דבר אתי דודי שי' אודות הדבר הזה. ועניתו לו
בתשובתי לך אבי.

15. בריעף) אנטוואָרט. טהייערסטער פֿאטער!

דיינען זעהר ליעברייכען בריעף נאָכסט דיינען הערצליכסטען גליקוואונש
צו מיינעם אכטצעהנטיגען געבורטסטאג האבע איך מיט פֿיעלעם פֿערגניגען געלע-
זען; טהייערער אלס אללע שאַטצע אונד קאָסטבארקייטען וואר מיט דער זענער
מיינער געליעבטען עלטערן. מאָגע אויך אויף אויך דער זענען דעם אלפֿאַטערס
רוהען, אונד אין האָהעס, גליקליכעס אונד פֿריידענפֿאַללעס אלטער אייך צו
טהייל ווערדען.

איך איילע נון, געליעבטער פֿאטער, דיר ווענען דעם פֿאַרשלאַנג מיינעם
נוטען אָנקעלס, מיך אין זיינע האַנדלונג צו נעהמען, אנטוואָרט צו שרייבען.
וואהרליך! דיינע גיטע, דיינע ליעבע צו מיר, זאָ וויא דיינע העראבלאסטונג האבען
מיך ביז צו טהראָגען געריהרט. דוא, דער דאס רעכט האט מיר צו בעפֿעהלען,
וואס איך טהון אונד וואָהלען זאָלל. דוא שפּריכסט מיט מיר אים טאָגע דער
פֿריינדשאַפט, אונד איבערלאָסט עס גאנץ מיינען אייגענען וויללען, מיך איבער
דיא פֿאַרהאבענדע זאכע צו בעשטיממען. וואָהל דען, דא דוא עס נון זאָ וויללסט,
זאָ ווילל איך דיך היערמיט מיט מיינעם ענטשלוססע בעקאזט מאכען. זאָ זעהר
איך אויך איינע ברענגענדע בעגירדע צו דען וויסענשאַפטען אין מיר פֿיהלע,
זאָ וועניג איך מיר נור דאפֿאָן איינען געמאכט האבע, אונד זאָ פֿיעל מיר אלזאָ
נאָך צו לערנען איבריג בלייבט; זאָ גלויבע איך דאָך, דא איך גיע געזאָגען וואר.
אויס דער געלעהרזאמקייט איינע בראַדבריינגענדע פּראָפֿעסיאָן צו מאכען, מיך
דעם געשאַפטסלעבען ווידמען צו מיססען. דאָך זאָ, דאס איך מיך דען טאג איבער
מיט דען צייטליכען ארבייטען, אונד אין דען נאָכטליכען רוהע אונד ערהאַלונגס-

שמונדען מיט וויסענשאפטליכען געגענשטאנדען צו בעשאַפטיגען געדענקע-
 איך ווילליגע אלזאָ פֿאַס הערצען אין דען אנטראַג מיינעם ליעבען אָנקעלס איין. —
 דענן וואָ קאָנטע איך אין דער וועלט איינען בעסערען הערן פֿינדען? —
 אונד איך ווילל גערן דען דיענסט אין זיינער האַנדלונג אנטרעטען, ווען דאָ
 ליעבער פֿאַטער, מיר דיינען בייפֿאלל דאָצו ניכט, אונד עס זאָ ווינשעסט,
 אין ערוואַרטונג דיינער באַלדיגען אַנטוואָרט פֿערהאַררע איך אין אללער האַכאַכטונג.
 דיין געהאַרזאָמער זאָהן.

נאַכשריפֿט. זאָ עבען עראָפֿפֿענטע מיר דער אָנקעל זיינען פֿלאַן אין
 בעטרעפֿע מיינער, וואָרויף איך איהם אָביגעס צור אַנטוואָרט נאָב.
 (מכתב הששה עשר)

מכתב רַע לרעו.

שלום וכו':

געענט על אהבת געווינו, ותמיד על תום לבך הנודע לי מתמול שלשום,
 תרהב נפשי לנשת מול פניך באגרת הזאת, לדרוש שלומך וטובך, ולשאול
 ממך שאלתי ובקשתי. הן שמעה אני וישמה לבי כי העמדת לעזרת דודך
 האדון פ' . . . בבית מסחרו, ותחוק ירך בבית הזה, ודברך נשמעים. ואני
 יצאתי מימי געוירים ובאתי בימים לבקש מחיתי מעמל כפי, כי רפה כח אב,
 הזקן שוי דלה ירו מהחזיקני. לכן אשאלך ידידי, הודיעני נא היכול אוכל מצוא
 משמרת פקודה אחת, קטנה או גדולה בבית מסחר דודך ואעבדהו בכל מאמצי
 כחי לרצון לפניו תמיד. כי השיגה ידי ת"ל בדעת כמה לשונות אשכנזית צרפית
 ואיטאליית, למדתי היטב מלאכת החשבון. וידעתי למשוך עט סופר מהיר כאשר
 תחזינה עיניך בזה. אולי יקחני למעתיק אגרותיו. הלא מצער היא ותחי נפשי.
 הודיעני נא זאת ידידי, ע"י מביא אגרת זו, ואם תעתר לשאלתי לצדקה יחשב
 לך וחסדך לא אשכה לעולם, וגם שמח תשמח נפש אבי הישיש, אשר כל
 חפצו לראות אותי במצב הנכון עוד בחיים חיותו.

כ"ד ידיך המצפה לחשובתך.

האַכנעשאַטצמער פֿריינד! (16. בריעף)

איים פֿערטרויען אויף אונזערע יוגענדפֿריינדשאַפֿט, בעזאָנדערס אַבעד אויף
 איהרע מיר לאָנגסט בעקאנטע הערצענסניטע, וואַגע איך עס, איהנען דיעזען בריעף
 צו שרייבען, אום מיך נאך איהרעס וואָהלייזן צו ערקונדיגען, אונד צוגלייך
 פֿאַלגענדע ביטטע אן זיא ערנעהען צו לאַסען. איך האַבע מיט פֿערגניגען ער-
 פֿאַהרען, דאָס זיא אלס געהילפֿע אין דער האַנדלונג איהרעס הערן אָנקעלס
 אַנגעשטעללט זינד, אונד פֿיעלען איינפֿלוס אין דיעזעס הויזע האַבען. דא איך
 נון אויס מיינעם יוגענד אלטער הערויס אונד אין דיא יאהרע געלאַנגט בין, וואָ
 איך אליין פֿיר מיינען אונטערהאַלט זאָרנען מוס, אינדעם מיין אלטער, שוואַכליכער
 פֿאַטער מיר אונמאָגליך לאָנגער אונטערשטימטען קאַנן, זאָ פֿראַגע איך זיא ער-
 געבענסט אן, אָב ניכט אין דעם האַנדלונגסהויזע איהרעס אָנקעלס אירגענד איינע

שטעללע פֿיר מיך וואָרע? גערן וואָללע איך איהם מיט אללער טרײַע צו פֿאַללקאַממענען צופֿרײַעדיגהײט דײַענען. איך האבע מיר נאָטמלאָב גוטע קאָנט-ניסע אין דען דײַטשען, פֿראַנצאָזישען אונד איטאליענישען שפראַכע ערוואָרבען, פֿערשטעהע צימליך גוט דיא רעכענקונסט, אונד שרײַבע אײַנע געפֿאַלליגע האנדשריפֿט, וויא זיא זיך אויס געגענוואָרטיגעס איבערצײגען קאָננען. וועגן איך אויך נור אלס קאָפיסט אין זײַנער שרײַבשטובע אנגעשטעללט ווערדען קאָנטע! לאַססען זיא מיר געפֿאַלליגסט דורך דען איבערברײַנגער דײַעזעס וויססען, אָב איך האָפֿפֿונג דאצו האבע. וויא זעהר ווירדען זיא מיך אלס דאנן פֿערבינדען, איך ווערדע עס איהנען עוויג ניכט פֿערגעססען, אונד וויא זעהר ווירדע זיך מײַן אלטער גוטער פֿאַטער פֿרײַען, דער ניכטס זעהנליכער ווינשט אלס מיך נאָך בײַא זײַנעם לעבען אנגעשטעללט צו זעהען. איהר ערנעבענסטער פֿרײַנד.

(מכתב השבעה עשר)

תשובה על הנ"ל. שלום וכו',

מרוב העבודה העמוסה עלי כל היום, ולא תרפני עד בלעי רקי, לא יכלתי הרבות במלים ולהאריך שיחי עמך אהובי, כאשר יחפוץ לבני. אך אענה על שאלתך ידידי, ואודיעך כי צר לי מאד לבל היות לאל ידי להושיעך א לתת לך תקוה לעת הזאת למצוא משמרת פקודה בבית מרכולת אדוני דודי, יען כי רבים הם עד למותר, הפקודים העוזרים בבית מרכולת אדוני דודי, יען כי רבים דע עד למותר, הפקודים העוזרים בבית מסחרו, ואיך נוסף עוד מספרם? אולם דע נא ידידי, כי לא אשכח ברית נעורנו, וזכרוך יהיה חרות על לוח לבי תמיד, והיה כאשר אמצא מקום למלאות שאלתך, אם בבית זה או בבית אחר ממודעינו, לא התמהמה מלהודיעך, ולך יתר שאת על כל השואים זולתך. כ"ד ידיך.

בעסטער פֿרײַנד!

(17 בײַעף)

דיא פֿיעלערלייא נעשאַפֿטע, וועלכע דען גאנצען טאג אויף מיר לאַססען, ערלויבען עס מיר ניכט, מיך מיט איהנען לאַנע צו אונטערהאלטען, זאָ זעהר עס אויך מײַן חערץ ווינשט. איך קאָנן איהנען אלוזאָ נור קורץ אויף איהר געזוך אנטוואָרטען, דאס עס מיר לײַד טהוט, איהנען היערין ניכט דײַענען, אויך ניכט אײַנמאל האָפֿפֿונג געבען צו קאָננען, פֿיר זיא אים האנדעלסחײַזע מײַנעס אָנקעלס אײַנע שטעללע צו פֿינדען, אײַנדעס וויר מיט סוביעקטען, פֿאַסט איבערפֿליססיג פֿערזעהען זינר, אונד איהרע צאהל ניכט פֿערמעהרען קאָננען. יעדאָך פֿרײַנד, ווערדע איך אונזערער יוגענדליכען בעקאנטשאפֿט שטעטס אײַנגעדענק זײַן אונד זאָבאלד אײַן פלאטין פֿיר זיא אָפֿפֿען זײַן ווירד, עס זײַא אין אונזערעס חײַזע אָדער בײַא אײַנעס אונזערער האנדעלספֿרײַנדע ווילל איך עס איהנען קונד טהון, אונד זיא זאָללען פֿאָר יעדעס אנדערען מיטווערבענדען דען פֿאַרצוג האב ען דײַעזעס פֿערויכערט זיא.

איהר פֿרײַנד.

(מכתב השמונה עשר)

תשובה באופן אחר

מכתבך ידידי קבלתי, ותערב לנפשי היות לאל ידי למלאות מאוייך, מאת ר' היתה נסכה, כי באה שאלתך אלי ברגע מוכנת להפיק רצונך. הגה זה ששה ימים אחד מעוזרי בית מסחרנו נקרא לבוא לבית אביו אשר חל ונטה למות, על כן יעזוב אותנו וילך לו אל ארץ מולדתו. ויצו עלי דודי שי' לפנות כה וכה ולבקש איש אחר למלאות מקום ההולך ואני עלי שרך בטחתי, כי באמונה אתה עושה, ודברתי טוב עלך, הראיתי לדודי כתב ידך, וישר בעיניו, ויואל להשיבך על כן האיש ההולך. ועתה ידידי היה נכון לשלשת ימים, אז תקבל מכתב יד אדוני דודי שי', בו יודיעך מה משפטך ומעשיך בביתו, ויקוב שכרך עליו. כ"ד אהבך השמה לתת לך בשורה מוצאת כאות נפשך.

בעסטער פֿריינד!

(18 בריעף)

איהר שרייבען האבע איך ריכטיג ערהאלטען; עס פֿרייעט מיך געלעגענ- הייט צו האבען, איהנען דיענען צו קאָנגען. עס וואר איין גליקליכער צופאלל, דאס איהר אנזוכען געראדע אין איינעם גינסטיגען אויגענבליקע געשאה; אינדעם איינער פֿאָן אונזערן האנדלונגסגעהילפֿען נאך זיינער היימאט גערופֿען ווארדע, אללוואָ זיין פֿאטער שטערבענסקראנק דארניעדער ליענט. אונד ער זיך גענאָטהיגט זאה, אונזער הויז צו פֿערלאססען, אונד נאך זיינעם פֿאטערלאנדע צוויק צו ריזען. מיין אָנקעל טרוג מיר דאהער אויף, מיך נאך איינעם טויגליכען סוביעקט אומצוזעהען דער דאצו פֿעהיג זיין, דא קאם געראדע איהר שרייבען. אים פֿער- טרויען אויף איהרע טרייע אונד רעכטשאפֿענדייט עמפֿפאהל איך זיא מיינעם אָנקעל, צייגטע איהם איהרע האנדשריפֿט, דיא איהם געפֿיעל אונד ער בעשלאָס, זיא אויף דיא שטעללע דעם אָבנענאנטען צו זעטצען, ערווארטען זיא נון בינגען דרייא טאגען איין שרייבען פֿאָן מיינעם חעררן אָנקעל, וועלכער איהנען איהרע געשאפֿטע אין אונזערעם הויזע זאָ וויא איהרען לאָהן בעשטיממען ווירד. פֿראָה איהנען איינע גוטע נאכריכט געבען צו קאָנגען, פֿערבלייבע איך איהר פֿריינד.

מכתב האב לבנו.

(מכתב התשעה עשר)

מה זה בני כי נאלמתי דומיה, תשכחני ותשב אחור ירך מכתוב אלי זה ירה ימים? ההסכן הסכנת לעשות לי כה? הן אמת ידעתי בני ידעתי, כי רבה צבא עבודתך, קצרה עתך מהכביד אמרים לי כבימים ראשונים, אולם היתכן כי החשית מכל וכל, ולא הודעתני שלומך זה שלשים יום? הלא נבהל רוחנו אני ואמך, באין לנו בשורה מוצאת ממך. גם דודך אחי היקר לא כתב לי זה ששה שבועות. על זאת פג לבי, ורעיוני הבהילוני, על כן מהר נא בני להודיעני מה קרה לכם. יהי מה השמיענו ואדעה. כ"ד אביך הדואג ומצפה לתשובתך בכליון עינים. ליעבסטער זאָהן!

(19 בריעף)

וויא זאָלל איך דיין זאָ לאנגעם שטיללשווייגען דייטען? שאָן איינען נאנצען מאָנאט זעהע איך פֿערגעבענס איינעם שרייבען פֿאָן דיר ענטגעגען, וועלכעס איך פֿאָן דיר נאר ניכט געוואָהנט בין. צוואר קאָנגע איך דיא מענגע דער געשאפֿטע.

וואָמיט דוא איבערהייפֿט ביזט, ווייס דאס ער דיר דיא צייט ניכט ערלויבט,
מיר זאָ אָפֿט אונד פֿיעל אלס עהעמאלס צו שרייבען, אבער זאָ נאָנצליך צו
שווייגען איזט דאָך ווירקליך אונערלויבט. דוא ווייסט עס יא, וועלכע אונרוהע
עס מיר אונד דיינער ליבעען מוטטער מאכט, ווען וויר אָהנע נאכריכט פֿאָן דיר
זינד, אויך דיין אָנקעל מיין ליבעער ברודער האט מיר זייט 6 וואָכען ניכטס
געשריעבען, וואָריבער איך מיר אללערלייא באַננע געדאנקען מאכע, איך ביטטע
דאהער מיר אויפֿיס שליינגסטע דיא אורזאכע היערפֿאָן צו מעלדען; מאג פֿאָרגע-
געפֿאללען זיין וואס עס וואָללע, רייסע מיך אויס דער אַנוויססענהייט, אונד לאס
עס מיך וויססען. דיין בעזאָרגטער נאך איינער אַנטוואָרט שמאכטענדער פֿאַטער.

(מכתב העשרים) תשובה אבי, אבי יקירי לי.

תאמצך צדקתך אבי, ויראת אלהיך תהי מעורך המה יאורוך כח וחיל
לשמוע הבשורה הרעה והנורא היוצאת היום מעטי המתנועת בידי: הה ליום
צרה וחשכה! רעדה אחותני ותפוס קסתי כמעט כל אוכל, — הנה אחיך דודי
הצדיק והתמים הלך הלך לו ואיננו! בחצות הלילה ליום אתמול בא המות
בחלונותיו ויקה תפארת הבית, מהמר לבבינו ולב כל מכיריו אחרי הושלך
כשלשה שבועות על ערש דוי. לשוא עמלו מבהר רופאי עיר הזאת להחיותו,
ולחקימו, לחנף עלה שועת מאות מתחננים בערו עד לרקיע. אהה! אין עצה
ואין תבונה, אין תחנה ואין שועה אלהים אמר לו עלה השמימה! והקול נשמע
בחצות לאמר: מת הצדיק והישר ותהום כל העיר, ויחרד וילפת כל איש, כל
עוף הורידה כנחל דמעה ותילל כל שפה ותאמר: גלה כבוד מעירנו, כי נלקח
מבהר יושביה, — בחצות היום הזה הושב עפרו לאדמתו בכבוד גדול נד זקני עמו
ונגד כל יקירי עיר אשר לוהו לבית חמד משכן עולם. — וזה שתי שעות שבאתי
מקבורתו, עוד לא ידעתי מרגוע, רפתה ידי ולא אוכל להאריך במכתבי. הרפני
נא אבי יקירי ואבליגה היום ומחר אכתוב לך שרש דבר מחליו ומציואתו אשר צוה
לפני מותו. מה גדלה אבדתי; הן עד רנע האחרון הראני אהבתו לי; ינחמנו
אלהים היים אב הרחמים וירפא מחץ לכבנו הנשבר. אני בנך בכורך אשר אהבתך
אהבת עולם.

(30- בריעה) שהייערסטער, געליעבטעסטער פֿאַטער!

מאָנע דיינע רעליגיאָן, מאָנע דיינע עכטע נאָטטעספֿאָרכט דיא קראַפֿט גענוג
פֿערלייהען, דיא טרויריגע נאכריכט צו פֿערנעהמען, דיא הייטע אויס מיינער
ציטטערנדען פֿעדער פֿליעסט. אָ וועלך איין אונגליק! נאָך בעכט יעדעס גליד
אַן מיר, קוים קאַנן איך דיא פֿעדער האַלטען — דיין שהייערער ברודער, מיין
גוטטער פֿראַממער אָנקעל איזט ניכט מעהר! פֿאָרגעסטערן צו מיטטערנאכט
בראָך דער טאָד אין אונזערעס הויזע איין, אונד ענטריס דעמועלבען זיינע
נראַסטע צירדע אונד אונזערעם הערצען דיא שאַנסטע פֿריידע; ער שטאַרב נאָך
איינעם דרייא וואָכענטליכען קראַנקענלאַנער. פֿערנעבענסט ווענדעטען דיא ערסטען
אַרצטע אונזערער שטאַרט אללע מיטטעל דער היילקונדע אן. פֿערנעבענס שטיענ

דיא שטיממע פֿיעלע הונדערטע בעטענד פֿיר איהן צום היממעל, ליידער אומ-
 זאָנסט; אללעס אומזאָנסט! נאָטט וואָללעטע עם דאס ער צו איהן אין דיא
 העהערן רעגנאָנען קאָממע. — קוים האַטטע זיך דיא נאכריכט פֿאָן דעם טאָדטליכען
 הינטריטט דיעזעס עדלען אין דער שטאדט פֿערברייטטע, אלס אללע געמיטהער
 ערשיטטערט וואורדען, אונד קיין אויגע טהראָנענלאָז בלעב „דער ווירדינסטער
 אונזערער איינוואָהנער“, זאָ ריעף אללעס, „איזט אונס דורך דען טאָד ענטריססען
 וואָרדען“. הייטע געגען מיטטאָג וואורדע זיינע היללע אויפֿס עהרענפֿאַללסטע צו
 גראַבע בעשטאַטטעט, אינדעם איינע צאהלרייכע בעגלייטונג, וואָרונטער דיא
 אנגעזעהענסטען דער שטאדט ווארען, איהן צו רוהעשטאַטטע פֿאַלגטען. עם
 זינד נון צווייאַ שטונדען הער. דאס איך פֿאָן זיינער בעערדיגונג צוריקגעקאָממען
 בין אונד נאָך קאָנן איך מיך ניכט ערהאַלען; עם איזט מיר אונמאָגליך, הייטע
 מעהר צו שרייבען, מאָרגען בייאַ עטוואַס רוהיגעס געמיטהע, ווילל איך דיר
 דאס נאָהערע פֿאָן זיינער קראַנקהייט שרייבען. אך! ער ליעבטע מיך ביז אן
 זיינעם לעצטען אויגענבליק, מאָגע אונד דער אללניטיגע טראַסטען, אונד דיא וואונדע
 היילען, דיא אונזערעם הערצען געשלאַגען איזט, דיין ריך ליעבענדער זאָהן.

(מכתב האחד ועשרים) אבי אבי, יקיר לי.

עד אשמורת הבוקר נדדה שנתי אתמול בלילה, בתוך משפחת דודי
 האומללה והנדכאה לעפר ישבתי לספור ולבכות עמהם על משבתם, והתחזקתי
 לנוד להם ולנחמם, בשגם אני לנפשי בקשתי תנחומות. טרם יצפר השחר,
 ברפות כהם, ויסכרו מעינות דמעותם, נפלה על עפעפיהם ועל עפעפי תרדמה.
 עודם המה במתתם ושנתם צרי יגונם ואני השכמתי לכתוב לך, לכלות אשר
 החלתי לתת לך מודעת זאת מחלי וקץ אדוני דודי ז"ל.

ביום עשרים לחדש העבר בשוכו בצהרים לבית מועד הסוחרים, אשר
 הלך שמה בריא ושלם, נעצב מראהו וירעמו פניו ולא אכל אתנו להם, כי חלה
 ראשו ויצו אותנו לבלתי קרוא לו רופא, באמרו הלא מצער הוא בעבור לילה
 אשוב לאתני, כי תחזקני שנה, וילך וישכב. והיו ממחרת כאור הבוקר ונקרבנו
 כלנו אל מטתו ושאלנוהו בשלומו, ויען לאמר: הסירו דאגתכם, כי נרפאתי וחייתי,
 והמכאוב הלף עבר, וישאל כוס חמים ממשקה המהעע, והושטנו לו וישת,
 ויתחזק ויקם ממטתו. אך כמעט שבתו רגע על הכסא, ויחורו פניו וראשו עליו
 הכביע, והשבנוהו אל מטתו, ובלי שאול את פיו מהרגו לשלוח אחרי רופא
 ביתו. כאהו הרופא את דפקו ויקמוט מצחו לקמטים, ויצו להקיו דם מידו
 הימנית, ויכתוב לו סמי רפואה. בלכתו אמר לנו בלאט, כי כבד החלי מאוד,
 אך סכנת מות אין בו, ויצו למנוע כל רעש וקול מחדר החולה, ומחדרים
 הרקובים לו, והרופא הלך ושב, וישנה וישלש להקיו דם בזרוע וברגל החולי,
 ובראותו כי לא סר המכאוב וחלי הראש, ויצו להתחבר אליו רופאים אחרים,
 והמה באו והמתיקו סוד יחד ושימו על נבו ועל החזה תחבושת מייץ-דם, ויקל
 חליו מעט, ויישן שעה אחת, ואנחנו מקוים רישועה, אולם אהה! ביום השמיני

לחליו גלו הרופאים, את אזני לאמר: גבר חליו וכאבו נעבר, ותקות מעט למו להקימו. ויוסיפו לאמר לי. כי טוב לגלות להחולי רוע מעמדו, למען יצוה על ביתו עד שכלו בו, כי בעוד יום או יומים יסכל דעתו, וכה הדבר יאבד ממנו. — העלה נא על דעתך אבי, מה גדלה חרדת לבבי, והבהלה אשר אחזתני בשמעי השמועה הרעה הזאת! נלאיתי נשוא עמוד בחדרו בעת גלו לו הרופאים אידו ואידנו, על כן עזבתי הבית והשארתי עמו לבדם, ולבי נשבר בקרבי. — אז נגלתה תמת נפש הצדיק הזה כי נפלאה, ויראת אלהיו בו חזקה. הנה בהשקט ומנוחה שמע סוד הרופאים, לא זע ולא נד ולא שנה את טעמו, ויאמר! אם יקראני צורי וגואלי, בכל לבי אלך וארוצה אליו השמימה. וישלח להביא סופר העיר ויצוהו לכתוב אשר קרא לפניו בדעת נכונה, ואני לא ידעתי עד כה תוכן הצואה, כי חתומה וטמונה היא ביד אחד מיושבי על מדין בעירנו. אך זאת נגלה לי, כי אתה אבי נשאלת לאחד מאפטרופסי יתומיו, ועוד היום יכתבו לך שופטי העיר להודיעך ולקראך לבוא הנה. — בערב היום ההוא קרא לי דודי לבוא לפני מטתו, והתאפקתי ורחצתי פני לבל יראה דמעות עיני בגשתי אליו ויושט לי את ידו, אחזתיה ונשקתיה מאה פעמים. ויען ויאמר: "דע בני כי אנכי הולך למות, אמנם אל תחרד ולא תראה. הלא אל חיק אָבִי אנכי שב, להתלונן בסתר עליון במחסה שדי. ואתה בני ימים רבים עבדתני בתום ואמונה ובכל כחך ואני בצואתי נקבתי משכרתך חלף עבודתך, לטוב ולרצון לך. הוסיף נא לעמוד למשמרת בית מסחרו, ותכונת כפך תנהלנו, עד יגדלו בני והיו לאנשים" — וידום כשלשה רנעים, ויוסף לדבר: שמעני בני, "הנה בתי הבכירה. . . הגיעה לשנת שבע עשרה, והוא בתולה טובת שכל, בעלת חן וישרת מעשים. תקע לי כפך, שתקה אותה לך לאשה ברצון אביך, כי לא ידעתי לה איש וגואל טוב ממך" — אז לא יכלתי להתאפק. פלגי מים ירדו עיני, ואהי כאלם לא יפתח פיו ותקעתי לו ידי, מבלי דעת במבוכתי מה עשיתי. ובראותו כי נעניתי ונדכאתי עד מאד, ויאמר לי: "לך עתה בני, ושוב אלי מחר בבקר השכם" אולם אויה לי! אלה היו דבריו האחרונים, כלילה ההוא אבדו עשתנותיו, ושפתותיו נאלמו עד יום מותו. ועתה אדוני אבי, מהר והחש דרכך לבוא אלינו, ותנחם אותי ואת המשפחה הנעצבה והנאנחה, כי נקבה רהנו, סר צלנו מעלינו.

כ"ד בנך התואב לקראת בואך כעבד ישאף צל.

(21 בריעף)

טהייערסטער פֿאַטער!

דיא פֿערפֿלאַססענע נאכט וואורדע שלאפֿלאָז אין אונזערעם בעיאממערנס-וואַרטעהן הויזע צוגעבראכט. אונטער דער טרויענדען, טראַסלאַזען פֿאַמיליע זאם איך ביז גענען מאַרגען, וויינטע אונד יאממערטע מיט איהר איבער איהר גראַסעס אונגליק. ערסט נאהע אן דער מאַרגענשטונדע, אלס איהרע קראַפֿטע ערשאַפֿט אונד איהר טהראַנקוועלל פֿערזיענט וואר, איבערפֿיעל זיא איין ערקוויק-

קענדער שלאָף, אונד אויך איך שלוממערטע אייניגע אויגענבליקקע. יעצט איזט אללעס
נאָך צו בעטטע, איך אבער מאכטע מיך פֿריה אויף, דיר דיא נאָהערן אומשטאַנדען
פֿאָן דער קראַנקהייט אונד דעם ענדע דעם זעליגען צו ערצאָהלען.
אלס ער אס צוואַנציגסטען פֿאַריגען מאָנאטס פֿאָן דער באַרזע צוריק-
קאם, וואָהין ער געזונד אונד פֿריש געגאנגען וואר, צייגטע ער פֿיעלען מיסמוטה,
וואָללטע ניכט צו פיטטאג מיט אונז שפּיזען, אונד קלאַנטע איבער קאָפּפּוועה,
ער פֿערבאָט אונז איהם איינען ארצט צו רופֿען. אינדעם ער עס נור פֿיר איינע
קליינע אונפעסטליכקייט היעלט אונד גלויבטע, וועגן ער זיך ביז מאָרגען אים
בעטטע האַלטען אונד געשלאַפֿען האבען ווערדע, זאָ ווירדע איהם בעסער
ווערדען. היערויף לעגטע ער זיך צו בעטטע. אלס וויר דען פֿאַלגענדען מאָרגען
אללע צו איהם קאמען, אום אונז נאָך זיינעם בעפֿינדען צו ערקונדיגען, היעם
ער אונז נאנין אונבעזאָרגט זיין, אינדעם ער, וויא ער גלויבטע, פֿאַלליג וויעדער
געזונד זייא, פֿערלאַנגטע איינע שאאלע טהעע, דיא וויר איהם גלייך רייכטען,
ער טראַנק אונד שטיגע אויס דעם בעטטע. קוים וואר ער אייניגע מינוטען אויף
דער זאָפּא געזעסען, אלס ער טאָדטענבלייך צו ווערדען אונד זיין קאָפּף צו
זינקען אנפֿינג. וויר מאַכטען איהן זאָגלייך וויעדער צו בעטטע, אונד שיקטען,
אַהנע איהן ערסט דארום צו פֿראגען, שלויינגסט נאָך זיינעם הויזארצט. אלס
דיעזער איהן דען פּולס פֿיהלטע, רונצעלטע זיך בעדענקליך זיינע שטירגע. ער
בעפֿאהל איהם אס רעכטען ארם צור אדער צו לאַסען, אונד פֿערשריעב איהם
פֿערשיעדענע ארצנייען. דער ארצט וויעדערהאַלטע זיינע בעזוכע מעהרערע
מאל דעם טאגעס, אונד ליעס איהם פֿערשיעדענע מאל צור אדער אן ארם
אונד פֿוס. גלייך בייא זיינעם ערסטען בעזוך זאגטע ער אונז ליווע ביים וועג-
געהען, דאס דיא קראַנקהייט בעדייטענד, דאָך אבער אַהנע לעבענסגעפֿאהר
זייא, פֿערבאָט אבער אללעס גערייש אים ציממער דעם קראַנקען אונד אין
דען אנשטאַסענדען ציממערן. אלס נאָך אייניגען טאגען דאס קאָפּפּוועה ניכט
נאכלאַסען וואָללטע, פֿערלאַנגטע דער ארצט. דאס טאן נאָך מעהרערע
אַרצטע צו ראטהע ציעהע. דיעזע, וועלכע זאָגלייך גערופֿען וואורדען, היעלטען
קאָנציליאום איבער איהן אונד ליעסען איהן אויף ברוסט אונד ריקען שפּאנישע
פֿפֿלאַסטער לעגען, וואָרויף ער איינע קליינע לינדערונג פֿיהלטע אונגעפֿאַהר
איינע שטונדע שליפֿע, אונד וויר שאַפּפּטען האָפּפּונג. אבער אַך ! אס
אכטען טאגע זיינעם קראַנקענלאַנערס ענטדעקטען מיר דיא אַרצטע, דאס דיא
קראַנקהייט צוגענאָממען אונד דאס זיא זעהר וועניג האָפּפּונג צו זיינעם אויפֿ-
קאָממען האבען. זיא זעצטען הינצו, דאס עס ערשפּריעסליך זייא, דען
קראַנקען מיט זיינער איבלען לאַגע בעקאנט צו מאכען, דאמיט ער איין
טעסטאמענט מאכען קאָננע, וואָהרענד ער נאָך אים בעזיטן זיינעם פֿער-
שטאנדעס איזט. דען אין איין אָדער צווייא טאגע נאכהער פֿירכטען זיא,
ווירדע ער פֿערשטאנד אונד שפּראכע פֿערליערען. — שמעללע דיר, טהייערער

פֿאַטער, דיא אונטש אונד דיא שרעקקען פֿאַר, דיא מיך ביא דיעזעס פֿירכטערליכען
 קינדע איבערפֿיעל; — עס וואר מיר אונמאָגליך, אים צימער צונענען צו זיין,
 וואַ מאן איהם זיין אונד אונזער אונגליק צו ענטדעקען בערייט וואר. איך גינג
 דאהער צערבראָכענען הערצענס אויס דעם הויזע אונד ליעס דיא אַרצטע מיט איהם
 אלליין. — יעצט שמעללטע זיך דיא טונענד אונד דיא וואהרע נאָטמעספֿורכט
 דיעזעס ערלען אים העללסטען ליכט דאר, מיט דער גראָסמען ריהע אָהנע איינע
 מיענע צו פֿערציעהען, האָרטע ער דאס שרעקליכע אורטהייל דער אַרצטע אן
 אונד זאנטע: "ווענן מיין שאַפֿפֿער מיך רופֿט, זאָ בין איך פֿאַס הערצען בערייט
 צו איהם צו קאָממען." — היערויף ליעס ער איינען נאָטאר קאָממען אונד דיקטירטע
 איהם מיט פֿאַללעס רעהגעס פֿערשטאנדע זיינען לעצטען וויללען פֿאַר. נאָך ווייס
 איך ניכט דען אינהאלט דיעזעס טעסטאמענטעס דא עס פֿערזיגעלט ביא איינער
 געריכטספֿערוואָן אין פֿערוואהרונג לענט, זאָפֿיעל איזט מיר בעקאנט, דאס דיא
 ליעבער פֿאַטער, צום פֿאַרמונד איבער דיא אונמינדיגען קינדער ערנאנט וואָרדען
 ביזט, אונד דאס געריכט נאָך הייטע אן דיך שרייבען, אונד דיך היערהער רופֿען ווירד.
 נענען אבענד דעסזעלבען טאגעס ליעס מיך דער זעליגע אָנקעל פֿאַר זיין בעטט
 רופֿען; איך שהאט מיר געוואלט אן, ניכט טרוריג צו שיינען אונד וואוש פֿאַרהער
 מיין מיט טהראָנען בענאָצטעס געזיכט. אלס איך צו איהם הינטראט, רייכטע ער
 מיר דיא האנד, נאך וועלכער איך גיעריג גריפֿע, אונד דיא מיט הונדערט הייסען
 קיססען בעדעקטע. "וויסע מיין זאָהן, פֿינג ער אן, יאיך בין דען טאָדע נאהע,
 דאָך ציטמערע אונד בעבע ניכט, איך קעהרע יא נור צו דעם היממלישען פֿאַטער
 צוריק, אין דעסען שאַפֿס עוויגע גליקועליגקייט איזט. איך דאנקע דיר, מיין
 זאָהן, פֿיר דיא טרויען דיענסטע, דיא דוא מיר איינע ציטלאנג געלייסטעט האסט,
 אין מיינעס טעסטאמענטע האבע איך דיר דיינען פֿערדיענטען לאָהן בעשטימט;
 איך האָפֿע, דוא ווירסט צופֿרעוועדען דאמיט זיין, פֿאהרע נון פֿאַרט מיינע האנדלונג
 פֿאַרצושטעהען, אונד דיא מיט אייניכט צו לייטען, ביז מיינע קינדער העראנגע-
 וואקסען זייען, אונד דיא געשאַפֿטע זעלבסט פֿיהרען קאָנען ווערדען." — היער
 היעלט ער אייניגע אויגענבליקקע שטיללע, אונד פֿוהר ענדליך פֿאַרט: "מיין זאָהן,
 דוא קענסט מיינע אַלטעסטע טאָכטער, דיא איזט בערייט זעבעהן יאהר אלט
 געוואָרדען; עס איזט איין פֿערנינפֿטיגעס אנגענעהמעס אונד טונענדהאפֿטעס געשאַפֿט.
 גיב מיר דיא האנד דארויף, דאס דוא זיא הייראטעהן וויללסט, ווענן דיין פֿאַטער
 זיינע אייניויליגונג דאצו גיבט, איך ווייס פֿיר זיא קיינען בעססערען מאַן אלס דוא
 פֿיזט." — יעצט קאָננטע איך מיך ניכט לאָנגער האלטען, איין שטראָם פֿאַן טהראָנען
 שטורצטע אויס מיינען אויגען; איך שטאנד פֿערשטיינערט דא, אונד אָהנע דאס
 איך מיינער בעוואוסט וואר, גאב איך איהם דיא האנד. — אלס ער מיך זאָ צער-
 קנירשט אונד צערמאלט זאה, שפראך ער צו מיר: "געהע יעצט מיין זאָהן,
 אונד קאָממע מאָרען אין אללער פֿרוהע וועדער צו מיר." אבער לידער! ווארען
 דיעס זיינע לעצטען וואָרטע, דענן נאָך אין דערזעלבען נאכט פֿערלאָר ער שפראכע

אונד געדאנקען, אונד בליעב אין דיעזעס צושטאנדע ביו אן זיינע שטערבע-
שטונדע. איילע אלזא, טהייערער פֿאטער היערהער צו קאָממען, אום מיך אונד
דיא האַכסט בעטריעבעטע פֿאמיליע צו טראַסטען. אך ! אונזער מוטה, אונזער
האַכסטעס גוט אין דיעזעס הויזע איזט דאָהין ! שמאכטענדער ערווארטונג זיעהט
דיינער אנקונפֿט ענטגעגען דיין דיך ליעבענדער זאָהן.

אגרת איש לאבי הבן.

(מכתב השנים ועשרים) שלום להנניד הנכבד וכו'.

אם אמנם מנעני אלהים עד כה מהתכבד בראות פני אדוני הנניד, ובמספר
מכיריו לא באתי, ושמי לא נודע לו מתמול שלשום, בכל זאת לא נעלם ממנו
ענות לבו וטהר נפשו, הרחוקה מכל גאה ורחב, ואל אדם חנינתה, קטן וגדול
יחד. על זאת מלאני לבי להריץ אליך אגרת הזאת, הלא דבר הוא ותהינה אוניך
פקחות לרבר הפצי. הלא ירעת אם לא שמעת אדוני את יקר תפארת גדולת
איש נכבד ושוע, זקן ונשוא פנים הנניד כה' פ'. אשר ברכו אלהים בנכסים
ובעושר רב, והוא אחד מראש קרואי עדתנו, ובשלשה פרנסי עיר הכי נכבד.
והנה לו בת יחידה, עלמה יקרה וישרה, מלאה חנינת ה'. גם בחכמה גם ביופי,
וביראת ה' היא תתהלל. והיא צבי תפארת אביה הנניד, וכל תאות נפשו לראותה
חבל נהלת איש יקר הראוי לה כפי רב ערכה ויתר שאת אשר לה על כל בנות
הארץ בכל גבולנו. ואני שמעתיהו מדבר פעמים ושלש מעוצם תפארת מעלת בנך
היקר פ'. ומשמעו הטוב ההולך על כל פני חוצות, ויבטא בשפתיו לאמר מי
יתן ויחנני ויברכני אלהי צורי למצוא איש כזה לבעל נעורי בתי האהובה; הן כל
יקר תראה עיני, ובמלכים אתקלם. ועתה אדוני אולי יאבה ה' ויקים ויהי כהפיץ
לב הנניד הזה אם תאות לו לקחת בתו הבתולה לבנך לאשה, אכן כי תהיה
תפארתך להתחתן עם גבר נעלה ונכבד כאיש ההוא, ותבחר לבן בטנך עלמה יקרה
ומהודרה כנערה הנחמדה הזאת. ודע כי כל טוב אביה יתן לה ולמי כל חמדת
הוריה? הלא לה ולבעלה אשר תפול בחבלו, כי היא יחידה אין לו עוד בן או
בת. לכן היבה עליו מוהר ומתן, ולא יבצר ממך מאומה. עוץ נא אדוני עצה.
מהר להשיבני, למען אדע להשיב לשואלי דבר. כ"ד עבדך מוכן לשרתך בכל עת.

(22 ביוני)

האכבעעהרטער הערר!

אָב מיר צוואר דאס גליק ניכט צו טהייל וואורדע, אונטער דיא צאהל
איהערער בעקאנטען, פֿיעללייכט ניכט איינמאל דען נאָמען נאך. צו געהערען, זאָ
וואגע איך עס דאָך, אים פֿערטרויען אויף דיא טוגענדען איהרעס עדלען קאראק-
טערס, דיעזעס שרייבען ערגעבענסט אן זיא ערגעהען צו לאססען. דיא וויכטיגקייט
זיינעס אינהאלטס לאַסט מיך ערווארטען, דאס זיא עס איהרער אויפֿמערקזאמקייט
ווירדיגען ווערדען, ווענן איך עס ניכט אויך שאַן פֿאָן איהרער העראבלאססענדען
גיטע האַפֿפען קאָנטע. אָהנע צווייפֿעל דארף איהנען דער אכטוננספֿאָללע רוף
דעם זעהר געשאַצטען אונד האַכגעהרטען העררן. ניכט אונבעקאנט זיין, דער
נאָכסט זיינעס בליהענדען וואָהלשטאנדע אייך איין מאַנן פֿיעלער ווירדען אונד

דעם גראָסטען אנוזעהען, אונד דעם ערסטער פֿאַרשטעהער אונזערער געמיינדע איזט.
 דיעזער האט איינע איינציגע טאָכטער, אין טונגענדהאָפטעס, זעהר ליעבענס-אונד
 שאַטצענסוואָרטעס מאַדכען, וועלכעס קלוגהייט אונד שאַנהייט, פֿערבונדען מיט
 וואַהרער גאָטטעספֿורכט, אים האָהען גראַדע בעזצט. זיא, דיא צירדע איהרעס
 פֿאַטערליכען הויזעס, מיט איינעם איהרער ווירדיגען מאַננע פֿערבונדען צו זעהען,
 איזט דער הייסעסטע וואונש איהרעס קאָכגעאכטעטען פֿאַטערס. איך האבע איהן
 מעהרמאלס דיא האָהען אייגענשאַפטען איהרעס האָכגעשאַצטען ווייט בעריהמטע,
 זאָהנעס הערן. . לויט ריהמען האָרען. איינסט אייסערטע ער דען הערצליכען וואונש
 זיינע געליעבטע טאָכטער מיט איינעם ווירדיגען מאַננע וויא איהר זאָהן איזט בע-
 נאטטעט צו זעהען. ער ווירדע זיך, זאנטע ער, גליק יך שאַטצען, אונד קיינען קאָניג
 בעניידען. פֿיעללייכט, מיין ווערטשהעסטער הער! איזט עס דער גאָטטליכע וויללע,
 דאס דער וואונש דיעזעס עהרווירדיגען גרייזעס אין ערפֿיללונג געהע, וועגן זיא זיך
 גאָטליך ענטשליעסען מאַכטען, דיעזעס ליעבענסווירדיגע מאַדכען פֿיר איהרען זאָהן
 צור עהע צו כעשטיממען. געוויס קאָנן עס ניכט אונטער איהרער ווירדע זיין, זיך
 מיט דיעזער אכטונגספֿאַללען פֿאַמיליע צו פֿערשוואַנערן, אונד דאס גליק איהרעס
 זאָהנעס דורך איין זאָלכעס מוסטערהאָפטע ווייב צו בעפֿאַדערן. איהר אלליין
 פֿאַללען איינסט דיא רייכטהימער איהרעס פֿאַטערס צו, דא ער ווייטער קיין
 קינד, וועדער זאָהן נאך טאָכטער האט. זיא קאָנטען דאהער דיא פֿאַררערוונגען
 דער מיטניפֿט נאָך זאָ האָך שפּאַננען, זיא ווערדען איהנען בעווילליגט ווערדען.
 איבערלעגען זיא. מיין הער, מיינען אנטראג אונד בעעהרען זיא מיך געפֿאַלליגסט
 מיט איהרער אנטוואָרט, דאמיט איך דעם הערן. . דען איך מיט מיינעם אונטער-
 געהמען בעקאנט געמאכט האבע, איהרען ענטשלוס מיטטהיילען קאָננע.

איהר דיענסטווילליגער אונד ערנעבענער.

(מכתב השלישי ועשרים)

תשובה שלום לאיש יקר ומשכיל וכו'.

מכתבך ידידי הגיעני למועד לא נכון לו, ואמרתך אמורה ללא אפנה, הן לא
 עת חדוה וידיים היום לי, כי נהפך לאבל משושי, נפלה עטרת גאון תפארתי,
 במות אחי הצדיק. . איש במבחר שנותיו גוע ונאסף אל עמו בשבוע העבר, לשבר
 לבי ולב משפחתי היקרה, ולדאבון נפש כל באי שער עירו. והנה עתה נכפלה
 עבודתי, כי נקראתי לאפוטרופוס ליתומי המת ומחר אני הולך לעיר. . להועיץ
 עם שאר האפוטרופוס על דבר העזבון, ולנחם בני וכל משפחת אחי ז"ל. כי
 גדול כאבם עד למאוד. על כן ידידי, לא אוכל להשיב על אמריך כאשר יאתה
 לך ואתה סלה נא אם אקצר במלין. אך דע נא. כי לחנם יהיה עמלך לכתוב
 לי שנית בדבר הזה, כי כאשר יקרה בעיני נפש הנגיד המהולל והנכבד פ. .
 ולכבוד יחשב לי להתחתן בו, לא אוכל למלאות מאווי לבי המתנדים לצואת
 אחי ז"ל, אשר קדשו לי ולבני. הן עתה אך ירמוז מלי, ואם חכם לבך תבינם.
 והיותר יגיד לך הזמן. כ"ד יודרך.

ווערטהעסמער פריינד !

איהר שרייבען טראף ביא מיר צו איינער זעהר אונגעלעגענען צייט איין יעצט זינד ליידער קיינע טאנע דער פריידע פיר מיך, פיעלמעהר האט זיך אללע לוסט מיינער פאמיליע אין דיא טיעפסטע בעטריבנים פערוואנדעלט. מיין גוטער, עדלער ברודער. איזט ליידער פאָריגע וואָכע אין זיינען בעסטען יאהרען מיט טאָד אבגענאנגען, צום גראָסען אונגליק זיינער שאַטצבארען פאמיליע אונד צום ליידוועזען אללער זיינער מיטברודער. דא זיך נון מיינע געשאַפטע דארוך פערד מעהרט האבען. אינדעם איך צום פאָרמונד דער הינטערלאסענען אונמינדיגען קינדער בערופֿען בין, אונד גערייטס מאָרנען שאָן נאך אברייוען ווערדע, אום דען נאכלאס אין אָרדנונג צו ברינגען, אונד אום מיינען לעבען זאָהן אונד דיא גאנצע טיעפֿנעבייגטע פאמיליע צו טראָסטען, זאָ איזט עס מיר ניכט מאָגליך, איהנען געציימענד צו אנטוואָרטען, דאהער זיא מיר מיינע קירצע צו פערצייען בעלעבען. — זאָ פיעל גלויבע איך איהנען זאגען צו מיססען, דאס איהרע פער- גערע בעמיהונג, מיר אין דען בעוואוסטען זאכע צו שרייבען, פערגעבליך זיין ווירדע. אינדעם איך, זאָ זעהר איך אויך דען האָך-אונד עהרווירדיגען הערדן, צו שאַטצען ווייס, אונד זאָ זעהר איך מיך געעהרט זעהען מיסטע מיט איהם פערשוועגערט צו זיין, דאָך מיינעם איגענען וואונשע ניכט געניגען קאנן, וועלכער מיט דעם טעסטאמענטע מיינעם זעליגען ברודערס אין ווידערשפרוך שטעהט, דא זיינע וואָרטע מיר אלס אויך מיינעם זאָהנע הייליג זינד. בעגניגען זיא זיך אונטערעם מיט דיענעם ווינקע דאס נאָהערע ווירד זיא שאָן דיא צייט לעהרען. איהר ערנעבענער.

מכתב לסוחרים מיוחדעי המת.

(מכתב הארבעה ועשרים) שלום להיקר וכו'.

לא יום בשורה היום, אך עצוד כל אוכל מהודיע לך אדוני השמועה לא טובה שאדוני דודי. . . עוב תא עולמו, והלך לארצות החיים הנצחיים בששה להרש הזה. והוא צוה לפני מותו, ונכתב בצואתו, ונחתם והעד עדים, להיות אנכי פקוד לראש בית מסהרו, ולהתום בשמו כל ממכר ומקנה, כל תמורת ומשת יד אשר ישה הבית. וכאשר אעשה כן יקום ויהי, עד אשר יגדלו הנערים יוצאי חלציו. ועתה אדוני הנני אודיעך את אלה, ואערכה בקשתי לפניך, שום תשים כטחונך בי כאשר בטחתי באדוני דודי ז"ל, כי בתום אמונה אעשה, ואהי תמיד מוכן לפקודתך לכל אשר תצוני, ולא אאחר למלאות הפין אדוני, ככל אשר היה בתחלה תחת פקודת דודי ז"ל עודו בחיים חיותו. ואני הנני נתן לך פה תמונת התימת ידי בשם דודי, ונחתם בטבעתו. . . כ"ד ידירו ועכדו פלוני, החותם בבית מסהר בשם פ. . .

האָבעדלער הערד ! (24 ברעף)

איך ערפיללע היערמיט דיא טרווריגע פפליכט איהנען דען טאָדליכען הינטריט מיינעם ה. אָנקעלס אנצוצייגען. דא ער מיך אין זייגעם טעסטאמענטע, וועלכעס גע- היכטליך קאָנפירמירט איזט צום געשאַפטספיהרער זיינער האנדלונג ערנאנט האט, בין איך זאָ פרייא, איהנען דיענעם מיט דער ביטטע צו מעלדען, דאס זיא אויך מיר גלייך

מינעם זעליגען אָנקעל איהר צוטרויען שענקען אונד מיך מיט איהרען אויפֿטראָגען
 בעהרען מאָגען דא איהרע אויפֿטראָגע מיט דער גראָסטען פינקטליכקייט בעזאָרגט
 זוערדען. צוגלייך ביטטע איך. דאס זיא זיך מיט מיינער אונטערשריפֿט וועלכע
 דיא ביזהערניגע פֿירמא דער האנדלונג אונד דיא היער דיימליך געשריעבענען
 אונד מיט זיענעל דער האנדלונג אבעגלייטעט איזט. געפֿאלֿליגסט בעקאנט
 צו מאכען. איהר ערגעבענדער. אונטערשריפֿט דער פֿירמא . . .

חשובה (מכתב החמשה ועשרים)

מכתבך ידידי קבלתי, וכבר שמעת אזני הבשורה המעציבה ממות דורך,
 אוהבי היקר. . . כי קראתיה במכתבי קורות העתים. ואני צר לי מאוד על אבדן
 איש אמונה וישר כמוהו, אשר דרכו נכונה תמיד, ועולה לא נמצא בשפתיו,
 ובמעשיו, מיום עשיתי עמו מבחר כעשרים שנה. ואתה ידידי ידעתך בשם היותך
 פועל צדק ואוהב משרים, ולכי בטוח שתלך בעקבות דורך ז"ל, להיות מעשיך
 באמונה וכשרון. על כן לא אמנע מעשות עמך מסחר וקנין, בכל אשר יקרה
 המקרה. רק הזק ואמין לעמוד על משמך למלאות חפצי מכירך. למען הקים
 שם הטוב אשר לבית מסחר דורך. כ"ד דורש שלומך.

(25 ברעף) ווערטהעסטער פֿריינד!

איהר שרייבען פֿאָם צעהנטען דיעזעס האבע איך ריכטיג ערהאלטען. ליידער
 האבע איך דיא טרויריגע נאכריכט פֿאָם טאָדע איהרעס אָנקעלס, מינעס
 האנדעלספֿריינדעס. . . שאָן פֿריהער דורך דיא צייטונגען ערפֿאהרען. הערצליך
 בעדויערע איך דען פֿערלוסט איינעס זאָלכען רעדליכען מאננעס דער זיך וואָהרענד
 אונזערעס צוואנציגיאַהריגען האַנדעלספֿערקעהרס אימער פֿאָן דער רעכטשאַפֿענען
 זייטע געצייגט. דא איך נון אויך זיא דעס נאמען נאך אלס איינען סאָלידען
 רעכטשאַפֿענען מאנן קעננע אונד איבערצייגט בין, דאס זיא אין דיע פֿוס-
 טאפֿען איהרעס אָנקעלס טרעטען אונד דורך פינקטליכקייט אים געשאַפֿט, דען
 גוטען רוף איהרעס האנדלונגס-הויזעס ערהאלטען ווערדען. זאָ ווערדע איך ניכט
 ערמאננעלן, מיך בייא פֿאָרקאָממענדען פֿאָללען אן זיא מיט אויפֿטראָגען צו ווענדען-
 דיעזעס פֿערויכערט זיא איהר פֿריינד. . .

מכתב אבי הבן לאחד מאוהביו.

(מכתב הששה ועשרים) שלום לריעי ואוהבי וכו'.

הן עברו ימי הבכי, חלפו ימי אבל אחי, והגיע עת דודים לבני בכורי. . . מועד
 כלולותיו עם בת אחי הבכירה, הבתולה. . . והנערה תהיה לו לאשה כפי כזאת
 אחי ז"ל, והגבלתי יום החפה על שלשה ועשרים לחדש שנים עשר הבא. ואני
 קראתי לך ידידי אלוף נעורי, לבוא אצלנו עיר הזאת, להתעלם אתנו באהבים
 ביום אורה וחדרה הזה. והנה במכתבך האחרון הפצת לדעת שרש דבר מפקודת
 אחי המת על אודות בני, ואני אמלא שאלתך להעתיק לך פה רושם השמיני
 מצואתו. וכה אמר: כי ינדל בני הבכור. . . והתחוק לאיש לדעת לחשוב
 מחשבות ולעשות במלאכת בית מסחרי. או ישלם עשרת אלפים כסף לבן אחי. . .

חלף עבודתו אשר עבדנו ימים רבים, ובני לבדו ימשול כאות נפשו בכל קניני
 אך אם יישר בעיני בן אחי הגיל לקחת בתי הבכירה. . . לו לאשה, ברצותו אביו,
 הוא אחי. . . או כאחד הבנים ישב לי, וחלק כחלק יהיה לו עמהם בירושתו.
 כים אחד יהיה לכולם, והוא יפקד עם בני בכורי לראשי בית המסחר, ועל פי
 יעשו עסקי המרכולת, כאשר היטב נודעו לו מתמול שלשום.

ועתה יען כי חשקה נפש בני הנערה הזאת, כי טובת מראה ואשת חיל היא
 ומגודלים מנעוריהם, הלילה לי למאן בזה הלא טוב לי תתי לו בת אחי מתת לו
 אשה אחרת, ע"כ בכל לב נרציתי להתחתנות הזאת ותוחלתי עד עברה שנת
 האבלות, ואמלא שבוע זאת ביום הנכל למעלהו ואתה אל תתמהמה ידדי ורעי,
 בוא תבוא ליום מועד, ותגדל שמחתי בראותי פני אהובי צהלה ושמחה עמי, ואם
 תישד בעיניך להביא עמך שנים או שלשה מבני משפחתך, לרצון יהיה לי,
 ואקבלם בשמחה וטוב לב.

כ"ד ידד נעורך השמה לקראת בואך. (26. בריעה)

בעסטער פריינד!
 דא גון דיא טרויערצייט דער פאמיליע מיינעס זעליגען ברודערס פאראיבער
 איזט, זאָ מאכע איך יעצט אנשטאלטען צור פערמאָהלונג מיינעס אַלטעסטען
 זאָהנעס, וועלכער, פערמעגע דעס טעסטאמענטס דעס פערשטאָרבענען, דעססען
 אַלטעסטע טאָכטער, פרייליין פעפי הייראטעט. איך האבע אלוף דיא עהרע, זיא, מיין
 טהייערער יוגענדפריינד, צו דער, אויף דען 20 קאָממענדען מאָנאטס בעשטיממען
 האַכצייט איינצולאדען, צוגלייך בעפרידיגע איך היערמיט איהר, אין איהרעם
 לעצטען שרייבען געאייסערטעס פערלאנגען, דיא בעשטימונג מיינעס זעליגען
 ברודערס, אין בעטרעפֿה מיינער, אומשטאָנדליך צו וויסען, אינדעס איך איהנען
 דען 8 ארטיקעל זיינעס טעסטאמענטס היער אבשרייבע, ער לויטעט אלוף:
 ״ווען מיין אַלטעסטער זאָהן צור מינדיגקייט געלאנגט, אונד פֿאָהיג זיין ווירד,
 זעלבסט דיא האנדלונגעסשאַפט צו פיהרען, זאָ זאָלל ער מיינעס ברודער זאָהן
 פֿיר דעססען מיר געלייטעטען טרייען דיענסטע 10 טווענד זילבערגולדען אויס-
 צאהלען, אונד האט אלסדאן אלליין איבער מיין פערמעגען צו שאלטען, זאָללטע
 זיך אבער מיין ברודערזאָהן ענטשליעסען מיינע אַלטעסטע טאָכטער צו הייראטען,
 זאָ זאָלל ער וויה אייגענער זאָהן אנגעזעהען ווערדען, אונד גלייכען אנטייל מיט
 איהנען האבען, אים גלייכען מיט מיינעס אַלטעסטען זאָהן דיא פֿערוואלטונג מיינער
 האנדלונג פיהרען, דערען געשאַפט ער זאָ גוט קעננט, דא גון מיין זאָהן דאס
 פרייליין, מיט דעם ער אויפגעצאָגען וואודע, איהרער שאָנהייט זאָוואָהל אלס
 איהרער טונענדען האַלבער ליעבט, זאָ זייא עס פֿערן פֿאָן מיר, איהם איין הינדערניס
 אין דען וועג צו לעגען אונד איך שטימע פיעלמעער פֿאָם הערצענסרונד אין
 דיעזע פריינדונג איין, איך ווארטעט נור ביז צום פֿערלויף דעם טרויעריאָהרס,
 אונד האבע גון אויף אָבענבעשטיממען טאג דיא האַכצייט פֿעסטגעזעט, איך
 ביטע זיא געשאַטצטער פריינד, צו אונז צו קאָמען, ווען עס איהנען געפֿאָלליג
 איזט, קאָנען זיא אויך אייניגע פֿאָן איהרער פאמיליע מיטבריינגען, וועלכע געוויס
 זיא פריינדשאַפֿליכסטע אויפגאהמע פינדען ווערדען, איהר פריינד . . .

מכתב השבעה ועשרים) מכתב לבעל חוב.

שלום וכו' בקורת בהיותה לספרי מסחר אשר לאדון המנוח . . . נמצא כחוב שם אדוני בין בעלי החובות, ואתה חבת לו חמש מאות זהובים כסף במחיר עשרים צרורות משי, אשר קבלת זה שתי שנים, ועוד היום לא הגיעו התשלומין. והנה אף אמנם שהאדון המנוח בטוב לבו נשא פניך, לבל יהי עליך כנושה, והעביר על הזמן, בכל זאת לא העביר על החוב כלו, כי לא מחתו מספרו. ויען כי אין יכולת ביד האפוטרופסים למחול על קניני היתומים, לכן צוני לכתוב לך ולשאלו כסף החוב. והנחה עשו לך, להוחיל עוד חדש ימים מיום ראותך המכתב הזה. אולם אם יעבור גם המועד הזה ועודנה תסוג אחר ירך מלשלים, יצר להם מאוד לראות אותם ברע, להביא הדבר לפני שער המשפט אשר בעירך, ואתה טוב לך למחר להתרפס ולהרהב הפוטרופסים בכל המוקדם.

כ"ד החותם בשם . . . מ"ן הערר ! (27. בריעה)

בייא דער אונטערזוכונד דער ביכער דעם פֿערשטאַרבענען העררן . . פֿאנד זיך. דאס זיא איהם 2 יאהרען פֿיר עמפֿאנגענע 20 באַללען ראָהע זיידע 500 גולדען שולדיג זינד. אונד ביז יעצט נאָך קיינע צאהלונג געלייסטעט האבען. וועגן זיא עם נון צוואר דער הערצענסניטע דעם זעליגען העררן צו פֿערדאנקען האבען, דאס ער זאָ לאנגע נאכזיכט געגען זיא האטטע, זאָ האטטע ער דאָך ניכט איהגען דיא שולד גאנץ ערלאסען. דא ער דיעזעלבע ניכט אויס דעם בוכע שטריך. זאָ בין איך בעאויפֿטראגט, אן זיא צו שרייבען אונד דיא בעזאגטע שולד איינצופֿארדערן. יעדאָך וואָללען זיא נאָך איינען מאָנאט, פֿאָם עמפֿאנגע דיעזעם בריעפעס אן גערעכענט גערולד האבען. זאָללטע אבער אויך בינגען דיעזען טערמין קיינע צאהלונג איינליפֿען, זאָ ווערדען זיא זיך גענאָטהיגט זעהען, דיא זאכע בייא דעם געריכט איהרעם אָרטעס אנהאנגיג מאכען צו מיססען. וועלכעס איהגען זעהר לייד טהון ווירדע. דאהער איילען זיא, דיא פֿאַרמינדער זאָבאלד אלס מאָגליך צו בעפֿריעדיגען. אים נאמען דער . . .

תשובה) (מכתב השמונה ועשרים)

אודה על אשמתי, כי לויתי ולא שלמתי לבית מסחר האדון המנוח . . סך חמש מאות זהובים במחיר המשי אשר קבלתי, אך שאו נא אדוני האפוטרופסים, אם תחפשו באגרת כתוב מאתי להמנוח, הלא תמצאו כי לא במרד ובמעל נעשתה זאת. "אם תבקשו ותבינו בספרי מסחרו עיניכם תחזינה מישרים, כי שנים רבות עשיתי עמו באמונה וביושר. ולא הבאתי עלי און גם תלונה אהת קטנה. אך כפעם הזאת יד ה' שלוחה בי, ותנע בכל רכושי לאכדו ע"י תבערת אש. אשר יצאה בשכונתי ותקד עד תחתית ביתי וכל משכיות סחורתי, ותדל ידי עד מאד, וכמעט בביתי אין להם ושמלה. הן אמנם מאז שנה אחת שבתי והחלותי מסהר קטן, ככסף מעט אשר נדבנו לבכות איזה נגידים להחזיקני בו, עד השיגה ידי למצוא מחית ביתי בדחק גדול, אך קצר המצע לשתרע, ואין לאל ידי לשלם חובות ישנים. לכן אדונים יקרים! כתרו נא לי

זעיר, אולי יאבה ה' שלוח לי ברכתו ויפרוץ קנני אשר ראשיתו מצער, או חלילה לי מגוול נכסי היתומים, ובכל לבי אשוב את נשוי לאחדים, וודע לכם אמנותי ותדעו כי לא מזדון לבי מנעתי עד הנה מלשלם כל בעל משה בידו. כ"ד . . .
(28- בריעה) ערלעי, האבגעעהרמען העררען!

איך קאנן ניכט אנדערס אלס דיא שולדיגען 500 גולדען איינגעשטעהען;
האבןארטהע העררען פארמינדער! וועגן איהר דיא בריעפע לעזעט דיא איך אן
זעליגען געשריעבען האבע, זא ווערדעט איהר איך איבערצייגען, דאס עס ניכט
אויס אונרעדליכקייט געשיעהט, וועגן איך מיט דער צאהלונג זא לאנגע צוריק-
שטעהע; זיא וועררען עס אויס דען ביכערן זעהען, מיט וועלכער אויפריכטיגקייט
איך אייגע רייהע פאן יאהרען מיט איהם פערקעהרט האבע אהנע יע דיא מינדעסטע
קלאנגע איבער מיר קאממען צולאססען, עס האט מיך ליידער פאר 2 יאהרען דאס
אונגליק געטראפפען, מיין גאנצעס פערמאגען דורך אייגע פייערברונסט צו פער-
ליערען, וואדורך איך אין דיא טיעפסטע דירפטיגקייט פערזעצט וואורדע, צוואר
האבע איך זייט איינעם יאהרע מיט דער קלייגען געלד אונטערשטיצונג איינגער
וואהלטהאמער וויעדער אייגען קלייגען האנדעל אנגעפאנגען, דער מיר יעדאך קוים
אייגען לעבענס-אונטערהאלט מיט מיינער פאמיליע אבוורפט; קיינעס יענס אבער
פינדע איך מיך יעצט אויס שטאנדע אלטע שולדען צו צאהלען, איך ביטטע
דאהער, מיט מיר נאך גערולד צו האבען, פיעללייכט זענגעט גאטט מיך, דאנן
ווערדע איך געוויס דיא שולד צאחלען. זיא וועררען זיך דאנן איבערצייגען, דאס
מיך גור פאלליגע אונמאגליכקייט, אונד ניכט אונרעדליכער ווילפען אבנעהאלטען
האטטע צו צאהלען.
איהר ערנעבענדער דיענער

ברכת רעי ! (מכתב התשעה ועשרים)

שלוח ומזל טוב לרעי אהובי כנפשי היה וכו', בעת הרחקתי נדוד מביתו,
ברדתי לשוק ברוינשוויג בא מכתבך הנעים לבית מושבי בקרית האנאווער, ומשם
שלחתו לי אנשי הבית למקום השוק, ומדי פתחתי האגרת ואך ראה ראיתי כתיבת
ידך הנעימה, מלאתי ניל וחדרה, ונפשי תתענג מאוד לראות כי העליתני על זכרוןך
אחרי הפרדנו איש מעל אחיו כמעט ארבע שנים. אמנם עלה וגדל ששון לבי
בקראי איזה דלתות באגרת שלומך, וידעתי כי בחסדי אל הורם קרנך מעלה מעלה,
וכי הוצב לך יד בעיר. . . . ולקח בת דודך היקר ז"ל לאשה, ולך חלק ונחלה
עם בניו בירושתו הגדולה, ונפקדת לראש בית מסחרו, הנודע בשערים לתהלה
ולתפארת. אשריך וטוב לך! שפרה גם עלי חבל נחלתך יידי, ובטובך ישמה לבי
גסאני, ואל אלוה וישלה ברכה ושפע רב בכל משלה ירך, ויעלה ויצמת קרנך
לאורך ימים טובים ונעימים, עם נות ביתך היקרה והמהוללה אשר יפיה וכשרון
מעשיה נודעו לי בהיותי בימי הרפי בבית אביה, והנה קראת לי יידי, לבא ליום
דפתך לרוות עמך דודים ביום אורה ושמחה, אך בהיות כי רחוק הדרך מאד
ומלאכתי ועסקי מחיתי רבים לא אוכל מלאת רצונך ורצון נפשי, אך עשיתי משתה
ושמחה בעצם היום הזה בחברת רעים ויידיים, וכטוב לבנו ביין העלינו זכרוןך

וזכרון אשתך הנעורה והאהובה על ראש שמחתנו. קח נא אהובי התשורה
השלוחה לך בזאת ליום כלולותיך, ותהי נא אות ברית ידירות הכרותה בינינו,
אשר לא ישכח לעולם. כ"ד אוהבך מקרב לבו.

געליעבסטער פֿריינד ! (29. ברעף)

בייא מיינער אבוועזענהייט — איך וואר געראדע אין ברוינשווייג צור מעסע —
קאם איהר זעהר געשאצטעם שרייבען אין מיינעם הויזע צו האנאווער אן, פֿאָן וואָ
עס מיר מיינע לייטע היערהער שיקטען. גלייך בייא עראָפֿטֿונג דעם ברעפֿעס
עמפֿאָנד מיין הערין איינע אויסעראָדענטליכע פֿריידע, אלס איך איהרע האַנד-
שריפֿט ערקאָנטע, אונד זאָה, דאָס זיא זיך נאָך איינער פֿיעריאָהריגען טרענגונג
מיינער נאָך עראינגערטען. דאָך מיין פֿערגניגען וואוקס אימער גראָסער, אלס
איך איהרען ברעפֿע דורכלאז, וואָרויס איך איהרע גליקסאומשאַנדע ערפֿוהר,
דאָס זיא נאָמליך אין . . . איהר וואָהנאָרט געוואָהלט, דיא טאָכטער איהרעס
זעהר ווירדיגען אָנקעלס געהייראטעס, אונד גלייכען אַנטהייל אן זיינעם בעט-
כטליכען נאכלאס, זאָ וויא אן זיינער ווייט בערוהמטען האַנדלונג האבען, איך ווינשע איהנען
צו אלל דיעזעס פֿיעל גליק, אונד געהמע דען הערצליכסטען אַנטהייל אן איהרעס
וואָהלשטאָנדע, מאָגע זיא דער אללערהאָכסטע מיט זיינעס זענען איבערשיטטען,
אונד איהנען אים שאָסע איהרער געליעבטען פֿרויא איינע גליקליכע עהע אונד
איין לאַנגעס פֿראָהעס לעבען פֿערלייהען! איהרע גיטיגע איינלאַדונג צו איהרער
האָכצייט קאָנטע איך וועגען דער גראָסען ענטפֿענגונג, זאָ וויא וועגען דער מעגע
דער געשאפֿטע, וואָמיט איך יעצט איבערהיפֿט בין, ניכט אַננעהמען, זאָ זעהר
עס אויך מיין הערין ווינשטע. אינדעסען האבע איך היער אן דעמוזעלבען טאגע
איין פֿעסט פֿעראַנשטאלטעט, אונד אין געזעלשאַפֿט אייניגער גוטען פֿריידע
אויף איהרע אונד איהרער ליעבען יונגען פֿרויא געזונדהייט געטרונקען. עמפֿאָנגען
זיא, ליעבער פֿריינד, היערבייא איין האָכצייטס געשענק, וועלכעס דאצו דיענען
מאָגע, מיך שמעסס אין איהרעס פֿריינדשאַפֿטליכען אַנדענקען צו ערהאלטען.
איהר זיא אייניגסט ליעבענדער פֿריינד.

אבי אבי, יקר נפשי! (ככתב השלישי)

שוש אשיש ותנל נפשי לתת לך בשורה נעימה ונחמדה, כי לאשתי האהובה
והיקרה מלאו ימי הרוונה, והיא באה למסתה בלילה העבר וילדה לי בן זכר למז"ט.
והיולרת בריאה ושלמה כפי מצבה ת"ל, ותקל בלדתה מאד, והילד נער תמים
ובריא. עתה אבי יקר לי, מהר ובוא אלי ליום השלישי לשבוע הבא, וקח נס
אתך אחותי הבכירה תחיה, כי היא ובן דודי הבכור ישאו את הילד בזרועותם
למקום ברית המילה (להם תהיה הסנדקאות). כ"ד בנך הכותב בחסוון משמחת
לבן ומרוב עבודה במלאכת הבית והמסחר.

טהייערסטער פֿאָטער ! (30. ברעף)

אים געפֿיהלע דעם האָכסטען פֿערגניגענס, זעצטע איך דיא פֿעדער אן,
דיר דיא גליקליכע ענטבינדונג מיינער געליעבטען נאטטיגן פֿאָן איינעם היבשען געזונדען

קנאבען, וועלכע געסמערן אבענדס אים צעהן אוהר ערפֿאַלנטע, ערגעבענסט אנצור
 צייגען. ביידע וואַכנעריין אונד קינד, בעפֿינדען זיך נאך פֿערהאַלטניס דער אומשמאַנדע
 רעכט וואָהל. דיא גיעדערקונפֿט נינג פֿיעל לייכטער פֿאַן שמאטטען אלס וויר
 גענלויבט האבען. איילע אלוף, טהייערסטער פֿאַטער, אויף דיענסטאג דער
 קינפֿטיגען וואַכע הער צו קאַממען, אום דייגען ערסטען ענקעל צו זעהען, זיינער
 בעשניידונג בייצו-וואָהנען אונד דיך מיט איהם אונד אונז צו פֿרייען. אויך ביטטע
 איך, מיינע אַלטעסטע שוועסטער מיטצוברינגען, דא איך איהר אונד מיינעם
 קווען. דיא געפֿאַטטערשאפט בעשטימט האבע. געשריעבען אין איילע פֿאַר
 פֿריידע אונד געשאַפֿטיגקייט.

דיין דיך ליעבענדער זאָהן.
 (מכתב האחד ושלשים)

תשובה בני חיקר והנהמד!

קח נא את ברכתי, ברכת מו"ט, היוצאת ממעמקי לבי, ליום הולד בנך בכורך,
 וגם לאשתך האהובה אשלה ברכתי, ואל אלוה ויגדל הילד והיה לאיש מצליח ישר
 ותמים, לשמחת עולם לכם, ולעשרת תפארת שיבתני. והנה נמנעתי מכוא ליום מועד
 ברית המילה, בהיותי הולה מעט, והרופאים צווני להשאר כשלושה ימים בחדר
 להשמר מקור הרוח הנושב בימים האלו. אכן אשלה לך אחותך הבכירה כאשר
 שאלת. וגם בני השלישי. . . יבוא עמה. ועתה בני! היה אך שמח וטוב לב, ואל
 תדאג לי מאומה, כי אך מצער היא, כאשר תשמע מפה אחותך ואחיד הבאים
 אליך. ואבקש ממך שתקרא שם בנך הנולד לך בשם. . . הוא שמו של אבי אמך
 אשר שאל מעתה קודם מותו, שיקרא אחריו בן הראשון הנולד במשפחה. ותחבר
 אליו גם שם דורך ז"ל, ויקרא שם הילד בישדאל פ'. פ'. אני אביך השמח בשמחתך.
 (81 בריעה) געליעבטער זאָהן!

עמפֿאַננע היעמיט מיינע אינגסטען, הערצליכסטען גליקוויגשע, וועלכע
 איך דיר אונד דיינער געליעבטען פֿרויא צור געבורט אייערעם ערסטען זאָהנעם
 אבשמאטטע. מאַגע דער אללגיטיגע רען קנאבען זענגען אונד איהם צו איינעם
 גליקליכען אונד טוגענדהאפטען מענשען, צור פֿריידע אייערעם לעבענס אויך צור
 צירדע מיינעם אלטערס, העראן וואַקסען לאַססען! עם איזט מיר אבער ניכט מאַגליך,
 אויף דען טאג דער בעשניידונג הינצוקאַממען, דא איך איין וועניג אונפֿאַסליך בין
 אונד מיר דיא אַרצטע בעפֿאַהלען האבען, אייניגע טאגע דאס ציממער צו היטען,
 אום מיך פֿאַר דעם איינזיורקען דער רויהען ווינדע, וועלכע יעצט וועהען, אין
 אכט צו געהמע. איך שיקע דיר אבער מיינע אַלטעסטע טאָכטער, אין בענלייטונג
 מיינעם דריטטען זאָהנעם. . . איברינגעם ביטטע איך דיך, רעכט פֿאַר אונד
 פֿערגינגט צו זיין, אונד דיר מיינעשווענען ניכט דען גערינגסטען קוממער צו מאכען,
 דא מיינע אונפֿאַסליכקייט זעהר אונבעדרייטענד איזט, וויא דוא עם פֿאַן דיינען
 געשוויסטערן האַרען ווירסט.

צוגלייך ביטטע איך, דעם קנבען דען נאמען דיינעם גראַספֿאַטערס פֿאַן
 מוטטערזייטע בייצולענען, דא דערזעלבע עם זיך אויסדריקליך פֿאַר זיינעם טאָדע

ערבעטען האט. אויך לעגסט דוא איהר דען נאמען דיינעס זעליגען אַנקעלס בייא זאָ דאס דער קנאבע . . . גענאנטט ווערדע. פּאָללער טהיילנאָהמע אן דיינען פּריידע פּערבלייבע איך או. ז. וו.

מכתב האב לבנו.

בני יקר לי!

(מכתב השנים ושלישים)

מאז מעט בשנים קראתני בני שנים ושליש לחוג עמך משתה ושמה כמועד חרותך, ועתה אקראך גם אני לחוג יום רנה והדוה למלאות שבעים שנה לחיי, מספ שנות אדם בהם, וחמשים שנה לכלולת חופתי עם אשתי, הוא אמך היקר והצדקת תחיה הנה ביום עשרים לחודש הזה אפרוש כפי לאל נמל עלי, ושפת תבענה לו תורת תהלה. אשר ימינו תמכתני וזרועו אמצתני עד הנה ונתן לי אורי ימים, צבא אנוש על הארץ, בכבוד ותפארת שיבה. בחיק אשר משכלת וטוב רוח. ואחר רנה ותפלה אקרא למאהבי מסביב, לתת להם משתה כיד הי הטוב עלי, ולהתעלם עמהם באהב'ם, ואתם בני ובנותי, זרעי זרע זרעי! הקבצו ובוו אל אביכם הזקן לעלה ולשמוח עמי, ואני בכס. ואתה בני, רדה אלי אל תעמוה והבאתי אתך אשתך וכל יוצאי חלצ'ך הנערים והנערות, וכל קרוביך וקרוב אשתך תהיה ואני זרועי תחבקכם, ובביאכם תרבו גיל אלי גיל, ויהר נודה לאלהי חסדו בקול המון חוגג.

כ"ד אב'ך

טהייערסטע זאָהן!

(32. בריעף)

זייט אייניגען יאהרען האטטע איך פּערשיעדענע מאל דאס פּערנגיגען, פּאָ דיר צו דיינען פּעסטליכען טאנען איינגעלאדען צו ווערדען. יעצט האבע איך די פּריידע, דיך צו מיינעם פּעסטטאנע איינצולאדען. עס איזט מיין זיעבצינסטער גע בורסטטאג, דען איך אס 20. ד. מ. צו פּייערן אנשטאלטען געטראָפּפּען האבנ דיעזער טאג, אן וועלכעם איך פּאָן גאָטטעס גנאדען דאס געוואָהנליכע ציעל דע מענשענלעבענס אין עהרען עררייכס האבע, איזט מיר אום זאָ טהייערער, ד ער אויך רער פּינפּצינסטע יאהרעסטאג מיינער גליקליכען פּערעהליכונג מיט דיינע געליעבטען אונד פּראָממען מוטטער איזט. נאכדעם איך אן דיעזעם טאנע מי הערץ אין געבעט אונד דאנקואנינג פּאָר דעם אללערהאָכסטען הימלישען פּאטע אויסגענאָססען האבען ווערדע, ווילל איך אונד מיינע פּריידע צו איינע פּריידענמאהל אום מיך הער פּערזאממעלן. קאָממט, מיינע קינדער אונד ענקעל קאָממט צו אייערעם גרויען פּאטער; פּרייעט אייך מיט איהם, זאָ וויא ער ז אייערער פּרייט. בעזאָנדערס ביטטע איך דיך געליעבטעסטער זאָהן, אונגעזיימי מיט דיינער לייעבען געמאהליז, דיינען קינדערן אונד בעסטען פּריידען הערצו קאָממען, מיט אָפּפּענען ארמען וויל איך אייך ענטגענענאילען. אונד אייער אנוועזענהייט ווירד מיינען פּריידענטאג פּיעלפּאך ערהאָהען. מיט בעגירדע אוי באלד אום מיך צו זעהען פּערבלייבע איך

דיין דיך לייעבענדער פּאטער.

המחלוקה השלישית.

יבואו בה מכתבים ואגרות יקרות מחכמי הדור, אשר הריצו איש אל רעהו לעת מצוא ענינים רבים ונחמדים, כשהר הדגיון וצחות הלשון ומכתבי הרמב"ן בל"א ולשון עבר. נאספו יחד ראשונה.

מאת החכם מו"ה מאיר הלוי לעמערס.

א) אוהב ורע, מבין יודעו ח"ה החכם הכולל הרבני מוהר"ר אליה מירפורנו נר"ו שמחתני באותיותך שהגיעוני, כתובים מר"ה כסלו אבל אתרו לבוא ואדע כי כחך אז כחך עתה, להקים ברית האחות אשר בינינו, כי אמרתי אתה קצצת מתיליה, יען שבה אחור ימיך, וימים רבים אשר לא נראית לי במראה אותותך הגעמיים, ועד שאתה תמה עלי, אני תמה ועל חכמי ארצך. בער אני ולא אדע, מדוע לא קבלתי תמונת אות על שמנה מכתבים ששלחתי לטריאסטי בקיץ שנת תקס"ד לפ"ק? כששלחתי תיבה קמנה עם כ"ד מכתבים במכתבי השלישי שקראתי עין משפט לאדרעסע של איש אמונים הסופר כמהו' יוסף חיים גאליקו. אלה האגרות חיו הא' להרב הנאון פורמיניני נר"ו שבטריאסטי, הב' לראשי ת"ת שם, הג' לרבני וויניציא נר"ו, הד' להרב בפירארא נר"ו, הה' להרב ברינו נר"ו, הו' להרב באנקונה הג"ל, הז' להספר הג"ל, הח' למעלת כבודך נר"ו, ועד היום אין אחד מהם גילה את אזני דבר. ובמה אדע אם הגיעו הספרים והאגרות לבתי מועדיהם אם אין? בלתי אגרת אחת שקבלתי בעת ההיא ממעלתך, הודעתני בה כי האגרת הג"ל קבלת. אבל המכתב לא בא לידך, ובמכתבך מר"ה כסלו לא זכרת דבר ממכתב השלישי ולא ממכתב הרביעי שיצא לאור בקיץ העבר. כמה מחשבות עלו על לבי בענין זה, עד שנואשתי לשאול על טעם הדבר, ורפו ידי משלוח עוד כ"ד מכתבים ממכתב הרביעי הג"ל, כי אמרתי לא אהיה עוד על החכמים האלה למשא, כי מנעוני מכבוד, כי החרישו ולא ענו עוד, ואנכי לא חטאתי להם, ואין מלה בלשוני שהיא נגד כבודם הלילה. ואתה אדוני אליהו! כי באת אלי עתה לעורר אהבה ישנה, תן לי אות אהבה להודיעני מה היה לכ"ד מכתבים הג"ל? האם באו איזה מהן לידך? מה היה לאוהבנו הסופר הג"ל שלא השיבני דבר? אם בא לידך גם המכתב הרביעי שקראתו רחובות, אם אין? כי בתוך יגונות רבות שאני שקוע בהן היה גם המקרה הלזה כחומץ לצמאי. הלא בקרוב מקום אדוני חונה, ונקל לך לחקור על זאת ולהודיעני פשר דבר. המכתב הרביעי היא חותם למכתבים שלפניו והגדול שבכלם, כי יש בו עשרים פרקים, גם בו הבאתי את הדרשה שדרש עלי רב אחד בפולין בשבת הגדול שנת תקמ"ב לפ"ק עם ההנהגות שהנהגתי על דבריו. וכבר נכלמו האנשים אשר דברו עלי עתק ות"ל נכבד שמי בכל המדינות האלו וידעו בכם כי נאמן אני לתורת ה' ויועץ טוב לבית ישראל, ואם תגלה את אזני כי חכמי ארצך נר"ו לא שנו ממדתם ועוד לבם ישר עמי כאשר לבני ישר עמהם, אוסיף לשלוח כמספר הראשון גם ממכתב הרביעי, ואין אתרו עוד כי עשיתי כל המושל עלי, ולא אדבר יותר בדברי הריב הזה.

ועל אודות המשח דברים שעכנתי עליהן את התשובה אשיב עתה למעלתו נר"ו על הסדר שסדר אותו במכתבו הנ"ל, וז"ל: "מדוע החכם החוקר כמחור"ר משה מדעסא לא כבדנו בתשובתו? צר לי להודיעו כי איננו! זה ר' ימים הלך לעולמו תנצב"ה. כל יודעי דעת לבט דוי כי מלבד שהיה חכם בתורה וידיו רב לו בכל חכמה והוקר מופלא. לא הניח כמותו כותב צחות בלשון אשכנזי, אין כמוהו מעתיק מלה"ק ללועזי, ובכחו זה עשה לו שם בנזים ויהי לכבוד לבית ישראל. ואולם מדוע לא השיב בחייו למעלתו נר"ו, חי נפשו כמה פעמים הזכרתיו להשיב, ובל אדע אם מעצלה או משכחה או מדבר זולת אלו חדל עשוהו. — הודיעני דעתך על פסוק בן סירא אשר שאלתיך פירושו?" — הי נפשך אדוני הפשתיו ולא מצאתיו. נא יסמן לי מקומו איפה הוא, ואראה אם אוכל לבוא ער תכונתו, ואגלה דעתי בעוה"י למעלתו נר"ו. אם עוד דעתך להרפס בשותפות ספרך הנעים גן נעול?" עד כה לא הודעתני מה מלאכתך ומה מעשיך בדפוס החדש שלמענו התחברת עם אמן נוצרי כדבוי המודעות ששלחת לי אז, אם יצא הדבר לפועל או לא? אם עסוק אתה בהדפסת ספר פחד יצחק ובס' השירים ששאלת לך אליהם התומים, או לא? ולפי שחדלת מכתוב אלי עוד הנהחתי בספקות כאלו, ואמרתי: עזבת עצתך ולא אבית לשלוח יד במלאכו, זו, ועל כן נסוגותי אהור מלכקש לך חתומים על ספריך אלוה, או מדבר דבר על הדפסת ספר גן נעול. ועתה כי שבת לעורר ע"י אחלה פניך. הודיעני נא על נכון מה אתה עושה בענינים הללו? ההצליח הי את מעשיך? ומה אתה שואל מעמי? וכבוא דבריך בעוה"י אעשה כאשר תהיה לאל ידי להפיק רצונך; וכן בהדפסת ס' גן נעול בשותפות, לא חזרתי כי אבל צריכין אנו תחלה לפרענומערנאנטען, כי שלשה הכתים (השלישי הוא עדיין כ"י) יעלו בדפוס לחמשים קונטרסים גדולים וכסף מקנתם יתנו 3 טהאלער פרוסיא, וההותם ישלם השליש מיד, ובקבלת הבית הא' יהזור וישלם השליש, ובקבלת השני ישלם השליש האחרון, ועכ"פ צריך שיהיו 300 הותמים. אם יש ביד מעלתו נר"ו להמציא החצי במדינות ההן, אעשה את שלי במדינות הללו בע"ה, אבל ראוי שתהיה מלאכתו להגלי הדפוס שקבעו פה על חשבון האינסטיטוט של הנדק געים, למען אשים עיני עליו להדרו ולסלסלו ולתקנו יותר מן הראשון ואדוני איש מבין וסופר ויודע כי אי אפשר לעשות כן על ידי אנדות ושמועות מארין מרחק. ישקול מעלתו נר"ו הכל על מאזני דעתו הרחבה וישיבני דבר.

"אם בא לידך ס' מטפחת ספרים, ואם תשלחנו עם ראש דברך אמת בהעתקתך לס' בן סירא הנ"ל. — לא בא לידך ולא ראיתו כי אם ביד החכם החוקר המנוח ז"ל. אדברה עם יורשיו אולי יתנהו ע"י ואשלחנו לך, גם היה בדעתי לשלוח לידך מאה ספרים "יין לבנון" ו"חכמת שלמה חמשים וחמשים, אבל מאז חדלת השיב דבר, ומאז עזבו רעי אשר בשערי ארצך את ברית אהבתם ולא ענו דבר כנ"ל, מה יכולתי לדבר ולעשות עוד? ועתה נשארה שאלתך: "מה היה לחברת דורשי לשון עבר, כי התמו ולא ענו עוד?" — שאלתי לחבר אחד מהם הנמצא פה, ויתמה האיש, ויאמר: לא ידענו מה היה לאהובנו החכם הזה אשר כתבנו לו וגם חתמנו על

ספריו ולא עננו דבר? והבטיחני לכתוב למר ידידי נר"ו אם ימלא דבריו אסגרה במכתב הזה. כמדומה לי שאדוני מסגר אנרותיו באגרת זולתו למעט בהוצאה ומקבליהם בנר בו. ואני עוד מעט ואתחיל בעז"ה הדפסת ספר המדות או ספר מוסר השכל שהכרתי בהורף שנת תקמ"ה לפ"ק. יהיו דבריו לרצון בעיני חכמי לב, כי הדשות דברתי בו וסדרו יקר מאוד. ואני שולח בזה המודעה בדפוס. הספר יודפס באותיות הדישות שהתיכונתה יפים מאוד ועל נייר גדול ושוב, ולבי אומר נושא לבקש פרענו מעראנמען בק"ק איטאליא יע"א, כי רואה אני מעטים הם השואלים להם ספרים לדרוש ולהתכונן בהם, וקציני עדתנו שמים על לב לחזק די. סופרים ולחברים ולחתום מפני הכבוד, גם אם מצער הוא, רב יחשב בעיניהם. אל יפול לב מחבר אם עיניו תראינה ספרים מונחים בעליתו, אין דורש אחריו לקנותן במיטב כספו כי לפעמים אין הסבה רוע דבריו, כי אם רוע לב, ות"ל ראיתי אנשי המדע שמחים בדברי הספרים הנ"ל, וכמו שכתבתי לפני עין טוב בנג המשכיל והנכון ההונה כעת בטריאסטי, והשם יודע, אף כי עמלי רב, ולא כגמול עלי ישיבו, לא אשנה מחיבתו להוציאו לאור בעז"ה לעשות טובה בישראל, ואם לא רבים יחכמו, יישיבו דברי בעיני הישר הולך ובעיני הבאים אחרינו בכל דור ודור, והנה יולד חכם ישמח בו, הוא בנג חכם וסופר כמה"ר שמואל נר"ו, שקבלתי ממנו כתב מטריאסטי, אשר על ידו אני שולח כתב זה למעלת כבודך. יצליח די דרכך וישמרך בכל מעשיך, והיה זה שלום מאת רעך כנפשך השמחה בשלומך ועומד לפקודתך. הכותב פה בערלין יום נ"י ח"י שבט תקמ"ז לפ"ק נפתלי הירץ וויזל.

ב יוסף האלהים לנהותך במעגלי צדק יקר ומשכיל חכם כולל ומשורר נשגב וכו'. מעולם לא ראיתך, כן משכיל, ובעיני עד למאד יקרת, עיני בשרי לא חזו עוד את צלם תבניתך, אך דמות נפשך היקרה מרחפת לנגד עיני כמעוף החזיון לעיני איש הרוח, אך קולך לא שמעתי עוד מדבר, ובדברך זה רבות שעשעתי. המה הרהיכו בנפשי עו, עת החלה רוח העצב לפעמני, ויגרשוהו וינדהו מקרב לבי; וברחוק גוי מנוך, כן קרבה נפשי אל נפשך. מה מאוד תאוה נפשי איפא כתוב אליך ממועד מועדה להחליף מעת אל עת מכתב מלא רעיוני עצב והגות תונה (כמנהגי תמיד) באגרת אונת דברי הן ומלים מדהיבות נפש. אכן רעות ותאו לבנו וידינו אך מעט לעשות העצורה כה. עמל ותלאה תעצורה בעדן, ומאויי הנפש בקרבה ידמו. עבודתי הרבה תנידני כל היום על פני קרת מבית לבית ללמד נערי בניי חכמה ודעת, ואף את רעי ומיודעי פה, אשר עמדי פה הגם, התעלם כל תנני; בזרוע נחושה תאחזני, בערפי ובציצת ראשי, אם כרגע אתננב אל דוד ורעי, לחזות בנועם פניו ובכהלה וחפזון תוציאני מביתי ההוצה, ושפתי לא יברכנהו בצאתי. לכן גם זאת כל תרע בעיניך ידידי! כי על מכתבך עד כה מענות הדלתי, ותשובתי עד הנה התמהמהה. (פה יבאו דברי משפט על ספר לא יצא לאור עד היום הזה). אף לא תדע אהובי את כל התלאות אשר הקיפוני וישימו את לבי למעון רוח העצב והתונה, המשתפכת גם על פועל ידי ומעבדי. מאז הצגתי כף רגלי על דרך מבוא החכמה, רבו שוטני ושוטמי חנם.

הרים גבנונים עצרו את פעמי, ואחרי העפילי ועלותי תועפותיהם, והנה תהום רבה לרגלי ההר תחתי יוצע מעבר מזה. מכל בצה ואנם משפחות נחשים צפעונים עלי התאספו, שרקו ויחרקו שן ויפרישו עקבי : ריב ומדינים ולשון תהפוכות ושפת שקר. אולם הפתנים האלה אך עקב ישופוני : אכן הנחש הבריה נחש עקלתון קנאת הדת, הוא סביב גוי התפתל וילפות אותי, בעוצם נפתוליו עצמני, מעל לראשי הרים נלגלתו, ממרום כפפה ובפני ירק כל מורתו. ואף גם עתה כי שונאי חנם ימעטון ואוהבי ירביון, עוד רבות ישטונני אנשי מכשול אלה אשר הזכרתי מהשלם נפשי כחפצי. מנופת צוף המדעים טעמתי, ידעתי את מתקם, אך הן לא אוכל רוות נפשי ובשרי מהמה. כל היום איגע ומה פרי עמלי ? בצע כסף להחיות את נפשות ביתי לא דעת ותבונה לא חכמה וכשרון. לא עליך יקירי ! האלהים יתן בארה סלולה אל משכן החכמה והמדע ומלאכיו יפורון פרחים ושושנים אלי כפות רגליך עד בואך אל היכלה פנימה, לא כנתיב אשר יוכל בו מוקירך ואוהבך. יצחק ערשער.

ג) שפעת שלום וברכה תחול על ראש תפארת הבהורים, נוצר תורה ותושיה כאחד מן השרידים אשר די קורא אליהם לעמוד על משמרת הקדש בפנים כשמואל אשר הקדישתו אמו לעבודת האל עודנו רך בשנים, והוא הולך גדל וטוב מכל שאר הבנים ה"ה ר' אברהם בכ"ד ישראל אדאָלף יה"ו :

את אשר לא פללתי ראיתי כי במעשה אצבעותיך מעשי ידי אמן לראות דמיתי. הן אף אם כבר, עת נסעתי בחברת אביך היקר, ובאהבים ובלמודים התענגתי עמו, ונפשו העדינה ושכלו הישר, ותבונתו כי גברה, יקרו בעינינם נכבדו, האמנתי כי הענף לאילן דומה ! והנה אף אם כבר שמעך הטוב השיגני, ומתוך דברי אחיך הנכבד לקחה אזני שמין מן הריצותך והכמתך כי רבה. בכל זאת שעפי השיבוני לאמר : איך יעלה צעיר לימים כמוך, עלם רך בן ארבע או חמש עשרה שנה, על במתי מליצת שפת עבריה, אשר השמימה ראשה מגיע, ויסודה בהררי אל, אמנם אחרי הניעתני אגרתך הנעימה ובשוליה מליצותיך הנשגבות המלאות הן ונעם על כל גדותיהן, עיני ראו ולא זר, כי לא הראני אביך את כל רכושו, אשר חנן אותו אלהים בספרו לי כל כבודו פנימה, וכי ספיר בכתם אופיר לא יסולה בביתו השאיר, כי הנה בריאה ברא אלהים, מן השמים שלח את ידו ויגע על פיד לדבר צחות כאחד השרים, הוא צוה וכנשר הנבה הנביה קניך, להושיבך בין רבבות שרפי קדש, לעוף מעלה למרום על כנף הננים לקחת שכי, מתנת אלהים, זה רוח השיר ; גם מלהקת בני גילך הבהל הבדילך ויאמר : בני ! לא באלה חלקך, אל תבא בסודם נפשך, כי המה בהבל וריק ובשאפות הרוח ימיהם מבלים, נחזה שפרה מאלה לך נפלה בנעימים, לכן שעשועי ילדותך יהיו רק דברי התורה התמימה, תחת הכלי וכזכי מניקות והבוערים בעם ותחת שאון שאגת והמית הנערים, אשר כפרא לומד מדבר רוח רועים, שבתך שאנן ושקט על מי מנוחות התורה והחכמה, נפשך לשובב במעגלי הצדק והתושיה. ואני לבי בטוח ונכון, כי תוחלתי לא תכזב, וכאשר החלו רנשי הקדש להפעם בקרבך, ורשפי המליצה להתנוצץ ברוחך

כן תלך ותנדל אהבתך לשתי האחיות (תורה וחכמה) ההנה ותהינה ברוב הימים כתאמים בבטןך. אך לא יתרוצצו בקרבך כי שבת אחיות גם יחד תהינה צמודות אשה אל רעותה, לא תפרידנה, בשתיהן תחזיק ולא תרפה, מזו ומזו לא תנח ירך עד זקנה, ושיבה בהן לא תמאס ואותן לא תביא, כי לא דרכי המשכילים כדרכי ההולכים אחרי ההבל ויבהלו, הפרועים במדותיהם ומתחברים לכל איש משחית אשר עוד מעט וכתענוניהם שבעה נפשם ובמרורות פורה ראש ולענה תבאנה בקרב מעיהם. ואתה בני, כאשר תוסיף לשתות ולרוות מצוץ נועם דבש המדעים וכאשר תוסיף לאסוף ולקבוצ ולצבור בר ידיעות רבות. כן תרבה לך הצמאה וינדל הרעבון אל לקהם, דבשם ושמןם. וברבות השנים אצפה כי מן נעות דשא השיר והמליצה אשר עת צהרים עליה אתה רובץ, ומן הרי להקת המשוררים, אשר בשחר ילדותך על ראשיהם ריעה ומתערנה נפשך, תכסוף לבקש עונג גם בכרמי שאר המדעים ותבחר להתעלם בחכמת אחרות ולשונות שונות; פעם אחד פעם תשלח ירך אל כל ענפי עץ הרע, המאשירים את הנפש ומנהלים אותה אל השלימות אשר היא מנמת כל איש בעודו בחיים חיתו.

והנה אפן אל מלאכתך הנעימה, ואומר כי רבת שבעה לי נפשי עונג וניל בקראי אותה, ומאוד אותה נפשי לקראת עד תומה. כי תחלתה על סופה תוכיה, גם השבתי למשפט, כי ראויה מלאכתך להאיר יפעת אורה בין מכתבי חכמינו, הנרפסים עתה בעלי צפירת תפארת ע"י המליץ הנשגב והחכם המפואר ה"ה ידידי בנפשי, יקר רוח רוב תבונות במורה מאיר הלוי לעמקרים נר"ו. ואני בעבורך אפיל את תזנתי לפני ידורי החכם הנ"ל, למען ישע גם נטעך שורק בכרמו השמן לאות ולמופת כי בימים יבואו יעשה פרי מגדים והנה אבקש ממך שתמהר לשלוח אלי ההמשך ותנלה לי דעתך אם תסכים שאשלח דבריך הוצה אם לא. עתה אברך את ה' אשר הוליכני בדרך אביך נ"י, והכניסני בכריתו ברית מלה לא תופר, והמציאנו מרגליות טובה כמך. כה דברי כהפזון כי באמת עתותי אינן בידי, אתהן הקדשתי רק לתלמידי השומעים לקולי וללמודיה הצריכים להם, ורק למלאות שאלת אביך ולהראותך כי כל דורשי ימצאוני, ואין אני דוחה שום אדם לא ביד אחת ולא בשתי ידים, (כי כן למדתי מן מורי ורבי הגדול רשד"ל וכל ישעי וכל חפצי שתעשה גם אתה כן לאחרים, וכן יעשה כל השלם עם ד' ואנשים, ואינו הודף אחר הכבוד המהומה, וחפץ ד' בידך ובידם יצלת) גם לנלות לך נודל ששוני ושמתתי על מליצתך היפה אף נעימה, באתי במגלה זאת כתובים עליה דברי שלום וריעות אהבה וידידות כנפשך וכנפש אביך ידיך.

א"א איגל

(ד) מכתב מאיש חמודות אחד מחכמי הדור.

גאליציען קול תתן;

בנו בתים ושבנו ונטעו ננות ואכלו את פרי, ודרשו את שלום העיר אשר הנליתי אתכם שמתו והתפללו בעדה אל ה' כי בשלומה יהיה לכם שלום. (ירמ"ו כ"ט ח' ז'). הדור אתך ראו ותמהו, פועל נפעל בימינו, דברי שמאי ומקדם עינינו אליו

תלויות ומצפות, אולם לשוא כלו עינינו ולא נשיגה מאוינו, תשועה נדחה מאתנו ואמרנו נואש—עד שפתאום נשלח לנו עזרה וזכרוננו עלה על לב מלכנו להרים כבודנו בגוים ולחשוב אותנו כאחד מהם, חקה אחת ומשפט אחד ימשול על כלנו, נחלת בית ושדי תרומות נקנה וכתושבים אנו בארץ, מהיום הזה נגילה ונשמחה לאכול מטוב הארץ ולשבוע מפריה, כי יש מאחינו היהודים שהריקו צרות כספיהם לקנות אחוזת שדה, אבל רבים בתוכנו שימשכו ידיהם, יסוגו אחור מזה ושוב להם להתאונן ולבכות על רוע מצבם על המחיה ועל הכלכלה מלאכה בסנסני פרנסה חדשה מקרוב באה, באמנם: "מה וישיענו זה בימים האלה שנתקו מוסרות השעבוד ונפלו חבלי העבדות והאיכרים עובדי האדמה אשר יצאו הפשי מאדוניהם ובכסף מלא נשלם ע"י עושי המלאכה בעבודה אשר יעבדו, הלא ההפסד מרובה על השכר". ויש נבערים מדעת להשוב שעון ותרפים הוא לקנות שדה והוא למורת רוח תורתנו ואף שכל ראשית מטרתה ומגמתה היתה שנהיה עם עובד אדמה, והנה אחינו היהודים שמעולם אוהבים להתאונן ולהתלונן באשר אמר בחיר הנביאים. כי עם קשה עוהף הוא ועת הוציאם ה' ע"י בחירו מארץ מאפליה והמטיר להם לחם מן השמים ועמוד ענן עליהם הופיע, אז דברו בה' ובמשה ואמרו: "למה זה הוצאתנו ממצרים להמיתנו במדבר"; גם עתה אחרי אשר נפלו חבלי השעבוד ויצאנו לרוחה, יוציאו דבר לאמר "טוב לנו לשלם מכס הבשר והנרות מלקנות שדות". עד מתי עם ה'. עד מתי בחירי אל! עד מתי תעמדו עוד בקשיות ערפכם ולא תכירו טובה? הלא בזאת שהורשה לנו קנות שדה הרימנו מלכנו מהעפר לשים חלקנו כשאר שוכני חלד. לאחוז בארץ שאנו יושבים עליה ולא להיות נע נפשנו מחוסר כל, הנה! מה רבה השערורה והמזמתה אשר הנשך שנשכנו מאחינו הנוצרים גלל על ראשינו בארץ גאליציען? הוא היה אבן נגף ודון חטאת ישראל; הוא שרש ויצק מרירת השנאה והמשטמה מהנוצרים על בית יהודה, ועוד ימים רבים תוקד ותלהש אש התבערה הזאת באמנם עלינו: "עדת נחשים הם לדמים יארונו יצברו כסף וזהב ואין קצה לאוצרותם שימלאו מהלב הוננו ורכושם!" אולם לא יזכו בדברים ולא יזכו לפני כל בעל שכל ודעת ישרה, כ אך הם האשמים ולא אנו, אך הם היו בעוכרינו ועליהם תבוא חטאת ישראל ופשעיהם, הם נתנו אותנו למשיסה ובוז בסגנם בעדנו דרך ישר, שמו במצ רגלנו ואין מעמד, האדמה שעמדנו עליה נכריה היא ולא לנו. רגלינו הולכות על אדמת זר ועינינו נשואות לשמים וידינו פרושות על כנפי רוח המקבץ והמאחד לבות כל ישראל, ומה היה לנו לעשות לבל נתום לנוע, אם לא לשלוח למסחר וקנין דינו לראות עד ארבע כנפות הארץ לשבור רעבון נפשנו? את כספנו נתנו כנשך ומרבית לבל נלך לנליץ ואברוק, אנו נשינו וטפנו!

ואף אחינו הנוצרים הצוררים אותנו בנכליהם יודו בפיהם שאנו מרחיבים ומגדילים המסחר בכל ארצות איירופא, אנו הגידים והעורקים שנתוכינו ישתפך ויתנסך המון העסקים והפעולות בכל מרחבי הארץ, אנו מפארים ומהדרים קרן

פאר המדינות! אולם עתה כל העול והמס הזה נגרש מארצנו ולא נשאר בנבולנו, הארץ אשר תדרך כף רגלנו בה גם לנו ולבנינו ירושה. עתה אחרי שנאסף חרפתנו וקלוננו מדוע לא נמיר מסחר החולף בעד הנצב והקים? הלא טוב לנו לישב בשח ושאנן על אדמה לעולם תשב מדור באהלי נייר נחוק במסמרות חתומות למאות ולאלפים להלות לאיש לא ידענוהו מתמול וישראל ערבים זה לזה בהתימה טובה. עסק חולף וריק! מגדל הפורח באויר! כל שלטי הגבורים תלוי עליך ועד שחקים יעלה שיאך, וכל אשר יגביה איש לשבת בו, עיניו ולבו יוליכוהו אנה ואנה רוחו מפחד ומפורד. עיניו כלות ומצפות, בערב יאמר מי יתן בקר ובבוקר מי יתן ערכ, לשאול באורים הטעלעגראף אם עלתה צל מעלות הקורו, בשמינית או אם ירדה אחרנית בחמישית; אבל מה טוב ומה נעים שבת איש ישראל תחת גפנו ותבואתו, אם מעט ואם הרבה ישתכר יאכל בלי כליון עניים ולב רגו, מיגיע כפו יאכל כף נחת, ממונו סביב לו ורכושו צבור לעיניו, ורק על ה' ישליך יהבו, מידו הרחבה בלי המצאות ישיג אוכל לפיו. אם נשם נדבות יניף או יקצור ברנה ומאה שערים לבית יביא, ואם הורב יהיה על הארץ ומעט יאסוף, גם אזנשאה תקוה ועוד חזון למועד הבא ויתמלא החסרון ומוזנותיו יהיו לו תמיד מרויחים אם לא יחפוץ להתעשר איש ולשים זהב ביתו, ככה יהיה מאושר בחיק הטבע הנעימה, ואם גם אשה משכלת ובנים פרי בטן יעלו בגורלו שגם הם ישכילו לעבוד את האדמה, מה טוב חלקו; אשרי הגבר מישראל יעשה זאת יחיה חיים נעימים, יהיה נחמד ואהוב לאחיו הנוצרים והשנאה תהפך לאהבה.—

ונגד שתי הטענות שהבאתי למעלה על דברת בני האדם מהעת שאחרי שהאיכרים יצאו מתחת עול השעבוד ועבר הפשי מאדונו נגרע העסק הזה הן רק עצלה ולב רע שמו הדברים האלה בפוך. אמת הדבר שעת שהיה האיכר פרה לחרוש בו ורב תבואות בכה האיכר, גדלה ורבתה טוב הארץ ובכמה דמים הוקירה האדמה, כי גם ניות האומללים האלה נמכרה עם האדמה לצמיתות, אולם עתה גם האדמה תזל ושכר שתתן לעושי המלאכה תריוה במה שתקח הארץ בדמים מועטים מבראשונה; ומה יעשו איפוא אנשי צרפת ובריטאניא שאצלם זה כמה שנים נשבת הק העבדות. האם לא יקנו שדה? הנה ה' אשר ברא את הטבע בתכלית השלימות לא יחסיר כל בה, ימטיר מן השמים להשקות את האדמה. הארץ תוציא זרועיה השמש יחמם ויבשל התבואה. ואם גם אדם לעבוד אדמה נצרך בלי שום תשלום ובלי שום בחירה רק כשוד וחמור למשא, הלא נוצרו יחד בעלי תמונה אחרת או תחת סיג חי או תחת סיג צומת. ולא כדמותנו כצלמנו בעלי לשון ונפים מדברים כמוהם כמונו בני בחירה הפשוטה, ולדי הטבע וצאצאיה הכי להם המעלה והיתרון שיוכלו עבוד האדמה יעברו חנם אין כסף? אל נא אחי! אל נא תרעו לדבר דברים כאלה הלא תוה"ק צותה: ואהבתם את הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים, וא"כ לנו לאהוב האיכרים כי גם אנחנו היינו עבדים כמוהם ויצאנו אתם ביחד מתחת סבלות העבדות. ראו כמה אהבת אדם ויושר תקוע במשפטי תוה"ק תחת שבהיקו כל עם ועם ואין גם אחד שלא היה להם חק העבדות עד התחלת המאה הזאת, ותורתנו הישנה

מאלפים שנה כתבה: כי תקנה עבד עברי שיש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי. ראו איך שנאה העבדות וגרשתה מהסתפח בדתיה שאיש לא יעונה ולא ינוגע לעולם. ורק עד שבע שנים ולא יוסיף; ועבד כנעני שאצלם החוק והנימוס שיעבוד כל ימי חייו וקניו קנין עולם לאדונו בכל נפשו ומאודו, ואדונו יכול לענותו ולהכותו נפש ואינו מהייב ליתן דין וחשבון לשום אדם בעד נפשו על זה אמרה תורתנו שאם האדון הוא אכזרי והכה את שן עבדו או את שן אמתו הכנענים לחפשי ישלחנו תחת שני ועינו ויצא חנם אין כסף, על כי עשה האדון הנבלה הזאת, ואם עוד יוסיף חטא על פישע להמתו תחת ידו, אמרה: וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו נקם ונקם, ודרשו חז"ל ע"ז שמתתו בס"ף ראו איפה אחי, איך ישרים משפטי תורתנו צדקו יחדו, כלם ערובים ושקולים, עשו גם אתם כזאת ואל תוסיפו לדבר סרה על אחיכם האיכרים. —

הטענה השנית שתתנגד לתוה"ק לא אדע ואבין על מה דבריהם הטבעו, כי עקר יסוד הנהגת מדינתנו עת היינו לנוי וממלכה היה על עבודת האדמה וראשון אדם יולד לעבוד את האדמה כמשי"ה: "ואדם אין לעבוד את האדמה וייצר ה' אלקים את האדם וגו'" ונס רוב המשפטים והחקים היו תלוים בהארץ ואדמה כמו הביכורים התרומה והמעשר לקט שכחה ופאה ערלה ונטע רבעי ודומיהם. והנה הם יאמרו שזה לא היו רק עת ישבו ישראל על אדמתם אבל עתה שאנו בארץ לא לנו אין לנו לאחוז בשדה וכרם ואראך קורא נעים שדבר זה אין לו שחר ונהפוך הוא כי גם חז"ל הרבו לפאר ולשבח עבודת האדמה, וכל דבריהם היו אחר החורבן להורות איך יעשו שארית הפליטה יתר הגולה ולא יספרו מה שהיה כבר מה שיהיה הלכתא למשוחא, רק עוצם צואתם ואזהרתם הוא להזמן הזה הנוכחי, וככה הפליגו תוקף פקודתם לזה התכלית, עד שאמרו לבטל ת"ת ולעסוק בחרישה חריעה וכה מאמרם (ברכות פרק כיצד מברכין): ת"ר ואספת דגנך וגו' מה ת"ל? למי שנאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך יכול דברים ככתבם ת"ל ואספת דגנך נהוג בהם מנהג דרך ארץ דברי ה' ישמעאל ר"ש בן יוחאי אומר אפשר אדם חורש בשעת חרושה וזרע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה תורה מה תהא עליה? אלא בזמן שישראל עושים רצונו וכי אמר אביי הרבה עשו כרי ישמעאל ועלתה בידם והרבה עשו כרי שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידם. וכן (בבא בתרא): אמר שמואל אנא כחלא לחמרה לגבי אבא דאלו אבא סייר נכסי כל יומא, ואנא לא סיידנהו אלא מערב שבת לערב שבת; ראו בזה גודל הוקירם וכבודם מלאכת האדמה. ובמסכת יבמות (פרק הבא על יבמתו) אמר ר' אלעזר כל שאין לו קרקע אינו אדם שנאמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם ואמר ר' אלעזר עתידים כל בעלי אומנות שיעמדו על הקרקע (פ"י יניחו אומנותם לעסוק בחריש וקציר) שנאמר וירדו מאניותיהם כל תופשי משוט מלחים כל חובלי הים על הארץ יעמדו. ועוד יש כמה וכמה מאמרים כאלה המפורטים בתלמוד, שיתנו כבוד ויקר למלאכת האדמה הרוצה לידעם ידרשם אחת לאחת. והנה אנחנו עם בני ישראל אשר מימי התלמוד אנו שותים, מדוע לא נשמע לקולם בדבר הזה דבר טוב ומועיל ונעשה כפקודתם וכמצותם? —

ומלכד שנמצא בספרי הש"ס מאמרים כאלה למאות ולאלפים התכלית הגדול הזה והפינה הראשית הזאת כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים: כתוב בתורה הוכחנו למעלה שעיקרי ושרשי דיניה יסובבו על הפינה הזאת ותלויים בארץ, וכל השכר והעונש לא היה רק מארץ להדרים עליה כמו שנא' והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום וגו' ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך וגו' השמרו לכם פניפתה לבבכם וסרתם וגומ' וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה: וכן הברכות היו: והארכתם ימים על האדמה אשר ה' אלהיכם נתן לכם. שנוי בנביאים, כי ירמיה הנביא עת חזה ברוח קדשו שישראל יגלו על שבעים שנה לבבל, אמר: כה אמר ה' בנו בתים ושבו הולידו בנים ובנות, כי השם אינו הפיץ בשממות עולם וגם רחוק מארצו וממולדתו חיוב על כל איש ישראלי להדש ולהקים ברית לשאול שלום מקום שהגלה לשם. וכמאמר הנביא: דרשו את שלום העיר אשר הגלתם שמה וגו' כי בשלומה יהיה לכם שלום. ומשולש בכתובים, כי כל דברי שהע"ה למטרה הזה יכונו, כל דברי מוסריו ותוכחותיו הנכונים להתכלית הזה יורו. לך אל גמלה עצל ראה דרכיה וחכם אשר אין לה וגו' וכמה מאמרים נופת יטופון כי אך החרוץ העובד האדמה יבורך, ובוה הראיתך לדעת כי כל גדולי חכמינו ונביאנו בעבודת האדמה בחרו, ראו איפוא אחי; כי בגלות בבל שלא היתה רק על שבעים שנה צעק ירמיהו: בנו בתים ושבו, על אחת כמה וכמה בגלות הארוך הזה מדוע נמשוך ידינו ונכה עוד הכורות פצע על מכותינו הישנות? לתת הרב ביד משטיננו להרגנו בשוט לשונם לאמר: לא יחפצו בנחלה ויאמסו במרגוע, רק אל העול עיניהם ולתת בריבות אות נפשיהם, וע"כ את הטוב הנתן לנו בלקיחת שדות נקבל, או ייטב לנו כל הימים!

ואחרי שהצנתי לעיניך גורל תועלת ועוצם אזהרות גדולינו לשדה אחוזה לבעלי רכוש וקנין אף כי טובה כפולה ומכופלת אם נעשה כדבר הזה לעניי ארצנו, כי מי האיש נכאה ונדכאה עשוק ורצוץ כמו עניי יהודה בארץ גאליציען? ארץ אשר יחסר כל בה, הן פאבריקען לעבוד בהן והן מלאכות אחרות המחיות את בעליהן; מי האיש שישים נפשו בכפו, יסכן עצמו בסכנות גדולות ומפחידות עבור פת לחם כמו עניי גאליציען? מי אשר לו לב בשר ולא יחס, לא יחוס ולא רחם על מצב השפל מאחינו היהודים האביונים בארצנו? לבי הלל בקרבי, בעצמותי תוקד אש ולחיי אדמו מבושת ברצותי לספר המון התלאות שהדלתות והשפלות הסבו בארצנו. שוטטו בשוקים וברחובות עירנו! שעוד צל המסחר צל הכסף עליה ישכון וראו כמה תמונות לבנות גופים מתים בתוכם יהלכון, כמה עצמות יבשות בת יתנועעו, מזי רעב אין להם ואין שמלה אין מהיה ואין כלכלה, שאלו לנתיבות כל הארצות הנשמע בהן צעקת עניים כמו בנתיבות גאליציען ברדפם אחר מרכבת הפאסט וידיהם פשוטות לאמר הב אדון, הב הב סוחר וגחיה לא נמות לעיניך. בכל כפר וכפר מקום אשר תחנה הפאסט שמה בכי תמרורים ישמע גרודים גרודים המונים מדלים ואביונים. הגידו לי עוברי דרך הישרים; הגידו לי אנשי לבב! היש חרפה ובוז לאחינו היהודים יותר מזה?

איך יכה לבב איש כל אוהב עמו, ואיך תכסהו בושה וכלמה בראותו שמצת האיש נכרי אשר יסע אתנו! יקדיין עין וילעג על אחינו בשרנו. והאנשים האלה נקיים מאשמה ומה להם לעשות לבל יתמו ויגעו או לבל יפילו בהברת פועלי און אשר העמיקו שחתו עוד מהם, ונמצאים כאלה בארצנו לרוב דור חרבות שניו ומאכלות מתלעותיו, דור פרוץ! במספר אנשים לא יבואו ובין בני אדם לא יחשבו, משחתם העניות ומום בם האבינונת, כי הרלות והשפלות המה צורי מכשול לכל אדם כתב וקל הדעת בנתנם לי מטה להם יסיתוהו לחטאות גדולות ואשמות אין מספר. הרבה דרכים להרע! בעד לחם צר יקנה עבדים, שוכר כסיל ושוכר רעבים, ומעטים הם שיעיזו למות ולעמוד נגדו, רובם יטו שכמם תחת עול סבלו ויעברו למלך בלהות; ופשוטו מעליהם כבודם כבוד האדם ויארחו לחברה לחיתו שדה לחזור מער חובק אישפתות; כל עון פלילי, כל מרי, כל נבלה, כל זמה, הן כשהוק בעיניהם, ונקל לארוב על רעיהם כל היום ליקח את כל אשר לו מאתו, ובלילה כל אשה זונה וסוררת אספו הביתה לצודד נפשות למשוך ברשתם נקי הנם, כל מגמתם ומחשבתם רק לרמות להונות ולצוד רעיהם, בית מגורתם הן בכפרים הן בעירות, ואם יראו איש מארץ רחוקה נכרי שלא יכיר תכונתם, אליו ימחרו ובהלק שפתותיהם יביעו אומר: שלום בואך! היש לך מטבע להחליף, או לקנות? מה שאלתך אדון נכבד ותעש? ככה יפשוטן תרבות אנשים רעים בוז משפחות על פני כל ארץ גאליציען, בכל יום ויום יחרבו העבדים המתפרצים, הללי רעב ההם. שחה ארצנו וידל כבוד יעקב! — והנה אל מי יגיע הבוזן וההרפת הזאת? אל מי האשם והחטאת? הלא אשמת ארירנו. אשמת האנשים הטובים שבינינו! מדוע לא תשימו לב למצב אחיכם לפדותם מרדת שחת הכליון והאבדון? עליכם החוב הגדול להגן על אחינו ולהציל שארית ישראל; ולהשיב האובדים והנדהים בדרך תהו להשימם אנשים מועילים להחברה ולהמדינה, ואף באחת תוכלו מלש ארצנו מכליון נצח, והוא ליסד חברת הריש וקציר (אקקערבווא-קאָלאָניע). ידוע אדע כי תשחקו עלי ומענה בפיהם: העניות בפולין היא מעות שלא יוכל לתקן וכן הוא מקדם קדמתה בזה לא הצלתם נפשכם ידידי! אם לא נתקן כולו נתקן מקצתו, ואם אחד מאלף ימצא לחם לשובע מה טוב חלקכם ושכרכם הרבה, אז כל עני ורש ישליך את אלילי ערמתו אשר עשה לו בצדיה, ותחת זאת יקה מחרשתו בידו ובויעת אפו יאכל לחם. עוד לא השרישו המרד והמעל כל חלקה טובה מבינינו, שאר ישוב אל העבודה בכל כחם ומאודם, שאר ישוב אל חיק האדמה לעבדה ולשמרה. ואתם גדולי גאליציען ואציליה! היו ראשונים להציל כבוד ישראל, ועליכם תבואנה ברכות לעד, היו ממזכי הרבים, חמולו! חוסו! הושיעו! הצילו את אחיכם האמללים. רחמו כל עוד עת לעשות, כי מי יודע מה ילד יום, ומי הוא מה יהיה באתרית הימים? — והנה בקיץ העבר היה עם רוח נגידי עירנו לעשות חברת הריש וקציר אספו אסופות, עצו עצו, דברו דבר, ולא קם נפרדה החבילה, ולא נדע מי הסב דבר טוב ומועיל כזה אחר, אין זה כ"א רצונם לילך בגדולות ובתעצומות מכחם, תפסת מרובה לא תפסת! כי דבר גדול כזה ליסד קאָלאָניע שתשלח סעיפיה על כל ארץ גאליציען, זה באמת דבר שאי אפשר. הכסף והזה יצבו

להם ומצא להם? ואם כל ננידי עירנו זילו כסף נדבתם וגם כל נבורי גאליציען בתוכם לא תספיק די צרכה, ומלבד כסף ממכר חלקה גדולה כזאת. אך רק להחיות עם רב כזה הם ונשיהם וטפם לא יהיה די כל הון. ע"כ אחי ורעי! זו הדרך שתוליד אתכם אל המטרה, זאת עשו וחיו והפיץ ה' בידכם יצליח. תחת קאָלאָניע גדולה תעשו קטנה וכל עיר ועיר תעשה לה קאָלאָניע בפני עצמה, הגדולה לפי גדולה והקטנה לפי קטנותה, כמו עירנו בראדי תעשה עבור מ"ם, ויש עבור למ"ד, כ"ף, י"ד, חמש, שלש משפחות. כל עיר ועיר תוכל לת די הצטרכות ממון וביחוד בעירנו כאשר רואים אנחנו שנה ושנה באסיפת מעות להציל לקוהים לנייסות, מרבים העם ליתן ותעל נדבתם כמו עשרים אלף רייניש כסף, אף כי לדבר גדול כזה תקנת עניים ותקנה לדורות, הנדבה לא תעדיף משני מאות רנ"כ ולא תחסר מאי רייניש, אז בנקל ישתתף כל איש ואיש למעשה הצדקה הזאת, הגדול לא יתן יותר מדי והקטן לא יחסיר די תרומתו, ותחת לשעות אל דברי הבל וריק כלקיהות גייסות המאבד ממנו של ישראל להנם, ניסד כים אשר מעבר אחד ניקח ומעבר השני נתן מאה שערים; אי אם תעשו כדבר הזה ייטב לכם באחרית הימים, הארץ תתן את יבולה, והצלחתם תרבה, והיו ברכה בקרב הארץ אמן!

(ד) אלהים יחנך בחייו רצתה נפשי המשיכיל היקר והמפואר האוהב חכמים ושמה בכבודם כבוד מו"ה יצחק בלומענפעלד נ"י.

חבר אני לכבוד האומללים אשר ברוח שפלה ונפש נבהלה אמר; הן קלותי ומה אשיבך? גם אנכי לא אדע מה אשיב אחרי כי נקלותי בעיני אוהבני החכם המליץ לבלתי התבונן במכתבי הקצר בעין חדה. יקירי! הורני אתה מה אשיב על שאלתו, "מה בצע כי נציל את ספר הזוהר רק מתלונה אחת כל עוד שישארו קיימות כל המון הטוענות האחרות שכתב הגאון ר"י עמדין נגדו? ואף אם דברי הזוהר בזה המקום צודקים, האם יהיה בעבור כן נכונים גם שאר דבריו? אהה ה'! האם היה רצוני להצילו מתלונות הגאון והצלתיו? ואם לא כל הצלה ההיא הרדפה היא באמת? מי קרא בצדק מכתבי ולא יתבונן אשר נשיקותו נעדרות מכל פצעי הגאון ז"ל; ועל אמונתו! נאמנים לי הצלתי זאת וראיתי איך המחבר במסלתו ילך (בג' דלתות הסגורים בראש עמוד ב') מכל השגות הגאון ומכל ספרי אשר כתבתי. — ואל שאלת החכם הנזכר, "ומה אם איכפת לך אם יהיה המשיה מורע נתן או מורע שלמה?" אשר כעבורה חרץ משפטו "שאיך לנו תועלת בהקירה זאת" לא עלי תלונתו בני! כ"א על רוח אפינו ומאיר עינינו הימב"ם ז"ל אשר הרחיב עון למנותו בין יסודי ועקרי הדת בג' מקומות שזכרתי, ומדוע לא הקשה עליו, ומה איכפת לך וכו' ומה תועלת לנו בעיקר הלז?" הן נפשי יודעת מאד אם ישאלהו זאת על הרמב"ם אחד מהתלמידים או מתי אהלו, ה"ש קל יעטוף שית ענהו, ראשו ישוה מטה, כתפיו ימשוך מעלה, ובשפתים נעות וקול דממה דקה עד מהרה ירוץ תשובתו "איך יעיוזו הטלפים כל חזו שמש כמוני לתת דופי בעיני הנשור הגדול הרמב"ם ז"ל? ואם עיניו חזו למנותו ג' פעמים ליסור ועיקר בלי ספק חזו לנו נכחות, וצדיק כביר לא ירשיע להעמים על העמיסים מני בטן יסודות

ועקרים לבהלה, ולא יצא הלילה מכונת התורה אשר לפי דבריו במודה ה"ג היתה להקל ולא להכביד עלינו עול לבלי יועיל" — וגם אם נודע אשר כמו שנעלם מאתנו הלהיץ אשר להיץ להחיצונים להעביר הדר מלכות מזרע שלמה ולתתו לזרע נתן כי לא נדע מה אכף על הרמב"ם לחזור לו העטרה שעטרה לו אומתו. והיא שהגואל האחרון מחלציו יצא; אבל מי לא יורה ג"כ שהזהר כיון בפרשת שלח בגלוי ובפ' וירא ופקודי בסתר לדעת החיצונים? והגאון המשיג לא עמד על דעתו זאת, ולכן השיג עליו בכ' המקומות רק ברות שככה ולא בחמה שפוכה; ואם ידע אשר ממעיין נרפש ומקור משחת נבעה הדעה הלזו, או שהרמב"ם הניחה ליסוד ועיקר ג' פעמים, בלי ספק שפך עליו הקנאי בן קנאי שהוא חמה אפו ועוזו מלחמה כדרכו — דרך הקדש — שלא לשאת פני כל גבר אם יתנוצץ מדבריו רק שמץ מינות לדעתו? ומה פשעי איפא אם אנוור אומר אשר הרמב"ם ידע הטיב עד היכן הדברים מגיעים ביאות לו, ולא להנס עשהו ליסוד ועקר ג' פעמים; אף כי גם הוא חכם וגם נפשו נכספה. "שיבא הטוב מכל מקום" כאשר תערוג נפש החכם. . . במכתבו — והמחבר ס"ה אף כי דבריו הנלוים מעט בפ' שלח העתיק מס' היצון ורובכבל שמו — אשר עוד הראב"ע ז"ל התעסק בקבורתו — בכ"ז מצאנו כי הדעה הזרה הלזו היתה אהובה לו מאד ושם לה בסתר פנים גם בפ' וירא גם בפ' פקודי, כאשר גליתי מסתרו בעזרת החונן לאדם דעת; ואם לא היה יודע כי דרך עוצב בדעה זו, מדוע שם לה סתר פנים, ולא גלה אותה לעיני השמש, כאשר תעשינה בנות אלקים אשר בחוץ תרונה וברחובות תתן קולה, רק כאלה שומרי נפש או אשר יחתרו בחשך בתים? סוף דבר לפי הנראה קרא החכם היקר ההוא את מכתבי עת הכלי שנה אפפו עפעפיו, ובחבוק ידיים לשכוב התעצל לגולל הספרים ולהפש המקומות צינתי שם, רק בראותו בסוף מכתבי "ומעתה כל השנות הגאון בענינים אלו כעב תעופינה, ודברי הוזהר יזהירו שלשתם בקנה אחר" הבהילוהו רעיונו לחשוב עלי תועה כי יצאתי לישע ספר הוזהר נגד כל השנון הגאון, ולא השגיח אל אמרי בענינים אלו, כדרכו שלא להשגיח על ב' תיבות אלו וכאשר נזכיר — ולכן הקשה לשאול "ומה בצע וכי" כנזכר; ומאהבתי וחמלתו עלי יעיץ נדיבות למשוך את ידי מחקירות כאלה של מה בכח וכי בעצת ראב"ע לר' עקיבא מה לך אצל אנדה כלך מדברותיך אצל נגעים ואהלות (מגילה י"ד, סנהדרין ס"ז, שמות רבה י') ואני בתומי אשובה לכסלה אשר אמרתי כי יקר לי המכתב הלז מכל הספרים אשר כתבתי. ואם כי מעודי לא תקעתי עצמי בהלכתא למשיחא, לא דרשתי למתי יהיה קץ הפלאות ולא חקרתי מי יראנו נפלאות? מי יהיה משיח צדקנו אשר יהיש לגאלנו ונוראות בצדק יעננו? מה שמו ומה שם אביו כי נדע? כי אני פי מלך הגאונים שמור אשר צוה אל חק בסוף ה' מלכים "לעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות ולא יאריך במדרשות בענינים אלו וכי" גם פה לא השגיח החכם הנ"ל על ב' תיבות אלו והשמישם בספרו היקר, והוא נגד דעתו ז"ל כי בשו"ת פאר הדור (שאינו כעת ת"י) מביא דברי התנא לר"מ לעולם ילמוד אדם אנדה שמהם יכיר את מי שאמר והיה

העולם אף כי בעיני לא אדע מקומו בספרו חז"ל הנודעים לנו בכ"ו מצאתי את עצמי כמחויב בדבר להראות ולהודיע לא בעד בצע כסף ולא במחיר אשר הרמב"ם ז"ל שכתב בעצמו בסוף פי' המשנה למס' ברכות "כי יקר בעיניו ללמד עקר מעקרי הדת והאמונה יותר מכל אשר אלמדוהו" לא לחנם פזר עיקר בדת ג' פעמים! וכי את המחבר ס"ה מצאתי במחתרת ג' פעמים, ואם לפי דעתו היא חקירה של מה בכך, אני תפלה יהא רעוא כל כהני מילי מעליותא ליתמרי משמי, כי אמת חפצתי ויקרה היא לי עת יחנני אלקי אמת ואמצאה גם בחקירה של מה בכך, מכל המון פלפולים נפתלי בדברים העומדים ברומו של עולם. — חי ה' אשר עשה לי הנפש הזאת! כי בחשיגי השנותיו בהחנות הותן אוהבנו היקר רמ"מ בלומענפעלד ושם היה אתנו הרב החכם רש"ל ראפפורט ג"י והראיתי לו אגרתך ושפט גם הוא כמוני אשר אוהבנו החכם לא כבדני להבין דברי, ואת מכתבי הלל מאד לכל העומדים לפנינו; וכן שפטו מאהבינו אבדק"ק זאלקווא והרב החכם מוהר"ר נחמן קראכמאל ג"י מוסיף על קלוסו של הגאון החסיד דנ"ש והמדינה בנו' בהנדפס. — אמנם לא כן אנכי עמדי, כי אחרי שובי נחמתי, חלילה לגבר חכם כמוהו ללג על מכתב זולתו מבלי משים כאשר ידלג התרנגול על נחלי רתמים, ומה גם בזמן כביר בזה איך לא לקח לו מועד לעיין בו בעיונו? ומה גם על מכתב איש אשר פועל ידיו ירצה, כאשר ראיתי בעיני באגרותיו אליך, חלילה לי לחשבנו כאחד האוילים המתודדים הצוללים בחקירות של מה בכך ויעלו חרם בידם. ע"כ דן אנכי אותו לכף זכות, כמו שמחויב עלינו בחיק המונינו כ"ש בחיק ידועינו וחכמי תורתנו המשתדלים להועילנו באמת כפי השגתם (רמב"ם בהקדמת המורה), והוא שגם הוא נוגע בדבר, יען במכתבי שם הגדלתי הפליאה על כל מיני חקרי העקרים שהניח הרמב"ם ראשונה בפ' חלק, איך לא התעוררו על שפת יתר אשר מצאו שם בעיקר הי"ב, ומכלל יסוד זה שאין מלך וכו' מה חשבו על קדוש ישראל ההוא, האם כי לבו הדין או היה ער ולבו ישן בעת הוציא מעטו מלים כאלה בכלי טוב טעם ודעת להם? חלילה לאנשי דעת לחשוב מחשבת עון על לא קם כמהו חלילה! ע"כ אמרתי כי במ"ט לא עמדו כולם על כוונתו הפהורה ולכן שמו יד לפה ולא העידו כלל על דבריו, כי להעיד ולאמר לא ידעתי לא בחרו כי רע ומר הוא לרב אדם לאמר: לא ידעתי! ואף כי לאנשי שם הנודעים לחכמי לב בדורם, כאשר האריך בזה הרמב"ם נ"ע באחד מספריו היקרים ואוהבנו החכם מיראתו לכל גם עליו תעבור הכוס, ולבל ילכד גם הוא ברשת הפליאה יען גם הוא מנה י"ג עיקרי הרמב"ם בספרו היקר ולא שת לבו ג"כ אל מעט הדלתות הבלתי מובנות אשר בעיקר הי"ב. ולכן דן דינו למזור באמרו חקירות של מה בכך הן ואף כי לא השמיענו כעת כונה אחרת ויותר רצויה בדברי הרמב"ם ז"ל, ואם כי אנכי הסתי על כבודו ולא מניתיו בין החכמים אשר עליהם הוספתי להפליא במכתבי, ולא כגמולו השיב לי כי עיני לא הסה על כבודי ולא על כבוד האמת אשר שנינו חייבים בכבודה, בכ"ו אמרתי סלחת ועון חטאתי כסיתי סלה, ובעדות חז"ל כל הננעים אדם רואה וכו' ואדם בהול לפעמים על כבודו יותר מעל ממנו והונו, — רוח,

זוה לעמי כי אשחיתוהו בענין לא ברכה בו כי מה יסב, או מה יועיל בהראות פלגות דעותינו, תכנותינו ושוב טעמינו בבלי תועלת לשנינו או לקוראי מכתבינו? ואולי נדע עוד לשה פתרה ישראל, כי מי יודע אם לא קרובה ישועתנו לבוא וקץ לגאולתנו להגלות, ואחנו מרחיקים אותה ברוע כי הני דרב זירא כי היה משכח רבנן וכי? (סנהדרין ס"ז).

בדבר הני מספרי שעלי עולם אשר הודעתני כי נפשות החכמים והגבירים אליך תכסופנה, תודות לך יקיו! כי השבת לשמהני בכשורה הלזו. ובאמת אבשיתך כי נשאלתי עלי גם מאבינוי אדני מעירי ארצנו; אולם לתונה לי אזכרה, הלא זה דברי מאז ארחתי לחברה את מחברתי וגורלי הפלתי בתוכם, כי קנאתי בחבורים ולא במחברים, על החבורים ישאלו נדכי עם, ירבו כמחזירם, יעלו עדי זהב על לבושם, ישכנו כבוד במשכנות מבטחים ועלית מרוחים, היוזעים יחבקום ינשקום בחיקם ישאום, וכל היום הם שיחתם, ויום יום ידרעון למתי יחברו כמוהם עושיהם; והמחברים זה! אלה האמללים ישכחו כמת זלב, אין דורש ואין מבקש אם הם בתיים חייהם ובמה ימצאו טרף ביתם ומחית, גם במשכן צנ ומחשכי מעונתם?

ככה ישה אדם וישפל איש מעת פדין הזון הדפוס בארץ כאשר כבר האריך בזה אדוננו הרמב"ן ד"ל בספר ירושלים. הברים עתיקים ומעציבים, ומתכונת העצלות היצוקה בקרבי הוא, בראשונה מאנה לנגו בעט נפשי. אולם אחרי כי אחזתיו לא ארפנו ולא אניהנו עדי יקהה ויריץ בין אצעותי, או עד הקימי מזמות לבי ואשפוך כל רוהי ושיחי בחיק מאהבי, ולכן אשים קצי למלי כי היום קצר והמלכה בחלק איירופא מרובה, היה בטוב והיה בנעימים, ורוש בשלום מאהבי אם תדעם, וביחוד בשלום ידיד נפשי הרב הגביר הנגיד רוב וכונות החכם השלם מהו זיסקינד נ"י ובשלום כבוד בניו ברוכי ה' השלמים והימים יהיה ה' עמם כרצון אהובכם ומוקירכם השוכן צחיתה וכותב בנפש שה

(7) בשם ח' בערלין, יום א' ט"ו סיון יתר שנת לפ"ק. למעלת חתכם המרומם השלם בלשונית ומדעים אבי משוררי שפת קדו, שליץ אחך מני אלף קסם על שפתיו, כבוד מהו מאיר הלוי לענערים, דוקטור היוז.

מנחה שלוחה היום לאדוני ממני, שתי מחבת אשר ההלתי לעשות בהן — היונה והתחיה; וכן חוברת כנפי יונה. ומאוד אשמה ואניל כי תשמיעני נא לאמר: כי פועל ידי תרצה.

לא ידעתני ארוני, אבל הלא ידעתך אני מאז נתן ליה חך לטעום שיריך כ. נעמו ונשגבו יחר, מאז תאהבך ותכבדך נפשי עד מאד, ול הכל שפתי ישבחונך כי טוביש ותחפיר פני המעמיקים לדבר סרה על שפתינו המסומה ועל מעטי אהבה לאמר. אך אשר אין כח להם לדבר צחות בשפת עם ועם ידבו עוד עברית ויצעקו מרה על הבוגדים בה! ידומו ויבושו הדוברים עתק על השה העתיקה, כי מי כמוך ישביע בצחות נפשנו? מי ינעים זמירות כמוך בשתי הלשונועברית ואשכנזית? בכל זאת יתר שאת ועז עזה אהבתך לשפת קדשנו כי לה יתי הכשר כל טוב וכל קדש ועזו לה באלהים; לכן יקרת בעיני מאד נכבדת, ר יקר: המגביר

ללשונו, משגב ומענו לשירי ציון! לכן אמרתי היום להביא לפניך היום מנחות
אלה הדלות, קחן נא לרצון מדי. — ועוד ידי נטויה לשלח לכבודך המשך מחברותי
כאשר יגמול ה' עלי. וכן חנני לשלח לך מנחה גם חוברת קטנה אשר יצאה מהדש
לאור פה ושם: הפליט מחוברת מהחכם המצוין צונץ וטמני הצעיר — ועתה אתה
ברוך ה'! בוא נא אלי בין הבאים להביא ברכה לבני ישראל בפרי מעשיהם, ודה
לי בנבורים העומדים בפרץ לשוננו וחכמתנו, סמכני נא תמכני בתכונות כפיך, וכל
חובבי עמנו ולשונו יודוך סלה! — עוד אחת אשאה מאתך אותה אבקש מאד.
חנני נא חנני מתנת חנם ספריך היקרים אשר הוצאת מעורך (והודיעני נא אם יש
תקוה טובה לראות במהרה עוד כי תפליא לעשות חבר או חבורים?) חי נפשי
כי אין אף אחד מכל ספריך הנפלאים תהת ידי כיאנכי איש עני ואביון נורא מאד
מאין כמוהו בכל חוברי חבר בישראל ואין ידי משגב לקנות ספרים אשר תתאו נפשי
אליהם מאור כספריך הנפלאים, ביחוד צד לי מאד כי אין לפני קבוצת מכתביך
אשר הם גם שתי אגרות מדיד נפשי מאז אהוה ואחובי ערשער יהיה ולא סי' הצפירה
אשר השירה הנפלאה „יונה הומיה“ ממך אל קראתיה וקראתיה פעמים רבות זה
לירבות בשנים לטובה ויפיה כאשר היא לאה מפה אל פה אהבת עוה עצומה
לאומתינו, היא שהסבה את לבי לקרוא ארמכתבי העתי בשם היונה, ונפשי אומרת
להעתיק איזה חרוזים ממנה ולהציגם מבר השער, אבל לדאבון נפשי אינה בידי,
וכן לא ראיתי עוד מכתב היקר „מגד יש ירחים“ וכלתה ונכספה נפשי לראותו.
אנא מלא נא משאלותי והי ימלא משאלותיך ויגביר עליך ברכותיו כנפשך שבעך
וכנפש הדורש שלומך וטובתך והצחתך בכל מאדו, אני אני מכבדך ומוקירך
בכל עוז המוציא לאור. שניאור זק"ש.

עוררה נא את נבורת ידידי בחור המשכיל והמשורר בן חיים וכבר סמך
ידו עליו ירינו שר"ל. — הנ"ל — ג'דון יקר ונכבד!

ז) בבית ישראל ראיתי שערוריה שבו אל אשר עזבו מימים רבים, חלק לבם
ואין מאפסה, איש לרעיון רהו מקצרו. מכשול הכתות יתחדש בארץ וארץ.
ולרהב הנערים אין מעצור. זקן לא יכבד, לחכם יאמר סכל, לקצין דר ושב בשפל
ולמודה אסוף תורתך כי עומע אין לך — זאת לא זאת, הנה לעינינו רק תמונות
זארי הנשים איך היה בראשונה בעת החלו להפרד בדרכי מחשבותם ומעשיהם,
ארים הראשונים אבו, ולא נשאר מכולם עוד רק תמונות מחוקות בשקר ומזויפות
עבור כן נחלקות ונרלות עוד לחלקים יותר הרבה. הכל כאשר לכל מקרה אחד
יור הזה ולדור אש לפני חורבן הבית — זאת המחלוקה הרעה ומשחתת, כל
לקה טובה מכאן בישראל וברקב בעצמותיו מנפש ועד בשר תכלה. על אלה
שבו עינינו, אלו המדנים אשר השליכונו מארץ מולדתנו והחרבונו מקדשנו. זה
יב אשר הנלחמותנו בארצות לא לנו אמרנו בערנוהו בגולה ולא יוסיף לדאבה
תנו. ימים רב היינו לב אחד ודרך אחד לכלנו, ליראה את ה' ולשמור מצותיו
אהבה איש אחיו. הן עם לבדר ישכון, אך שקט ושאנן בקרבי ואין מכלים
ר, אולם נשמד הצר מקרבנו! ישן היה וייקץ, וחדש מסרוב החל השמן

לדקד בינינו. והנה כמעט ישו בזה קורות ישראל ודרכיהם מאז היו לגוי ועד
 עתה עת עברו עלינו מצוקות ועתות בצרה, קרבו הלבבות והתחברנו יחד ויהי
 רוח אחד לכלנו. ויאר ה' לנו ותשקוט הארץ: וישמן ישורון ויבעט, אז לחם
 שערים. המריבה פרצה בעם ותאכל בקצה המחנה ומשנאינו ראו ונשאו ראש,
 הערימו סוד עלינו ויתיעצו להרע לנו. כאלה חליפות וצבא עמנו כל ימי בית שני
 ומספרך היקר תלמד זה היטיב לכל קורא משכיל, ועוד גם מעת גלינו משם ועד
 הנה, שבנו מכבל ויצמחו ריב ומצה אודות הישומרונים. ויראו אותנו מלכי פרס
 ומצרים. שקטנו מעט ותתפעם רוח הזורים בינינו, ומתי מספר מאתנו דבקו מהם
 ויביאו עלינו את מלכיהם ותהי עת צרה לעקב. אתיו השמנים ממשפחת מכביים
 והשיבונו לגבולנו ותפארת ארצנו, אז החלה מהלוקת הכתות והיא מחלה ממושבה
 עד החרבן אשר היא היתה הסבה הגדולה אליו, וזרחו ברומה המלכים הטובים
 והם הראשונים ממשפחת אנטונינוס, ויעשו עמנו חסד ויכבדו את נשיאנו. אז
 נתעורר ריב נגד הנשיאים. ויתחלקו עוד הפרושים לחלקים שונים, עד רבו הצרות
 ממושלים המאחרים והמריבה שככה. וכן בבבל כפעם בפעם נגד ראשי הגולה
 הנתונים עלינו, בהסדי מלכי פרס הראשונים ובעת שבה והתחדשה ממשלת הארץ
 הארץ הזאת, עד הציקו לב האחרונים באחרית הממלכה עד מאד. כמעט נבקע
 אור הערביאים חכמת מלכיהם בחוץ תרונה וכן טובת לבם, וקרנים מידיהם בקעו
 גם אלינו, ותשב המריבה, פעם נגד ראשי הגולה, ופעם גם נגד נאונים וחכמים
 מצוינים. ומאנשי שם אשר עכר עליהם כוס הזעם הזה, הם רבינו סעדיה הגאון
 בבבל, ואחרי ר' שלמה בן גבירול בספרד ומאורנו הרמב"ם ז"ל במצרים, ואחריהם
 נגד כמה מחכמי פרוניצ"ה: וכאשר נלחצו הערביאים אל ארצות מולדתיהם,
 התחדשו שנית המצוקות עלינו וארכו זמן רב, ואין אומר ואין דברי ריבות בינינו
 בלי נשמע קל נוגש מישראל. כמעט נראו איזה מושלי חסד באשכנו בתחלת
 מאה הליו הששית לאלף הששי, אשר הקלו עלנו זערי שם, נשמעו כבר מרוצות
 אגרות על תכונת הגאון ר' יונתן אייבשיץ (ע' ר' יעקב עמדין). אך ראה התפשטה
 המחלה עוד עד הדור הזה אשר כמו בכל ארצות איברופה כמעט רוח אחד
 לכל מושלים לשנות מצבנו לטוב. מהם נותנים לנו כל משפטי אורחי הארץ ומהם
 מראים הפצם לתת במשך הזמנים כן גברה רוח פלגות בכל מקומות ונפוצותינו.
 וע"ז יקונן במר נפשו כל אוהב ישרון ודורש טובתו באמת. אלה מצפון המתקדשים
 והמטהרים, ראשיתם בריב נגד הרבנים. וברובם כן יחטאו להרבות מדנים אין קץ.
 מהם יצאו עוי פנים בכל עיר ועיר עד קצה גבולות ארץ הגי' להשחית ולאבד
 כל אשר לא יתגאל בסבלות דרכיהם, ושם אפיקורס על שפתם תמיד אשר בו
 יכנו ויבזו כל אשר לא יבא בבריתם, ומכניעים כמה מהרבנים אשר יכופו ראש אליהם
 וחנוף יחנפו למו, ירהבו הנער בוקן והנקלה בנכבד. וגדופיהם יגיעו עד הגבוהים. או
 נא לנו, כי נטעיהם הרסים יחלו כבר לגמול פי ראש ולענה, ומי יודע מה ילד יום
 ואלה מים, הורסים יסודות קדמונים בדת חוקים כראי מוצק. ואשר המכונים מהדש,
 אם יעלה שועל ופרץ גדרם הדחוייה, וכמה מהעם ירעו כבר בפה מלא! האה

האח ראתה ענינו! נקרע ישראל לקרעים, ויש בהם כמו אצלנו מחדשי הבנין, כאשר ראיתי חורשי און ויודעו עמל האלה בספריהם. וישראל עם לא עז, שה פזורה בארצות, אם כח אבנים כהה. לסבול כל אלה הפצעים מרועיה ומרועים מזורים לה, אשר היו ישובו לדרכיהם נגדנו בשמעם דבת אה אל אחיו ותחבולות איש נגד רעהו להשחתו, ויקראו לנו שמות בשמות אשר קראו לנו מלפנים, וכאשר הראיתי למעלה ממהלך קורות העתים, אם יכלתי להחזיל כי ישמע קולי הרפה בין המון הרב הזה, הלא אמרתי לאלה ולאלה: מה לכם תדכאו עמי? מדוע תרבו פחם ונפירת להגדיל מדינת הריב, עד מתי יהיה זה לנו למוקש, הניחו לישרון ונפשו תאלפחו מהלכנו, ואשר יבחר הוא הנכון וכו'. שירה.

ק) לכבוד אהובי כנפשי! שמחתני ידידי: במכתבך הנחמד מיום 23 אפריל; הפעם ראיתי כי אוהב נאמן אתה לי. ולא שקרת אמונתך; אכן ידוע תדע כי אין רצוני להיות עליך למשא ולנוק, לכן כל ההוצאות אשר אסכב לך במרוצת האגרות תהיינה רשומות אצלך פעם בפעם, ובצאת השנה תודיעני הסך העולה, ופני אשלמם לך בתשואות הן הן.

ועתה הנני להשיב לבל דברי אכתבך. הספרים אשר שלחת הניעוני על נכון. ואלו הן: ס' תוצאות חיים. ס' אוצר נחמד. ס' שפת יתר. ס' יקו המים. ס. מורה המורה. מכל אחד מאלו מצאתי ג' עקסעמפלאר והם לי אך למותר כי היה די לי באחד לברו כמו שכתבתי לך, זילתי מן הראשון לא מצאתי בצרור אלא עקסעמפלאר אחד, ולא הכינתי מה נשתנה זה מן האחרים? נא אתה לא הודעתני מהירם. ואם הארון שמיד העלה אותם על חשבון הסך אשר הוא חייב לי כאשר כתבתי לו; על כל אלה תגלה את אוני אל תחדל.

ידידינו . . לא היה ולא נראה רק בחדש אליל העבר בבואו לבקר בהיכלי, ועתה לא ידעתי אנה הובילתהו הרוח. רוח המסחר, אולי הלך למסעיו בדרך אחרת ודעתו לעבור דרך עירי בחזרתו, לכן לא הגיעה אלי עד כה אגיתך אשר מסרת בידו. השירים השלוחים לך ישארו אצלך עוד חדש ימים כחפצך, ואחרי כן תחזירם אלי, ואם יש בהם איזה שיר כפול ב' או ג' העתקית. הרשות נתונה לך להאציל העתק אחד לעצמך ככל אשר שאלת ממני; ראה נשאתי פניך גם לדבר הזה. אך לשלוח לך שירים ממני לא יחפוץ לכבי. כי כל אשר כתבתי באורה שיר המה רק ילדי נעורים ודברים של מה בכך ואין תועלת להראותם החוצה. אמנם יש בידי קבוצת שירים נחמדים כ"י ממשורר אחד בלתי ידוע לך ונעלם שמו בכל העולם; אותם אשלח לך אחרי שתך לי השירים בחזרה, תקראם וישמח לך כי יש בהם דברים יקרים מאד.

התחשוב כי נעלמו ממנו דברי החכם "די ראָססי" בעת כתבי תולדות ספרי הר"ר ינל במה"ע לשנת תקפ"ט דף י"ד? לא כן הדבר! ידעתי גם אז את כל זאת אך החכם די ראָססי טעה בזה באמרו כי המיר כבורו—ואני הוכחתי טעותו במכתב ההוא עצמי אלא שלא בא אז רשיון מאת הצענוור על הדברים שכתבתי

או. ובעבור כן נשערו הדברים בכ"י ולא נדפסו*) ואם האדון המדפיס ירצה להראות לך מכתב ידי אשר שלחתי לו או לתתו בבכורי העתים, תראה בעיניך כי הצענוזר מחקה משם כל דברי התנצלות אשר כתבתי להציל הר"ר יגל מן החשך הזה: אך אם איא לך להשיג המכתב ההוא, צוה אלי ואני אשלח לך העתק ממנו, לבעבור תדע כי הר"ר אברהם יגל לא המיר כבודו ונשאר נאמן לאלהיו כל ימי חייו, רק איש אחר ממשפחתו היה אשר פנה אל רהבים ולקה לו שם Camillo.

ועתה בקשה אחת אני שואל ממך. דבר נא באזני האדון ה' שמיד שיעשה עמדי החסד הזה לשלם בעבורי דמי המכתב עתי ביום אשר יקבל מיד המוכר ספרים כל דפי העקסעמפלאר בשלמות; אל המוכר ספרים הלזה אנכי כותב היום המכתב הרצוף פה, ממנו תבין כל הענין, ואתה כחסדך תמסור המכתב לדוד, ותהיה סרסור בעסק הזה לקבל ממנו הצייטונג ולהוביל לו הכסף אשר תקבל מיד האדון שמיד. ותבטיה המדפיס היקר הזה, אדונך ואוהבי, כי אנכי לא אאחר לשלוח לו דמי הוצאותיו עד הפרוטה האחרונה ככל אשר יודיעני. ולולי נחויך אני עתה הייתי כותב גם אליו; אך בטהתי כי יהיה די בזה, ואתה שלום מאת אוהבך יש"ר.

(ט) ליד ידי היקר והנכבד שלום!

ערגה וכלתה נפשך לדעת, אם באמת ובתמים יצא הקול: כי אנכי מוציא לאור את תולדות המלך האדיר הנשגב פֶּראַנץ הראשון אשר מת זה חודש ימים. דוע תדע כי כן היה עם לבבי, אולם אירא ויצר לי, כי תגדל מלאכת עבודתי זאת מנשוא, כי עתותי לא בידי המה, קרא הדברים האלה אשר שמתי בפיך. או תראה עין בעין מה רבה עבודה כזאת, ואם לא תקצר רוחי ויכשל כחי בנשתיאל המלאכה. תולדות חיי אדם גדול, אשר צבי עדיו לנאון שמהו וינשאהו על כסא רם ונשא לכבוד ולתפארת. לא יכילו רק דברים הנוגעים אל עצמו לקורותיו לברו, אשר קרו לו בישבו שקט ושלו בירכתי ביתו וחוסן היכלו עם הנבירה הנצבת לימינו ובני ביתו כשתילי גפן פוריה: כי ימיו גם קורות חלד ידברו, ורוב שני יודיעו גם תעודת וגורל עם ועם ממלכה וממלכה, אשר עמו נצמדו ברוב או במעט. אם אלה אשר בצל שבט מלכותו חסו ולמשמעתו סרו או אלה אשר עמדו מנגד לו לשטנו כי יקניאוהו, או לפאר הדר כבוד מלכותו כי יאהבוהו כי כל דבריו צדק. הדברים והאמת האלה לא ימוטו עולם ועד. כי נורל ונחלת מלך רב מני אל שדייטל בחיקו, ומה כל משפטו גם על גוי ועל אדם יחדו. — ביתר שאת וביתר עז נאמנו דברי. אם יסופר לבדו יבוא מעשה תקפו שלשלומו או נבורתו למלחמה אשר ירום ונשא וגבה מאוד מפאת גזעו והצור ממנו חצב לנאון ולתפארת, כאשר יחילל בשערים על טובו ויקרת רוחו הנאמנה עם אלהים ואדם אחרי נשא סבל עול מצוקות זמנו ועלו הכבדוקשי מלחמות חזקות ועמד כמלאך ממעל לימין גוי ארץ להצילם משחת בסער ביום סופה. . . כאלה יהיו תולדות הקיסר האדיר

(* הדברים האלה באד אחרי כן בהחברת: ילקוט יש"ר.

פראנץ הראשון ינחמו בשלום בעדן גן אלהים ויתלונן בצל שדי בין מלכי צדק אשר אך בקצה משענתי משענת קנה רצוץ אנסה את כחי לחקם על ספר. אפס קצחו תראה בדמותו וצלמו וכלו לא תראה, כי כמלאך אלהים עלה למרום למעון שמים להשתעשע בסוד קדושים, את פני אל גדול ונורא עד העולם.

בחפצי לדבר בו נכבדות על כל אשר פעל ועשה בעוצם ידו כשמש נבורתו ככיר כח לב: נגולו לפני גם ספרי דברי הימים לעם ועם אשר היו בימיו כי אצבע אלהים הנוגע בו אם לחסד אם לשכט בתבל ארצה גם עמים רבים אהריו ימשוך ולפניו אין מספר הנצמדים יחד בנורליו ונחלת חבלו, כי מלך במשפט יעמיד ארץ ומשמחתו ועמלו עמים יתערבו! כל אלה לכתוב על ספר, תקצר ידי לעת כזאת.

מה"ל.

(י) אלהים יתנך ידיך נבחר! על דבריך הנאהבים והנעימים אשיבך עת הדבר טוב אשר רחש לבי ימים רבים ואדמה כי כשלו כל צרכם בקרבי, שמעני אחי! מני שים אדם עלי ארץ עד היום הזה, היה גויי הארץ איש אל רעהו לעזר ולהועיל לצרוף כליותם ולבם, ולרומם נפשותם ותבונות כפיהם. איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק ויפתחו הליפות את אוצרים הטוב: משכיות לבכם ובתי נפשם לאין נכון לו לשכנו הקרוב לו, היושב ממולו בסתר המדרגה, לאלה אשר לא נה עוד אור עלימו. ולא פקחו עוד עיניהם לראות ולדעת טוב ורע.

דרשו מעל ספרי דברי הימים לכל עם ועם מדינה ומדינה, או תראו עין בעין ולבבכם יבין אם יש גוי וממלכה בארץ אשר יושבי ארצם בכחם ועוצם ידם לבדם עלו מעלה מעלה בחכמה ודעת וכשרון מעשה בלי עזרת עם שכנו, אשר בצלו יחסו או למשמעתו יסורו. — שאלו לימים הראשונים, הם ידברו, כי עם חקר ימות עולם חכמה, ואורך ימים תבונה. כן צוה קורא הדורות מראש: כי גוי מגוי יחכם, ולאום מלאום יאמץ בחקרי לבבו והכשר דעת. גם בני יון, הגוי הגדול הזה אשר היו לנס לכל תופשי כנור ועונב לנצח בננינותם, ולכל חכמי חרשים, לפסול מאבני שיש תפארת אדם, ואשר המה לתהלה בקרב הארץ בחכמה ובכל מלאכת מחשבת עד היום הזה — גם בני יון פנו לעזרה אל עם אחר, אל חכמי מצרים בראשית היותם לגוי. — גם בני רומי — עם חזק ממני בכח גדול לעשות חיל במערכות מלחמה — למדי מעם יון וקבלו מהם כל חכמה והכשר דעת ואם לא כמוהם פנו למעלה (כי אמץ לבב הרומיים לערוך מלחמה בכל קצוי ארץ ולרשת משכנות לא להם, המה היו בעוכריהם פעמים רבות, ולאבן נגף להנות לבם במלאכת היופי והנעם, כי אמץ התענג ורך לבב אך למצער יתהלכו צמדים יהד) בכל זאת עשו תשיה וגדלו גם כאלה מכל העמים אשר באו אחריהם ילמדו מן עם רומי, ואחרים קבלו מאלה, עד שנות דור ודור. גם בית ישראל אשר מאז היה לגוי בעמים לא יתכולל, וכמעשה העמים הקדמונים לא עשו, הביטו אחרי חכמי דור ודור אשר סביבותם בין עמים אחרים ומהר ראו וכן עשה לנטוע שתילי חכמה והכשר דעת כאשר לאל ידם במקומם ובזמנם, בכרם ה' צבאות, יום שלח אל קנא אש במקדשו ויצת תבערה בעיר

חמד לשבתו, או לקחו בני־אור מוצל מאת דתם, הלא הוא ספר התורה והנביאים, ויהי להם לאור עולם בהלכם נדוד מדהי אל דהי וממלכת אל עם אחר, בלכתם חשכים ואין נגה למו בהמור ארצם, לא ידעו יראה, וכאבדן ממלכתם לא נעשו כלה. כי אז בהלכם בגולה לקחו את ארצם ובית תפארתם בין זרועותיהם ויענדו עטרות לראשם. מי ארצם? הלא ספר תורתם, ומי בית תפארתם, הלא ספרי קדוש ישראל, ספרי הקדש, אשר נשאתי בידם לירושת עולם, המה תהלתם תפארתם הודם והדרם. לא לבר בארץ אבותם, אשר בהר ה' לנהלה למו, נטעו גם שורשו להיות מטע להתפאר לדור אחרון, לא לכד בארץ מולדתם נאחזו (אשר בלעדה לא יתואר מצב גוי וממלכה—כאשר ראינו גם שמענו מגוי קדם אשר מיום גורשו ונדהו בחמת אויביהם מארצם ואחוזתם, כבני לבוא התפרדו, נבאו מן הארץ, כמעט אין זכר למו על פני אדמה, ולא שם להם על פני חוץ). לא כן בני ישראל! בכל ארץ אשר נדהו שמה נפוצות ישראל, ובצל מלכי חסד התלוננו, אשר מחו הרפתם ודמעתם מעל פניהם, שבו וירשו להם את ארץ מולדתם כי ארץ מולדתם לא באדמת עפר גוסדה למו, כי אם תלויה על בלימה נשגב מרגבי אדמה. תורתם שעשועם וספרי קדשם היי רוחם, ואחוזתם עד עולם. ובכל זאת עם ב"י עם לכבד ישכון, ועם שונים לא התערבו, הלא בתהלוכות נפשם בחקר חכמה ותבונות כפיהם שפע עמים יינקו, וכנוה רוח חכמה ודעת על גויי ארץ, גם בבית ישראל נוססה רוח נכון, ויוסיפו לקה, בהשענם על בינת חכמי הנוים מדור דור, כאשר יעידון, ויגידון דברי הימים לבית ישראל. עמוד דתם היה להם תמיד עמוד התוך אשר בית החכמה נכון נשען עליו. גדולי ישראל עמלו ויגעו מאז ועד עתה להאיר את דברי מחוקקיהם בנר החכמה, ולפרש את אמרות אלהינו על דרך החקירה אשר היתה או מתהלכת בארץ במקום ובזמן הלזה. בדרך הזה הלכו מאורי עינינו הגדולים אשר בארץ המה הרמב"ם הרלב"ג הראב"ע ר"י אלבו וכאלה אין ספורות למו עד היום הזה איש איש לפי דרך החכמה והחקירה אשר התנוססה אז בזמנם ובארצם.

גם חכמת המליצה והשיר (אשר היא מגמת פנינו עתה) הלכה תמיד לרגל המלאכה אשר היתה או שלמת בארץ. משוררי עמנו אשר הרימו גם לשון חמדתנו למעלה. ראש לתהלה ולתפארת בספרד, אישאליא, האללאנד ואשכנז וכו'. בחוקות מליצות העמים אשר היוֹאו לשם, התהלכו, וכמעשיהם עשו תמיר חומר שיריהם ומליצותם. בן נכירול ואלהריווי והנספחים עליהם הלכו בדרכי מליצי הערביאים, והנשאים איש איש את משוררי ארצו שמו להם למופת, אמנם בכל זאת אשר הלבישו מימים ימימה את מליצותיהם מחלצות לא להם, אשר לא ידעה לשון העברית מיום הוסדה על פי ה': לא שנו את טעמם בשיריהם פנים להמיר קדש בחול, כאשר לא ישנה איש את רוחו ולבבו אם בנדים אחרים ילבש, ואם ברנע לעין רואיו יתנכר, הלא בפתחו פיו לדבר יכירו וידעו כל שומעיו כי רוחו מאז גם עתה דברה בו ומלתו על לשונו. רבו הדברים והאמת האלה אמנם מקצר עת אחדלה מדבר היום הזה ואדברה נא שלום בך

יא) לכבוד המליץ היקר, נעים זמירות, המשכיל והנבון שלום!

הצור תמים פעלו נושא עון ופשע וחטאה, ונקה ינקה לשבים בלב שלם, ושב מחרון אפו ויאמר סלחתי; רגע באפן, ובשוב רשע מרשעתו, חיה יחיה. למה? כי הוא בוחן כליות ולב, לא ירא מתרמית אנוש, כי ערום השקר נגדה ואין כסות ללב עקוב; יקיר כזבי מתלוצץ, מרציץ עוזב דלים ומתענה בצום ובכי; יקלל מקלקל מחשבתו, מכלכל אמריו, כל ישפות שלום לשפתים נעות בלב רחוק על כן אם יראה איש שב אליו בלב טהור, ימינו פשוטה ופרושה ידו, לקבלו לתמכו ולסעדו.

ואני רמה ותולעה, התחת אלהים אני? מה אני ימי חיי? מה קצפי ומה סליחתי? אם יחטא לי איש, חלילה לי מהרע לו, כי מי שמני שר ושופט? ולנקום ולגמור חלילה לו, לא הרעותי לאדם מימי, אף לא לרודפי אויבי ושטמי. ירעתי באמונה, וירעתי לנסיך, כי גם מבקשי רעתי לא היו אלא שלוחה ההשגחה, לגרום לי טובה ושמחה. אך בכל זאת אם א-י-א איש מסלף דרכו וגומל אותי רעה תחת טובה או מתעה אותי בכל ענין ישיהיה, אין בידי למחות מלבי הרושם אשר נרשם בלבי על אודותיו, כי לא בוחן לבות אנכי, רק אדם הרואה לעינים, ובמה ירע אדם לאדם (ובפרט אם מעולם לא ראו זה את זה) אם לא במעשי אשר יעשה? והנה אני מוחל וסולח לכל מן דמצער לי, וחלילה לי להנקם. אך שאשפוט משפט מתנגד לאשר ראו עיני, ושאאמין כי מי שגמלני רעה תחת טובה, צדיק וישר הוא הלא זאת מן הנמנעות.

חותם על לבי אחד משירי מעטסטאזיאו, וזה לשונו:

(העתקת מה"ל)

לא עוד אוהילה כי הפך
לב נתעה מנוצל ברמיה.
הן אני תמים אל לבי אשיחה:
איש רמיה התעני—
עוד עוד יתעני!

Che cangi tempo
Mai pin non spero
Quel cor macchiato
D' infedeltá
Jo dirò sempre
Nel mio pensiero;
Chi m' ha ingannato
M' inganuera.

בצרת נפשך צר לי, ובשמחתך אשמח, ולבי יגיל ביום תבשרני כי מצאת מנוח אשר ייטב לך.

אך אל נא ישיאך לכך לבא ארץ איטאליא, כי לחכמת לשוננו אין דורש ואין מבקש, ולא לחכמים לחם, ואף כי לגר הבא מארץ רחוקה, אם יהיה ספרך שלום אסתר לנגד עינו מתחלתו לסופו. או (אם כח תחפוץ) אשיר עליו כאשר ישים אלהים בפי.

ואתה שלום וכל אשר לך שלום כנפשך וכנפש הכו"ה פה פאדובה ייש תמוז תר"א, השרוי בלא טובה ובלא שמחה, עם ארבעה ילדים יתומים מפורזים ומפורדים אחד הנה ואחד הנה, עם הוצאות יתרות על תשבה.

ידיך שד"ל.

(ב) בשם ה'! פלא יועץ, אבי המליצים, חכם הרשים, עמו עוז ותושיה, גבר חכם בעוז, תהלתו מלאה קצויו ארץ, מצפון, ומים יגידו תפארתו, והחכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים, גבר הוקם על, יקר מפנינים ערכו, המהולל בפי כל, הרב מויה . . . נ"י!

אסור הייתי בזיקי התקוה זה ימים כבירים, כמעט יום לשנה יחשב לי, ודבר יום ביומו שוקד הייתי על פתחי רצי המלך, עמדתי צופה על יד שערים על גפי מרומי קרת לחקור אחר תשובתו הרמה, והנה הדלה תקותי הדלה! עד זה היום שקויתיהו מצאתיו, אף כי ארכו הימים, ודבר החזון קויתי, אם כי ימיה מושכו, לא אמרתי לתוחלתי נואש. — גם בעיני ידידי נפלאת היתה על כי אהרת עד הנה מהשיבני דבר, התמהמה ותמה! אמנם זאת היתה נחמתי ותקותי, זאת שבתאי אל לבי, כי לא איש כמוהו לא יענני, איש אוהב תושיה, איש שר וגדול ליהודים איש יקרב את המרחקים בזרוע, איש ישעשע את אלהים ואנשים יתענג בדברי עולמי בני להניף אליהם יד, ובזרוע חשופה יראם אהבתו למען יגדיל תורה ויאדירה. ואף במדעים הוא אחד ואין שני, בלשון לאומים אדירים לו יד ושם אשר גם לפני מלכים יתיצב ומכובד ברביד הזחב אשר ממלך הגדול נתן לו, וענותו ירהב בנפש העם בהשיבים אמרים נכוחים גם לצעירי ממנו לימים, אשר פרי עשתנותיהם עד הנה החלו לפרוה, ואדוני ברוב חכמתו ותבונתו ישקם מימי בינתו למען ישלחו פאורות ביום נטעם ישגשגו והיו לנפך אדרת זאת אמרתי כי נאמנה רוחו את אלהים ואנשים ולא ישיב פני איש ריקם. —

והנה יקרה עלי ברכתו אשר ככדני בה, ומכברי אכבר. והנני לקחת את הספרים אשר נקבו בשם, אשר הם יאסף כל חכמה, נתיבות עולם וכוכבי השמים וכסיליהם יהלו אורם על תבונתו. — ומה גכבך היום כי יחלק אורו גם אלי בהלו נר תבונתו עלי ראשי. — והנה סגור הכסף מחזירם ועוד ידי נטויה פעם בפעם שלוח מחיר הכסף, ואדוני בטובו יכבדני לשלוח לי הספרים אל נכון. גם זאת תקותי לא שקרה בי כי יכבדני במכתב לשונו הזחב תקוק בידי מעולפת ספירים בלשונו הקדושה. והנני לשלוח לידו לעת ימים לא כביר מילדי פרי תנבותי, למען יחקו בספר בין ידיעותיו, אם אך ימצאו חן בעיניו, כי זאת תקותי מני אז, אף לפני חכמים יקרוי הדעת אביא בכורי ראשית תבואתי, המה אם יתנו עידיהן עליהם, והיו לי לשלום. ואף כי אם בעט ברול ועופרת יחצבו עלי גליון בין ענפיו, הלא כל חון יקר ופסדת כוש לא יערכו לי ביקרתם, כי יהיו למשמרת ולמזכרת עד עולם. —

תיקר נא נפשי בעיניו הטהורים עוד, להשיבני דבר בחזרת הפאסאט על הערה אחת קטנה אשר העירותיו בראשונה — ויען ידעתי כי עמוס עליו משאת החכמה להפיק רצון מה' ומעמו בדבר החוברת אשר יחדש דבר יום ביומו, לכן לא עמסתי עליו לעתר דברי עד כה, וברית כרתי לעשי לאמר: קנצי למליך שמור; היו יהיה אדוני לגבר יצלה בימיו, ועליו יציץ גזר החכמה, יפיץ ענן אורו עלי תכל, וישבעו מש"ב ח כמתו כל דורשי תושיה ומזמה עד עולם והנני הנאמן כבריתו עדי עד. יהודה ליב גרוש.

(ג) שלום לך שאהבה נפשי? השר המזכיר בחצר מלכות צרפת, החכם לאמארטין
 בכתבו מסעיו בארץ אזיא בבואו לעיר ציון נשא מליצתו ואמר: הנה היא ציון
 קרית מלך רב: פה דביר מקדשו, פה קבר דוד בן ישי, פה התנוסס בו רוח קדשו,
 פה רוח ה' דבר בו להנעים זמירות, פה התהלך לפני אלהים. הנה זה מקום
 שעשועיו מקום חיי האיש הרם הזה, מקום פעולותיו, מקום מנוחתו כבוד משנה
 הוא לי קדושת מקום הזה, מפה תעיר ברוח קדשו לב האדם, והצית בקרבו
 שלהבת יה לעלות מוקדה להיות אש תמיד תוקד לפני ה'. הראשון ממשוררי
 רגשי קדש, רחש לבם דבר טוב ונעים, הוא אבי כל תופשי עט לקרא מהלל שם
 ד' להעריצו בשבחות ובזמירות, הוא מלך המליצים המנצחים בנגינותם לרנן שם
 עליון. אפס בלעדו מעיר כנור עם שחר לרנן ברן יחד ככבי בקר תהלות אל אלים.
 בלתו אין פתח עלי כנור חידות מני קדם, מקול מדברותיו תתעורר ויחדת בית
 חומר משנת עולם בתבל הנשמה תתנער מערסת גוש עפרה, תרקיע שחקים ברוח
 מכינתה ועננה תעוף על להתענג משובע שמחות מנעימות מפעלות אלהים
 בשמים, ותשתוחח עת אל ארץ תביט אל מעוף צדה וצוקה ושמות אשר שמו
 בארץ. — כאיל על אפיקי מים כן נפשי תערוג אל מקור חיים שוקקה להתענג
 לראות אור באור פני מלך חיים אלהים צבאות כמדהו עוד לא עלה רום שמים
 יודע נגן משוב שיר עלי נבל וכנור בתועפות רום זמורותיו. עוד לא צללו בנעימותיהם
 על אוזן איש מיתרי נבל עשור ומינים ועוגב כאשר מידי אביר מליצים כמדהו
 הגיעו, ואצבעותיו עלי הגיון בכנור השכילו לספר כבוד אל מעשה ידיו לרנן
 ולהגיד ליושבי תבל מה פעל אל. קרא לרוזני ארץ להאזין עת פיו ידבר חכמות,
 ולשמוע הגות לבו תבונות. ראו עמים כי ידבר רוח אל מארשת שפתיו, דבריו
 שמעו כי נעמו, ושיריו עמהם סלה. כמדהו לא הנה עוד אפת חיך משורר ונפש
 אדם עוד לא השתוחחה לפני אל כהוללה ברגשות עצומות ודבריו משמן רכו, עלי
 מקרב איש ולב עמוק להודיע הטאותיו צפונים בטוחותיו. כנפש משורר הנשגב
 הזה פשעו לא כסה להעתר סליחה על עונו כי רב הום כל מכאובי אנוש אָנוש
 בעלמים לאנחות נסתרות גם ממיודעיו ומרעיו מחשך ואשר אך במצולת לבו ידלחו,
 ותחת סבלם אך בשרו עליו יכאב, ונפשו עליו תאבל, עברו על שפתי כנור האיש
 הזה, ולאשר אין אומר ואין דברים קול משפה מידו להם נתנו עת זמותיו עברו
 פי הלילו וכי עוד רדם נהלך כרעיונינו, נשוב לשנות קדם ימי המשורר הנשגב
 הזה, ונשאל פי דורו על מליצי שירות וזמירות צור ויון ונדאה דוד מה רמו עיניו
 עת דם רב שפך, דור אהבת נשים נפלאות בעיניו, בה ישגו ואותה יהללו, לקחו
 כנור לפרוט שיר עונבים על לב זונה נשכחה למען הזכרה. שגו ביון להתענג
 בתענוגים בזאת יתהלל המתהלל כי נבר על אויבו עת ירו רב לו, להוריד כבירים
 בזרוע עוזו, וקל ברגליו כי מלט נפשו וראה המון רכב ופרשים שות שתו השערה,
 להבל חל והומה יהדיו, ולנתוץ מבצרים או כרוד חשבו להם כלי שיר פרטו על
 פי נבל, ענו לו במחול, זה הכה באלפיו, הרבו רוממה לא שבה ריקם, אלא נדנה
 ועל עמודי שמש תמונתו נחצבה, והיה כנור ונבל ויון משתיהם ועל פועל ד' עוז

יה כי רוממה, וורועו כי חזק, כי הוא עזרה בצרתה נמצא מאוד עומד לימין אביון, זאת לא התבוננו לא ראו, לא ידעו ולא הבינו, תהלות שדי לא השמיעו לא שטו בכל נפלאותיו. אז בפזע פזעות במליצים, המליץ האלהי הזה לברד ביניהם כארי רביץ ושכן בין זרעות המליצה, קרא לאלהיו מן המצר עת אפפוהו צרות רובת וקול משברי צנורים עברו ראשו—והביע רחשי תודה עת שלח אלהים עזרו מקדש ואל שמע בקול תפלתו ולא הסיר חסדו מאתו. כי נתבונן אלה על חסיד הפלה די לו, על רוי עולם כמוסים בדברי מלך ונביא, או נשתומם על קסם על שפתיו, הרובר עם מחוללו צורו וגואלו, כאוהב ורע דובר עם אלופו ומיודעו, מבין נפלאות צדקת אל, אשר צדקו לעולם, ועומדים לעד כהררי אל, וכי אך מישרים ישפטו בני אדם מבקשי רהמי די כי רבו ולא כלו וחסדיו כי לא תמו — והיה נביא או חכם „אחד מאלה או שניהם יחד“ יהי מה אין תועה בספק ורק יאמין כי רוח אלהים דבר בו ולא לכל איש האציל מרוח קדשו כמוהו—לכן קראו בספרי האַראץ או האַמעד מליצי שיר משוררי קדם אם תאבו — אחרי תפלות דוד בן ישי זאת אנכי לא אוכל. — בלעדי! אחרי דבריו מליצותיהם לא ינעמו עוד לחכי.

זעליג צבי מאַנדשיין,
 (ד) ב"ה יום ה' אחד ועשרים בחודש אלול תקפ"ו לפ"ק ברפ"ד לק' קולקוב.
 שלום לך איש משכיל דובר צחות! קבלתי אגרתך מן ה'—ראיתי כעסך הגדול על אשר נדמה לך „שחרפתך והצגתי שמך כאחד הריקים, והורדתי כבודך לעפר“ ומסרת עלי דין לשמים, בהזכירך עשר פעמים את שמות הקדושים — מלבד התארים—בתוך מכתב מחויק י"ט שורות. — לא הרפתך ולא פנעתי בכבודך אפי' כחוש השערה ולא הזכרתי שמך לרעה לא בכתב ולא בעל פה; ומעולם לא שמעת ממני דבר נגד הפצך. — גם בתמונה עלי משכב, ראיתי במכתב ממנו „שדברתי רע על אנשים שלויים רורשי ת' והולכתי לתמם“ מליץ אתה, והפייטנים נתגלו תמיד בבית דמיון המצייר ומרכיב דברים שלא היו ושלא נבראו, שמה הצגת דעתי בכללות, ואין לשום פרטי לכעוס עליה, מגונדה הוא לדבר לשון הדע נגד הפרטי; אבל נאה לעולם ישר וחפשי לגלות דעתו על כל דבר בכללות. מלבד אצל יסודי האומה, (שהמה כהוד מלכות) גם הכללות כפרש תחשב, ואוי לה לארץ משכלת תפארת אנשים, אשר אם יאמר בה אדם, שדעתו אינה מסכמת לדעה אחרת בכלל, ישפטו עליו כאלו פגם בכבוד הפרטי הצרפתיים מקללים את זכרון הפילוסופים וואַלטור ורוסא, על שהתנהגו (בהפצם שידובר מהם במקלות) לצעוק בחבוריהם צעקת שבר על מחרפיהם שלא היו רק בדמיונם; כי בני דורם נתהוו אסטניסים לכל דבר פגומה והורגלו בדרך הצעקה, ובא עם צרפת על ידיהם ברתחה גדולה, כאיש המסוכן בחולת קדחת, ויצאה המהפכה בארצם, ונהרגו באירופה אלפים ורבבות, ונשפכו כמים דמי ילדים בחורים ונקנים יחדיו, המשורר ר' טוביהו פֶּעדער ע"ה, היה שנוא בעולמו על מנהגו לקשקש בחרב מליצתו על ירכו, כדרך שר עשרה בחול העמים (העשר בלשון הונגאריא) בעת הלף עבר על פני דמיונו מתנגד או פוגם—רוח המחלוקת מבזזה אצלנו מאוד, הוא המוליך

והמביא לשפיכות דמים, או בידים ממש, או ע"י הלהץ שהרודפים לוחצים את הנרדפים. הנה לב מרגיש לך, אמור נא, איך לא יכאב לנפשו ואיך לא אאנה לפני כל שומע, ואיך לא ילבנו פני כסיד הלבן שבהיכל, בראותי מהכרת — ועשית הכל אח"כ בלי רשותי והסכמתי, והצגת סביבת מאמר לכבוד ישראל, דברי קטטה מאנשים אשר מואסים ברבני ישראל ואך בנכרים ימצאו נחת, אנשים אשר קלקלו אותם האוהבים לנפשות להורידן שחת, אנשים מרתיחים דם אחיהם ומביאים את עמם במעמד קדחת — נגדם אין תקוה רק להתפלל שבמהרה יבא אלינו משיח בן דוד. על מליצתך לא דברתי סרה, אדרבא כתבתי לך אז הרבה קילוסים על זה ועל איזה שירים הקלים להבין, אף שהלילה לי להאמין לך שראית ע"י החכם הגדול מוהר"ר נחמן כ"ץ נ"י שידי חשק מרי יהודה הלוי יודע אני שענינו לא יראו זרות כאלה. נפלאות היא בעיניך שערכתי מכתב לצעיר ורך במליצה (משנאתך ששנאת אותו, ומכעסך שנעסת עליו, קראת את שמו אחד הפרעושים) הן חק יקר הוא, דת מוסר להשיב לכל שואל דבר בפה או בכתב, ועתה יודע מאוד שאין דרכי לקרוא בנאון לבב, מי זה ואי זה האיש אשר מלאו לבו לכתוב אלי? גם ראוי לבני ישראל בראותם בעל מקרא משנה וגמרא אשר יוסף עוד להתאמץ במדעי תבל, לחשוב אותו כאיש המשולח מהאומה לארצות מרחוק להמציא לה דברים הנצרכים. כמו עיר המוקפת גדרים משלשה רוחותיה, שהזקנים שולחים מהבחורים למרחקים ללמוד טכסיסי מלחמה, ולהביא נשק להצלחם, הצעירים האלה יקרים המה וקרושים בעיני הכלל בעוד שלא שבו משליחותם בקלקול הדעה, למאוס במנהגי עיר מולדתם, להתחבר למהרסיה ולמחריביה להפוך ביום קרב את נשקם מול פני שולחיהם, ובכה איש נורא מלני נחשת להשליך כדורי עופרת על קדקד הישישים העומדים בעיר במשמרותיהם בעבודה ברצון הבורא יתברך. גם רק בחלום לילה ובחזיון היות "שלקחתי בידי מקל חובלים" כל מכירי יודעין שאין אני בעיני לא שופט בישראל ולא שופט השופטים ובאמת מי אני שאהיה מוכיח ומבקר מדות האנשים סביבי, הלא על זמני אינו מספיק לבקר ולהוכיח את עצמי, ונפשי יודעת חסרונה, מי ברוח עור או חרש או אלם כמוני? למי אבוי למי פצעים? מי כמוני מוכרה לשאול בעצד את חכמי ישראל ואת ספריהם בכל רגע ורגע? כתלמיד קטן המתאבק בעפר של משמשי רבותיו, אבל אעיר אותך שטעות גדול הוא בידך לומר "עם בני" מחמת שהוא מוכה ומעונה, ודי לקה מידו שבט מושלים אינו הושש עוד על המתנגדים לחקי התורה" אם תעיין בספרינו הקדושים ותשגיח על מנהגינו מימות עולם עד היום הזה, תראה שמעולם לא פסקו מקרבנו שני בתי דינים קבועים, רבני ישראל עדה שופטת, והעם ומוכיחי לעדה מכרעת, גודל כחם ועוצם תקיפותם תראה ג"כ ברמב"ם ובשלחן ערוך במקומות הנודעים לכל. ואחר שפסקו האומות להחזיק את הדינים בידיו והייבים אנחנו לקיים דין המלכות; או הקימו הבתים פתיחת כבוד תחת מיתת נפש, ובזיון גדול תחת הורידה לבור עמוק ואינם ממהרים במשפטם, רק בהביטם ענין חדש אשר יקים בקרבנו יסגירוהו בהסגר ובלי לאות

יתבוננו עליו זמנים הרבה, או משפטו אם כלו הפך לכן יטהר או אם צרעת ממארת הוא וטמא טמא יקראו. המסגירים בשם ה' הסגירו בדורות שלפנינו גם כמות גם מדינות צדיקים וגאונים חכמים ונבונים משוררים מליצים ופילוסופים תלמידיהם ותלמידיתלמידיהם, יש שהורם מהם ההסגר ויצאו בקדושה ובטהרה; ויש שיצא עליהם הפסק לרע כנודע ואין הצורך לפרטם. ומחמת שהמדעים אצלנו היו תמיד גנוזים בין יחידי סגולה ולהפריחם ברוב עוז הוא ענין חדש שהתחילו בו בני הדור שקדם לדורנו, לכן השגחתם רבה על מחברי ספרי מדעים על חבוריהם ועל מנהגיהם, וביותר על מחברי ספרים מענגים נפשות הצעירים, ונחיים למשוך לבות הקוראים, וכל מחבר ספרים מאיכות הגיל אשר נוסף לזה נטה ממנהגי מדינתו חוב עליו לקבל הדין אשר על המתחדש, ובנעימות להבטיח את בתי הדינים שנוכח ד' דרכו ויצא זכאי במשפט; אבל לצעוק מרה וכקול התנגדות מתוך ההסגר זה הוא מקלקל זכותו של המוסגר. כתבתי לך כל זאת (אף שקרוב לודאי תמלא פיך שחוק) אולי תתבונן מזה כמה אתה מעקם את משפטך מחמת מיעוט התמדתך בספרינו הקדושים. ואתה לציור לך את האומה יצ'ו כאשר תחפץ שתהיה: מלאה ממדת הטולרנציה, הנודעה מן ספרי המחברים החדשים, ואינה נמצאה בתבל. ולולא שהבטחתי בסוף אגרתך "שלא תערוך אתי מלחמה לא בפה ולא במכתב כי ללבך נתנו שלום ממרומים, היה מכתבי זה ביני ובינך כתב גירושין אגרת שביקין וספר כריתות כי חוב נמור על כל יהודי לברוח מן המחלוקת כמה שאפשר לו. ולא מפני הפחד להשיג בזיון מכעל המחלוקת, כי כבר חדל הפחד הזה מכמה שנים שהכל יודעים איכות מריבת הבהורים, שאותיותיהם הפורחות באויר המה כדורי העופרת מושלכים על קרקד הזקנים. ואך יפחד הקטן מדבר הנוגע לכל האומה, ואך ירעש האזוב בקיר מרעש הנוגע לארזי לבנון? ולהם הכבשת ד' כל כלי יוצר עליך לא יצלה.

יהי רצון! שבקרב יתראה בך אהבה לאומה הישראלית, אהבה רבה ויתירה מאהבה הקסמופלית המלמדת להתחסד עם כל אדם בכלל, ומליצתך תהיה כלי זיון לתועלת תלמידי חכמים הבונים בהיכלי יעקב ואתה תהיה נחשב כמשולח האומה יצ'ו. תשתדל לרכך לבות העמים לרחם עלינו ועל פלישתנו הנרדפת! כללו של דבר הרחמן ותברך ויהתם אותך לחיים טובים כחפץ. יעקב שמואל ביק.

בראדי יום א' ז' אדר שני תקפ"א.

(טו) אפוטרופוס לשפת בני עבר, מנעוריו ירא שמים, בתומת לבו ילד, ובחכמתו גבר, אוהב ואהוב כאמת בפנים הרואים במים, הרבני המופלא המליץ המצוין והמפואר, מוה"ר שמשון בלאך ג"י.

ע"י הרב הנגיד מוה"ר לייבוש נ"י קבלתי מכתבך הנעים מן א' ויקהל. לא תוכל לצייר בדמיוןך רב העונג אשר התענגתי בקריאת אמריך הנעימים ומי הוא האיש לו לב מרגיש חן ויופי אשר לא ידע ולא יודה: כי למליצותיך המוברקות, נאווה הכתר נאווה הנצח, וכל היוצא מעטך, ראוי להיות חקוק בעט ברזל ועופרת לדור אחרון למשמרת ולזכרון בהיכל ה'. — אכן הלפה שמחתי, ונפשי מרה לי

בשמעי כי מר תצעק עלי הזמן מרבה לך מהלומותיו מבלי הנפש, תקונן עלי שבתך גלמוד, ולא תוכל כחפצך להגות בספר התלמוד, תעורר נהי וקינה, עלי גלות השכינה, עלי חכמה העדינה, המונחת בזויות ופינה, ועלי עיר זאמושיץ החוקה ליושביה מקדם היתה התבונה מתוקה, ולמדעים נפשם שוקקה, ועתה אהה היא בוקה ומבולקה, ואף נחשים צפעונים המונים המונים עקבך יסובו, ועל מדרך כף הגליך יארובו, אם כן הוא אחי, למה שמה תתמהמה? אהבה ותהלה תמצא בכל מקום בארץ מולדתך, לבוב זאָלקווא ובראָדי, ישישו לקראתך, והמעט אשר די לאיש משתפק כמוך, תמצא בעזר המשביע לכל חי רצון. קום צא מתוך ההפכה, רב לך שבת בעמק הבכא כי מי לא יהמול עליך חמלה? והפחד אשר לך לעבוד עבודת הצבא אין הוא והבל, כי לא כצעקתה הבאה אליך כן הוא באמת. —

דע את עצמך, אם גבור אתה במלחמת ה', קטן וחלש הנך למלחמת הרשות, לא יקחוך אף אם תאבה לשפוך דמך למען השוות המשרה עלי שכס מלכי אייראָפא, ונוסף לזה הנה אחינו רב נחמן קראָכמאל הוא ראש הקהל בזאָלקווא, הוא ממציא למלכנו יהודים גבורים קולעים על השערה ולא יחטאו, ואיך יעלה על דעתך שיחשא חוקר הנ"ל לאלהים ולמלך לתת בין בעלי זרוע כאלה, רע מזל כמודך (שקורין שלימזאלניק בלשון שמשתמשים בו הצדיקים האמתים באוקרינא) ואף ידידנו חמליץ והמשורר ר' אברהם גאָלדבערג נתהוה על ידו לרע מזלובשם טוב נפטר מחובת החוק מנן וצנה הלילה לו להציב רעי מזלות עם בריות נפלאות, הלילה! השופט בעיר זאָלקווא לא יעשה משפט? רעינו תיקרים פה בראדי אוהבים אותך, ושלמים אתך כאז כן עתה דורשים שלומך באמת ואין בלבם שום שמץ נגישה, אף כי כעל מטרבא וס קיין, יהלו לעת שיופיע ספרך בקרוב בימינו לשם ולתפארת לעולם ועד, ולפי דעתי גם הרב הרש"ל ראפאפאָרט רק זרוך בדבר להצילך מבהינת עצלות ואם הכאיב לבבך בהעירך כבר אמרו הו"ל בענין כזה נתאוה הקב"ה לשיחתן של צדיקים לקה אותן בגופן, וטוב מאד עשית ידידי שהנחת צרור הכסף ביד הרב הנ"ל כיה כסף הקשה ברזל מחתכו והברזל הקשה ההנות של אשתך מפעפענו. בביתי חיים ושלום, את פרנסתי אני מוצא בעבודתי.

חתני האברךנ"י לומד מדעים בבית הינוך הסוחרים (רעאלשולע) והתלמידים המתחנכים שם פטורים מלמד קשת עם בני יהודה אף שהמה אינם בבחינת רוע מזל. מן הסתם שמעת כבר מן ספר מגלה שמירין המגלה ספוני טמוני למודי הבעשטנים ורוב דרכיהם, ומן הספר בכורי עתים הנרפס אצל לוח שנת תקפ"א הלק הוא מכתבי המאספים הישנים ונוספו עליו שירים ומכתבים חדשים מרש"ל ראפאפאָרט מר' מאיר לעטערים ומר' שלום הכהן, וכמו זה יצא מדי שנה בשנה, ועוד הדפים רש"ך ספר כתב יושר כולל מכתבים פריזים חדשים ובתוכם גם אגרת מר' אברהם גאָלדבערג ידידנו נ"י. וגם בלונדן ובאמשטרדם מצאה שפה העבריה גואלים ואוהבים כי נתיסרה שמה חברת תועלת ובשנה שעברו הוציאו לאור ספר בכורי תועלת כולל שירים ומכתבים פריזים להשכיל נחמדים. מחר נסעה לעיר סאָקאָלופקא הקרובה לנו על חתונת העלם המשכיל ר' נטע הורוויץ עם בת ידידנו ר' נחמן קראָכמאל

נ"י. שמה אספו רעיני להתעלם עמו בשמחות וגיל כחוק רעים ישרים. ר' איציק ערטער התרעם עליך לאמר כי בזית לו במכתב אחד אשר כתבת לו, ואני את רוחו השקפתי אמרתי מכורת דבורים לא יצא מר, כן לא יצא בזיון איש יקר בחכמה ובמדעים מלב רעיני ר' שמשון ואף אם הדברים נשמעים לשני פנים שגנה הוא שפלטה קולמסך היקרה. — בליל שבת העבר הקרה ה' בעירנו מקרה מעוררת עצב ויגון ומשברת לב כל ישר ואוהב חכמה. שני נערים תלמידים בבית הנידן הסותרים, באו אחרי האוכל לחדר משכנם בשעה י"א בלילה והדלת אחריהם סגרו, ובכורך ביום השבת נמצאו נופלים מתים, כי נחנקו מקטור התנור הממית בחומו. אלה הנאהבים והנעימים לכל מכיריהם במותם לא נפרדו, עליהם אבותם והוריהם מר יבכיון, מוריהם על תלמידים משכילים מר יתאונחו, וחבריהם על משנה שברון ימררו בכבי. אכן להרבות טובים ויפים נקטפו בעצם ימי פרחם, מיד המות נקטפו מיד ה' הטובה נטעו תחת עץ החיים, לעונג נפשות הישרים המשכילים, המטיילים בנן עדין, לריח נוחה לה' יעקב שמואל ביק.

טז) אגרת מאת הרב החכם החוקר מו"ה נחמן הכהן קראַכמאל זצ"ל, אל אהוב נכבד רבני מופלג, חכם שלם, כליל המעלות והמדות הנכבדות, ירא אלקים מרבים, אהוב לכל יודעיו, כבוד שמו יקר ומפואר מו"ה זאב וואַלף שיף. שלום לו ולתורתו וחכמתו מאת אהבו!

ידעתי אהוב נכבד! גם ידעתי גודל המשא אשר על שכמך רוב זריזותך לעשות חובתך בשלימותה, ולכן שמתי חוק עלי מאז לכל אפריעך ממעשיך, ושלא אכבד עליך באגרותי; אולם עתה אלצני ההכרח, הציקתני המבוכה, ויעצוני כליותי כי אשא עיני עליך, לחסות בצל אהבתך מחוס אש קנאת אולת, בה פגעו בי איזה מתחסדים בק"ק לבוב, ורק אותך מצאתי שם נכון, ראוי לשפוך שיחי אל חיק אהבתך, ולהציע לפניך התנצלותי הנחוהה, ודי לי אם תעלה לרצון אצלך ואצל אנשי התושיה הדומים לך; ואם אתה בטובך תהי לי מצדיק קרוב, מי הוא יריב אתי? איזה אנשים מכת החסידים באו מלבוב לכפר קאָסוב בגליל שלנו, וילכו אל איש שמו דוד הקראי, וידברו אליו בערמה לאמר: "הנה אתנו נער עברי השקה נפשו לקרוא איזה מליצות בלשון הקודש, אם יש אתך איזה ספר נדפס או אגרת מדברות צחות תנה לנו, ונשיבם אל ירך, ויאות להם האיש, ובתוך שאר דברים נתן גם אגרת מכתב ידי כפי דבורים, והמה הביאו אותם ללבוב. והנה מתעללים בה בכל עת, ומתאמצים מאוד להוריד כבודי על ידה בעין כל ישר לב ותמים דרך; היא השמועה שהגיעה לאוני. ועתה ישמע נא כבודך אמתת הענין כאשר הוא: הקראי הנזכר מכירי ואוהבי מזמן כביר, בחורף העבר שלח הלום שליח מיוחד אודות איזה צרכיו פה קהלתנו, והביא אגרת גם לי, ומעולם לא השיבותיו במכתב על אגרותיו, רק על זו השכתי בקוצר מילין ובחפזון, כי איך השליח לדרכו, ושהדי במרומים! שאיני זוכר עתה היטב, מה שפלטה הקולמוס או, כי למיעוט ערכה לא העתקתיה אלי, כמדומה היה שלא נתתי מענה, כי אם על העסקים שבקש; אולם כאשר נזכרתי על פי השמועה מהמלינים, כתבתי גם כן בשולי העלה איזה

חרוזים פשוטים בלתי מושקלים, וזה לפי שהקראי הנזכר כתב אלי אנרות הרבה, כוכן מלאות חרוזים כאלה מספרים בשבחי בתוארים גדולים ונשנבים ראויים רק ליחידים שברור עד כי בשתי מהם, והוכחתיו ע"ז בע"פ, מצאוני עוני, ונפתה לבי גם אני לחרוז בסוף האגרת ההיא איזה חרוזים דלים ורזים מספרים בשבחו וטובו, ואמרתי בהם ששמו דוד, והוא משכיל לכל דרכיו כדוד ושעם כל מה שמתנרים בו מהרפיו שבעירו הנהו בן עולם הבא, להיותו עמל בתורה ובמצוה לקיימן כפי מעשה אבותיו אשר בידו, ולזה ביום מחר יבוא על שכרו עם כל יראי ה'. הלא זה הדבר אשר עליו הרפוני והורידו לארץ כבודי, ויעשו העתקות מאגרת (ומי יודע במה יש בהם מן השנוי והזיוף) ושלחום לאוהביהם, למען הכאישיני, ולתת אותן לשמצה ולנדופים כפי כל. והנני נשבע באלקי השמים, אשר עשה לי את הנפש הזאת אשר בקרבי, ויודע מצפונה, שלא היתה כוונתי כי אם נגד העלוב הזה שידעתיו לירא ה'. וכוונתו רצויה, הגם שמעשיו בלתי רצוים, והוא משתדל מאוד בעבודה וחרד לאהריתו. וקצת מעדתנו שבעירו ובסמיכות מונין אותו, כי שכר לא יהיה לו בעמלו וזריותו לריק, וסופו יורש גיהנם! על זה נחמתי ודברתי על לבו, לא היה לי בזה כוונה אחרת זולתה. ואם אולי בבלי דעת הפרזתי על המדה שיעור בלתי ראוי, הלא נעשה זה בחרוזים שנודע לכל, כי מדרכם הנזמא וההפלגה, והמליצה תשים שפלים למרום, ורוח חיים בנופי מתים, ומיטב השיר כזבו הלא חכם אתה, ומי כמוך בקי בחבורים, בודאי נודע לך מחרוזי הקדמונים דברים קשים מה שהוא עודף הרבה מזה השעור כמה שאחוס על כבוד מחבריהם לזכרם הנה; ואין מביאין ראיה על דיעה מהדיעות כ"א מדבור הלמודי והפשוט, לא מדבור החלצי, ולזו אם באכת לא נשמרתי מחטוא בלשוני, ברוב דברים אשר לא יחדל פשע, הנני להודות על אמת ולאמר שנית! ולהיות מודה ועוזב ובתנאי שכבודך ושכמותך יוכיחו ועל פיך יצא משפטי. עשה זאת איפוא למען אוהבך מנעוריו, וראה להשיג האגרת ההיא והודיעני משפטך עליה כפי מדותיך התרומיות. בתוכחת מגולה, אם יש בי עון, ובאהבה בלתי מסותרת אם צדקתי. ואם יש בדברי מסכנה להמון, הלא אני כתבתי ביהוד לאיש גדה אשר לא מקהלנו שנכמרו רחמי עליו, ושונאי הם הגורמים הפרסום וחגלו, ועליהם האשמה, ומה יחשבון עלי צרי, בנכליהם אשר נכלו? האם שאיני על דת? מי מהם יודע עלי שמין פשע ודון ועבירה על דת, יבא ויתן עדיו. ות"ל נודע לכל באי שער עירי, שאיני הלילה פורק עול מצות ודברי הו"ל. ושאני נזהר בקוליהן ובהומריהן וקובע עתים למקרא משנה ונמרא, והגם שמעטים הם בעל כרחו לחולשת גופי ומעוט כוחותי, הגם לא להתפארות ובקשת גדולה, הלא מצער היא ותחי נפשי. וכל זה אני אומר להתנצלותי, פן חטאתי בשפתי בשוטפא דלישנא בדברים שהם כנחלי אש, והמכשלה בהם קרובה והחטאת לפתח רובין; אמנם בעיקר הענין בעצמו לא אסיר תמתי ממני ולא אעשה שקר בנפשי למצוא בי עון אשר לא חטאתי, האומנם אשר התחברתי עם שנים לא יותר מהטובים והמלומדים שבהם, וכרתי להם ברית שלום, אמת הוא. וכבר נשאלה שאלה זו לפני גאון עוזנו נר ישראל הרמב"ם ז"ל, והתיר לשאול בשלומם, ללכת

בבתיים ולמול את בניהם וכיוצא בנמילות חסדים. יהי נא טובך לעיין בתשובה זאת הלא היא בספר אגרותיו המצוי ביד כל אדם, המתחלת: "אמנם אחי הנכבד והיקר שורש השכל והמדע, העיקר בינותי מתוקף שאלתו, כי נשוארם מעלתו ולדבר אלקינו ולמצותיו הוא חרד וכו'. ואומר כי אלה הקראים השוכנים פה בנוא אמון ובארץ מצרים ובדמשק ובשאר ארצות ישמעאל, וזולתם, ראויים הם לחלקם מחלקי הכבוד ולהתקרב אצלם במעשה יושר ולהתנהג עמהם במדת הענוה ובדרך האמת והשלום כל זמן שגם הם ינהגו עמנו בתמימות ויסירו מהם עקשות פה מלדבר תועה נגד חכמי הרבנים שבדור וכו'". ובאמצע התשובה העתיק דברי הנאונים, ביחוד לשון אביהם של ישראל רב האי ז"ל: "דהנהו מילי דר' טרפון, שאם יבואו לידו ספרי מינים וכו'. במינים דכפרי בעיקר ניהו אבל הגי דהכא כל אימת רלא פקרי בחציפותא לא חשבינן להו כותייהו, ופלגינן להו יקרא". כדברים האלה דברו ראשי חכמי ישראל באותו הזמן ובאותן המקומות שהיו קרובים לזמן חלוקת הקראים (בימי רב יהודאי גאון ז"ל), והיו הקראים עם רב, והשנאה עומדת בנבורתה לסכת הוכוחים התדירים, ועם כל מה שכתבו המאורות הנזכרים מן מרביתם היו ביניהם ג"כ אנשי מדון עזי נפש שדברו תועה על חכמינו ועל קבלתם הנאמנת בפירוש הכתובים, והלעינו על המדרשים באגדות: ומה נאמר אנחנו על נדחים מתי מספר היושבים בקרבנו, הנלו הלום מארצות ישמעאל ע"י התרתים זה כשלוש מאות שנה והמה נכנעים דויים וסחופים, מבקשים למצוא הן בעינינו, ובחבורים המעטים שחברו מפלאים בשבת חכמינו ותהלת ספרינו וביחוד ספר האר"י ז"ל ותלמידיו: באיזה אופן נשיב להם, אם יתחנו אלינו לאמר: "חננו חנונו, לא אחינו אתם זרע האבות תלמידי משה והנביאים עשו אתנו ברכה, אל תשאנו אותנו עד יבוא מורה צדק ויורנו מדרכיו ונעזוב את אשר הורישו לנו אבותינו". היתכן לנו שנשתבחנו רחמנים וגומלי חסדים להקשיח לבנו נגד המרודים האלה לדהותם בשתי ידים ולאמר להם שאברו את עולמם ושנרונים לדורי דורות ופסולים לבא בקהל עד עולם? אני מודה שזה לא יהיה ביכלתי ולא ביכולת מי שלבו לב אדם, יהיו המצוה ע"ז מי שיהיה. ואם גזרו עליהם האחרונים כמובא בש"ע י"ד סימן ב' וסימן רס"ו, אין זה רק לענין שלא נסמך עליהם בדברי המצות, ושלא נחיה מפייהם ומעדותן בשחיטה ובשמרות וכיוצא, לא להקניטם ולסגור בפניהם פתח התשובה. ואם היתה התלונה על שאמרתי עליו שהוא בן עוה"ב, הנה אמר החבר למלך הכוזר: אין אנחנו שוללים משום אדם גמול מעשיו הטובים והצדקות שעשה, ואטו גרע איהו מחסידי או"ה שיש להם חלק לעוה"ב? ואפי' לדעת הרמב"ן יהיה המאמין בשבע מצות בני נח מטעם שנצטוו בהם האבות העולם בכלל חסידי או"ה. והנה אלה האנשים מאמינים בכל התורה שבכתב כי נתנה למשה מפי הנבורה ומאמינים בכיאת המשיח ובתחית המתים וכל העקרים, ומודים בהם פעמים בכל יום, כמו שראיתי בסדר תפלותיהם, ולא עוד אלא שאותן שבימינו לא פקרו הם בעצמם, אלא שאבותיהם הטעום ומסרו להם ברוחי המצות פירושים כוזבים מתננדים לתורה שבע"פ ולקבלה הנאמנה שבידינו, והנה גם בדבר אשר ודו טובה אחריתם מראשיתם, כי אלה שבימינו התקרבו לתורה שבע"פ, והודו בכמה דברים אל

האמת המקובל אשר אתנו. ואם כפי דברי הגאונים הנזכרים אינם בכלל מינים דפקרי בעיקר, מאיזה טעם יהיה אסור לנו לישא וליתן עמהם, בכדי לפתוח להם פתח התשובה וכאשר יפקוד ה' את עמו לתת להם המושיע המקוה, מי יודע אם לעת כזאת לא ישונו גם אלה כמו רבבות ישראל האובדים והנשטמאים בין הגוים אל קהל עדתנו, אשר מקרבנו יצאו זה אלף שנה וסובלים עול גלות ולא נדבקו באומה אחרת והנה חז"ל אמרו: שאליהו בא לקרב המרוחקים. ולשון הגאון הנזכרים: "דלמא נפיק מניהו זרעא מעליא והדרי בתשובה" ואם יליו אויבי עלי על אשר קראתי בספריהם. הנה לא קראתי זולת מה שכתבו בחכמות ובעקרי הדת, דברים שחם שוים כם עמנו. והנה ספר המקמץ המובא בחובת הלבבות הוא מהם, ובמורה מזכיר דרכם בחכמות שרשי הדת, וספר חזוק אמונה שהרפיסוהו אנשי עדתנו באמסטרדם הוא מהחסיד הגאון מוה' אליה מזרחי מזכיר בהבורו פירושיהם לתורה, לפי שהי' בעיר קונסטנטינא, והיה לקראים הצטרפות עמו, ומפליאים אותו מאד מאד כמסופר בזכרונותיהם, החכם הגדול יש"ר מקנדיאה חבר ספרו המפואר "אלים" לתשובה על שאלת שנים מחכמיהם, ובספרו גובלות חכמה מעתיק הרבה דברי חכמה מהם, ועוד רבים; וכמדומה שהגאון מזרחי הנזכר דבר גם בתשובותיו עליהם, אלא שאינם בידי לע"ע לעיין כם, ועיין בתשובה המיוחסת להרא"ש ובס' הכוזר מאמר ג' מס' מ"ג ואילך עד סוף המאמר: ואני מה אני כי ילינו עלי? רואה אנכי אהובי הנכבד! כי גדלה אגרתו ית'ר מדאי, ותארכנה פארות התנצלותי ואולי אך למותר, כי לך ולדומים לך יספיק הקצור, ולנמהרי לב'מכת החסידים, אשר חסרון דעתם הוא להם לחכמה מפוארה, ואשר יסקו דיני נפשית על פי דינים חדשים וש"ע העולה על רוחם בשעה שהקנאה והתלהבות, ועל הרוב גם האדים ממשקים ההרופים מבלבלים את מוחם ומפילים את שכלם אצליותם לא יועיל שום התנצלות בעולם, והלואי שלא יזיק. — והנה זאת הכת המתחסדת לא גברה בתחלת צמיחתה זולתי במחוזות נשמות, כמערת פריצים וואלאחייא, בערבות מדבר אוקריינא ובין הכפרים שעל ספר אונגארן (כולם קבוצים חדשים מקרוב נתיסדו מבורחים וממגורשים ממדינות הסמוכות). ולזה כאשר הרימה קרן כעת גם באיזה קהילות ישנות ומפורסמות בחכמה ובמנין (וזה בסבות שונות ובעזר איזה רבנים) הנה גבה לבה עד להשחית. הרחמן יצילנו מן הנדרף ששב להיות רודף. ואני בטבעי אוהב המנוחה ושונא לכל מחלוקת, מצורף לזה אני הלוש הגוף והסר הכחות, עד שפעמים הרבה לא האמינו אוהבי בחיי כמו שידעת, והימים אשר אני חי על פני האדמה נתונים נתונים המה לי מאת ארון החיים, והקדשתיים להשלים נפשי ולהועיל לנפשות ביתי; הלילה לי כי אפסידם להתנבר ולהתנצה נגד שום אדם ולכן אחת רברתי מזה הפעם, ושתיים ולא אוסיף, ושא נא בטובך להערת דברי אוהב דבק מאה. מתכבד באהבתך, מוכן לטובתך, ושש בשלומך. חנק"ס. (יז) בע"ה פה אמשעלבערנ בחדש מרחשון תרי"א לפ"ק.

לאדוני היקר התני השלם המליץ הנשגב והמפואר מוה"ר מאיר הלוי לעמטערים נ"י שלום!

ששתי כעל כל הון כראותי זה עשרת ימים עלה "צפירת תפארה" אשר

חברת והפיצות בישראל: כי הפלאת חסדך בזה את בני עמנו, הצת כמו אהבת שירי קדש, וסלות להם דרך שפת עבר, מחמד ישורון וסגולתו. והנה החלות אדוני, נא אל תרף! רבת שבעה לה שפה עבריה כעס בניה אשר הזניחה ביום דכאה. ועמדו מנגד ביום חללו זרים תפארתה. עליך בחורבניה להחזיק בידה ולכלכל את שיבתה, אותך משחה למליץ בקרב אחיך, בהעניקה לך לשון למודים ומתק שפתיים, היה נא לה משענת ככלות כחה, קום עשה חיל בישראל! והי' יהיה בעורך, עשה תעשה וגם יכול תוכל, אכן לא למליצה ושיר לבדנה תפתח דלתי ספרך, כ"א גם לבאורי מקראות, ולפתרון מלות זרות, ולדרישה בקדמוניות עמנו, וכהנה; כי כאגודת פרחים שונים תנעם לעין, ובהתאחדות קולות נעימות שונות תערב לאון כן אסף עיניי מדע שונים ישמח נפש וירחיב דעת, וילחיב לב דורשי תושיה לעלות מעלה מעלה, גם תקרא למאהביך מטיבי שפה; ושוחרי חכמה, כי יתחזקו עמך עם אלה, איש ואיש מאשר חננו ה' בתודה ובמדע יגישו אליך, וברות ממנו את הישר בעיניך, כי אך בין להקת דורשי אמת המתוכחים, יודכנו המחשבות, ויתבררו הלמודים, ואך מביניהם יצא משפט אמת. והיה כי תכצע את מעשיך להפוך אל עמנו שפה ברורה, הלא יודו לך אחיך, כי ענדת למו צפירת תפארתם הודם והדרם מעת היו לגוי, גם יפארוך נוצרי התורה בהישירך להם דרך למקר דתנו, ותשים להם נתיבה לתורה שבע"פ, אשר אך בחקר תהלוכות הלשון, ועומק פשוטו של מקרא תשען, ובקהל המפארים יחד גם קול אוהבך ומוקירך מאו.

עוד דבר לי אליך! הנה כוננתי מכתב בלשון עבר אל רועי ישראל ואל עם מרעיתם על אודות התמוטטות דתנו, אולי תתן לו יד בספרך צפירת תפארת! ואשלחהו לעצם ידך. נא בטובך הודיעני זאת אם במכתבך אלי, אשר בו אכבדה מאד, ואם במכתב עתי "וועינער מיטטהיילונגען" ואם גם לא תרצה להדפיסו אל תמנע ממני ההודעה אודותיו למען אדע מה לעשות בו. — גם אם תרצה להדפיס את המכתב הזה אשר בידך עתה לקרא בו עשה בו ככל אות נפשך—לקראת עלי צפירת תפארה אשר בחסדך תשלחם לי אשמח כעל אור השמש בצאתו.

דוד הלוי רב באמשעלבערנ.

(ה) מכתב אל חכם נודע בשערים לשם ולתהלה, בעל המחבר קנאת האמת. כעל כל הון שמה לבי, רעי היקר! על מלאכת עבודתך אשר שמת נוכח פני בעודה בכתובים, לשים עיני עליה ולחרוץ משפטי על פועל כפיך משפט אמת ומישרים, וראה אחי זאת מצאתי, בלי משוא פנים, ולא אותה אגיד לך? הלילה לי להכחיד האמת תחת לשוני ולמנעהו בתוך חכי! — בלב טהור ורוח נכון תערוך מלחמה עם הבלי שוא, אשר שיבה זרקה בס וכברו מזוקן באבן מעמסה על לבת אתב"י בארצך; כי המון העם עוצם עיניו מראות ובחון אותם ברוח השכל ועעברו ויכסלו באפס דעת. מה יקרת בעיני, אחי היקר לי! כי אך בעבור האמת ואהבתך העזה אל שארית יהודה קרבת אל המלאכה הזאת, ותקטן בעיניך אם יהללו חסרי לב מעשיך בשער או ישימו כך תהלה ויניעו ראש ויתנו עליך בקולם: כי סרת מני הדרך לא סלולה, אשר אך טוב ונכון הוא לפניהם, ולכך יערב

להפיל חומת הבלי שוא, אשר קורי עכביש יסודם. אל נא יפול לבך, רעי יקירי ! פנה לאחור אל הימים הראשונים דורות קדם שנות עולמים, והבט כמה אוהבי אמת בכל עם ובכל עת לחמו בעד האמת השכולה ונלמדה מאין תומך ידה ; כמה יקירי רוח שמו בעבודה נפשם בכפם להצילה מיד רודפיה ומנדפיה אשר כמו דוח זרוה ; אל מי השו און לשמוע משפט ? לא אל המון האספסוף אשר אל כל רוח יגוד כמו גוד הקנה במים ובינת אדם לא תוציא משפטו : אל קול ענות גבורה : קול אלהים הדובר בלבב חכמה, השו און, ולא פנו חוצה אל המולת קרת לשמוע הייטב בעיניהם דרכו, אם לא. אולם מה לי להוסיף ברוחך אומין, לבל תירא בדרך תלך ? הלא מימי נעורייך התחזקת כגבור לרויך אורה, ולרמוס ברגל כל מכשול וכל פגע, אשר יעצרוך ללכת במעגלי יושר ונתיבות דעת : מעודך עד היום הזה כל ישעך וכל הפצך לטהר לב צעירי ימים מכל שוא והבל אשר נחלו ; כשחוק לך תחלת הנאי יונים, נבזה בעיניך וגם נמאסה, בכל מעגליך תזרע אור, ובכל נתיבותיך תצמיח ישע. במשפט לבך בשופט ישרים די משכורת. כל אשר יבולע לך בגלל הדבר הטוב, האל הטוב מעמך ישלמנה נמול ישרי לב אשר יקום לעד, כי לא בעפר יסודו כי אם בשמים ממעל. לכן אדום נא איפא מהרחיב בנפשך עוז וחיל, אוהב חכמה ודעת כמוד, אמיין לבו בנבורים הוא !

אמנם לא אוכל שום מחסום לפי מלהגיד, אשר עיני ראו לי מרבית התועלת אשר תצא לכל קורא מספרך זה. לבי ידמה כי עת יתן הקורא אל לב דבריך, כי זקר ספרו לו בימי נעוריו משעירים בחשכה יתהלכו, המפחידים הולכי על דרך לבדד באישן לילה, כרגע יעלו מעלה מעלה ולבבו יבין תרמית ונכלי האנשים מתנבאים והולמי הלום בדורנו ורוב עינינו אשר יתעו עמי בבלי דעת, באמרם במצה נחושה : כי ידעו דעת עליון ועם מלאכי מרום יארחו לחברה עת יין ידליקם וכוס רויה כוס מלאה מסך תלהט נפשם. הרפתם תנלה אז לעיניו בראותו תרמית לבם ללכוד פתאים בערמתם, למען הרבות למו כסף וזהב. כל קורא דבריך ירגיל את תבונתו לאש לאש ללכת במעגלי אמת מעלה מעלה ; בעיניו יראה ולבבו יבין יתרון אמת משקר כיתרון אור מחשך ; יחל לשקול כל דבר, אשר יבוא באזוני, במאזני משפט. יחל לראות אשר עינו תראה לו ולא זה, ולהבין את אשר רוח מבינתו תאלפהו ותלמדתו, ואחרי אשר לשונך לשון למודים קלה להבין ותציג לנגד עיני הקורא האמת ערומה כיום הולדה בסוד קדושים, בלי עדי עדים אשר לא יוסיף מאומה בעבור אהבתה, לכן יבינו דבריך מבין עם תלמיד צעיר לימים וזקן ונשוא פנים, גם אלה אשר לא ידעו לשון צחות ושפת מליצים וזה להם. כי לא לבחור לשון ערומים באת הלום, כי אם לגלות מוצא אלה ההבלים אשר היו בעוכרינו מימות עולם אשר המה מעין אכזר ומקור נרפש לחקר ולהוציא עוד הבלים אחרים לאין מספר, הבלים אשר המה כספחת לבית ישראל וירבו וישרצו ותמלא ארץ סעפים והבלי שוא. חכמת אמת יקראו למו חסרי לב ! אוי נא לנו, הזאת חכמתנו ובינתנו לעיני העמים, אשר התפאר בה מחוקקנו ונביא צדקנו איש האלהים ? הכי בעבודה יקרא שם עם הכס ונבון עלינו, אשר היינו באמת בימי קדם בדבר

ה' בטרם יכרה עלינו כוס התרעלה אשר ביד הסכלות משכרת כל הארץ. —
 אכן במה נוכל לערות עדי היסוד במ? אם לא עם השכל הישר, אשר כסאו נכון
 וממלכתו נכונה מדור דור. וכל איש יכרע לי ברך. ולקולו ישמעו כל בני חלוף?
 וגם כי יתעה אנוש בארהות עקלקלות לא אחת ולא שתיים, סופו לתת דין וחשבון
 לפני הדר כבודו. זאת עשית ידידי בספרך, מורה דרך הלזה השכל הטוב, יעמוד
 תמיד לימינך, יצרף הקרי לבך וישים דברו בפוך וילמדו תועי רוח בינה. דברי
 אוהבך ומכבדך דורש שלומך וטובתך כל הימים מה"ל.

יש) לכבוד הר מרום ישראל, לבנו המהור לתורה ולתעודה מזבח והראל, נור
 תפארת לראשי הגולה מיום גלות הארץ, גודר נדר לתורת אל חי ועומד
 בפרץ, כאשר ירים משה את ידו וגבר ישראל, להחזיק במעוז הרת ומשפטי
 אל, ח"ה הרב הגאון הגדול האמתי, רבן של בני הגולה, נאה דורש וירי
 תעשינה תושיה, ונפש בל בית יעקב במדותיו היה, כבוד שמו, כשמן היווד
 על פי מדותיו מורנו ורבנו משה סופר נרו יאיר באש דת לאורך ימים,
 אב"ד דק"ק פ"ב זי"ע.

כאשר לא יאות לבוא אל בית המלך לבקר בהיכלו ולשמוע צוף אמרותיו
 בטרם קול דופק על הדלת בענות לב; כן לא נכון להראות פנים את קדושי
 עליון בכבוד פני אדמו"ר, ומלך ביפיו (מאן מלכי רבנן) תחזינה עינים בלב
 השתחוויה וקודה אל הדרת כבודו. על כן בטרם אבוא לראות את פני אדוני,
 כראות פני אלהים, ובטרם אדבר אל אחר קדוש מדבר, אמרתי ידבר עבדך דבר
 באוני אדוני, ואחרי כן בזיו תמונתו וצלם קדשו אתענג, ואקרא לקדוש ה' וגאון
 ישראל: מכובד. — והנה בעצת שרים ונכבדי ארץ, הקרובים לבבות ובראשם
 ידידי האדון בארץ פאן צעדליטין העתקתי את שירו המפואר (בלשון אשכנז,
 אשר כתב ה' צעדליטין הנ"ל במצות הממשלה), אל לשון הקדושה, כאשר עיני
 אדוני תחזינה מישרים בסוף המכתב הזה. העתקתי זאת ראוייה היא מצד עצמה
 וכבוד תהלת אדוננו הקיסר יר"ה המדובר בה, להיות שומה גם בפי בני עמנו.
 ישמרם האל הטוב לקיים דברי חז"ל: הוי מתפלל בשלומה וכו', והנה יעצוני רבי
 הארץ להוציא לאור בדפוס לחלקה ביעקב ולהפיצה בישראל, לכן אמרתי למלאות
 עתה מאווי לבם, בעת הזאת כפלים לתושיה: כי קרא אל שדי מועד לשכור
 בתים להרום מבצרים, כי שוט שוטף, גדול שוטף, עד צואר יחצה במצולות
 מימיו בערי פעסט ואפ"ן וכו'. ובדעתו לשלוח השירים האלה (המהללים יושר לב
 מלכנו האדיר) בנפוצות ישראל וכסף מקנתו יהי למשיב נפש לכלכל את האמללים
 הן בבני ישראל והן בעם אחר, לבל יהי חלול השם חלילה. — ומאת מעכ"ת
 (המקנא למלכו ולאלהי ישראל בלב טהור ורוח נכון כל הימים) אבקש ואתחנן:
 לתת לי שתיים שלש דלתות כ"י, לאמר: כי ראוי ונכון הוא ששיר התהלה הזה
 לכבוד הקיסר יר"ה יבוא גם בקהל ישראל לאהבה וליראה את משיח ה' אשר הממליך
 מלכים שם כתר מלכות על ראשו; ועל אחת שבע נכון הוא, כי ראשי ומנהיגי
 קהלות ישראל יקנו את השירים האלה במחיר נדבות לבם הטוב, על כי הכסף מוצא

יתעתד להיות משען ומשענה לדלים וכואבים בק' פעסט ואפן. אשר יד ה' ננעה בהם לרעה. כזאת וכזאת ייטיב אדמו"ר בחסדו על גליון, ולתת לי רשיון להודיעו בדפוס בעת שלחי השיר הנ"ל לערי הסביבות, למען יאמינו דברי, אם יק'ן אור פני משה עליהם בעדות פיהו. — וכבר נתן הרשיון מאת האפצ'ענזור על השיר. וכי ישאלני אדוני: מי אני, ומי חיי משפחת אבי? הן כזאת אענני: בן נדיבים ושועים נכד מוהר"ם מטוקטין, ועל משמרת עמדתי ארבע שנים בבית הארון הישיש ה. אנשאן עדלען פאן שמיד בויען, ועתה משמרת ואת בבית בנו פה, להיות בעל אסופות סופר ומניה ספרי הקדש בבית דפוסו המהולל, גם הרה"ג הגדול אב"ד דק' לבוב ז"ל כבדני לפני כמה שנים כי כתבתי בשמו ספר "פלני מים" על מות הנובערנער ה' הויער בלבוב, הן בלה"ק והן במליצת אשכנז שתים כוננו ידי, ויצאו בדפוס ושמו נקרא על שער הספר. — מלבד זה נדפסו ממנו ספרים שונים בחכמה ומליצה בלשוננו הקדושה אשר עשו לי ת"ל שם בישראל ובעמים. לכן ערב לבבי לשקוד על דלתי בית מדרשו של אדוננו אור ישראל וקדושו עם שאלתי הנ"ל. ושלום לאדוני לתורתו אשר ירביץ בישראל לכבוד ה' מאת מכבודו בתם לבבו מה"ל.

פרעסבורג, כ"ד לחדש אדר, התקצ"ח למב"י.

(ב) מליצת הרב הגדול האמתי, נר ישראל וקדושו רבן של כל בני הגולה, עמוד התוך אשר תורת אמת עליו נשענת, כי רוחו עמה נאמנת. מוהר"ר משה סופר נ"י, אב"ד דק"ק פרעסבורג והמדינה יע"א.

מה מתקן מדבש אמרים ישרים, שר בשירים לכבוד אדוננו הקיר"ה קרנו ירום. הועתק בלשון אשכנז ללשון עברית, ע"י החכם המליץ כבוד מהו מאיר לאריש ולדרים לעטערים נ"י, ורצוננו להפיץ חוצה להחיות במחיר לבית נשברים, ניווקי עיר פעסט במים אדירים, אחלי נא אחינו בני ישראל כאחד חברים, יתנו לכסף מוציא לקנות במחיר כסף יהיה לצדקה. וה' ירחם ויציל אותנו מכל תרועה ושברים. פק"ק פ"ב יום ג' כ"ו אדר תקצ"ח לפ"ק.

(א) שלום לך חכם לב חוקר עד תכלית המליץ הנשגב מוהר"ר מה"ל נ"י. הן מאז בינותי בספרים, מתקן לחכי בצוף דבש אמרי לשוננו הקדושה; ובאוהביה תמיד דבקתי, ואת יודעיה חברתי, וכל המתענגים בה יקרו בעיני, גם את שמעך היקר שמעתי בתוך העומדים בפרץ לחוק את בדקי בית תפארתנו ולהרים קרן עמנו מאין כמוך, בהראותך לעיני העמים את גדל יקר שפת עברית, כי גם כהיום הזה ביום אשר הגלתה, מידך היתה לה ערנה אחרי בלותה. הלא מאז יצאת אתה אל מחנה העמים לראות בבנות השיר ולשלול שלל, והיה כי תראה מליצה יפת תאר, ותלבש אותה בגדי קדש ומחלצות. גם להררי קדם עלית, מצאת בארות אשר חפרו שרים ויסתמו מלאכי נשיה, עד שקמת ותוציא לנו דבש מסלע להאיר עינינו כי נטעם מקצה המטה, ואולא לא כדבר איש אל מכרו דבר הסוחר אל ממכרו, לא יוכל לבכר את בן האהובה' גם לא יכזו מצעדיו כי ישוטט הנה והנה ללקוט באמרים ועיר שם ועיר שם, כי הקישים לו ולא יעבור, ולמטרה אחת ישלח חציו כי אז יצליח דרכו ואז ישכיל, והוא באחד ומי ישיכנו.

זאת אשיב אל דבריך אשר במ כבדתני, כי לא אוכל ללכת באלה כי לא גסיתי, ואם אמנם את ספר להיק אהבתי, מימי לא עשיתים קרדום לחפר בו.

ומתוך הספרים אשר יצאו מבית המסחר אשר לי, אין בם אשר יאמר עליו כי מילדי העברים הזה רק מחברת החכם צונץ הוצאתיה לאור זה שבע שנים להועיל לבני עמנו, ואתה ידעת את האיש ואת שיחו, כי רב פעלים הוא. והיה כי ימצא תחת ידך כדברים האלה, המספרים מדברי הימים ליהודים בלתי נודעים עד עתה או מחקרי ארץ, מאנשי בריתנו הרשים גם ישנים, השמיעני את קולך ולמשמרתך אסור לתמוך ידך במלאכת עבודת הקודש. אלה דברי דורש שלומך וטובתך כל הימים ידירך אברהם ב"ר יצחק בן אשר דא קאמין.
פה בערלין חיי אדר תקצ"ט לפ"ק.

(כב) אל עלם משכיל רך בשנים, משורר ודובר צחות במ"ר מיכה יוסף לעבענזאָן בוויילנא, בן הרב החכם מו"ה אד"ם הכהן נ"י.

החייתי, יקירי החייתי בנעם שירך הוא ספר "הריסות טראַיא" אשר שלחת לי למנחה מזכרת אהבה. קראתי אמריך הנאהבים והנעימים ויהי בפי כדבש למתוק, לא לפני חנף יבוא, חלילה לי, בלב ולב לא דברתי מעודי עד היום הזה. אמנם אמרים אמת אשיב לשולחי, זעיר שם זעיר שם אנשי הרוח — אשר רוח השיר נוססה בם באמת, ואתה בן אדם כאחד מהם. הזמרה בכנף רננים עליך מרחפת ותופע עליך נהרה, ואור עולם יחל על פועל כפיך.

ואני כבואי משוט בהררי קדם ומתהלך בם, מלאתי כעס והימה על צערים לימים אשר לא למדו ויקראו בגרון: בא ואאלפך הכמה! ואתקוטט עם בני בלי שם, אשר כל מגמת פניהם ומטרת הפצם לבוא בלהג רב או מעט בספר בכורי העתים וכדומה ספרי אוסף, ויתהללו במתת שקר, כאלו עשו ידיהם תושיה ונתיבת אל מות למו! אם דבר או חצי דבר מחקה בעט ברזל ועופרת בדפוס מאשר חרו והגו בקרב לבם, בקול שאון ומהומה בנאוה ובנדל לבב וקראו בקהל רב: בסוד חכמים גם אנו בקהלם החד גם כבודנו! לא אחת ולא שתים מר נאנחתי לאמר: נפלה נפלת תפארת מחמדנו לשון אבותינו, חוסן ישועתנו ורוח אָפּנו; מי יהיה אבני קדש מערמות עפר ואבני הן על אדמת נכר: אמנם מפעלות אביך היקר ומעט אנשים כערכו ראיתי ונחמתי מרוב שיחי וכעסי. אז אמרתי: פהו כמים משפשי אשר הרצתי! אלה השרידים העומדים בפרץ חכמת לשוננו הסבו לבי אחורנית בהשפטי בחמת רוחי עם משחיתי ומתעיבי לשוננו הקדושה, ואתא בן משכיל! גם אתה חזק ואמין בדרך תלך, חזק ואמין בשתים: "יתן ה' מרפא לבשרך ושקוי לעצמותך, אזי טהר ידים תוסיף אומין גם בתפונות כפיך. והיה משע להתפאר אשר העלה נצח רבת החן בעווד באבנו. לעת עושה פרי תאר לתהלה ולתפארת לברכה ולשמחת עולם כל הימים לך אמור לבי, יקירי: כי קנאתי באביך הנכבד, על כי יוצאי חלציו ופרי הגיונו גם יחד נעימים ויקרים המה: ואני אין לי בעבור הזכיר שמי!

שלום לאוהביך היקרים הנכבדים מוה"ר שניאור זק"ש ומהור"ר ישראל באָהמער, גדולי חקרי לבנם אשר כתבו על ספר, לכן לא אעצור כח להשלים קריאתם בחפזון, ובקרב ימים אחדים אשיב להם דבר לאיש איש כגבורתו וכחכמת לבו. סלח לי גם אתה בני! כי בחפזון ובלי סדרים כתבתי הדברים האלה וזכור כל הימים מקרב לב אהבך ומכבדך ואוהבך מה"ל.

כג.

מכתב ממיסדי חוברות ירושלים. אלהים יחנך ידידי ואהובי מאז הרב החכם המליץ היקר, המשורר המהולל, מו"ה מאיר הלוי לעטערים נ"ו.

על ציון ששמש ועל כרם ה' צבאות כי הדל תת חילו, רבו אנחות דורשי תושיה ולבם דוי, במסתרים תבכה נפשם על שפה הקדושה כי נפלה ממרום ותרד פלאים. ויגדל עוד מכאוב כל מודע לבינה, בחזותו שרתי בלשונות עזובה מבל פלאים. ויגדל עוד מכאוב כל מודע לבינה, במזותו שרתי בלשונות אליה אך בה נדברו איש אל רעהו ומלתה על לשונם. כביר הלטה עינינו לראות איש חיל עומד בפרץ להשיב כבודה כבראשונה והדרה כבתחלה, אך לשוא! אין קורא לשלום לה, ואין מחזק במעוזה; והי כראותנו כי אין איש קמנו ונתעודד, אנכי ואחוזות מרעי אשר ננעה קנאת שפתנו בלבנו, להשיב לבנות חומת ירושלים הפרוצה להרבות כפיך מליצה אבניה, וליסדה בספירים. לשום כדכד חכמה שמשותיה, ושעריה לאבני תבונה ודעת, וכל בניה למודי ה', כי הנה החכמים נועדו יהדו ואמצו רוחנו לבל ירפו ידינו במלאכת הקרש, ואיש איש הביא לנו אשכד כפי מסת יד שכלו. ועתה ידידי החכם והנבון, הן ידעתי נאמנה כי גם אתה תניל לקול הבשורה היקרה הזאת, כי הקים ה' גואלים לשפת עבר, האהובה לך אהבת עולם, בארץ מולדתך אשר עד כה ערפלי הבל יעננו חסידות כסוה. לכן חזק ואמץ ידינו לבל נחדל מבצע אשר זממנו, ותאצול עלינו מרוח בינתך כי רבה היא, למען יהיו דבריך הנחמדים זר זהב לספרינו, והיו לך ולנו וללשוננו הקדושה לתפארת עולם משוש דור ודור. מהות הספר יהיה ע"פ היסודות אשר שמנו בעת היינו לאנודה אחת חקירות שונות בספרי אמונתנו היקרה. ובאורי מאמרי רז"ל התמוהים, באורי כתבי קדש, ספורי הטבע ומפלאותיה, השקפה ושימת עין על מצב אולתינו בדורות שעברו, דברים אודות החנוך בעמינו, הבדלי שמות נרדפים, ואך למעט יסופה אל כל מחברת (כי ארבע מחברות בשנה תהיינה) שירים ומליצות נבחרים מראשי המשוררים, ראשי חברתנו הם: החכמים והמפארים הנבירים ר' מענדל שור נ"ו, ר' יהושע הכהן יאליש נ"ו, ור' משה מרדכי בלומענפעלד נ"ו. — ואני מקוה כי יבואו דבריך היקרים אלינו מהרה ותשמח נפשנו, והנני נותן לך ברכה אחת כפלים בשם כל החברה הקדושה אשר אנכי כותב בעבורה כאשר צויתי. והי יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא, כחפיך אוהבך הנאמן המיחל לתשובתך הנעימה לשמך ולזכרך תאות נפש

כד) וזאת תשובת המכתב.

פראג, ב' טבת ה' תר"ה לב"ע.

לכבוד חבור נדיב"ם, חכמים ונבונים, שלמים ומפארים, איהבים נאמנים לכל יקר וסגולה, מ"ה מענדל שור, יהושע הכהן יצ"ל, משה מרדכי בלומענ-פעלד והאחרון נכבד הכותב בשמם אברהם מענדל מאָהר נר אלהים יחל על ראשם ועל עצתם יופיע כימי השמים על הארץ.

על הבשורה הנעימה, התענגתי, בשמעי כי בדעתכם להוציא לאור מכתב לתקופות השנה על דבר אמת וצדק חכמה ויראת ה'. ולבי בטוח כי ברצונכם גם פעלכם יעלה לרצון והיו ידיכם אמונה לעשות תושיה. כי אני ידעתי את אחי ועמי בארץ מולדתנו, איך נר אלהים יחל על ראשם, ושכיות כל חמדה יעברו משכיות לבכם אם בתורה ואם בחכמה, ושפוני קדש וטמוני חול יקרים מפז צמודים יחד באוצרותיהם, ואם יצאו לפעולת אדם—באורם יראו אור גם אשר עינים להם ולא יראו, ולב להם ולא יתבוננו.

גם לי קראתם גריבי לב! ותכבדוני בבקשתכם, כי אף ידי תכון עמכם, לחזק ולאמץ ידיכם כאשר לאל ידי. שאוני שאוני, אתם רעי ואדוני! כי משא עבודת הקודש, עול סבלי אשר אשא ואסבול בשמחת לבב לא ימוש משכמי כל היום, כמעט לא ירפני עד בלעי ארוחתי לחם הצהרים, ועתותי לא בירי הנה והמעט אשר כוננו ידי הראוים לבא בתוך קהל ועדה במכתבכם שלחתי זה שבועים ליד החכם המפואר ידיד נפשי הר"ר יש"ר אשר נכבד להיות העריך ומסדר ספרי בכורי העתים מחדש בווען (אחרי ראיתם כי ספרי אוסף באלה אשר הוציאו משכילי עם ברפוסים שונים לא הצליחו מאוד לעשות פרי, ובין הדברים אשר שלחתי לישי"ר היו גם תולדות החוקר הגדול ברוך די שפינגאזא וקורות שיטת מחקריו. ולכם אחי מה אעשה איפה כיום? הוהילו נא עד צאת המחברת הראשונה ממכתבכם, אולי יהי אלהים עמדי, ויצליח מעשי ידי לכונן מאמר אשר יכון לבוא בנבולכם ולבי סמוך כי גם בלעדי פעלי, פעלכם יבורך ויהי לברכה לכל קורא כי נגידים תדברו כל הימים.

מה"ל.

דברי אוהבכם ומכבדכם באמת.

כה) אגרת תשובה מהחכם השלם המליץ המפואר כ"ה איציק אייכל ז"ל לאיש אשר שלח לו מחברת אחת בכ"י.

שלום למיודעי איש משכיל וכו'. כאשר יקרה נפשך בעיני, איש דובר צחות, כן עגמה לך נפשי; וכאשר מתוק לחכי צוף דבש מציתי מנועם מחברתך, בה כבודתני, כן לבי יודע מרת נפשך; כי כמוך כמוני פחד פחדתי פן יהיו דבריך נואש, ופעלך מאפע. צר לי עליך ידידי! צר לי, כי הבאת בידך אבן יקרה ואין מבקש, העלית בכפך צרי גלעד מזור ותרופה לכל שוחרי מוסר, ואין איש שם על לב. מדוע אחרו פעמך? מדוע בוששת לבוא עד הנה, כי תקרא ואין עונה? גם אלי, איש בריתך, לאל תקרא; כי מי אני לעמוד לעור לך? ומה חילי כי

שמתני למנוס לך? מה יתן ומה יוסיף קנה וסוף להציל נפש צולל במים אדירים?
הן בהושיט ידו להחזיק בו, וישרשו ממקומו וכשל עוזר ונפל עוזר. גם אנכי טעמתי
את קבעת כוס התרעלה אשר עברה על עם יהודה ועל משכיליו. חלפו ימי האהבה
עברו ימי הברית אשר היו ביני ובין בני ישראל; עת נראו נצני ההכמה ותפרח
לשון עבר, לתהלה ולתפארת, אז יצאו נערי בני ישראל ללקוט מפרי תבונתה
דבר יום ביומו. נסו ואינם — אהה! אף לא יוסיפון שוב; מיום אמרו בלבבם לאמר:
מלאה כל הארץ דעה, מאסו בלשון אבותיהם, השליכוה אחרי גוס; גם אותי
שכנו ויעזבוני כערער בערבה. ועתה אל מי אשא קולי לדבר טוב בערך? אל
מי אפנה לבקש עזר ותרופה לנפשך האומללה? שוטט נא בחוצות, סב נא ברחובות,
פקח עיניך וראה אם תמצא אחד בעיר ושנים במשפחה אשר יאבו שמוע לך,
אם יחושו כי שפת עבר על לשונך? ככה נהפכו עתים ותולדותיהם ככה נהפכו
אנשים ודעותיהם. — אך אחת איעצך, שמענה ואתה דע לך, בסורך אל העיר
ונשאת את הקינה הזאת על מפלת הלשון והספר, והיה האיש אשר יטה אזנו
לקולך ואשר יקו המים סביב בת עינו. הוא הרך והענוג אשר יאספך הביתה,
וקראת אותו לשלום בשמי ובשם כל דורשי לשון עבר, כי מן השרידים הוא אשר
השאיר אלהים לנו לפליטה. כ"ד אוהבך הדורש שלומך איציק אייכל.

שענבערג סמוך לבערלין כי מנחם תקנמ"ל.

(כו) ידידי היקר לי מכל המדה.

למשיב נפש היה לי מכתבך אשר זה מקרוב שלחת אלי, והודעתני בו מענה
רצון בדבורי כי על זה בחרתי מכל מחיר ושכר יתנו לי קונידו כי נפשי יורעת
כמוך היום כי רצון המבין במפעל השכל תערב תנעם לנפש מכל הון יקר וידעת
ידידי גם ידוע. כי כאשר יקרה רצונך בעיני ותדושן עצמותי. בן יקרה בעיני תוכחתך
על מפעלי, אחרי הודעי כי כל אשר אתה עושה לי באמונת רוחך היא, ועתה
השב ירך עליו לפנות עתך, כבוצר על סלסלות, לזרות ולחבר אותו, ואת אשר
תראה בו חוה לי, כי בו תשעשע נפשי לאמר: כה צדקת וכה עוית, כי לא
נפלאת היא ממני כי לא לאדם אחד היא העבודה הרבה הזאת ובכל יעני ועמלי
אשר עמלתי בה, ידעתי בנפשי, כי לא השלמתי הענין על החק הראוי לו, ואם
אנכי לא אתעצל מעשות כל אשר ביכולתי מי יבטח לי כי השיגה ידי לתשלום
הענין? — בכל דבריך אשמה כמוצא שלל רב, אך בו לא רצתה נפשי כאשר
כתבת כי אינך בשלימות הבריאות. מה היה לך, אחי! הלא בהיותי עמך כשושנה
פרחו לחיך, ומה זה איפה הפך בריאותך? חי אני! לולי בעל אשה ובנים אתה, כי
אתה לקחת אותך אלי, והייתי עמדי, ולבי ערב לך כי היית בריא אולם. הלא
גם אנכי הנעתי לשערי מות אך בחירת מצבי ומקומי ומלאכת ומשבתתי ואופן
מחיתי הביאוני עד הלום. ואשר בקשת ממני להודיעך שם מחבר השיר הלז
אשר במאסף תקמ"ה, חי נפשך, אם ידעתי! ואשר שאלת ממני להגיד לך העוד
חי ידידנו וואַלפסוֹאָהן? כמוך כמוני לא ידעתי דבר; ואמנם לא ארכו הימים משלשה
חדשים כתב אלי כי עזב עיר מושבו ברעסלוויא כי עזבו כחו ובריאותו, ושב אל

עיר ילדותו בערלין. — עם האיש המשוטט ברעיונים ובגופו האדון חייקים, לא אוכל דבר דבר, יעברו ימים, חדשים וגם שנים, ולא אראנו, כי כנבזה שמים מעל הארץ כרחוק מזרח ממערב גבהו ורחקו דרכינו זה מזה, הוא פונה לדרכו ואנכי לדרכי, ואין ערך בינו וביני, כי רעיונותיו נפוצות בארבע קצוי היצירה, ואנכי מקביץ חלקים, הוא משוטט ואנכי עומד, הוא רך וצעיר ואנכי גוסס לצללי ערב, הוא סוחר ואנכי מחבר, והרבה הוא ואנכי כדומה לאלה, ובכל עת אשר אנכי רואה אותו במקרה או הוא כי יפגע בי במקרה "שלום עליך אחי!" "אהי שלום עליך". זה קורב וזה עונה, חולת זה אין דבר יעקבנו כי ישמע קולנו. ואל תתמה ידידי אל החפץ, באשר כתבתי לך דברים מעוררבים, כי לבי בל עמדי תמיד לכתוב מכתב כאות נפשי במליצה צחה, ורק אשר אני רוצה להגיד זאת אכתוב כאשר עולה על רוחי מבלתי השניה להנעים מליצה כראוי, כי אין לאל ידי תמיד לכתוב כאות נפשי, ואף כי עת אכתוב לאוהב נאמן כמודך, אֲשֶׁר לא יראה אל תפארת הלשון כי אם על הענין מה שאני רוצה להגיד דברי אוהבך יהודה ליב בן-זאב.

וויען, ד' טבת תקס"ח לפ"ק.

(כז) לאיש משכיל תורני ומושלם וכי מוהר"ר יהודה נ"י.

מה הקול הזה אשר אנכי שומע? קול איש ממשש בהשכח ילל ישימון ונונה נגדו מול עיניו יופיע, סביב סביב לו קוצים וסירים, ישובו את דרכו ויכאיב את בשרו, המה ימנעוהו מפנות אנה ואנה, להפש לו איזה הדרך ישכון האור ההוא? ואיה המסלה יעלה אליה מבלי מכשול? והנהו מבקש ומנעים תחנונים אל איש ישר הולך, אשר מרחוק עקבותיו לא נודעו ושפתותיו עטרת חן תשופנה לאמר: "אהה! תועה אנכי; קרב אלי בן אדם! והוציאני ממסגר חשך הלילה. הורני האורה הנכון והנתיב הסלול, אל אשר תוליכני אלך ובאשורך תאחו רגלי. הקולך זה שאהבה נפשי? בכל מאווי חשתי לעזרך כפי יכולתי, לולא המרחק הרב אשר יפריד בינינו, ולא יתנני לראות זיו תמונתך פנים אל פנים, ולהמתיק סוד עמך למען הראותך איך תלך בטה ולא יתננפו רגליך ולמען אמיץ את רוחך נגד המתקוממים הרבים אשר יפגעו כל דורש תושיה, ויפגעוך גם אתה להדיחך מעל האמת והיושר, ועתה מה אתה שואל מעמדי ידידי? מה אעשה לך איפוא? מה ירמוזן לך מלים כתובים עלי לוח? מה ילמדך גליון רשום? ידעתי גם ידעתי כי לא דבר נקל הוא לגשת אל היכל החכמה בארץ מאפליה הלזו. ידעתי את התלאות אשר ימצאוך, ומבשרי חזיתים, ואולי אם יגעו עדיך, ותבהל, ולזאת מה טוב היה לפניך לחבר אליך איש מנהל ומחזק כפעם בפעם את ירך הרפות, ואיך תקוה זאת ממגלה עפה מלב קוראה גם אם הוא כתובה פנים ואחור? ונעמו דברי החכם הגדול מוהר"ר יוסף שלמה רופא מקאנדיא באמרו (סוף הקדמתו לספר מעין ננים): "יפה שעה אחת פה אל פה מכל יריעות שלמה".

אתה ה' אלהים! מדוע את הנפרדים במהשבותיהם למקום אחר תחבר, למען הכעיסם איש את אחיו, ובין אחי קרובים בהגיון לבותם ובהלך נפשם תפריד? צר לי עלי ועליך אחי; מי יתנך מתנורר בעירי, אנהיך אל חדר משכני,

שמה נרוה עונג יחדיו, מאשר נשפוך שיחנו איש בחיק רעהו, שמה נדברה וירוח לנו, שם אאלפך את אשר למדני הנסיון — מורה קשה הלזה אשר לא יחכים את תלמידיו בלתי אחרי הכותם בשבט אפו — איך תהיה יודע להלוך נגד החיים אשר המה עורים ולהם עינים, אכן לעת כזאת לא אוכל כי אם להפקיח עיניך על מעט ספרים אשר תשקוד עליהם בימים ההם, כל עוד לא תדע, או לא תוכלו לעיין בזולתם. וליתר הדברים הוחל עד יום התראות פנים ואם יתמהמה הכה לו, כי בו יבוא בעזרת האל. והנה מאמרותיך הזיתך הונה בספרי משכילי עמנו החדשים ומדברותיהם הנעימים ימתקו לחכך, ובזה הראיתני כי לב מבין נתן לך אלהים לחקור לכל תכלית טוב ומועיל אמנם מעט מועיר המה הספרים ההם, ולא ישפיקו להשביע נפש שוקקה להושיה כמוד, ועוד מעט ותקראם כלם עד תומם. לשון וספר מעם אחר עדן לא ידעת. גם אתה מן החכמות היקרות המשמחות לב בעליהן עדן לא למדת, ובמה תרוה אחרי כן צמאון רוהך המהור? ולכן אם לעצתי תשמע, שתה נא מים טהורים ממקור בלתי אכזב הגזול מראש צור, אשר ממנו שאבו גם ישאבו כל משכילי עם ישראל ועד עומק מחקריו לא יבואו. הוא אדוננו מאור חשכנו רבינו משה ב"ר מיימון נ"ע, בספריו ומאמריו תשנה תמיד ואז תחכם. הם יקשו ערפך כברזל ומצחך כנהושה נגד כל מונע ומחריד ולכל חצי המתלוננים תשחק, המה יושיבו את דעותיך ומדותיך על מכונן, כל תניענה ממקומן; ועל זאת יתפלל באמת כל דורך על סף אולם התבונה, כי אמנם זו רעה חולה ראיתי בנערי בני ישראל מארצנו, אשר תתפעם בהם רוח החקירה, כל עמות שבא כן ילך ולא ישאו בידם מן החכמה, כי אם חמוץ והתבן, אשר מלבד כי לא תכבד בהם ובכל חילם, הנה יחולל עוד שמה במעשיהם, ובמפעליהם יסבו להבזות בעליה בעיני כל איש תם וישר, או יפרקו נזמיה ועדיה ויעשו מהם כלי משחית ללהים נגדה בזרוע כח, ודבר יגונב אליהם ממנה ישימו לנפץ בו כל צבאה ואנשי בריתם; לאלה אקרא עוגבי החכמה כי אחרי יעגבוה ועזבוה, ולאזהביה באמת המה צוררים עד מות בנכליהם הרעים, טוב מהם נפל אשת כל חזה שמש החכמה ועוללים לא ראו את אור התבונה, שהם בבלי דעת ישנו, והמה ראו ידעו ואשמו.

אהה מרוב שיחי וכעסי דברתי עד הנה, רעה הקימותי לי מקרב ביתי: תלמידי (הוא הנער המשכיל מהרובשוב) גם עצמי ובשרי, אשר בו התפארתי עד הנה, רוח החסידות נוססה בו — כפי אשר הוגד לי — ונהפך לאיש אחר, צר לי על עמלי שעמלתי זמן רב לרוח. עוד לא אוכל לתת אמון לדברים האלה, אחלי ידירי! חקור ודרוש היטב, אולי שקר ענה המניד ונחמתני מיגוני. ובזאת תדע: הנה זה ירחים כתבתי לואגרת תוכחה והזהרתיו כל ילכד ברשת המתחסדים כאלו העתיר רחף לנגד עיני, פחד פחדתי ויאתיני! בקש מאתו, כי ישלח לך, האגרת או העתקה כי באמת יקרה ומועלת תהיה לך כפי דעתי, ואתה הבטח אליו לשלוח אליו תמורתה אגרת זאת. והיה אם יכסוף לשנות בצמא את דברי כמאז, אז לא מעדו קרסוליו עוד עד שאול מתחת, אכן אם אמת נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת, דע כי בא לו כל זה רק מאשר לא שמע לקולי להגות

תמיד בספרי רבינו משה ז"ל מחברות מליצות ואמרי שיר לא עצרו כח לעמוד נגד צעיר ורך כמוהו, נוטה תמיד אל הגבוה ונשגב ממנו, ולכן אל ירע לבבך אחי! אם אני לך, כי גם ממך אירא, בל כמקרהו יקרך; כל עוד לא תראני, כי שוקד אתה על חבורי השר וגדול בישראל, שלמה אהיה משחית דברי לחנם? והא לך הבטחתי, כי כל אשר יקשה ממך בדבריו אפרש לך באר היטב.

ודרך למודך בספריו כה יהיה: בראשונה תלמוד בשום שכל הקדמתו הנפלאה לסדר זרעים מראשיתה עד תומה, ואחרי כן תהנה בהרבה מפירושו למשניות וביחוד בהקדמתו לכל סדר וסדר ומהם תעלה לה' פרקיו היקרים ומהם לפירושו על מסכת אבות ומשנת כל ישראל. ואם יהיו כל אלה חרותים על לוח לבך, שים מגמתך אל מורה הנבוכים בדרך, כל מעיניך בו יהיו ולא תעזבוהו עד התומך אותו, ואל יעצרך פרק אחד אשר יקשה ממך מלכת הלאה, כי לפעמים המאוחר יפיץ אור על המוקדם. מלבד זה גם המעט אשר תדע ממנו בתחלת קריאתך ישמחך כמוצא שלל רב, ולימים הבאים כי תאורנה עיניך מעט מעט, תדע את ונוכחת, וגם מהמברים הסב עתה עיניך שהם יאהרו את פעמי תבינתך.

אל גבר חכם הלזה לבד נשאתי עיני בעת נחתו בי חצי המרגלים בעם וישימוני מטרה להם כי לא בעירכם לבר קננה הסכלות כאשר דמית, צעוף אופל וצלמות יספה כל ארצנו, וכל יושביה ילכו השכנה ואין נינה להם. — אלה תודות לך, רבינו משה! מדריכי ומלמדי, הגדתי לך היום הזה, כי המעט אשר אדע כיום רק ממך הוא ומידך נתנו לי; לולי תורתך שעשועי או אבדתי ערום מכל מדע כרוב בני ארצי הנדבאים. ואתה אחי! אם תצלה כמוני לרדת לגנוי ולהתענג מפריו, וידעת את דברי כי כנים המה וגם מאגרותיו אל תנת ידיך כי בכל דבריו תראה אור בהיר ומוסר השכל מתוק לעין ולנפש.

מה מאד כלתה נפשי לראותך יודע שפה אשכנזית, המדברת מאזוב אשר בקיר עד הארו אשר בלבנון, מעפר רק עד עולמות הנבוהים והגדולים בלשון צה וקל. אין חכמה ואין ענין אשר לא יחקרו אחריהם חכמים רבים ומפוארים ומבלעדי זה היה מועיל להשלים תכונת השיר בנפשך אשר הראית ממנה אותות רבים ונכבדים. ועכ"ז למה אחניף? עוד חסרונות רבות אהווות בה כי בין שירותך אשר ראיתי יש מהן כחות וקשות המושג ויש אשר רעיוניהם מעורבים ובלתי מטוהרים מכל סיג, וביחוד מליצותיך מרביתן זרות וכבודות, וכל המעוות הזה תוכל לתקן שירי ומליצות אשכנזים כי תקרא, כי יפות הנה, אשר לא תסכינה בלכתן, לא תגבהנה עוף פתאום לנפול משם כרנע, כי אם כמו נחל ההולכים לאט לאט ינהרו אל לב קוראיהן וירווחו נחת. אולם שנבה ממני לשלוח לך כעת עזר ברבר הזה אולי אחרי אראה פניך אוכל לעשות מאומה. שלום לך מאת ידיך ש"ר.

(כה) לידידי באמת דורש שלומי וטובתי כל הימים שלום!

אגרתו מיום כ"ח לחדש האביב באה לידי במועדה, והנה התמהמה תשובתו לבוא ואחר עד עתה לדרוש ולהשיבך דבר מקוצר רוח וממחלה נאמנה אשר חילה הי' בי. שמע נא ידידי פשר דבר, כי לא אחת ולא שתים עברה רוחי משכיות לבבך

לדעת את אשר ירחש כל היום, וידעתי נאמנה כי חלק כחלק תקח בכל אשר יהיה לרעידך ואזהבך בתבל ארצה, אם לשמחה או לתוגה, אם לחסד אם לשבט, כאשר פי ה' יקבנו. ולבי בטוח כי דברי לא יהיו עליך לטרת.

אלהים שניא ורב כח אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש ודרכיו מנו הן עד מאד נשגבו, הוכיחני במכאוב על משכבי וכפשע היה ביני ובין המות! הייתי ביום אכלני חורב אש לא נפה אשר עלה בעצמי וכאב אָנוש בלילה, ותדד שנתי מעיני, ולבי עלי דוי.

אמנם בחמלת ה' על אשתי האהובה אשר נפשה מרה לה עת שדי המר לי, ואשר שפכה כמים לבה נוכח פני עליון, שלח לי עזרי מקדש; ועת רופאי אליל כלם בפאת מטה אשר עליתי במכאובי אמרו נואש לתקותי, שלח מלאכו וירפאני: הוא סעדני בימין עוזו ויקימני מערש דוי והגני מתהלך כיום בחוץ על שבטי ומשענתי, ולא ימערדון אשורי, כי אם ה' תומך שבטי ועל כמותי יעמידני בל אמוט לעולם!

אולם עודני חרש ורפה ידים, כשל כהי ועורקי לא ישכבו. כי כמו נושא עול ברזל, מועקה על מתנים גם אחרי התפתחו מוסרי צוארו עודנו עיף ואין עונים ולכבו ידמה כי רגליו עוד לנחשתים הוגשו, כי נסה באלה ימים רבים, וההתגל נעשה שבע, עדי יחליף כה ועצמה ירבה ברבות הימים, כן אנכי עמדי אחרי קומי ממשכבי, הלוי חלף הלך לו אם גם את עול סבלו עוד לא הסיר מעל שכמי ועוד יעיק תחתי באשר תעוק העגלה המלאה לא עמיר. עוד נפלו פני — אשר המות בזרוע כחו התוה תנו עליהם כתובת קעקע מירו מחוקה על יקחת פני ועל מצחי לזכרון. אבל אזחילה לאלהי ישעי, משגבי ומנוסי, כי עוד מעט אשובה לאיתני כבראשונה ופני לא יהיו לי עוד; ואני אין כפי תודה להלל את שם ה' כי הגביד עלי חסדו וטובו, קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשה עמדי. אם אמרתי בחפזי עת סבותי את לבי ליאש מכל מחמדי תבל אמרתי: נגזרתי; לא אוסיף עוד לראות יח בארץ החיים. הוא ברחמי הגדולים חמל עלי ועל ביתי. ויאחזני ביד ימינו לחזק ידים רפות ולאמץ ברכים כושלות; כי נפלתי, קמתי, כי ישבתי במשך במתי עולם. ה' אמר: יהי אור! וזרחה לי שמש צדקה ומרפא בכנפיה.

צר לי אחי! כי קצרה ידי למלאות שאלתך בדבר איזה ספרים קדמונים וחדשים אשר כלתה וגם נכספה נפשך להשיגם על ידי. פניתי כה וכה לחקור ולדרוש אחריהם אך לשוא היתה יגיעתי ותוחלתי נכזבה. ואתה הלא כמוני כן ידעת, כי מסחר ספרי עברית מט וישוה מאד בארצנו לעת כזאת, עת תפוג אמונה וחכמת ישראל כמו דוה זרה בני בלי שם, אך ספרי הימים עוד ימצאו קונים מה מעט, וספרי חכמה ראשונים ואחרונים בלשון אבותינו. נמכרים בעד אגורת כסף וקשישה אחת ואין קונה! על כן יושלחו למרחקים המעט אשר נשאר עוד בימי מוכרי הספרים משנים קדמוניות, אולי יש תקוה שמה, על ספרים חדשים אם יצאו לאור מקרוב שאלתני? אהה, ה' אלהים מה אענה ומה אומר? אם יצא מימים ימימה — חטאתי בלשוני הפעם בחפזי. כי חפצי לאמר: מעשר שנים לעשר שנים. ספר חדש לאור בחכמה ותושיה, הן יש פה עמנו היום חכמים ונבונים, יודעי ספר ולשון עברים אשר יתאו מאוד לקרוא בו,

אמנם איכה ישיגו הפיץ לכם? לא בלכתם לבית מסחר ספרים לקנותו בכסף מלא כ"א ישאלו אותו משכניהם ומגרי ביתם. ויהי ספר אחד הולך וסובב ברחובות קריה מבית לבית ממשפחה למשפחה אין כסף, ובסוף ישאר ביד איש זר אשר לא עמל בו ולא קנה אותו, אף בחזקת היד ולא במשפט יתנהו אל אמתחת ספריו ויתפאר בלבבו לאמר: כחי ועוצם ידי עשה לי את כל החיצ' הזה? ויש אשר חשקה נפשם לקנות להם ספרים כאלה כמו תלמידי הרבנים, בידעם מאד כי הם חזיהם ואורך ימיהם על כסא הרבנות אם יזכו לעלות עליו ברנה. אמנם ה' נער הצנס ואין בו אך צרה נקוב, והמה כרעבים גם צמאים נגד שלהן ערוך לפניהם עם כל מעדני מלך ויין משרתיו, ונפשם ריקה בלי מכלכל ומשיב רוחם ואיך לא יפול לב כל מדפים עברי או מוכר ספרים, אם אמר יאמר להוציא ספרי החכמה בלשון אבותינו לאור? הלא כמויך ננבתו סופה יאבד כספו בענין רע ואין עוזר ואין תומך.

זכור נא ידידי! כי ספרים רבים ונכבדים אשר כח בהם להיות לכבוד ולתפארת עולם לבית ישראל, לא ראו אור, או ספו תמו בטרם נגמרו ולא השלימו תכליתם מאין קונה. כזאת היה לספר הגדול והרם פחד יצחק להרב הכולל מזה"ר יצחק לאמפרונטי ז"ל אשר זה כשמונים שנה עברו מאת יצאו חלקיו הראשונים לאור בדפוס ומאז ועד עתה שבתה המלאכה ונשארו יתר החלקים בכתובים עד היום הזה. ספר אנשי שם וערך מלכים (מן אות ב' עד ת') מאת הרב מוח' שי"ר נ"י עודם כמוסים ותומים באוצרות המחבר, ואין איש שם אל לב כי נכבדות מדובר בסו וכי כל יגיעו ועמלו של הרב המחבר אשר עמל ויגע עם ברוב שנות חייו יהיו חלילה לריק, כאילו לא ערך מלים ואנשי השם כלא היו! ופרי מלאכת עבודתו לא יבכר מגדיו, זה שש עשרה שנה בשר לנו צאתם לאור ומאז ועד עתה אין איש חולה על תבונות כפיו, אין סומך ידו לעשות היל לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל.

גם ספרי המאסף אשר חיה למורה דרך ומנהל לבית יעקב הקובץ על יד שפוני קדש ושמוני חול באוצרות המדע אחר גלה כבוד מישראל וימת משה בן מנחם איש לאלהים, גם המה לא ארכו ימיהם, כי חדל סימך ואין משען למו, והכמים מפוארים כמו ר' איציק אייכל, ור' נפתלי חירץ וויזל, ר' יואל ברי"ל ור' אהרן וואלפסזאָהן יסרו את ההיכל הזה, וקציני ארץ כר' דוד פריעדלענדער וגיסו ר' איציק ב"ר דניאל יפה (מיסדי דפוס וחברת חנוך נערים בבערלין) ואחות מרעיהם היו מעיר, לעזור לעושי מלאכת ה' באמונה אלה, ואף גם זאת לשוא עמלו המאספים, ויצאו ללקוט ולא מצאו, ובטרם כלות שבע שנים למיום החלם להוציא את המאסף לאור, והנה קול נהי נשמע בשעריו מר צורה, קול אומר קרא אשר השמיעו אנשי חוברת שוחרי הטוב והתושיה בקרב ישראל לאמר "המאסף נאסף כי אין קונה וכמעט לא נמצאו שני מאות חתומים בכל הארץ!" עוד פעם אחת נר אלהים טרם יכבה עמלו, — אחר נתפרדה החבילה — שני רעים יקרים מן השרודים אשר ה' קירא להעלות שלהבת יה, הלא המה החכמים ר"א וואלפסזאָהן ור"י ברי"ל, והוציאו עוד מאסף אחד לשנת תקנ"ד לאור. אמנם עוד מעט ונר ישרים נדעך לאורך ימים! לשוא נסה החכם המליץ ר"ש הכהן את כחו הגדול

להקים עוד פעם שנית (בישנת תקס"ט—תק"ע) את שם המאסף על נחלתו. בימים לא כבירים ירד גם הוא מטה מטה, הלך מחיל אל חיל מבערלין להאמבורג ומהאמבורג לדעסויא, עד חלף רוח המאסף ועבר, ועודנו לא ישוב. גם בדורנו נסו משכילים קטנים עם גדולים לכונן מכתב עתי לבית ישראל, בארצות שונות, כמשפט הראשון ויאבק איש ישראל עמם ויוכל, אז רפתה רוח הכורמים והיוגבים בנן אלהים ומלאכתם נשבתה, כי אין קונה, וישראל חי וקים בלי ספרים כאלה, מה להם לספרים חדשים ולמכתב עתי הלא בעזרת ה' יש ויש להם רב מספרי קדמונינו אשר לא יקראו בו! — ראו אחי! אתה הסבות כי זעקתי מרה על מעמד ומצב ספרי בני עמנו לעת כזאת. דברך אשר שלחת אלי נגע עד לבי ויעוררו בי כאב ישן נושן. לכן כמעט כלו כליותי בחוקי ודברי לעו, יהי אלהים עמך ויצליחך בדרך תלך וזכור את אהובך בכל לבבו מאיר הלוי לעמטרים.

פראג. בחדש הראשון שנת תר"ה לפ"ק.

כט) אגרת לנאון רבנו משה בר' מיימון ז"ל שלח אותה לחכם הנכבד אבי המעתיקים, כבוד ר' שמואל בן החכם ר' יהודה אבן תבון ז"ל! והוא כתוב תשובה על שאלתו בשהודיעו שהעתיק המאמר הנכבד ספר מורה הנבוכים מלשון ערבי ללשון עברי והודה לו בהעתקה ההיא וזה לשונו:

לפי שכלו יהלל איש וגו' הגיעו אלי אני משה בר' מיימון הספירי ז"ל כל כתבי התלמיד החשוב היקר המשכיל המבין נור התלמידים צבי החכמים כבוד החכם רבי שמואל בן החכם ר' יהודה אבן תבון הספירי זצ"ל. ומקודם שנים שמענו שמע השר הנכבד החכם כ"ר יהודה אבין זצ"ל והודיענו ברב חכמותיו וצחות לשונו בלשון הנרי ולשון עברי מפי אנשים חכמים וידועים מאנשי עיר גרנאט"א י"א שהם מבני אלפכ"ר ומהם הזקן אבן מתק"א. גם איש חשוב נכבד חכם מחכמי מדינת טולו"דולה בא הנה וספר לנו בכבודו זצ"ל, וכי כשנא אצלנו היקר הנכבד החכם כבוד ר' מאיר תלמיד הרב ר' אברהם בן ר' דוד זצ"ל הרב הגדול שכפיש"קירא י"א. וגם היה לומד אצל החכם הרב ר' אברהם בן עזרא זצ"ל. גם הוא הוא ספר לי אודות החכם הנכבד אבין זצ"ל והודיע לי כל הספרים שהעתיק מספרי הדקדוק ומספרי החכמות ולא ידעתי שהניח בן וכיון שהגיעו אלי כתבך בלשון העברי ולשון הערבי והבנתי עניןך ויפני ציורך וראיתי המקומות שנסתפקו לך במאמרנו הנכבד ספר מורה הנבוכים והמקומות אשר הרגשת בהם בשבוש הסופר אמרתי אז כאשר אמר בעל השיר הקדמוני: לו את אכותיו ידעו אז אמרו, היא מעלת האב לבן נוסעת. ברוך מי ששלם משכורת החכם אבין ז"ל ונתן לו בן כזה ולא לו בלבד אלא לכל החכמים כי ילד יולד לנו בן נתן לנו ובאמת כי הוא פרי צדיק עין החיים וטוב העין למאכל וכי תאווה הוא לעינים ונחמד העין להשכיל. וכבר הוביל לנו מפריו תשורה ואוכלה ותהי בפי כדבש למתוק. — ואמנם מה שזכרת מענין בואך אצלי בוא ברוך ה' ומבורך שכבאים ואני שש ועלו ושמה בזה והפיץ ונכסף ומשתוקק לחברתך ותאב ומתאוה לראות פניך הנעימים יותר משמתך בי. אף על פי שיקשה עלי רכבך סכנת הים ואמנם אודיעך ואיעצך שלא תסתכן על עצמך כי

לא יניעך מבואך אלי זולת דאות פני ומה שהניעהו מכבודי כפי יכולתי. אמנם תועלת חכמה מן החכמות או להתיחד ולהתבודד עמי אפילו שעה אחת ביום או בלילה אל תוחיל בזה כלל כי תוכן עניני כמו שאספר לך: אני שוכן במצרים והמלך שוכן באלקאיר^ה ובין שני המקומות שני תחומי שבת ולי על המלך מנהג כבוד מאד אי אפשר לי מבילתי אותו בכל יום בתחלת היום אמנם כשתמצאהו חולשה או יחלה אחד מבניו או אחת מפלגשיו לא אסור מאלקאיר^ה ואני רב יומי בבית המלך וא"א לי ג"כ מפקיד אחד או שני פקידים יחלו ואנג צריך להתעסק ברפואתם. כללו של דבר כל יום ויום אני עולה לאלקאיר^ה בהשכמה וכשלא יהיה שם שום מכשול ולא יתחדש בם שום חרוש אשוא למצרים אחר חצי היום. על כל פנים לא הגיע קודם ואני מתרעב ואמצא האכסדראות כלם מלאות בני אדם נזים ויהודים בהם חשוב ובלתי חשוב ושופטים ושוטרים ואוהבים ושונאים ערב רב ידעו את עת שובי. ארד מעל הבחמה ארחץ ידי ואצא עליהם לפייסם ולרצותם ולחלות פניהם כדי למחול על כבודם להמתין אותי עד כדי שאוכל אכילת עראי והיא מעת לעת ואצא לרפאותם ולכתוב להם פהקות ונוסחאות רפואות חלייהם לא יסור הנכנס והיוצא עד הלילה ולפעמים כאמנות התורה עד סוף שתי שעות מן הלילה או יותר אספר להם ואצום ואדבר עמהם ואני שוכן פרקדן מרוב העיפיות ויכנס הלילה ואני בתכלית החולשה לא אוכל לדבר. סוף דבר לא יוכל אחד מישראל לדבר לי או להתחבר ולהתבודד עמי וזולת יום השבת או יבואו כל הקהל או רובם אחר התפלה אנהיג הציבור במה שיעשה כל ימי השבוע ויקראו קריאה הלישה עד הצהרים וילכו לדרכם וישבו קצתם ויקראו שנית אחר תפלת המנחה עד עת תפלת מעריב. זה תוכן עניני היום, ולא ספרתי לך אלא קצת מה שתראהו אם תבוא בעזרת האל יתברך. וכשתשלים לאחינו פי והעתקה מה שהתחלת בו שאחר שהתחלת כמצות תנמור אותה ואחרי כן בא תבא ברנה על דרך הבכור לא לקבל תועלת הלמוד כי יצר זמני מאד (ומכאן ואילך כתב לו בלשון ערבי כל מה שייעד להודיעו תשובתו על שאלותיו וביאור כל הדברים המסופקים ששאל ממנו וצוה לו לחזק את בנד ההעתקה ולהניח הספר ואחר כן הודיעו כלל הספרים שיתעסק בהם בלמוד החכמות והזהירו מספרים שלא יפסיד זמנו בהם ולא יתעסק בלמידתם. ובכלל דבריו אמר לו וזה לשונו והזהר שלא תעיין בספרי אריסטואל בפירושיהם אלכסנדר או פי תמסטיום או באור אבן רש"ד וכו' . . . — ושלומך ידידי בני ותלמידי ורבה ויגדל ויושיע יקרב לעם עני ודל. כתב משה ב"ר מיימון הספרדי ד"ל ביום שמיני לתשרי א"ת ק"א לשטרות ושלום.

בערלין, כ"ז תשרי תקכ"ז לפ"ק.

(ל) אל כבוד אדוננו מורינו ורבינו ראש גולת ישראל, הרב הגאון הגדול וכו' כמהור"ר ישראל נ"י (הוא ר' יעקב עמדין).

אבי אבי רכב ישראל ופרשיו! אל נא ישית עלי חטאת על אשר לא קדמתי הדבור בקידה ובהשתחוויה מרחוק כראוי לתלמיד השואל בשלום הרב כי יראתי לגשת וכו' והנה תכריך ספריו הנחמדים (נגד הפושעים והמורדי אור האוהזים בדרכי שכתאי צבי תר"ז) באו לידי ברוך ה' אשר לא השבית לנו גואל והקים לנו את

אדומ"ר לשמור משמרתו, וחרף נפשו לנקום נקמת תורתנו. מי כמוהו בדור יתום גודר נדר ועומד בפרץ, ולא ישא פנים ולא יקה שחד ממחללי השם ובזוי דבריו? מי יקום לנו עם מרעים הדוברים סרה, על ה' ומחרפים את מערכות אלהי ישראל? מי יתיצב לנו עם פועלי און המדיחים את לב איש ישראל, לכפור בדרשות ובקבלות חז"ל אשר מפייהם אנו חיים? לולי העיר ה' את רוח מורי אשר לבו כלב האריה ישחק לכל הכסילים ומהמונם לא יחת. הוא כאחד ומי ישוב ידו החזקה, יד אביר יעקב, הנטויה לשבור שני רשעים ולנתוץ מלתעות כפירים, ולהכות באגרוף על קדקוד המכחישים ולהוכיח את התועים והשונים מני הרך על פניהם; אם במליצות יקרות וצחות המעוררות את און השומע, יורדות הדרי בטן למען תתפעם רוחם ויקיצו משנת האולת ואם בסברות ישרות וברורות, בנויות על אדני התורה והשכל, ואם לשוט אחריהם בים הקבלה בסודות ורמזים, גמטריאות ונוטריקון וראשי תיבות, עד אשר לא ישאר להם מקום לנוס שמה להסתר בלטיהם; ואם כדי שאול ירדו גם שם ירו תנחם ותאחזם ימינו. מנאי צעיר תלמידיו השותה בצמא את דבריו. הקי משה מדעסא.

לא) אל איש בריתי יקר רוח נכון דבר, מבין בכל מדע מו"ה יוסף יזי"א שלום רב מאת אדון השלום.

זה חדש ימים שלחתי את החבורים אשר בקשו הקהל הקדש אשר בעירו יע"א מאתי להגביר ר' נתן אַרנשטיין בווינא, ואין ספק שעתה כבר הגיעו לירם. ואני תמיד איחל עתה על דבריהם אלי לעמוד לשרת ולעשות ככל אשר יצווני. ומאד מאד נכספתי לדעת ולשמוע מאת כבודו היקר עד היכן הגיעו הדברים שם בגבוליהם. מה תקנה תקנו לחנוך נערי בני ישראל אם הטבעו אדוני הנורמאלי והונחו יסודותיהם כמצות האדון, ואם כבר חוברו חברים מחוכמים בדת ומדות ונימוס כאשר כתב ובמה קדמו את פניו לשלם תודות למושל מתחסד עם הבריות למען ידע כי לא כל בית ישראל מבטמים בטובה ח"ו. ואל אלהים יודע כי נהפך לבי בקרבי ומעי המחמרו למשמע און ועקלקלות שאר אחינו בני הדרים תחת ממשלת הקיסר יזכרו אלהים לטובה, כי הם מתאמצים בכל כח ואין להפר את עצת החכם המושל ולהפך רצונו לקצף ח"ו, כי יאמר אך עם לא בינות הוא אין חפץ בכסילים אשר לא ידעו מה טוב להם ילכו במועצותיהם. והנה ידך נפשי הריר הירץ וויזל שיחי הנודע ומפורסם לכל יראי ה' וחושבי שמו בחבורי, היקרים מלאים חן ושכל טוב, בתורה וחכמה ויראת אלהים ואהבת בריותיו, והוא מעודו מתהלך בדרך תמים לא נטה ללכת בארחות עקלקלות לא במדרש ולא במעשה, כאשר יעידו עליו כל ספריו. ועתה כמעט התעורר לחזק ידים רפות ולהקיץ הישנים משנת העצלה, בדברי שלום ואמת, קמו עליו בעלי שטנה וימררוהו וירדפוהו מנוחה, כאלו ח"ו הסית והדיח את כל עדת ישראל מעל אביהם שבשמים. עד כה הגיעה אולת חסרי לב אשר לא ידעו בין ימינם לשמאלם או זדון המחלקים הרוצים לנקר את עיני הרואים את מומם ומכירים את משחתם בס. והנה במכתבו השני אשר הוא שולח לכם בזה הראה

וחשף לעין כל כי אין נפתל ועקש בכל מה שכתב בראשונה, לא המס כי אם צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל ומאשריו. לא בנאון וגובה לב, לא בודון וכמתכבד בקלון, כי אם במישור וענה על דבר אמת וענות צדק מאהבה רבה וחמלה גדולה, והנה עליכם כל בית ישראל אשר נתן עליכם ה' לב לדעת, עליכם לבחון דבריו בפלם הצדק והאמינה לשפוט בינו ובין אנשי מצותו, כי המשפט לאלהים הוא. והוא יאיר פניו אליכם למען האמת והשלוש, וישים אתכם לשם ולתהלה בכל עמי הארץ, ושלוש מאת עבדו נאמן בבריתו. משה מדעסא.

בערלין, ל"ח למספר בני ישראל תקמ"ב.
(לב) שלום לאהובי ידידי הבחור המופלא הסופר המדקדק המהיר כ' אל"ם יצ"ו, בושתי וגם נכלמתי בזכרי שזה שנים עשר חדש כבדני במכתבו הנעים מליצה צחה בלשון ערומים כדרכו, ואנכי לא השבותי דבר. והנה אל נא יחשבני כבוזה דבריו ומשליכם אחריו גוו, כי באמת רבים ועצומים עמלי וטרדותי, בפרט מעת אשר נפלתי במהמורת הוכיח עם כהן אחד מכהני דת הנוצרים, פחד פחדתי ויאתיני. הנה כל ימי שמרתי דרכי מכל זכוה ונצוחי הדתות, כי לא יועילו. כאשר ראו זה כמה פעמים, אם יתאבקו ויתוכחו בעלי דתות שונות—מי הקשה אליהם וישלם? הנה אחרי אשר החלתי לדבר ולהשיב על דברי הנמהר ההוא, הנה כל אנשי האמונה ההיא, והתומכים בימינה סביב שתו עלי; זה בא בחמת כחו. וזה בא בדברים רבים, טובים וחלקים, זה ירגו וזה ישחק, כי זה דרכם, ובין כך ובין כך המה מטרידים אותי בדבריהם וחלומותיהם. ואני בטחתי באלהים מעווי, הוא יאזרני חיל למלחמתו, ויתן בלכי את אשר אדבר, ואדע כי לא אבוש. והנה זה חדש ימים קראתי את החידה אשר חד—על מנהגי פורים—ואת הקנה אשר קנן—על כי כבה נר ישראל במות הגאון המופלג מודה מאיר פ"שלם בפראג וצ"ל—בלשון צח ונקי. והאמת אניד שלא מצאתי את חידתי, כי לא נסיתי בכך מעודי עד היום הזה, ותמיד אהבתי לכאר הטוב את העולה על רוחי, ולהוציא את כוונתי לאור השמש בצהרים לא לכסותו בענן וערפל. אף כי לא אגנה ה"ו את הדרך הזה, כי ראיתי מגדולי ישראל וחכמיה אהבו לחוד חידה ולהעלים הכוונה בסתר המליצה. ונא יודיעני אם ראה את חבורי הקטן על מגלת קהלת, ואם אין יודיעני איך אשאלהו לידו בלי הוצאות הפאסט, והנני כל עת מוכן לטובתו. הק' משה מדעסא.

בערלין, ד' ניסן ה' תק"ל.

(לג) לכבוד התורני המופלג הנכון והמשכיל כמהור"ר אל"ם נ"י.

הגיעני מכתבו היקר אף נעים מן כ"ח העבר בחג השבועות, ושמחתי עד מאד בראותי מעמד בריאותו הטוב בע"ה, וכי עודנו נצמד באהבתו לי כמימי קדם. ואמחר להשיב לו על דבר פליאתו הפלא ופלא על אשר לא שאלתי מאת הרב הגאון אב"ד דשם, השם יחייהו ויאשרהו, להסכים בהדפסת חמשה חומשי תורה למען לא יהיה בעיניו כאיש שונה ונמהר במעשיו, או כמתכבד נגד גדולי ארץ אנשי שם, ואימא לך איזה נופא דעובדא הכי הוי אנכי תרגמתי את המקרא בלעז אשכנז, לא להתהדר במלאכתי ולעשות לי שם בארץ, או קרדום להתוך בו, כי

אם לצורך הילדים אשר חנן לי ה' והגדול מת בעוני ולא נשאר לי כי אם בני יוסף (האל יאמין לבבו בתורתו) שמתו התרגום האשכנזי בפיו להבין ממנו פשטות המקרא, עד כי יגדל הנער ויבין מעצמו. והנה הקרה ה' לפני את החכם המדקדק מוה' שלמה נ"י ללמד את בני הנ"ל חכמת הדקדוק שעה ליום, וכאשר ראה הרב הנ"ל את תרגום התורה שבידי, מצא חן בעיניו, ויבקש מאתי לתת לו רשות להדפיסו לתועלת ילדי בני ישראל, הדורשים באור הכתובים ותרגומם בלשון אשכנז מעל ספרי האומות המתעים, ונעניתי לו ראשי, אבל בתנאי, שישיש עיניו ולבו להעיר על כל מקום אשר הכרעתי בתרגומי דעת מפרש אחד ממפרשי התורה הקודמים על זולתו, או אשר נשיתי מדעת כולם לבחור לי דרך אחר נאות ומסכים לדעתי עם דרכי הלשון וחבור הענין, או הנחת הטעם ויסודותיו, על כל אלה ידרוש ויחקור ויכתוב על ספר והיה לבאר הכתובים בלשון קציר וקל להבין לכל קורא; וכן עשה, והוסיף עליו תקון סופרים אשר ערך ממולי, והוא חבור נחמד רב התועלת לסופרי התורה ולמדקדקים באותיות נקודות, טעמים כאשר יראה הקורא אחרי כלות הדפוס בעזרת השם. וכבר הראה הדוגמא ממני בקונטרס עלים לתרופה. ועוד תנאי אחד התנית עמו, שישתף את אחי הרבני מוה"ר שאול נ"י במלאכת הדפוס והנחה הנכונה וחלק כחלק יקחו שכר עמלם, מלבד הנמול הצפון לעושי הטוב והישר בעיני ה', להגדיל תורתו ולהאדירה, ולהרחיק את לב ילדי בני ישראל מעל ילדי הנכרים אשר הסתפקו בהם עד עתה. והנה לא עלתה על דעתי מעולם ולא קייתי להשיג תועלת ממון, או כבוד במלאכה זו, אף לא רציתי להקרא שמי עליה, לולא בקש מאתי מהרש"ד הנ"ל לעשות למען רבות החושקים בו והזלים זהב מכיסם, כי הוצאות הדפוס רבו עד מאד ויעלו לאלפים. ואם כן למה זה אנכי אלך לדפוק על פתחי גדולי ישראל, לבקש מהם הסכמה או חרם, בדבר אשר לא יגיע לי ממנו שום תועלת? מלבד שהוא חבור אשכנזי לתועלת הילדים ומלמדיהם, ולא ראינו מעולם לחכמי הדור ורבני ארץ, שישימו את לבם להקור אחרי ספר המחובר בלשון יחדות דייטש, ולהסכים בהדפסתו או למחות ביד העוסקים בו. ואם יזכני ה' להוציא לאור חבור עברי בלה"ק, לא אחרל מלשאל את פי חכמי ישראל ולטיל מהם רשיון והסכמה כחוב המוטל עלי, והנה אך הרב מהרש"ד הנ"ל כותב הבאור ותקון סופרים לא בקש מתחילה הסכמה מחכמי הדור על חבורו כי על הרוב לקט את באוריו מגדולי מפרשים והמה רש"י רמב"ן וראב"ע ורשב"ם ורד"ק, ולא נטה מעל דרכיהם ימין ושמאל, כי אם במקומות מעטים, ונער יכתבם, והוא בתומו הלך ולא בקש הסכמה כי אם מאת הרב הגאון אב"ד דקהלתנו יע"א. כמנהג שלא להדפיס שום ספר לא ישן ולא חדש כי אם על פי הסכמת הרב המורה. ואולם אל הגאון אב"ד דקהלתכם יע"א, אליו לבד שם דברתו ולשאול ממנו שאלה אחת בנדון נוגי"ן ההפוכים שבתורה. כי ראינו בספרו נודע ביהודה ששם אל לבו להקור בענין הזה היטב ורש"ד הנ"ל הביא בתקון סופרים שלו את דברי הגאון הנ"ל לפסק הלכה, ואולם נשאר לו עדיין בהם מקום ספק, ונשאו לבו לשאול את פי הרב על הדבר ההוא, והיתה האגרת כתובה ומנוחת

באמתהתו מימים ימימה, כי היתה ארץ באַהמען עד כה סגורה באין יוצא ואין בא, ועתה אחרי אשר היתה הרוחה, והי הניח לנו וישלימו יושבי הארץ ההיא עם יושבי ארצנו, אין מעצור לו עוד מהוציא מהשבתו אל הפועל והנה הוא כהוגז שולח את דברי שאלתו ליד הנאון ההוא, וקוה קוינו שימצאו דבריני הן בעיניו להשות אלינו חסד, ולסמוך את יד מהרש"ד בימין צדקו נגד כל הקמים עליו, אף גם לצאת עלי אחר מתלמודיו להשיבנו דבר.

ועל יתר הדברים הנזכרים בכתבו הנעים אשיבנו אם ירצה השם לעתות הפנאי כפי העולה על רוחי הקצר, כי כעת כשל כחי ולבי אנוש ונשבר מרוב העסקים והטרדות אשר כתרוני והרדיפוני מנוחה, וה לי שמנה שנים ויותר, שאני חלוש הכחות עד מאד, ולא אוכל עוד לצאת ולבוא כמימי קדם, השם ירפאני ויעמידני על במותי לעבודתו וליראתו. ואתה שלום!

דברו אוהבו המבקש שלומו וטובתו כל הימים
הק' משה מדעסא.
בערלין, י" סיון תקל"ט.

הרב הנאון אב"ד נ"י ויתר אוהביו ומודעיו שבעיר הזאת דורשים שלומו.

דד

כ"ה בערלין, י"ב ניסן תק"מ.
לידידי וחביבי הרב המוסלג המשכיל בתורה ומבין בחכמה כמוהו אל"ם נ"י.
שלום רב!

אגרת מן כ' לחדש קבלתי וזלגו עיני דמעות. ידידי היקר! בתי הבכירה אשר יכלה להיות לעת כזאת ראוי להנשא, ונכונה לדבק טוב עם בן ידידנו הרופא נ"י הלכה עמו להי עד בהיותה בת שנה, אחר זה בא המות פעמים ושלוש בחלוני, עכשיו הנה בתי הבכירה בת חמש עשרה שנים, ובני יוסף, השם יחיהו ויאשרהו, בן תשע שנים, ומה אומר ומה אשיב על דבריו הנעימים?

אל נא יבוש ויכלם ידידנו הרופא נ"י כי הוא בא בעצמו לדבר נכבדות כי להודיעני רצונו לשדך עמי. גם אנכי מצדי לא נפנעתי לעשות כן. כי אצל אנשי אמת כמונו יחד, אין לעשות השבונות רבים בכמו אלה. הן הדבר הזה יוסף עוד אהבתי וכבודי נגדו, בראותי טוב לבבו והנות רוחה, דרוש נא בשלום אוהב מהר לב הלזה לא ישים אשם בי כי הדלתי מכתוב אליו עוד דבר, אני החשיתי משוב, כי לא שמעתי דבר מאז ועד עתה מן בית המסחר אשר שם פקודתו אלי. — החוברת הראשונה מן ספר המשה חומשי תורה, כוללת ספר בראשית הלא היא שלוזה דרך עיר לייפציג גם אל עיר מושבך. נכספה וגם כלתה נפשי לשמוע משפטך על פועל ידו באמת ובתמים, אם מצא הספר הזה הן בעיניך, ואקצר מרוב טרדה והגני כל עת מוכן לטובתו.

הק' משה מדעסא.

לה

ב"ה בערלין, ר"ה אייר תקמ"ה.

שלום רב לה"ה הרבני המופלג בתורה ומשכיל בכל מדע כבוד מו"ה אל"ם ג"י,
 כתבך הנעים מן כ"ד שבט העבר נתן שמחה ועונג בלבי, ואם היה רוני בקרבי
 נגדך הנה מכתב יקר כזה השיב רוחי ושכך חמתי, כי הנני רואה כי בשום שכל
 והגות תבונות תקרא מזמורי תהלים. כי עד תכלית תחקור לבוא אל תכונת המשורר
 הנשגב, ולדעת כובד המלאכה בהעתקתי. מאד שמח לבי לראות בך קורא אחד מני
 אלף בבני עמנו אשר בקהלתכם, משכיל לדעת מלאכה כזאת, ודי משכורת ימצא
 בזה עובד עבודת הקודש כמוה חלף עמלו ויגיע כפו. אמנם בכל עם ועם אך מעט
 מזעיר ימצאון יודעים משיבי טעם לערוך יקרת השירים הקדושים. וצר לי, כי
 המנהג חזר והנמהר אשר הרגלנו מנעורינו בלמדנו דברי הנביאים והמשוררים הקדושים
 הוא ישנו מני ארץ לא אחת ולא שתים וירש הדרך נגדנו, לבלתי טעום מתק וצחות
 המליצה כמו, וכמעט לא אדל יודעי בינה כאלה אף אחד בעיר ושנים במשפחה. —
 הנה נמצא פה איש אחד אשר קדמני להוציא לאור באור על ספר תהלים, בו יורה
 דעה ויבין שמועה לדעת על מה אדוני העתקתי הטבעו. מעבר מזה יבא התרגום
 האשכנזי באותיות עבריות ממול מזמורי תהלים. ואני נתתי לו רשיון לזה, וידמה לבי
 כי יעשה מלאכתו טובה וגכונה. אולם אנכי לבדי לא אוכל לעשות מאומה בדבר
 הזה, כי עתותי קצרו, וכחותי משועבדים למקום אחר! גם אם לא יקלע ויכונן
 תמיד אל מטרת כוונתי, אין רע. כי בע"ה עוד בדעתי לגשת אל המלאכה, אחרי
 יבא שופטי ומבקרי ספרים בעם אחר ויערב לבם ללחום בעד באוריהם, אשר
 הסכן הסכינו מאז לבאר גם איזה מקומות בספר תהלים, למען כוון עליהם יסוד
 אמנותם. — ועד עת בוא דברם, לא ירע ולא ישחית כותב הכאור הזה, גם אם
 יחטיא לפעמים המטרה ולא יקלע אל השערה תמיר בפירושו. די לי אם בני
 אומתנו ילמדו וישומו לב על ידו להתבונן בדברי הנביאים והכתובים. בימי
 הקדושים האלה איך רמו מסלותנו בקרב עמנו הגוי כולו, כי שמו קדושי עליון
 בהשקט ובטח דברים באלה לפני העם וידעו נאמנה כי יבינו אותם ויתבוננו בהם
 בינה, אולי יראו בני בנינו עוד בחייהם ימים טובים מאלה כימים הראשונים.
 ואתה יקירי! ידעתי כי לאל ידך וחננך ה' בינה לעשות טובה לבני ישראל
 להורותם דעת, אף כי לא עת מצוא עתה לפניך להוציא כהך לפעולת אדם, צדקת
 בשפטך. כי חוב מוטל עלינו להגיד תמיד האמת באוני העם וללחום בעדה נגד
 מהרסיה ומחריביה, אולם בכל העתים ובכל מעשה חוב עלינו לבלתי דבר דבר
 שקר או להביע כזב בצדיה. אל זאת הרה אפי בך זה ימים, אמנם את אשר
 חלף ועבר לא יזכר ולא יפקד, לא יעלה על לבך, אף לא על לבי כל הימים.
 ועתה הנני ברב כבוד וחבה מוכן לשובתך בכל עת.

הק' משה מדעסא.

לו

(* מאת החכם רבינו משה בן מנחם אל המשכיל ר' דוד פריעדלענדער.
 שמוע שמעתי כי הרב מקהלתנו שם דברי ריבות נגד ידידנו הרב ר' נפתלי
 הירץ וויזל לפני ראש מנהיגי העיר הזאת לחרוץ משפטו. אמנם לא ידעתי, אם הציע
 לפניו גם האגרות אשר הריצו אליו בגללו, או לא. והנה סמוך לבי כי לא יעשו
 דבר למרות עיני כבוד הישר באדם וויזל יחי'. לא אשים לב לעת כזאת אל כל אשר
 פעל ועשה לא אחקורה אחרי שרש דבר, מי יצדק ואת מי תלין משונתו, אמנם
 אחת היה, אשר עליו אעירה לב כל אוהב ישורון, והוא: מה יענו ויאמרו הגוים
 לפעולה זאת? מה יחשבו עלינו, אם ביד חזקה נדיבה ונתקוטט עם מחברי ספרים,
 להיות לשטן למו מהודיע מחשבות לבם בעט ברזל ועופרת בקהל רב? עת התאמצתי
 ויערב לבו לכתוב נגד דת הנוצרים בהשפטי עם לאוואטער, הופש נתן לי מאת כנסת
 הדת (קאָנסיסטאָריום) לכתוב כל העולה על רוחי על ספר באמנם: כי בושחים המה
 בי ובמשפטי כל הימים, כי לא אכתוב דבר אשר יכאיב ויפריע את לב הקורא. כל
 כותב ספר בארץ הזאת תחת ממשלת מלכנו רב חסד יוכל להודיע כל מחשבותיו
 באין מונע ומחריד ובאין מכלים דבר, מולים זערלים כל תופשי עם יחד נשתוו.
 ואנחנו נתקומם ונעצור באיש ישר. אשר דבר סרה על דרך החנוך כי לא סלולה
 היא בקרבנו מה יענו ויאמרו האנשים ההם, אשר שלמים הם אתנו? אחלה פניך
 אחי! וידידך ר' איצק בר"ד יפה, להודיע דעתי זאת לחותנך הוא אביו נר"ו, ולזקני
 העדה ולאדון יצחק וואַלף נ"י. הנה הואלתי ללכת בעצמי אל הרב, לולי יראתי
 להרבות אמרים ולרדת עמו עד תכלית הדבר ביגיעה רבה, אשר לא שעת הכושר
 היא לעת כזאת להתהלך ברחבה עמו בענין המדובר בו. לדעתי ראוי ונכון הוא
 להעיר לבבו לבלתי הזכיר מזה מאומה גם בדרשתו בסוד ישרים ועדה. אם ירצה להשיב
 דבר אל הרבנים, הן יוכל להודיע בקצור מלים, כי מכבש הדפוס חפשי הוא בארץ
 אשכנז וחקי מלכנו יחזיקו במעווז, איש ואיש יש לאל ידו לכתוב נגד כל מחבר
 וספרו בהשכל ודעת, אמנם לא למנוע טוב מבעליו ולעצור באיש מדבר דבר עם
 הספר כאשר עם לבבו.

משה בן מנחם

(לו) מהחכם הרמבמ"ן אל המשכיל הר"ר הירץ האַמבערג.

ידידי היקר!

נכסוף נכספת לדעת מה היה לבני הוא תלמידך יהיה? בכל לבי אודיעך,
 כי אשמה בחריצותו בלמודיו, וכי הוא ילך הלוך וגדול בלקחו. כאות נפשו יוסיפו
 אונים יום ויום לעשות חיל: אם רב או מעט הנה ולמד בספר מן הספרים, לזאת
 לא אשים לב. רב לי כי יחשוב מחשבות בלימודים, וכי באורח עשתנותיו בדרך
 סלולה יעמיק אף יגביה הנות לבו! גם טוב טעמו יפריץ בו לאט לאט. אמנם אחת
 היא אשר ידע בעיני, והוא קשי תכונתו ומשפטו ומעשה הקשה בכל עניניו;
 אשר בלי להשחית מדותיו חלילה—יהפוך פעליו לבני נועם וחמדה. ואולם יסב

לו עור רעה ותעמוד לשטנו בדרך הצלחתו אשר לפניו בתבל ארצה. הלא ידעת אותו כי הוא היה מאז קשה כצור. נקל שבעתים להשברי מאשר יסף ויגוע מהתענג ומרוך. וכאשר היה אז כן הוא עד היום הזה. כל עמלי ויגיעי בזה לשנות טעמו היה לריק. ומעט לו כלה, כי עוד יעוז בנבורתו בחזקת תבונתו נגדה לכל אחיו אשר כהתל באנוש יתללו לו (נגד רצוני) על משפטו ומעשהו ויתאמץ בהגיונו להחזיק במעוזו ולהראותם כי ישר פעלו, ועל אדני אמת הטבעו. כמעט נכזבה כל תהלתו ותקותי נשארה מעל להשכיב ולהיטב מנהגו בזה; אך אשת חן, אם תפול בגורלו בחסד אל, תעצור כה להטותו הישרה, ולמשול ברוחו.

עוד לא הודעתני ממעמדך דבר נכון וקים, וזאת ישית יגון בלבבי. מדוע תאבד דרך תקותך ותהלתך בפעם אחת? האם פקודי הקיסר עוד ונכחדים ונעצרים מצאת לפעולת אדם ורחוקים מן המטרה? עד עתה נסו חלק גדול להוציא מחשבתו למעשה. וכנראה לא בנו הבנין על יסודות חכמת ומגמת לב המצוה לאמים הלזה. מה לנו ולבתי הנוך הילדים אם יאסרו אלינו כל מלאכת מחשבה ועבודתינו לטובה המדינה? מה לנו שלום הדת (מאָלעראניץ) אם עוד יעמדו לקשור בחוקה קשר כל הדתות לאגודה אחת (גלויבענסאייניגונג). — אם לא תצליח שמה בכל הרכיך, ותחשוב מחשבות להצמיח חדשות באורך הייך לימים יבואו שימה גם זאת על לבך; כי ביתי פתוח לך לרוחה תמיד, כי ברוך תהיה בבואך אלינו ושמה תשמח את אשתי ובני כמונו היום; וכי בעזרת האל הטוב תמצא לחם לאכול.

משה בן מנחם

דברי אוהבך

לח) מכתב הרב החכם מוה' מנחם ליליענשטאל דורש את אלהים בקיץ ריגא יע"א
אל אנשי עיר ווילנא בהיותו שמה בפקודת קיסר רוסיא.

מניד ישועה!

מניד לבית יעקב תשועתם, ולבית ישראל עזרתם!

אחי ועמי! אליכם אישים אקרא וקולי אל בני עמנו, כי גדולות אספר לכם וישועות מקרוב באו אשר אבותינו לא ראו, וזקנינו לא שמעו. דמעוטי על לחיי, דמעוטי ששון ושמחה, לבי יסער בקרבי וברעדה אתן תודה לאל גמל עלינו, לתת לנו שארית ופליטה בתר-עמי הארץ. ולהטות לב מלכנו ושרינו לחמול עלינו, כי זה שנתים העיר ה' את רוח הקיסר יר"ה לפקיד על השרים היושבים ראשונה במלכות להתייעץ ולהתחבר להטיב מעמד בני יעקב בבחינת החכמה והמוסר, כי אמר: "כל אוכל לראות בשפלות העם הזה. אב אני לכולם, בני ועבדי המה יחד. ע"כ התאמצו להמציא מזור לתחלואתם, ועלי למלאות את אשר אמצא לטוב על בני ישראל היושבים תחת ממשלתי". כה דבר הקיסר ירום הודו לאנשי סוד הממשלה, ולאנשי אסיפת המיניסטערוים. — לא הם הגו מועצות כאלה, לא אלה העירו את רוחו הנשואה, רק הוא לבדו הוא השליט במלכות האדירה בתבל, הוא לבדו פנה

בחסד אל העם הדל הזה, פנה בלבבו הטוב כאב רחם על רבבות אלפים, להרימם על מרום חיי ההצלחה לתת להם בתי ספר, להבקיע בזה כשחר אורם והצלחתם כצהרים ולהשיב ימי חייהם מן הימים הראשונים. חיש ומהר פנו המושלים למלאות את הפקודה הרוממה ובימים מעטים יצא דבר המלך אל כל היענעראל גובערנאמטארם בכל מקום מגורת היהודים לכונן האסיפת קאמיטעהם ועל האסיפה היא לשאול גם את פי אנשים מעמנו על דבר משמרת הרבנים, ועבודתם בפרט, להמתיק סוד להמציא עצה, להכין אה היהודים, להיות אורחותם מאושרים ומועילים בכלל, אחריהדבריה האלה מבלי דעת מאומה מכל אשר נעשה נקראתי לבוא לפעטערסבורג לחוות דעתי גם אני על אודות עניני היהודים לפני המשנה אוואראף והמיניסטערם הנשארים ואועץ אתם להמציא עזר ותרופה לתחלואי ב"י. ששה שבועות נשארתי שמה ברצון המיניסטער, ובשובי לעיר מושבי רינא, היתה עלי יד הפקודה להשיב מענה על כל אשר נשאלתי מאת המיניסטעריום בזה ותהי עלי העבודה עד חדש טבת ואז צויתי לנסוע לוויילנא העיר, לראות ולהראות את הממשלה אם נכון לב עמי למלאות רצונה, ואם ירצה לבכם ליסד אתי ספר ברצון חפשי, ולתת יד בזה להחזיק את מעוזי הצלחתם להשיב להם. באהבה רבה קבלוני ראשי עדת ווילנא, וגם אנכי התמכרתי אליהם בלבב שלם ואל רוח הפציהם ומגמותיהם והיה שלומם עמדי עד עברי למינסק העיר. — אנשי העיר הזאת לא הבינו, את דבר שליחותי. סחו עיניהם מראות, ומהבין את רצון המיניסטער הדורש רק טוב לנו. המה פנו אלי עורף. ותחת כי היה להם לדעת כי בהתנדבם למלאות את רצון הממשלה, תקים להם את הסרה שפכו עלי כעס חרוגם, מאסו עצת אמת, לא האמינו לדברי כי ימלא הקיסר יר"ה ידו בפקודה אם ימאנו, לענו על דברי וישטנוני, וירדפוני עד כי כלמה וחרפה כיסו פני. כה שבתי אחרי עברי שלשה שבועות לוויילנא בפחי נפש, ובלב נשבר בביתי על אבדן דעת אחי ועמי. ואשפוך תמרורים במסתרים, ואתפלל להי בעת ההיא ואומר: עד מתי אלקים! עד מתי יגדילו עליהם חרפת ערותם וידיחו עליהם הרעה, ובין כה וכה קמו גם תושבי עיר ווילנא ביום ב' דחזה"מ פסח והרסו את הבנין אשר בנו לכבוד ולתפארת וירדפוני גם הם. — צא צא טמא קראו לי, צא מדיח עמך, עד כס הממשלה נביא משפטך! — במר לבי נפוגותי, והאלקים הבוחן כליות ולב הוא ראה בעמלי, ידע הגיוני כי רק לתהלת שמו הגדול לתהלת אש דת הקדושה, רק לטובת אחי ועמי העמסתי עלי העבודה הגדולה הזאת. — הרואה ללבב יראה כי בלב תמים הערותי את אחי היושבים ברוסיא להקדים את הממשלה למען תיטיב גם היא לנו, ולמען תוסר החרפה הרובצת עלינו, ואל משמרת החפץ הזה לא נוכל להגיע כ"א נתחוק לשמור בתינו ואמונתינו בטהרות ובתתננו חינוך טוב לבנינו. — כי רק בזה תעתר לנו הממשלה הרוממה לפתוח לנו פתחי פרנסה חדשים. זאת ידע ה' יודע מחשבותי הנקיות אשר היו מזרות אולם לאחי כי יתנוני מחרף נואץ ה' שונא עוכר ישראל, וידמו כי ירצה לאלקים לשנוא ולשטום אותי. — מורדף, שנוא, ובזוי פניתי לדרכי לעיר מלוכה פעטערסבורג, כי שלחאותי היענעראל גובערנער לשם, והמיניסטער

גם הוא שמע כבר את כל אשר נעשה וישמור את בואי. — בהפנותי שכמי ללכת מעיר ווילנא לא יצאו אנשי העיר לשלחני, גם ברכת הדרך, גם נשיקת ההפרדה ודברי נחומים רחוק ממני. רחוק ממני אלה אשר בגללם עזבתי את בית מולדתי, ורק בנשאי עיני אל אבי היושב בשמים השלכתי כל התלאות אחר גוי, ואשים נפשי בכפי לעשות לטובת עמי ולפעול בעד הצלחתם כיד ה' הטובה עלי. — ומי היה יכול לקצוף עלי לעת כזאת בהיותו בעור המלוכה ללוש נקם ולבקש משפט אויבי? מי היה יכול להתלונן עלי אם אמרתי או בנפשי "למה תרדוף שלום רודפך ומקלליך בעד כל מפעל טוב? או מי יצדק להאשימני אם בעודני צעיד לימים ונעזב מכל יועץ, אם במנינת לבבי רציתי לרפאות רק ננעי נפשי? אבל יש אלקים בקרב לבי ואהבת בני עמי בווערת בקרבי כשלהבת יה, לא תכבה. — מה אני, ומה חיי אמרתי בלבי כי אנקם נקמת כבודי, אנכי הצעיר באלפי ישראל והדל ברבבות בני אדם. — האל הרוואה אותי מעודי, וגם דברי נאמן ביתו אשר היה עמי בנסעתי, המה יעמדו תמיד לנגד עיני, גם הוא הלה את פני אלקים: מהני נא מספרך. — אמנם עלינו ללכת בדרכיו הקדושים ולצעוד במעגלותיו להסיר חרפת מהרפינו, ולשים מטרת טובת אחינו נגד עינינו סלה. ככה חליתי את פני ה' לחוקני, ובמחשבות כאלה באתי לקרית הממלכה ועמדתי לפני המיניסטער, ואספר לפניו ולפני שרים הסובבים אותו את כל אשר קרני. — ואתחנן אליהם בעת ההיא לבל יהיה אפם עלינו ועל אחי במאנם לשמוע את דברי, כי לא ממרים נגד רצון הקיסר יר"ה הקשו לבם לשמוע לדברי כי מי נאמן למלכו יותר מעמי, ומי מקשיבים לקול אדונם יותר מאחי, אבל רק לי לבדי לא האמינו כי איש זר אנכי להם וילד ארץ נכריה אני ודברי מלכם לא ראו בכתבתם. — ושנית בשפל מדרגתם יפחדו מכל חדש פן ירופפו עמודי ביתם, כל שמועה חדשה תפיל עליהם אימה, כי אלה אשר האמונה לבדה כל משענם, אלה אשר בעבודת אלקים ימצאו כל מקור שמחתם ותקותם כמה ייראו ויפחדו לבל יאבדו זאת, ויתנחמו לאמר: טוב לנו אם בנינו יגודלו בלי חנוך ובלי למודים, בלי בושו לשאת נטל ערובתם על שכמם, לא יכלמו לעבוד גם עבודת פֶּאקטאָר. ומה תהא אחריתם אם יצליחו וישכילו ולהם אחר לא יהיה להם רק לחם ופרנסת הימים הראשונים יהיה להם פגול וחרפה לנגוע בס, או אם ישליכו אמונת אבותם אחרי גום, וילכו אחרי ההבל וההבלו. ומי יקצוף על האבות אם יהנו בזאת. אם ייראו מזה, לא לא האמונה היא הכל נחלתם והתורה היא ירושתם וגם הונם וחיהם כאין נגדם. ולא הבינו כי הממשלה הרוממה אשרם והצלחתם תבקש מבלי ננוע באמונתם אם גם הם שכנס אחד ירצו ללכת בדרך אשר תצוה, כי עם חכם ונבון הגוי הזה להבדיל בין טוב לרע, ובמשך הזמן לא כביר, ולמדינת רוסיא אלפים ורבבות אנשים מעולים וטובים.

בשמחת לב שמע המיניסטער דברי אלה — ויען אותי ויאמר! „עלינו לראונ ולהמציא עזר למען ימלא רצון הקיסר הגדול, ולמען לא תגחיל רעת העם הזה על ידי סרובם ומאנם. דרך חייהם ומעשיהם יבחנו ובפקודת שלטון יצא

הנעשה לאור. אך מה תהא אחריתם אם ימאנו לקבל החסד ולשמוע לדברי הממשלה הטובים". — וכאשר כלה המיניסטער לדבר נתן פתשגן הכתב אל אסיפת המיניסטעריום שרי המדינות וגדוליהם. — והי' העיר לחמלה את רוח השרים האלה. כי באהבה נזכרתם ביום הזה אשר היה יום קדוש ונורא ובחסד נקרא שמכם. — ראו את מצבכם ידעו תומתכם אל מושל ויראתכם לשמור פקודיו, ובפה אחד ענו כל גדולי הממשלה, כי רק מפהד לבל יסורם מאמונתם לא שמעו אל פה הדובר אליהם, ורק מיראתם לבל יהולל חלילה שם התורה הקדושה יאטמו אזניהם מכל עצה, כי העם הזה יראים וחרדים לדרך ה' וכל הפציהם ומגמתם רק תורתם, לא יערכו אליה כל הון, ויקרה היא להם מכל יקר, בוו יבוז כל חמדת תבל, כל רכושם ונחלתם ומשענתם הוא שם אלקים יחיד ומיוחד, אבל עלינו להראות לעם הזה כי אין רצוננו לגעת חלילה בדברי תורתם בל נפרוץ גם גדר קטן, ולהשמיע לעם הזה כי הפצנו ומבטנו רק טובת כלל היהודים החונים תחת כנפי המשרה. ואז יאמר העם הזה: הן המל אדוננו הקיסר על שארית יעקב. — ושרי המדינה תקעו כף נתנו יד להרים קרן ישראל למען יברכו את המלך הגדול ויתפללו על שלום הארץ, וישו אזן לכל הפקודות אשר תצאנה מטעם המלך ושריו. — ככה דברו השרים האלה בלב חמלה ובנפש רחמים, הציעו שאלתם לרגלי אדוננו הקיסר לצות לקרוא לעיר הממלכה אנשים מבחורי עם ישראל יראי ה' אשר דבריהם יהיו קדושים בעיני אהיהם, ואלה ישבו בסוד השרים להגיד במה יזכו את הצלחת עם, וגם להורות לנצור דת ודין ולהביא תכלה לכל קלון ולכל משטמת, ולבל יהיו לבוז בעיני שכניהם ואדוננו הקיסר בשמעו את שאלת יועציו וחפיץ שריו ויעתר להם ברוב חסדו ונתן הדת נכתב בחותם המלך והמיניסטער איוואראף שלה אחרי ובפנים צהלים אמר אלי: "המל ה' על עמו ועל עבדיו התנחם, הנה עתה יבואו ימים טובים ליעקב ושנות הצלחה לישראל. העיר הסגורה עד הנה פתחה שעריה והבתים אשר לא דרכה בס רגל יהודי פתחו דלתותיהן לקראת רבני ישראל אשר יבואו בסוד השרים היושבים ראשונה במלכות, וייראו בני יעקב וישמעו כי רק טוב והצלחת העם הזה אנחנו מבקשים, ורצון אדוננו המושל להסיר חרפת מאחיך אקוה כי עתה יבינו בני עמך את החסד תשפוך עליהם ואת הכבוד הגדול הנעשה להם לעיני כל עמי הארץ, עתה ישכילו לכלי לעזוב שעת הכושר הזאת, למען ייטב להם כל הימים, כי אם נרפים יהיו עתה, וידם לא תתחזק לעשות היל תעזוב שעת הרצון ולא במהרה ישובו ימים כאלה. ושונאיהם יצדקו כי יאמרו אך עם סכל ואויל העם הזה, בצדק באה עליהם מצוקתם ורעתם". — ויען עוד ויאמר אלי: "לך בכל עדי משכנות אחיך והגד להם מה יקרה העת הגדולה הזאת, והבינם את האהבה והחסד אשר יופיע עליהם מאת הקיסר, אמור להם איך המירה הממשלה קלונם בכבוד, להושיבם בסוד המיניסטעריום ותחת אשר עד עתה היה להם רק לשמוע יבואו עתה בעצת גדולי המדינה. קרא באזניהם לבל ייראו ולכל יחתו ויאמינו כי מבתי ספר יצא להם כבוד ויקר וזה ינהלם על שפעת להם והצלחת רבה מבלי סוד מאת האמונה. דבר אליהם כי לא

אנכי לבדי שלחתוך רק בשם הקיסר האדיר הגך שלוח להביע להם רצונו הקדוש להודיע בכל הארץ את רוח החמלה אשר נתן אלקים בלבנו ואת תשוקת הרהמים אשר שלה יושב שמים בנפש משלהו הקיסר הנעלה.

ועתה הנה באתי להשמיעכם את הדברים אשר שמה הממשלה בפי למען תבינו כי רק טובתכם והצלחתכם תבקשו. — הנכם רואים אחי כי גדול כעת שברוננו, מיום ליום ירדנו עשר מעלות אחרנית העוני והחוסר יגבירו בין אחינו. האנשים אשר לא כביר מלאו בתיהם רכושו עתה כללו, ומי נחלה על שבר ישראל? ומי מאתנו ידאוג להבוש ננעי רוחנו אלה? ומי יתאמץ לתת מזור לפצענו? אהה! אין אדם לעמוד בפרץ נשתומם לראות כי אפס אין איש ואין עוזר, ואין מושיע. ולמה תשתאו עד אם יקראונו שכנינו עצלים, ונרפים, בראותם את האביונים המרודים הולכים המונים המונים ברחובות קריה. בלי לבוש וכלי כסות בקרה. ובראותם את בתיכם מגואלים בטיט ורפש, ומדוע יפלא בעיניכם כי בוז יבוזו אתכם רואכם, וככלי אין הפיץ מאסו קרבתם וירחקו אתכם מבלי תת להם חלק ונחלה בארץ? ואם תאמרו חפשי אנחנו מאשם, כי מה עשו העמים לו היתה נפשם תחת נפשנו? אם כמונו הם נדודים כל היום להביא לחם צר לבתיהם? הלא עוד נוהיל לאלוה כי הוא יוציא לאור משפטנו וצדקנו, והוא יוציא מרשת רגלינו ואז נשיש ונגיל בימי שבתותינו ובחגי מועדינו וגם אם תכבדנה עלינו התלאות לא נשיש מזכרוננו את שם ה' הגדול והנורא לא נשכה את יום המשפט ואת הי עולמי עד, טוב אחי כי אמת תדברו אבל מי משכנינו יודע זאת? מי ידבר בעדנו אל השרים או מי יחון אותנו? איפוא האנשים אשר ישטימו פיות משמינו או להוציא באור משפטנו? הן אמת יש ויש בנו אהבה וענוה, יש בנו צדקה וחמלה, אך מי יתנה זאת לפני הגדולים? ומי יספר כאלה בסוד שרי המדינה? נמצאו בקרבנו בתי תלמוד תורה ובתי ישיבות ישנו בתוכנו אנשים חכמים כעלי תורה, אך מי מהם ישה לב השרים הגדולים לטוב לנו? אמת הדבר כי העני וחסר הלחם ירוץ לשמוע דבר ה' לשמוע תורה מפי דורשים והכמה מהונה בה, אך מי יעיד אליהם אם הולכים אל בית ה' ולא אל בית החנות להלוות, מי יגיד עליהם כי ירצו לתלמוד אל בתי הקדושה ולא ירצו ללכת אחרי תאות לבם! אהה! אין איש אתנו אין גם אחד לדבר טוב בעד עמו, רק קול שטנה ישמע עלינו, קול מבזה כבודנו ומשפיל קרנו בעיני העמים, פה כחש אחד מעמינו, פה גנב אחד מעדתנו, פה התגנב אחד לעבוד את הגבול. שם עבר השני את חוק המדינה. — כל טוב וכל צדקה נעדרת, וכל מפעל וכל חסד נדמה, על כן בזים אנחנו ושפלים. כרם ה' שמם, ועלה עלינו שמיר ושית, ואיככה לא תגילו כי יבא העת שתוכלו לעמוד לפני המלך והתיצבו לפני רחמים לדבר בעד שלום עמכם? — הבה אחי נתן תודה לאל מעוננו, שיר חדש לו נשורר כי חמל עלינו לתת אותנו לחן ולחסד בעיני אדוננו המרומם לתת לנו מהלכים בחצר המלך ולקרוא גדולי עמנו, לשבת בסוד גדולי השרים ולחות דעתם הרחבה על כל הדבר הנוגע להצלחת אחינו ולאמונתנו, להועיץ שמה במה תושעו ומאין יבא עזרכם, שמה ידברו על אודות

מצבות היהודים בכלל, יבקשו המחלה ויחקרו התרופה, ידעו הנגע וימצאו המזור. האם גם אז תהיה רעה נגד פנינו! אם יאמרו העובד אדמתו ידע לדבר בלשון רוס'א, האומן ילמד כתב וחשבון, והסוחר ידע לשונות שונות, גם הרב היושב על כסא הרבנות יהיה לאיש אשר יוכל לעמוד בחצר מלכים, ולדבר לעדתו שפה ברורה, לרעות את עמו על שדי המוסר ועל מעיני האמונה כרועה ושומר נאמן.

אחי ועמי! ידעתי כי טובה זאת לנו ותועלת כללי, תורתנו הקדושה תפריח והתלמוד יכה שורש, ותחת אשר לפנינו יאמרו עלינו אך טחו עיני העם הזה מראות יאמר ליעקב: "זאת חכמתכם ובינתכם לעיני העמים", הוא תפארתם להושיבם במרומי קרת ולהנחילם כבוד גדול. לו תאבו לשמוע לדברי ואל יוסף פנות לבבכם להקשות עורף עוד, ואם לא תחפצו לשמוע לדברי ולא תאמינו לי לאשר כי הנני צעיר לימים וילד ארץ נכריה עמכם, הלא לקול הרבנים וקול זקנים תשמעו אשר הם יגידו לכם, שמעו לעמודי עולם אשר יעמדו כצורים חוקים על כבוד התורה ועל כבוד הדת, כי המה קרואים, ועל פי דבריהם ועצתם יקום דבר, ואליהם כעת הנני נוסע להועיץ עמהם בדבר הצלחת העם הזה, אז אם גם המה יתחזקו כחומה בצורה נעמוד, והי' ייטיב צאתנו ובואנו ושלום לנו ולכל ישראל.

מנחם בר' יהודה ליליענזהאל.

ו' תשרי תר"ג לפ"ק פה ווילנא.

המחלקה הרביעית

יבואו בה כמה מיני מצבות קבר
גראבשריפטען ושיטולאטורען לדוגמא ולמשל

גם יבואו בה סדר נסחי השטרות הנהוגים בינינו בלשון הקדש מדויק ומדוקדק
היטב נלקחים מספר נחלת שבעה, עם תרגום אשכנזי מאת הרמב"ם ז"ל. ונוסח
הגט ודקדוקי עם העתקת תרגום אשכנזי, למען יהיה ביד כל אחד ואחד לעת
מצוא טופסי השטרות לדוגמא לערוך מכתבו אחרים.

מצבות קבר (גראבשריפטען)

פה נקבר

איש תם וישר, הלך תמים ופעל צדק.

ירא אלהו כל ימיו, צדיק באמונתו.

היה, ה"ה היקר כ"ה . . . בן . . .

מת בזקנה ושיבה טובה (מת בימי

זקנותו במלאות מספר ימיו) ביום . . .

ונקבר בשם טוב ביום . . .

תנצב"ה (ר"ת: תהינשמתו צרורה בצרור החיים).

פה נקבר

איש אמונים צדיק וישר ירא אלקים וסר מרע

עושה צדקות בכל עת, מת בדמי ימיו ביום . . .

ונקבר למחרתו ביום . . .

תנצב"ה.

עדה המצבה ועד הגל הזה על השוכב תחתיו, כי הוא היה איש תם וישר
דורש טוב ועושה צדקה בכל עת, ה"ה האלוף הקצין מוה"ר . . . אשר נוע
ונאסף אל עמיו ביום ד' כ"ה לחדש שבט שנת תר . . . לפ"ק.

זאת מצבת אשת לפידות טובת שכל וטובת מעשיה, אם עניים ואהות
אביונים עטרת בעלה ותפארת בניה, היא האשה הצנועה הנבירה המהוללה
מרת . . . ז"ל. אשר מתה ונאספה אל עמה . . . לחדש . . .
שנת . . . לפ"ק. מעשיה לא ישכחו וזכרונה לא יסוף ונפשעה תהי צרורה
בצרור החיים.

פ"נ

ילד רא (ילדה רכה) הבחור (הבתולה) . . .
מת (מתה) בחמש לשני חיי (תוך שנתו אָדער תוך שנתה)
ביום . . . תנצב"ה.

מצבת גדולי ישראל.

בהיותי אני הצעיר מה"ל בקרות מלך רב בערלין הבורה והתענגתי בחברת
חכמיה ותפארת בניניה ובתי משושיה, הובילוני רגלי מרחוק לנוד גם בבית קברות
ישראל מקום אור זרוע לישרי לב, עת יצוה אל חי — וישני אדמת עפר יקיצו,
ואתה ידידי הקורא! קרא את הרשום על קבר הרב החכם רבינו משה בן מנחם
זצ"ל. כענות לבי בימי חייו, כן רשום בכתב אמת בלי לשון מדברת גדולות
תו עולם על מצבת קבורתו, וזה לשונו:

פ"נ החכם ר' משה מדעסא, נולד י"ב אלול התפ"ה. נפטר ביום ד' ה' שבט,
ונקבר למחרתו ביום ה' ו' בו התקמ"ו. תנצב"ה.

ולא רחוק ממשכן אדמת קדשו פגעתי את מצבת החכם הרופא המפואר האַפְּראטה
ופראַפּעססאָר הערץ הנודע לתהלה בכל הארץ.

ואלה הדלתות אשר צוה לחרות על אבן מצבתו בעט ברזל ועופרת ככתבו
וכלשונו, כי דובר צחות בלשון עבר היה החכם הלזה, נולד כ"ב שבט תק"ל.
נאסף אל אבותיו ביום ה' כ"ו טבת, ונקבר עש"ק כ"ו בו תקס"ג ל' הרופא
מרדכי בן הירץ לוי.

ילד מסכן מנוע חשוכים נולדתי

סבול עמל אנוש מעודי למדתי

אמת בקשתי, מדע ומזמה שמעתי

ובגן עצי חיים ענפי דעת נטעתי

מיץ תנובתם לכל דורש השקיתי

אלה שתנו וישכיל ואלה בכחם הודייתי.

מאהבי חבבתי בלב, גם הם אהבוני

מקנאי פצו פה — אך בלבם כבדוני

תענוגות רוזנים ומרורות קשה יום טעמתי

הבל גם שתיהן, אך מלאת חקי יזמתי

ותכבד העבודה כי רבתה, קצר כחי.

לעפרו שב גוי — ואל חיי אסף דוחי.

מצבת קבורת יעקב.

פה תרום עין יעקב! פה שלום ינוח,
גו הולך משרים מעטה איש רוח,
דלים יבכו, כי כשל עוזר למו,
יתומיו ואשתו במכאוב לבמו;
מזודעיו ואוהביו מר יבכיון,
כי לקח תפארתם בצר יהמיון!
עת חש לעזרה כואבים להושיע,
נלקח בדמי ימיו נלקח מושיע!
אל תבכו למת, כי חי חי עודנו!
כי צדקו לפניו אל-מות ינחנו
ובלב ישרים ישרו יהל זורח,
שם שם לו אות אמת לא ישכח,
על סלם מצב ארצה מרום יניע
יעקב יחי-אל לשחקים ירקייע,
ביה שמו, ממקור חיים נובע,
עתה באור חיים ביה ישתעשע!

מה"ל.

פה עמרת נשים תישן תנוח!
כל כבודה פנימה בלב ורוח,
כי תואמים היו לה אשר ועושר,
כל ישעה כל חפצה צדק ויושר,
ובטרים שבה אל אל, מן גו גפרדה
לכל כואב וכושל בית מועד יסדה.

הנה בן הכינה לה ציון תפארת
צדקתה תהלתה, חסדה מזכרת,
אך מעטה יקר רוחה פה בחצר מות
שם חי עד חלקה נתיבת אל-מות,
שם יסך בעדה שרף בכנפים,
וצדק ל ב ר כ ה נשקף משמים.

טיטולאמורען אונד אדרעססען

אן איינען פֿאַמער :

לאהובי אדוני אבי מורי ה"ה האלוק הנכבד כש"ת ה"ה

ואם הוא חכם ובעל תורה :

לאהובי אדוני אבי מורי עטרת תפארת, כבודי ומרים ראשי, ה"ה הרב החכם התורני (המופלא, הרב הגדול) כש"ת כמהו וכו' . . .

אן איינען גראָספֿאַמער :

לאהובי אדוני אבי אבי (אבי אמי) הישיש היקר והנכבד וכו'
(נב. "אבי זקני" איזט ניכט גוט העבראַאיש.)

אן איינען אָנקעל :

לאהובי אדוני דודי היקר וכו',

אן איינען ברודער :

שלום לך אחי אהובי וכו' — אויף דער אדרעססע : לאחי האהוב וכו'

אן איינען שוויענערפֿאַמער :

לאדוני חתני (ניכט חמי) ה"ה הגביר (הישיש) הנכבד וכו'.

אן איינען זאָהן :

לבני יקר לי ה"ה (הבחור) המשכיל כש"ת וכו'.

אָדער קורצוועג : שלום לך בני !

אן איינען שוויעגערזאָהן :

לבעל בתי, אָדער לחתני איש יקר וכו' אָדער אויך, שלום לך בני !

אן איינען נעפֿפֿען :

לבן אחי, אָדער : לבן אחותי האהוב והנחמד וכו'.

אן איין געשוויסער קינד :

לבן דודי, אָדער : לבן דודתי היקר וכו'.

אן איינען שוואגער :

לאחי אשתי. אָדער : לבעל אחותי היקר וכו'.

אן איינען ווייטלייפֿיגען פֿערוואנדטען :

לשארי הקרוב לי, אָדער : לשארי בשרי ה"ה היקר וכוז

אן איינען יונגענדליכען פֿריינד :

לידידי ורעי מנעורי ה"ה וכו', אָדער : ידידי אלוק נעורי !

אן איינען אנגעזעהענען העררן :
להנביר הנכבד, נגיד ושוע ה"ה היקר כש"ת . . .

אן איינען געמיינדע-פארשטעהער :

להנגיד המהולל ראש העדה קרוא מועד, ה"ה הפרנס ומנהיג (גבאי צדקה גובה
הקהלה) הנכבד כ"ה . . .

לבעל תורה :

להתורני והרבני המופלא היקר הנעלה כש"ת כמו"ה . . .

לאב"ד :

אל אב"ד הרועים, הרב המורה צדק לעדתו, יושב בשבת תחכמוני, ה"ה החכם
מרנא ורבנא כש"ת מו"ה . . . אב"ד דק"ק . . .

לגדול הדור מפורסם :

לנשיא ישראל, אדיר התורה. ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסם מופת הדור
ומאיר עיני חכמים, נודע בשערים שמו לתהלה ולתפארת מרנן ורבנן כש"ת
מו"ה . . . אב"ד ור"מ דק"ק . . . יע"א.

למליץ ומשורר :

להחכם המליץ הנפלא, שפתותיו נוטפות מור, נעים זמירות ישראל, ה"ה
היקר כש"ת . . .

נוסח איזה שמורות עם העתקה אשכנזית מהרמב"ן ז"ל.

סדר תנאים ראשונים

המניד מראשית אחרית, הוא יתן שם ושארית לאלה דברי התנאים והברית
שגדברו והותנו בין שני הצדדים דהיינו בין הבחור בהסכמת
אביו צד אחד. ובין כמר העומד מצד בתו הבתולה
מרת צד שני ובשאלת פיה ואמרה הן :

ר"ד הבחור . . . הנ"ל ישא במז"ש את הבתולה מרת . . . הנ"ל בחופה
וקדושין כדת משה וישראל. ואל יבריחו ואל יעלימו לא זה מזו ולא זו מזה שום
הברחת ממון בעולם, רק ישלמו בנכסיהון שוה בשוה, וכמד . . . אבי החתן
הנ"ל ילביש את בנו החתן . . . קודם החופה במלבושי כבוד. גם יתן לו מזומנים
סך . . . וכמר . . . אבי הכלה הנ"ל יכניס לגדן בתו הנ"ל סך . . . קודם
החופה ותכשיטין כסף וזהב בעד סך . . . גם ילביש אותה במלבושי כבוד לפי
ערך הנדוניא קודם החופה ומטה מוצער ובגדי פשתן וצעפים וטלית וקישל הכל
לפי כבורו ולפי ערך הנדוניא. והחתונה תהא למז"ש בזמן . . . על הוצאות
כמר . . . אבי הכלה במקום . . . או בתוך זה הזמן מתי שיתרצו שני הצדדים
הנ"ל, וכל הא דלעיל קבלו עליהם שני הצדדים הנ"ל לאשר ולקיים בח"ה ובשד"א
ובקנס חצי הנדוניא, והקנס לא יפטור את החרם והחרם לא יפטור את הקנס.
וכמר . . . אבי הכלה הנ"ל יתן להזוג מזונות על שלחנו ב' שנים רצופות אחר
החתונה ודירה בביתו ד' שנים אחר החופה בצירוף ב' שנים של מזונות. ערב קבלת
מצד החתן נעשה ע"ק . . . והצדדים מחויבים לפצות את הערבים מן הערבות
שלא יגיע להם שום היוק ח"ו. וכמר . . . הנ"ל יתן לבתו שטר חצי זכר, כנגד
ישתדל החתן מאחיו שטר חליצה בחנם, ומחמת קטט ועידור ח"ו יעמוד כתקנות
קהלות שו"ם. וקנינא מן החתן . . . ומן הע"ק להצד שכנגדו על כל הא דכתים
ומפורש לעיל במנא דכשר למקניא ביה ומה שנעשה היום יום . . . הכל שריר וקים

נאום . . .
נאום . . .

Erste Ehepacten.

(Verlobungspacten.)

Der das Zukünftige voraus sagen kann, gebe Segen und
beständige Fortdauer den Worten dieses Contracts und dieses
Bundes, welcher zwischen beiden Parteien verabredet und
bedungen worden, nämlich: zwischen den Jüngling N. Sohne
des N. mit Einwilligung seines Vaters an einem; und zwi-
schen dem Herrn N. N., der die Stelle seiner Tochter der
Jungfer N. vertritt, am andern Theile. Zuförderst will der
Jüngling, gedachter N. N., zum guten Glück sich mit der
Jungfer N. unter dem Trauhimmel, durch die Trauungs-Cer-
monie nach der Weise Moses und Israel, ehelich verbinden.

Sie wollen ferner nichts, weder er ihr noch sie ihm verhehlen und geheimhalten, in Ansehung ihres Geldes und ihrer Güter: sondern sie werden beide in gleichem Masse über ihre Güter Macht und Gewalt haben. Herr N., der Vater des obgenannten Bräutigams, soll ferner seinen Sohn, den obgedachten Bräutigam noch vor der Hochzeit mit Ehrenkleidern kleiden, und ihm die verwilligte Summe Baargeld (nämlich so und so viel) geben, Herr N. hingegen, der Vater der Braut, gibt seiner Tochter zur Aussteuer (die und die Summe) vor der Trauung, auch Kleinodien, von Gold und von Silber (an Werth so und so viel) er will sie auch mit Ehrenkleidern bekleiden nach Verhältniss des Standes und Grösse der Aussteuer, und zwar alles noch vor der Trauung. Er will ihr auch ein Bett mit Bettzeug und allem Zubehör, Leinzeug, Hauben und Mützen, einen Betmantel, und einem Sterbekittel, alles der Aussteuer und ihrem Stande gemäss mitgeben. Die Hochzeit soll zum guten Glück (zu der und der Zeit), auf Kosten des Herrn N., des Vaters der Braut, (an dem und dem Ort) gehalten werden, oder noch vor der Zeit, wenn eher es die gedachten Parteien festsetzen wollen. Zu diesem Allem haben sich die mehr erwähnten Parteien verbindlich gemacht, dass sie es halten und befolgen wollen, unter einem schweren Bann und Eid des Gesetzes unter der Strafe der Hälfte der Aussteuer, wenn sie es übertreten. Es soll aber nicht etwa die Geldstrafe von dem Banne, oder der Bann von der Geldstrafe befreien. Herr N. N., Vater der Braut will auch das Ehepaar an seinem Tisch zwei Jahre lang (oder wie lange er will), nach der Hochzeit beständig speisen und dasselbe in seinem Hause vier Jahre nach der Trauung frei wohnen lassen, die beiden Jahre, da er sie speiset, mit dazugerechnet.

Die Bürgen, welche als Selbstschuldner für den Bräutigam haften wollen, sind N. N. und N. N., und für die Braut haben die Bürgschaft als Selbstschuldner übernommen N. N. und N. N. Die Parteien aber sind schuldig, die Bürgen wieder von ihrer geleisteten Bürgschaft zu entledigen; damit sie keinen Schaden davon haben mögen. Der Herr N. will seiner Tochter den Versicherungsbrief geben, dass sie nach seinem Tode die Hälfte so viel als einer seiner Söhne erben soll, wogegen der Bräutigam von seinen Brüdern, oder der Vater des Bräutigams von seinen Söhnen auswirken will, dass sie ihr einen Chaliza- oder Ausziehungsbrief umsonst geben. Sollte aber, dafür Gott sei, Todesfall oder Zwiespalt entstehen, so hat es bei der Einrichtung, welche vormals die Gemeinde zu Speyer, Worms und Mainz dieserhalb getroffen sein Bewenden.

Alles dieses haben wir in Besitz genommen, von der Partei, den Bürgen zum Besten der Gegenparteien, zu Haltung Alles dessen, so eben beschrieben und ausgedrückt worden, mittelst eines Zeugen welcher tüchtig ist, damit im Besitz zu nehmen, Geschehen u. s. w. Alles werde befolgt und gehalten.

סדר תנאים אחרונים.

מ"ט יצמיה ויעלה, כן הטוב עד למעלה, דברי הברית והתנאים האלה שנדברו והותנו בין שני הצדדים בשעת החופה, ביום . . . בכך וכך להדש . . . בשנת . . . בכאן עיר . . . דהיינו כמר . . . ובנו החתן . . . צד אחד וכמר . . . ובתו הכלה הבתולה . . . צד שני.

ר"ד כמר . . . הנ"ל גשא וקידש את הבתולה מרת . . . הנ"ל בשבעת קידושין של זהב והכניסה לחופה כדת משה וישראל, והיא קבלה הקדושין ממנו וכמר . . . הכנים לנדן בנו סך . . . ומלבושי שבת ויום טוב וחול וסבלונות וט"ק לפי כבודו כמר . . . הכנים לנדן בתו הכלה סך . . . ומזומנים קודם החופה והלביש את בתו במלבושי כבוד שבת ויום טוב וחול ובגדים וצעופים ומלית וקיסל וסבלונות הכל לפי כבודו, גם השתדל כמר . . . שטר חליצה מכל אחיו קודם החופה, וכמר . . . יתן להזוג שתי שנים מזונות על שלחנו באחד משאר אוכלי שלחנו. ואחרי כלות שני המזונות יתן עוד שתי שנים דירה בביתו. וכל אותן ד' שנים הנ"ל יהיו הזוג מנוקים מכל הוצאות הבית עין ושמן, ויתן להזוג מישיך זמן הנ"ל שלישי ריוח מכל משא ומתן אשר יקרה ה' לפניו הן בבית הן בשדה. ומעתה הזוג הנ"ל ינהגו יחד באהבה ובהבה ולא יבריחו ולא יעלימו ולא ינעלו לא זה מזו ולא זו מזה שום הברחה בעולם, רק ישלמו שניהם שוה בנכסיהם, ואם חס ושלוש שיעשה כמר . . . הנ"ל לזוגתו מרת . . . איזה דברים שאינה יכולה לסבול צריכה לב"ד או תיקף ומיד יתן לה עשרה זהובים לפיזור מזונות, וכן יתן לה כל חדש וחדש משך ימי הקטט וכל הבגדים ותכשיטים השייכים לגופה וירד עמה לדין ישראל לב"ד שלהם (לב"ד הסמוך) תוך ב' שבועות אחר בקשתה ממנו וע"פ יעמוד כל ריב וכל נגע. ואחר שיתפשרו תחזור מרת . . . לבית בעלה וכל הנותר בידה מן המעות וכל בגדים ותכשיטים תחזור למקומה הראשון. ומחמת העידור כך נתקן, שאם יעדר ח"ו כמר . . . הנ"ל בשנה ראשונה אחר החופה בלי זדע קיימא מאשתו הנ"ל או תקה מרת . . . הנ"ל כל מה שהכניסה ולא כתובה ותוספת, ואם ח"ו יעדר בשנה שנייה אחר החופה בלי זדע קיימא מזוגתו הנ"ל או תקה מרת . . . הנ"ל מה שהכניסה וחצי מן התוספות. ואם יעדר חס ושלוש בשנה שלישית ומשלישית ואילך תקה היא כתובה ותוספת. ואם ח"ו שתעדר היא מרת . . . הנ"ל בשנה ראשונה אחר החופה בלי זדע קיימא וחזור כמר . . . הנ"ל ליורשיה כל מה שהכניסה בניכוי הוצאת כסדרי.

ואם ח"ו שתעדר בשנה שנייה אחר החופה בלי זרע קיימא ממנו יחזיר כמר . . . הנ"ל ליורשיה החצי ממה שהכניסה לו בניכוי הוצאות כסדרן ובשנה השלישית ומשלישית ואילך הדין חזר לסיני הבעל יורש את אשתו, והוא נוטלת כתובה ותוספת, ובכל הזמנים הנ"ל היא נוטלת הטבעת הקדושין בראש בלי ניכוי ומגרעת כתובתה. וכל הנ"ל נעשה בפנינו עדים ח"מ בק"ס ובת"כ בפועל דלא כאסמכתא ודלא כשופסי דשוטרי, וקנינא מכל אחד מן הצדדים הנ"ל להצד שכנגדו על כל מה דכתוב ומפרש לעיל במנא דכשר למקניא ביה והכל שריר וקיים.

. . . נאום

. , . נאום

Zweite Ehepacten.

(Trauungspacten.)

Gutes Glück treibe hervor und bring in die Höhe wie das Kraut eines gewässerten Gartens, die Worte dieses Bundes und dieses Contracts, welche die zwei Parteien gemacht und verabredet haben, zur Zeit der Trauung, an dem und dem Tage, im dem Monate — im Jahre — hier in der Stadt N., nämlich der Herr N. N. und sein Herr Sohn der Bräutigam N., auf der einen Seite und der Herr N. N. und seine Tochter, die Braut, Jungfer N., auf der andern Seite. Vor uns unterschriebenen Zeugen haben diese Parteien, auf alle Weise, wie es nur vortheilhaft sein kann, über alle Worte des folgenden Vertrages, den Mantelgriff gemacht. Zuförderst hat der Junggesell der Bräutigam N., die Jungfer N., vermittelt eines goldenen Trauringes geehlichtet, auch sie unter den Trauhimmel geführt, nach den Rechten Moses und der Israeliten. Sie hat auch die Trauung angenommen, nach Gebrauch und eingeführter Weise. Herr N. hat seinem Sohne zur Aussteuer (die und die Summe) gegeben und ihn mit Ehrenkleidern für den Sabbath, die Festtage und die Werkstage bekleidet, wie es billig und recht ist, auch standesgemäss der Aussteuer. Er hat ferner seinem Sohne Hochzeitsgeschenke und den Trauring nach seinem Vermögen mitgegeben. Herr N. hingegen hat (die und die Summe) an baarem Gelde vor der Trauung seiner Tochter zukommen lassen. Er hat seine Tochter, die Braut, mit Ehrenkleidern bekleidet, mit Röcken für Sabbath, Fest- und Werkstage, und ihr Kleider, Kopfputz, Ehegeschenke, und ein vollständiges und mit allem Zubehör versehenes Bett, alles standesgemäss und nach der Grösse des Brautschatzes, mitgegeben. Herr N. hat ferner seinem Sohn, dem Bräutigam,

für seine Braut den Chalizabrief von allen seinen Brüdern ausgewirkt, und Herr N., Vater der Braut, seiner Tochter den Versicherungsbrief gegeben, dass sie nach seinem Tode halb so viel als einer seiner Söhne, nach dem Erstgeborenen, erben solle. Herr N. N., Vater der Braut, hat sich auch durch den Mantelgriff und Handschlag, völlig nach dem Rechte eines Eides des Gesetzes mit einer vollkommenen und wahren Verbindlichkeit anheischig gemacht, dass Paar zwei völlige Jahre an seinem Tische zu speisen, und wenn diese Jahre verflossen sind, ihnen noch zwei Jahre freie Wohnung in seinem Hause zu geben. In diesen vier Jahren soll das Paar von allen Ausgaben des Hauses frei sein, z. B. von der Anschaffung des Brennholzes, der Lampen und des Oels. Was das gedachte Ehepaar aber anbelangt, so sollen sie mit einander in Liebe und Freundlichkeit leben, und weder er ihr noch sie ihm etwas in der Welt verhehlen, verbergen und vorbehalten; sondern Beide sollen gleiche Macht über ihre Güter haben. Sollte aber, welches nicht geschehen möge! Herr N. sich gegen seiner Ehegattin Frau N., deren oben Meldung geschehen, etwa so betragen, dass sie es nicht länger aushalten könnte, und darüber klagen müsste; so solle er ihr gleich und ohne Verzug 10 Sus zu ihrem Unterhalte geben, und eben so viel hernach alle Monate, so lange der Zwist dauert. Er soll ihr auch ihre Kleider und Kleinodien geben, die zu ihrem Leibe gehören. Vornehmlich aber soll er mit ihr vor dem Gericht erscheinen, unter dem sie stehen. Auf den Ausspruch dieser Richter soll die ganze Sache und Streitigkeit ankommen. Wenn sie sich darauf nun wieder verglichen haben, so soll die Frau N., in ihres Mannes Haus zurückkehren, und alles was an baarem Gelde, Kleidern und Geschmeide noch vorhanden, mit zurückbringen. Was Todesfälle anbelangt ist Folgendes verabredet worden: Wenn obgenannter Herr N. im ersten Jahre nach der Trauung sterben sollte, ohne von seiner erwähnten Ehegattin lebendige und gesunde Erben nachzulassen, so soll gedachte Frau N. Alles zu sich nehmen, was sie eingebracht hat, aber nicht das ihr im Traubriefe und Vermehrungsbrieft vermachte Geld. Sollte er aber in andern Jahre nach der Trauung ohne vollkommene Erben von ihr mit Tode abgehen, so soll gemeldete Frau zu sich nehmen, was sie eingebracht hat, und die Hälfte der Zugabe. Wenn er aber im dritten oder folgenden Jahre stirbt, so nimmt sie das ihr im Trauschein und Zusagebrief versprochene Geld alles hin. Wenn die Frau N. im ersten Jahre nach der Trauung, ohne beständigen Samen von ihrem gedachten Manne, sterben sollte; so soll gemeldeter Herr N. ihren Erben nach Abzug der ordent-

lichen Unkosten Alles wieder herausgeben, was er von ihr bekommen hat. Stirbt sie im zweiten Jahre nach der Hochzeit, ohne Kinder, so soll Herr N., dessen eben Meldung geschehen, ihren Erben die Hälfte von dem herausgeben, was sie eingebracht hat, nach Abzug der ordentlichen Unkosten. Stirbt sie endlich in dem dritten oder in den folgenden Jahren, so soll es nach dem Gesetz Gottes gehalten werden, dass der Mann die Güter der Frau erbe. In allen diesen Fällen aber soll sie zuförderst ihren Trauring hinnehmen, ohne dass ihr der Werth desselben von ihrem Traubriefe abgezogen werde. Alles, was hier steht, ist von uns unterschriebenen Zeugen mit dem Mantelgriff und Handschlag geschehen, vollkommen nicht Scheincontract, auch nicht als ein blosser Entwurf. Wir haben von einer jeden Partei für die andere in Besitz genommen, in allen Stücken, die oben geschrieben stehen, vermittelt eines Zeugen, der tüchtig ist, damit in Besitz zu nehmen. Alles soll gehalten und bestätigt werden.

(Es unterschreiben sich zwei Zeugen.)

סדר כתובה.

ברביעי בשבת שלשה ימים לחדש . . . שנת חמשת אלפים ושש מאות . . .
 לבריאית עולם למנין שאנו מונין כאן . . . איך ר' . . . בן . . . אמר להדא
 בתולתא (1) . . . הוי לי לאנתו כדת משה וישראל, ואנא אפלא אוקיר ואיוון
 ואפרנס יתיכי (2) כהלכות גוברין יהודאין דפלהין ומוקרין וזנין מפרנסין לנשיהון
 בקושטא ויהיבנא ליכי מהר בתוליכי כסף זווי מאתן דחזי ליכי מדאורייתא (3) ומזוניכי
 וכסותיכי וסיפוקיכי ומיעל לותיכי כארה כל ארעא, וצביאת מרת . . . בתולתא
 דא (4) והות ליה לאנתו. ודין נדוניא דהנעלת ליה מביה אביה (5) בין בכסף בין
 בזהב בין בתכשיטין במאני דלבושא (6) ובשימושא דערסא חמשיין (7) למרין (8)

(1) ובאלמנה : ארמלתא, בגרושה : מתרכתא, ובחליצה : חלוצתא, כדי לגלות ולפרסם
 שהיא אסורה לכהן.

(2) בפולין : ליכי.

(3) ובאלמנה : ויהיבנא ליכי כסף ארמלותיכי זווי מאה דחזי ליכי מדרבנן.

ובגרושה : כסף מתרכותיכי. ובחליצה : כסף חליצותיכי.

(4) ובאלמנה : ארמלתא דא, ובגרושה ובחלוצה כ"ל.

(5) וביתומה : מבי נשא.

(6) בפולין : בשימושי דירה.

(7) באלמנה : עשרים וחמשה או עשרין וחמשה.

(8) בפולין כותבין כך : מאה זקוקים כסף צרוף. וצבי ר' . . . התן דנן והוסיף לה מן דילית

מאה זקוקים כסף צרוף אחרים כנגדן סך הכל מאתים זקוקים כסף צרוף.

ועבי ר' . . . חתן דנן והוסיף לה מן דיליה עוד חמשין לטרין סך הכל מאה לטרין דכסף, וכך אמר ר' . . . חתן דנן אחריות שטר כתובתא דא ותוספתא דין 9) קבלית עלי ועל ירתי בתראי להתפרע מכל שטר ארנ נכסין וקנינין דאית לי תחות כל שמיא דקנאי ודעתיד אנא למקנא נכסין דאית להון אחריות ודלית להון אחריות כלהון יהון אחראין וערבאין לפרוע מנהון שטר כתובתא דא ותוספתא דא 10) ואפילו מן גלימא דעל כתפאי בחיים ובמות 11) מן יומא דנן ולעלם ואחריות (וחומר) שטר כתובתא דא ותוספתא דין 12) קבל עליור' . . . חתן דנן באחריות וחומר כל שטרי כתובות ותוספות דנהגין בכנות ישראל העשוין כתיקון חז"ר דלא כאסמכתא ודלא כשופסי דשטרא וקנינא מן ר' . . . חתן דנן למרת . . . בתולתא דא 13) בכל מה דכתוב ומפורש לעיל במנא דכשר למקניא ביה הכל שריר וקים.

נאום . . .

נאום . . .

ובאשכנז חותם החתן לצד שמאל (פכ"פ חתן)

- 9) בפולין: כתובתא דא נדוניא דין ותוספתא דא.
 10) בפולין: כתובתא דא נדוניא דין ותוספתא דא.
 11) יש ספרים כותבין: ובהוי ובמותי.
 12) בפולין: כתובתא דא נדוניא דין ותוספתא דא.
 13) כאלמנה: ארמלתא דא . ובגרושה ובחלוצה כנ"ל.

Traubrief.

(*Eheverschreibungen.*)

Am vierten Tage in der Woche, am dritten Tage des Monats N. im Jahre fünftausend u. s. w. nach Erschaffung der Welt, nach der Zahl, die wir hier in der Stadt N. zählen. Es hat der Herr N., Sohn des N., zu dieser Jungfer N., Tochter des N., gesagt: Sei meine Frau nach dem Rechte Moses und Israels, so will ich dich bedienen und in Ehren halten, speisen und ernähren, nach der Gewohnheit der jüdischen Männer, die ihre Frauen redlich bedienen, speisen und ernähren. Ich will dir auch die Morgengabe deiner Jungferschaft¹⁾, nämlich an Silber zweihundert Sus, die dir nach der Lehre des Gesetzes gehören, dazu auch deine Speise, deine Kleider und Nothdurft, und will dir beiwohnen, wie es in der ganzen Welt gebräuchlich ist. Die Frau N., diese Jungfer¹⁾, die Tochter des N., hat auch eingewilligt, seine Ehefrau zu sein. Ihre Mitgabe oder das Heiratsgut, so sie aus dem Hause ihres

1) Wenn sie eine Witwe ist, schreibt man: die Morgengabe deiner Witwenschaft; ist es eine Geschiedene, so schreibe man: deiner Scheidung; ist es eine Chaluza) der von ihres verstorbenen Mannes Bruder die Ehe versagt worden), so schreibt man: deiner Befreiung von der Bruderehe, nämlich an Silber hundert Sus, die dir nach Anordnung der Rabbiner zukommen.

1) Wenn es eine Witwe ist, schreibt man: diese Witwe; ist es aber eine Geschiedene, so schreibt man: diese Verstossene; ist es eine solche, die

Vaters mitgebracht hat²⁾ sowohl Silbergeld, Gold und Kleinodien, als Kleidung, die man tragen kann, und was zur Wohnung und zum Bett gehört³⁾. Alles das nimmt Herr N., dieser Bräutigam, an zu hundert⁴⁾ Sekukin⁵⁾ fein Silber. Als eine Zulage will ihr Herr N., dieser Bräutigam, von dem Seinigen noch hundert Gulden fein Silber hinzuthun, so dass die ganze Summe zweihundert Sekukin oder Gulden fein Silber betragen soll⁶⁾. Der Bräutigam N. hat ferner gesprochen: Ich übernehme auf mich und auf meine Erben nach mir die Gewährleistung für diesen Frau-, Aussteuer- und Vermehrungsbrief, so dass er soll bezahlt werden von meinen besten Gütern und Besitzungen, die ich unter dem ganzen Himmel habe, die ich bereits erworben, und die ich noch künftig erlangen werde, sowohl von beweglichen als unbeweglichen Gütern. Alle diese sollen verbürgt und verpfändet sein, dass davon für mich dieser Frau-, Aussteuer- und Vermehrungsbrief bezahlt werde, sollte auch der Mantel, den ich auf meinen Achseln trage, dazu hergegeben werden müssen, es sei noch bei meinem Leben, oder nach meinem Tode, von heute bis ewig. Die Gewährleistung für diesen Frau-, Aussteuer- und Vermehrungsbrief hat der Bräutigam N. auf sich genommen, nach der Giltigkeit und dem Nachdruck aller Obligationen, die unter den Töchtern Israels gewöhnlich sind, die nach Anerdnung unserer Weisen, seligen Andenkens, gemacht werden, nicht wie ein Scheincontract oder wie ein blosser Entwurf. Das haben wir in Besitz genommen von Herrn N., diesem Bräutigam, und es der Jungfer N., Tochter des N., übergeben, nach allen, was oben geschrieben oder erklärt ist, vermittelt eines Zeugen, der tüchtig ist, etwas damit in Besitz zu nehmen, Alles soll bestätigt und bekräftigt werden.

sich durch das Ausziehen des Schuhs von ihrem Schwager losgemacht hat, so schreibt man: diese von der Bruderehe befreite.

²⁾ Wenn es ein Waisenkind ist, so schreibt man nicht aus dem Hause ihres Vaters, sondern: aus dem Hause ihrer Familie.

³⁾ D. i. Mobilien und Bettzeug X.

⁴⁾ Wenn es eine Witwe oder Geschiedene oder Chaluza ist, so schreibt man zu fünfzig.

⁵⁾ Gulden

⁶⁾ Ist es eine Witwe oder Geschiedene, oder der die Ehe vom ihrem Schwager ist abgeschlagen worden, so schreibt man: er will ihr von dem Seinigen noch fünfzig Gulden fein Silber sugeben, so dass die ganze Summe hundert Silbergulden beträgt.

תוספות כתובה

זכרון עדות שהיתה בפנינו עדים ח"מ (בכך וכך בשבת וכו') למנין שאנו מונין פה בעיר . . . איך שבא לפנינו היקר ר' . . . ואמר לנא הוו עלי עדים כשרים ונאמנים וקנו ממני בק"ג אנב סודר מעכשיו וכתבו בכל לשון של זכות ויפוי כח ובכל אופן המועיל, ואף חתמו ותנו ליד אשתי מרת . . . להיות בידה וביד יורשיה אחריה לעדות ולזכות ולראיה איך שרציתי ברצון נפשי הטוב שלא באונס והכרה כלל כ"א בלב שלם ובנפש חפצה ובדעת שלמה ומיושבת והנני מודה בפניכם היום כמודה בפני ב"ד חשוב וראוי בהודאה גמורה שרירא וקיימא דלא בהשטאה ודלא בהשנאה ודלא בהשבעה ודלא למיהדר ביה מן יומא דני

ולעולם איך שהנני מוסיף מעכשיו לאשתי מרת . . . הנ"ל מותר על שטר
כתובתה שיש לה כבר ממני המחזקת מאה לטריין דכסף העולה לסך שש מאות
זהובים רייניש (שהם ארבע מאות ר"ט) מוסיף אני עליהם מעכשיו עוד שני מאות
ד"ט, דהיינו יהיה סך הכל עיקר כתובתה ותיספתא קיימתא ודהשתא שש מאות
ד"ט (ט' מאה זהובים רייניש) אי אידכם כתובתא קמייאתא תגבה בשטר כתובתא
דא כתובתה שיש לה כבר ממני ותוספתא זו העולה ביהד לשיש מאות ר"ט, וכל
בגדיה ומלבושיה וצמידים ורדודים שעליה וכל צעיפים לא יהיו נחשבין בסך הנ"ל,
וליהיות כי אמרו רז"ל לכתוב לכל הנשים כתובות שונות כדי שלא לבייש למי
שאין לו לכן לא כתבתי תוספת כתובה זו בתוך עיקר כתובתה, ומעתה נתתי לאשתי
הנ"ל ד' אמות קרקע בחצרי במתנת בריא ולא במתנת ש"מ ואנבן ואנב ק"ס הנ"ל
הרשיתה והשלמתי ומיניתיה מורשית ואפטרופסית על כל נכסי הן כסף הן שוה
כסף טמון ונלווי מקרקעי ומשלמלי דקנאי או דעתיד אנא למקני נכסין דאית להון
אחריות ודלית להון אחריות, ושטר תוספתא דא יהיה לו כל תוקף ושעבוד גוף
הכתובה דאית לה כבר ממני ואחריות וחומר שטר תוספתא דא קבלית עלי ועל
יורשי אחרי להתפרע מכל שפר ארג נכסין וקנינין דאית לי תחות כל שמיא
דקנאי ודעתיד אנא למקנא נכסין דאית להון אחריות ודלית להון אחריות כלהון
הון אחראין וערבאין לפרוע מנהון שטר תוספתא דא ואפילו מן גלמיא דעל כתפאי
בחי ובמותי מן יומא דגן ולעלם, וכל מי שיבוא מארבע רוחות העולם ויבקש להפקיע
כה שטר תוספתא כתובה דא, ואם ח"ו שאסרב אני או יורש אחרי לפרוע החוב
הנ"ל, יהיה כה ביד אשתי הנ"ל או באי כחה לכוף ולנגוש אותי ויורשי אחרי
ובאי כחי בכל ב"ד שירצו בין בדין ישראל בין בד"א וכל ההוצאות שיוציאו על
זה עלי ועל יורשי אחרי לפרוע מנהון בכל אופן גוף החוב הנ"ל, וכך אמר ר' . . .
הנ"ל בפנינו עדים ח"מ, כל מודעי ומודעי דמודעי דנפקי מנו מודעי וכל עדי
מודעא שמסרתי כבר או שעתידי אני למסור על שט"ה זה כולם אני פוסל ומבטל
לפניכם היום בביטול גמור בכל לישנא דאמרי רבנן דמבטל בהון מודעות ובפיסול
כל עדי מודעות דנפקי מנו המודעות וכל זמן ששט"ה זה יוצא קיים מתחת ידי
אשתי או באי כחה בדלא קרוע קרע ב"ד או בדלא כתב עליו תברא, אין אני
ולא שום אדם בעולם נאמנים לומר פרוע הוא כלו או מקצתו, ושט"ה זה לא יפסל
ולא יגרע כחו בשום ריעותא וגריעותא בעולם רק הכל יהא נידון ונדרש לטובת
ולזכות בעלת שטר תוספתא דא, ואחריות וחומר שטר תוספתא דא קבל עליו ר' . . .
באחריות וחומר כל שטרי תוספתא העשוין בישראל כתיקון חז"ל דלא כאסמכתא
ודלא כטופסי דשטרא וקנינא מן ר' . . . לאשתו מרת . . . על
כל מה דכתוב ומפורש לעיל במנא דכשר למקניא ביה הכל שריר וקים.

פֿערמערונגסבריעף

צום אנדענקען דעם צייגניססעס א.ו.וו. עס איזט פֿאָר אונז געקאָממען
 הערר . . . זאָהן דעם . . . אונד האט צו אונז געזאגט . . . אײך
 ווילל דיעזעס מיט גוטען וויללען מיינער זעעלע, גאר נישט אויס צוואנגען,
 זאָנדרען מיט פֿרייעם הערצען אונד גוטווילליגער ענטשליעסונג אונד זאָ ווייטער,
 זיעהע! אײך בעקענע פֿאָר אײך, אלס פֿאָר אײנעם אנגעזעהענען אונד קאָמפע
 טירענדען געריכטע, מיט אײנעם פֿאָללקאָממענען; געגרינדעטען אונד שטאנד-
 האַפֿטען בעקענטיסעס, נישט צור פֿערזאָנדרונג עטצ. פֿאָן דיעזעס טאנע אן ביז
 אין עוויגקײט; דאס אײך מיט גוטעם וויללען עס צו אײנעם ווירקליכען אונד
 וואהרהאפֿטען שולד אויף מיר גענאָממען, אונד מיינער עהע-גאטטין דער פֿרויא . . .
 דיא . . . אלס אײנע פֿערמעהרונג אונד צולאנע איהרער עהעפֿערשרייבונג, דיא
 אײך איהר בײא דער האַכצײט פֿערשריעבען, דא אײך זיא אלס אײנע זונגפֿער
 געהייראטעט האבע, זאָלל זיא דיא ערוואָהנטע סוממע אלס אײנע נייע צולאנע
 האבען, עס בעטראָגט אלוז דאס קאפיטאל איהרעס טרויא-בריעפֿעס אונד דער
 עהעמאליגען אונד יעטציגען פֿערמעהרונג (זאָ אונד זאָ פֿיעל). וועגן דאָן דיא צײט
 קאָממט, דא זיא דיא בעצאהלונג פֿאָרדערט, זאָ זינד ענטוועדער אײך, אָדער מײנע
 ערבטען, אָדער בעפֿאָלמאָכטיגען שולדיג, איהר פֿאָן מײנען טיטמעלן דיא גאנצע
 ערוואָהנטע סוממע פֿאָלליג אויסצובעצאהלען, אָהנע דיא גערינגסטע אײנווענדונג
 אונד ווייגערונג.

אללע גילטיגקײט אונד קראפֿט, וועלכע דיא אנדערען עהע-פֿערשרייבונגען
 האבען, דיא דען טאָכטערן איראעלס פֿאָן איהרען מאָגערן אויסגעפֿערטיגט אונד
 נאך אנאָרדונג דער ראבבינערן אבגעפֿאסט וואָרדען, זאָלל עכענפֿאללס דיעזער
 פֿערמעהרונגס-בריעף האבען, אָהנע דיא גערינגסטע אויסנאָהמע. יא אללע גיטטער
 אונד בעזיטציגען, דיא אײך אונטער דעם גאנצען היממעל האבע, אָדער ערווערבטען
 ווערדע, אללע דיא נור פֿערפֿענדעט ווערדען קאָננען, זאָללען פֿערברוגט אונד
 פֿערפֿענדעט זײן. זאָ דאס דאפֿאָן דיא שולד בעצאהלט ווערדען מאָגע. וועגן אײך
 אויך דאס קלייד וואס אײך טראגע הערגעבען מוסטע, זאָוואָהל בײא מײנעם לעבען
 אלס נאך מײנעם טאָדע, פֿאָן דיעזעס טאנע אן ביז עוויגליך. אײך איבערנעהמע
 אויך פֿיר מײך אונד מײנע ערבטען דיא געוואָהרשאפֿט פֿיר דיעזען פֿערמעהרונגס-
 בריעף, נאך דער גילטיגקײט אונד וויכטיגקײט אללער אן איראעל געברייכליכען
 עהע-פֿערשרייבונגען, דיא נאך פֿעראָרדונג דער וויזען, זעליגען אנדענקענס,
 פֿערפֿערטיגט זינד, נישט אלס אײן שיינקאָנטראַקט, אָדער אײן בלאַסער אויפֿ-
 זאטק. וויר האבען אן בעזיטקען גענאָממען פֿאָן העררן . . . פֿיר זײנע פֿרויא . . .
 זאָ וויר עס אָבען געשריעבען אונד ערקלאָרט אײזט, פֿערמיטטעלסט אײנעם צײגען
 דער טיכטיג אײזט, עטוואס אן בעזיטקען צונעהמען, אללעס ווערדע בעשטאָטיגט
 אונד געהאלטען!

ש ת ר ח צ י ז כ ר

זכרון עדות עדות שהיתה בפנינו עדים ח'מ (ככך וכך בשבת
 וכו') אײך שבאלפנינו ר' . . . ואמר לנו הוּ עלי עדים כשרים ונאמנים
 וקנו ממנו בקיץ אגב סודר מעכשיו וכתבו בכל לשון של זכות ויפוי
 כח ובכל אופן המועיל ואף התמו ותנו ליד בתי מרת . . . שהיא אשת

ד' . . להיות לה וליוצאי הלציה שיהיו לה מבעלה הנ"ל לעדות ולזכות
 ולהראיה איך שרציתי ברצון נפשי הטוב שלא באונס והכרח כלל כ"א
 בלב שלם ובנפש חפצה וכדנת ושלמה ומיושבת והנני מודה בפניכם
 היום כמדה בפני כ"ד חשוב וראוי בהודאה גמורה שרירא וקיימא דלא
 בהשגאה ודלא בהשבעה ודלא למיהדר ביה מיומא דנן ולעלם איך
 שיש בידי ממון בתי הנ"ל סך . . . שהלוית אותם לי מודה לידי
 במזומנים והרי הם עלי ועל יורשי אחריי בחוב גמור ואמתי ברשו ובהלוואה
 גמורה ומחויב אני לשלם סך הנ"ל לבתי הנ"ל או יוצאי הלציה שיהיו
 לה מבעלה הנ"ל ע"פ תנאים המבוארים בשטר זה. וכך התניתי עמה
 שזמן פרעון החוב הנ"ל לא יחול עלי ולא יגיע אלא שעה אחת קודם
 מותי. וכשהגיע זמן ההוא אין אני שואל ומבקש זמן אחר כלל רק
 שמחויב אני ובאי כח או לשלם כל סך הנ"ל לבתי הנ"ל או ליוצאי
 הלציה שיהיו לה מבעלה הנ"ל או לביכ בטעות מזומנים דוקא ובמטבע
 טובה דוקא העוברת לסוחר ובלי שום סחורה בעולם (ואף כשיהיה
 לי שום סחורה אפילו טובה מאוד מחויב אני או יורשי אחריי וכל ב"כ
 לטפל בה ולמכרה אפילו בפחות מחצי שוי' כדי לשלם החוב הנ"ל
 במזומנים דוקא). גם מחויב אני לשלם כל הוצאות והזיקות שיגיעו מחמת
 עיכוב פרעון חוב הנ"ל בכל איפן נוף החוב. ואין אני ולא שום אדם
 בעולם נאמנים אפילו בשבועה חמורה לטעון שום טענה בעולם הנודעת
 כח שטחו' רק אדרבה בתי הנ"ל או יוצאי הלציה שיהיו לה מבעלה הנ"ל
 וכל באי כחה יהיו נאמנים נגדי ונגד יורשי אחריי ונגד כל באי כחי
 בדבור הקל בלי שום אלה ושביעה בלי שום קב"ת חרם לומר שטחו'ז
 אינו פרוע ולא נמחל שעבודו לא כלו ולא מקצתו. וגם על ההוצאות
 ועל ההזיקות הנ"ל ועל כל שאר ענייני החוב הנ"ל על הכל יהיו נאמנים
 לעולם הן לפני זמן הפרעון והן בזמן הפרעון הן לאח"כ זמן הפרעון עד
 הנכתב עלי תברא בשני עדים כש ים או עד הנקרע קרע ביד. וכל
 נכסין וקנינין דאית לי תחות כל שמיא דקנאי ודעתיד אני למקנאי נכסין
 דאית להון אחריות ודלית להון אחריות כולהון יהון אחראין וערבאין
 לפרוע מנהון חובה הנ"ל מנאי ואפי' מן גלימא דעל כתפאי בחיים ובמות מן
 יומא דנן ולעלם. אכן תנאי זה התניתי עם בתי הנ"ל כשיגיע זמן הפרעון
 הנ"ל ויאותרו בנו הזכרים לירד לנחלה ולחלוק עזבוני יהיה הברירה

ביד הוֹכְרִים לְשֵׁלֶם לֵה חוֹב הַנִּיל אוֹ לִיתֵן לְבִתִּי הַנִּיל אוֹ לִיוֹצֵאֵי חֲלָצִיָּה
שִׁיהוּ לֵה מִכְעֵלָה הַנִּיל אוֹ לְבִ"כ חֲצֵי חֶלֶק זָכָר בֶּן פְּשׁוּט מִכָּל נֹכְסֵי
שִׁימְצֵאוּ לִי בַעֲת הַהִיא כִּרְאוּי וּמוֹחֶזֶק מֵאֲשֵׁרָאֵי וּמִטְּלִמְלוּיִן וּמִתְּכַשִּׁימִין
שִׁיהוּ לִי אוֹ חוּץ מִסְּפָרִים וּקְרַקְעוֹת . אִזִּי כְּשִׁיתְנוּ לֵה חֲצֵי חֶלֶק הַנִּיל
הֵם פּוֹטְרִים מִלְּשֵׁלֶם לֵה כִּךְ הַנִּיל אַעֲפִי שֵׁלֵא יִנְיַע אוֹתוֹ חֲצֵי חֶלֶק לְכַדִּי
עֶרֶךְ סֶךְ הַנִּיל מִ"מ יִהְיֶה הַמוֹתֵר מִתְּנָה בִּיד יוֹרְשֵׁי אַחֲרֵי שֵׁלֵא לְתוֹבַעִם
לְעוֹלָם כִּי עִ"מ כֵּן נִמְסְרוּ הַמַּעֲוֹת לְיָדֵי מַעֲיָקְרָא אֲכָל אִם יַעֲבְרוּ יוֹרְשֵׁי
שֵׁלֵא יִתְּנוּ לְבִתִּי הַנִּיל אוֹ לִ"ח כְּנִ"ל כְּשִׁירְדוּ לְנַחֲלָה לְחֶלְוֶק אוֹ
יַעֲמִיד כָּל שְׂטַח"ז בְּתַקְפּוֹ שִׁמְחֻיבִים לְשֵׁלֶם לֵה כָּל סֶךְ הַנִּיל עַד גַּמְרִיא
גַּם הוֹתְנָה שֵׁלֵא יוֹעִילוּ שׁוֹם פְּטוֹרִיִן וּמַחִילָה עַל שְׂטִ"ח זֶה מִבִּתִּי הַנִּיל
אוֹ מִבִּ"כ אִם לֹא כְּשִׁיהוּ מִרְצוֹן בַּעֲלָה הַנִּיל . גַּם קִבְּלָתִי עָלַי בְּח"ח
וּבִשְׂדֵיָא וּבִתִּ"כ בְּפוּעֵל עֵיד רַבִּים וּבְפֶרֶט עֵיד (פְּלוֹנִי) חֲתַנִּי הַנִּיל שֵׁלֵא
אֲתָן שׁוֹם שְׂמֵר לְשׁוֹם אָדָם בְּעוֹלָם כַּדִּי לְהַכְרִיחַ אוֹ לְהַפְקִיעַ כַּח שְׂמֵר
זֶה בְּשׁוֹם תַּחְבּוּלָה וְעֶרְמָה בְּעוֹלָם . וְכָל הַתְּנָאִים הָאֵלֶּה הוֹתְנוּ בְּתַנָּאֵי
כְּפוּל בְּהֵן קוֹדֵם לְלֹא וּבְתַנָּאֵי קוֹדֵם לְמַעֲשָׂה וּבְדַבָּר שֶׁאֲפִשֵׁר לְקִיּוּמוֹ
מִמֶּשׁ כְּתַנָּאֵי בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּכָן לְכָל הַלְּכוֹתָיו . וְכָל הָאֵל דְּלַעִיל קִבְּלָתִי
עָלַי וְעַל יוֹרְשֵׁי אַחֲרֵי בַחוּב גַּמּוֹר לְאֲשֵׁר וּלְקִיּוּם כָּל הַנִּיל בַּחוּמֵר חֲרָם
וּבִשְׁבֻעָה דְּאוֹרִיִּיתָא וּבְתַקִּיעַת כַּף בְּפוּעֵל וּבְק"ס כְּנִ"ל . וְכָל מוֹדְעֵי
וּמוֹדְעֵי דְּמוֹדְעֵי דְּנִפְקָא מִנּוּ מוֹדְעָא וְעַל עֵדֵי מוֹדְעֵי שֶׁמִּסְרֵתִי כִּבֵּר אוֹ
שְׁעֵתִיד אֲנִי לְמִסּוֹר עַל שְׂטַח"ז כּוֹלֵם אֲנִי פּוֹסֵל וּמִכְּטֵל לְפִנֵּיכֶם
הַיּוֹם בְּבִיטוּל גַּמּוֹר בְּכָל לִישָׁנָא דְּאִמְרֵי רַבָּנָן דְּבִמְכַטְלוּ בְּהוֹן מוֹדְעוֹת .
וּשְׂטַח"ז לֹא יִפְסֵל וְכוּ' רַק הַכֹּל יֵהָא נְדוּן וְנִדְרָשׁ לְזִכּוֹת וּלְיִפּוּי כַּח וְתוֹעֵלַת
שֵׁל בַּעַל הַשְּׂמֵר וּלְעוֹלָם תְּהָא יָד בַּעַל הַשְּׂמֵר עַל הַעֲלִיזָנָה וְיָד
הַמַּעֲרַעֵר עַל הַתַּחְתּוּנָה . וְדַבְּרֵי הַמַּעֲרַעֵר בְּמִדְּרִין וּמִבּוֹטְלִין וּחֲשׁוּבִין כַּחֲרָם
הַנִּשְׁבֵּר שֶׁאֵין בּוֹ מִמֶּשׁ וּכְמוֹעֵן אַחַר מַעֲשָׂה בִּיד חֲשׁוּב דְּלֹא יִתְּעַבֵּר
לִיָּה דִּינָא כֹּלָל לֹא בְּדִי וְלֹא בְּדֵא"ה וְתַמִּיד יֵהָא שְׂטַח"ז בְּתַקְפּוֹ וּבְחֻזְקוֹ
כָּל זְמַן שֵׁלֵא נִקְרַע קֶרַע בִּ"ד אוֹ לֹא נִכְתַּב עָלָיו תְּכַרָּא כְּתוּקָף כָּל
שְׂטֵרֵי חוֹבוֹת וְהוֹדְאוֹת דְּנִהְנִין בִּישְׂרָאֵל הַעֲשׂוֹן כְּתִיקוֹן חוּ"ל דְּלֹא
כַּאֲסַמְכְּתָא וְדִלָּא כְּמוֹפְסֵי דְּשְׂמֵרָא וּקְנִינָא וְכוּ' (כַּדְּלַעִיל בְּסוּזִם הַכְּתוּבָה) .

Verschreibung des halben männlichen Erbtheils.

Zum Andenken des Zeugnisses, das vor uns unten unterschriebenen Zeugen ist abgelegt worden, an dem Tage u. s. w. Es ist vor uns gekommen Herr N. N. und hat zu uns gesagt: Gebet es meiner Tochter Frau N., der Ehefrau des Herrn N. N., dass es ihr und ihren Kindern, die sie mit ihrem erwähnten Manne haben wird, zum Zeugniss, Titel und Beweis diene, dass ich alles, was hier stehet, beschlossen, nicht aus Zwang, sondern von ganzem Herzen und williger Seele und mit völligem und sicherem Bewusstsein und Ueberlegung. Siehe, ich bekenne heute vor euch, als einer, der etwas vor einem ansehnlichen und hochgeschätzten Gericht bekennt, mit einem vollkommenen, festen und bestätigten Bekenntniss, nicht zum Scherz oder zur Veränderung, auch nicht es zu widerrufen von diesem Tage an bis in Ewigkeit: dass ich das Geld meiner oberwähnten Tochter in Händen habe, tausend Ducaten (mehr oder weniger, nach dem Vermögen des Vaters), welche dreitausend Rheinische Gulden, jeden Gulden zu 16 Groschen gerechnet, welche Summe sie mir in baarem Gelde gegeben hat, sei also mir und meinen Nachkommen nach mir eine vollkommene Schuld und wahre rechtmässige Anleihe, so dass ich verpflichtet bin, die erwähnte Summe entweder meiner Tochter oder ihren Kindern, die sie mit ihrem Manne bekommen wird, nach den Bedingungen, die in diesem Contractbriefe stehen, auszubehalten. Ich habe aber die Bedingungen mit ihr verabredet, dass die Zeit der Bezahlung nicht eher eintreffen soll, als feine Stunde vor meinem Tode. Wenn diese Zeit kommen wird, so verlange ich keine andere Frist; sondern alsdann bin ich und meine Bevollmächtigten verpflichtet, die ganze gedachte Summe meiner Tochter auszubehalten, oder ihren Kindern, die sie mit ihrem erwähnten Manne bekommen wird, oder ihren Bevollmächtigten, u. z. schlechterdings in baarem Gelde und in guter und überall gangbarer Münze, ohne dass wir die Schuld durch Waaren sollten abtragen können (ja, wenn wir auch sehr gute Waare hätten, so bin ich oder meine nachfolgenden Erben und alle meine Bevollmächtigten verbunden, uns zu bemühen, sie zu verkaufen, sollten wir auch nicht einmal halb so viel dafür bekommen, als sie werth ist, damit wir ja in baarem Gelde die gedachte Schuld entrichten können). Ich bin auch verpflichtet, alle Unkosten und Schaden zu vergüten, welche durch den Aufschub der Bezahlung entstehen können, ebenso gut als das Capital selbst. Ferner bin weder ich, noch sonst ein Mensch in der Welt glaubwürdig, wenn er auch die Einrede unter einem schwerem Eide vorbrächte, die Kraft dieser Obligation zu vermindern. Hingegen meiner obbenannten Tochter oder ihren Kindern, die sie mit ihrem gemeldeten Manne haben wird, und allen ihren Bevollmächtigten, sollen gegen mich und meine Erben nach mir, und allen meinen Bevollmächtigten auf ein blosses Wort, ohne Fluch und Eid und ohne Uebernehmung des Bannes, geglaubt werden, wenn sie sagen: dieser Schuldbrief sei nicht bezahlt, und seine Verbindlichmachung nicht aufgehoben, weder gänzlich noch zum Theil. Auch in Ansehung der Unkosten und Beschädigungen und aller übrigen Sachen der erwähnten Schuld, in allem dem sollen sie ewig glaubwürdig sein, sowohl vor, als in und nach der Zeit der Bezahlung, so lange, bis darüber ein Aufhebungs- oder Zernichtungsbrief vor giltigen Zeugen geschrieben, oder der Brief vom Gerichte zerrissen wird. Aller Güter und Besitzungen, die ich unter dem ganzen Himmel habe, die ich bereits habe, oder noch künftig mir erwerben werde, sowohl bewegliche als unbewegliche Güter sollen verbürgt und verpfändet sein, und ich muss damit, wenn ich auf keine andere Art kann, gedachte Schuld abtragen, wenn ich auch sogar den Rock verkaufen müsste, den ich auf meinem Leibe trage. Und das soll

nicht nur so bei meinem Tode von nun an in der ganzen Folge der Zeit gehalten werden. Ich habe hingegen diesen Contract mit meiner Tochter gemacht, dass, wenn die erwähnte Zeit der Bezahlung kommt, und meine männlichen Kinder dass Erbtheil in Besitz nehmen und zur Theilung meines Nachlasses schreiten wollen, soll es meinen Söhnen frei stehen, ob sie ihr die obgenannten Summe auszubezahlen, oder ihr, meiner Tochter oder ihren Kindern, die sie von diesem Manne alsdann haben wird, oder ihren Bevollmächtigten, halb so viel als meinem Sohn nach dem Erstgeborenen von allen meinen Gütern geben wollen, die ich verlassen werde, und zwar von den vorhandenen sowohl, als von den ausstehenden sichern und unsichern Schulden, Mobilien und Kleinodien, die ich alsdann haben werde, ausgenommen Bücher und liegende Güter. Wenn sie ihr den erwähnten halben Theil geben, so dürfen sie ihr nicht die gemeldete Summe bezahlen, wenn auch dieser halbe Theil nicht so viel als die gedachte Geldsumme ausmachen sollte, da dann der Ueberschuss meinen Erben völlig geschenkt sein, und ihnen nie abgefordert werden soll. Denn unter dieser Bedingung ist mir gleich Anfangs das Geld übergeben worden. Wenn aber meine Erben dies übertreten, und meiner Tochter oder ihren Kindern nicht den erwähnten halben Theil geben, wenn sie zur Theilung schreiten, so soll diese Obligation völlig gültig sein, und sie müssen ihr die gemeldete Summe ganz ausbezahlen. Auch haben wir beschlossen, dass keine Erlassbriefe und Quittungen, die über diese Obligation von meiner erwähnten Tochter könnten ausgestellt werden, gelten sollen, wenn sie nicht mit der Einwilligung ihres genannten Mannes angefertigt worden. Ferner habe ich mich unter einen harten Bann und einem Eid des Gesetzes, mit dem Handschlag nach den Bewusstsein Vieler, sonderlich des Herrn N. meines Schwiegersohnes anheischig gemacht, kein Instrument von irgend Jemand in der Welt ausfertigen zu lassen, und dadurch auf eine listige Weise die Kraft dieser Verschreibung zu vernichten oder zu verringern. Alle diese Bedingungen sind dergestalt verabredet worden, dass beide Fälle, sowohl der bejahende, als der verneinende, ausdrücklich angeführt, u. z. der bejahende zuerst, und alsdann der vereinende, ferner die Bedingung zuerst, und alsdann die Zusage, oder das, was geschehen soll, ausgedrückt worden; die Bedingungen sind auch von der Art, dass sie gehalten werden könnten; nach allen Erfordernissen eines bedinglichen Contracts, wie der Contract mit den Kindern Gad und Ruben*). Alles das habe ich mir und meinen Erben zur vollkommenen Pflicht gemacht, dass Alles gehalten und bestätigt werde, unter einem harten Bann, mit dem Handschlag und Mantelgriff, wie oben schon gemeldet worden. Ich vernichte auch und erkläre hiermit vor euch heute völlig für ungültig, alle Rechtsverwahrungen (Protestationen) auch alle Zeugnisse der Rechtsverwahrungen, die ich von mir gegeben habe, oder geben werde, in der besten Form, in welcher nach unsern Rabbinern, Rechtsverwahrungen vernichtet werden müssen. Diese Obligation soll nicht ungültig gemacht werden u. s. w., sondern Alles soll erklärt und ausgelegt, wie es zum Vortheil, zum Besten und zum Nutzen des Besitzers des Briefes gereichen kann. Dieser soll vollständig die Oberhand haben, hingegen ich und jeder, der dawider processiren will, unterliegen. Solche Zänkers Worte sollen völlig ungültig sein, und so wenig bemerkt und geachtet werden, als ein zerbrochener Scherben, der zu nichts taugt, oder als Einer, der etwas wider ein ansehnliches Gericht einzuwenden hat, und weder vor christlichen oder jüdischen Gericht Gehör finden. Beständig soll diese Obligation ihre Kraft behalten, so lange sie nicht vom Gericht zerrissen, oder durch einen öffentlichen Brief ungültig erklärt wird, so wie es mit allen Obligationen und Bekennungsbriefen gehalten wird, die in Israel

gebräuchlich sind, und verfasst werden nach Anordnung der Rabbiner, nicht als ein Scheincontract, auch nicht als ein blosser Aufsatz. Wir haben in Besitz genommen u. s. w.

*) Siehe IV. B. M. 32, 23, 29, 30.

ש ט ר ח ל י צ ה .

זכרון עדות שהיה בפנינו עדים ח'מ (בכך וכך בשבת וכו') איך שבאו לפנינו האחים (פב"פ) ואמרו עליו הוּו עלינו עדים כשרים ונאמנים איך שאנו מקבלים עלינו כח'ח ובשד"א בפועל ממש ע"ד רבים שלא יהיה לנו התרה והפרה כלל כי אם ע"ד אשת אחינו מרת (פב"ב) בעלת השטר וכתבו בכל לשון של זכות ויפוי כח בכל אופן המועיל ואף חתמו ונתנו ליד האשה מרת (פב"פ) שהיא אשת אחי ר' (פ') להיות בידה לעדות ולזכות ולראיה מחמת שרצונו ברצון נפשנו הטוב שלא באונס והכרח כלל כ"א בלבבות שלמים ובנפשות חפצות וכדעת שלימה ומיושבת והנני מודה בפניכם היום כמודה בפני ב"ד חשוב וראוי בהודאה גמורה שרירא וקיימא דלא בהשטאה ודלא בהשבעה ודלא למיהדר ביה שאם ח"ו יעדר וימות אחינו ר' (פ') זקוקה לחלוץ בעלה של מ' (פ') הנ"ל בלי זרע קיימא ותהא אשתו מ' (פ') זקוקה לחלוץ אזי איזה אח מאתנו אחים שתתבע אותו לחלוץ לה מחויב הוא לפוטרת בחליצה כשרה בחנם שלא יקח ממנה או מכר ב"כ אפי' שוה פרוטה בעולם תיכף ומיד אחר כלות ג' חדשים להעדרו של אחינו בעלה הנ"ל ח"ו כשתהיה ראוי לחלוץ, ובלבד שהיבמה תלך אחר היבם וכל זמן שלא יפטרנה בחליצה כשרה כנ"ל תהא היבמה גזנית מנכסי מיתנא ומוחזקת בהן. כל הא דלעיל קבלו עליהם האחים הנ"ל בחומר חרם וכשבועה דאורייתא ובתיב בפועל ובק"ם ובביטול כל מודעות ובפיסול כל עדי מודעת ככולם בכל לישנא דאמרי רבנן דמבטלי בהון מודעות. ושטר חליצה זה לא יופסל ולא כחו בשום ריעותא וגריעותא בעולם מכל מה שהפה יוכל לדבר והלב לחשוב ולהרהר, ויהא הכל נידון ונדרש לטובת ולזכות וליפוי כח בעלפ קשטר וידה על העליונה ויד המערער על התחתונה. ויהא כח לשטר זה כאלו נעשה בפני ב"ד חשוב דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרא וקנינא מן האחים להאשה מ' (פ') הנ"ל על כל מה דכתוב ומפורש לעיל במנא דכשר וכו'.

חליצה בריעה.

צום אנדענקען דעם צייגניססעס, דאס פֿאָר אונז אונטערשריעבענען, צייגען אס
זעקסטען טאגע דער וואָכע אונד ז. ווי נאָך דער צאהל, דיא וויר צאהלען, היער
אין דער שטאדט פ. איזט אבגעלעגט וואָרדען. עס זינד נאָמליך פֿאָר אונז געקאָמ-
מען דיא ברידער פ. פ. אונד פ. פ. אונד האבען צו אונז געזאגט: זייט אונזערע
גלויבווירדיגען צייגען אונד נעהמט פֿאָן אונז איין רעכטמאָסיגען בעזיטן דורך דען
מאנטעלגריפֿף, אונד שרייבט נאָך אללערלייא ארט אונד אינהאלט. וויא עס אס
בעסטען איזט. אלס דאנן אופטערשרייבט אונד נעכט עס דער פֿרויא פ. פ., דאסס
עס איהר צום צייגניס גרונד אונד בעוויוו דיענע, דאס וויר דיעזעס וואָללען מיט
גוטעס וויללען אינזערעס הערצענס, ניכט אויס צוואנג, זאָנדרען מיט פֿריערדער-
טיגער זעלע אונד מיט איינווילליגענדעס הערצען וויססענמליך אונד וואָהל איבער-
לעגט. ויעהע! וויר בעקעננען פֿאָר איך הייטע אלס איינער, דער עטוואס פֿאָר
איינעס פֿאלקאָממען פֿעסטען אונד שטאנדהאפֿטען בעקעטניסס, ניכט צום שערך
אָדער צור פֿעראָנדערונג, אָדער עס צו ווידעררופֿען פֿאָן דיעזעס טאגע אן, ביז
אין עווינקייט, דאסס וועגן וועלכעס גאָטט פֿעהיטע! אונזער ברודער פ., זאָהן
דער עהעמאנן דער פֿרויא פ. פ., אָהנע געזונדען אונד לעבענדיגעס זאמען, אָדער
ערבען, שטערבען, אונד דיעזע וועלט פֿערלאססען, אונד אלאָ זיינע פֿרויא, פֿרויא
פ., דערען אָבען געדאכט איזט, פֿערבונדען זיין זאָללע ויך דורך אויסציעהונג דעם
שוהעס פֿאָן דער ברודערעהע צו בעפֿרייען, זאָ זאָלל איין יעדער פֿאָן אונז ער-
וואָהנטען ברידערן, דען זיא פֿאָרדערן ווירד, איהם דען שוה אויסציעהען, שולדיג
אונד געהאלטע זיין, זיא דורך איין רעכטס שוהאויסציעהען, גאנץ אומזאָנסט, פֿאָן
ויך לאָ צו מאכען, אָהנע דאס ער פֿאָן איהר אָדער אללען איהרען בעפֿאלמאָב:
טיגטען איינען פֿפענניג אין דער וועלט נעהמע, אונד צוואר, זאָגלייך אונד אלאָ
באלד נאך דרייא מאָנאטען נאך דעם אבשטערבען אונזערע: ברודערס, איהרעס
ערוואָהנטען מאנעס, וועלכעס גאָטט פֿעהיטע! דא זיא טיכטיג איזט, איהם דען
שוה אויסציעהען. יעדאָך מוס זיך דיא שוואָנערין געפֿאללען לאססען, צו דעם
שוואגער הין צו געהען, אונד זאָלל עס ניכט פֿערבונדען זיין דיעזער צערמאָניע
האלבער צו איהר צו קאָממען, אללעס דיעזעס, וואס היער שטעהט, פֿאָס קליינען
ביז צום גראָסען, האבען געדאכטע ברידער אויף זיך גענאָממען, עס צו האלטען
אונד צו בעשטאָמיגען מיט איינעם שווערע באנן אונד איידע דעם געזעטצעס אונד
אין אללער קראפֿט אונד שטאָרקע דער חליצה אָדער אויסציעהונגסבריעפֿע, דיא
אין איזראעל געברייכליך אונד נאך אנאָרדונג דער ראכבינער פֿערפֿערטיגט זינד,
ניכט אלליין אלס שיינקאָנטראקט אָדער איין בלאָסער ענטוואורף אונד מיט צער-
ניכטונג אללער פֿראָטעסטאציאָנען אין דער קראָפֿטיגסטען פֿארמעל, אין וועלכער
מאן, נאך דער לעהרע דער ראכבינער פֿראָטעסטאציאָנען פֿערניכטען קאנן, דיעזער
חליצה-בריעף זאָלל ניכט אונגילטיג געמאכט ווערדען, אונד זיינע גילטיגקייט אונד
קראפֿט דורך קיינע פֿעררינגערונג אין דער וועלט, וועלכע נור דער מונד אויס-
שפרעכען אונד דאס הערן דענקען קאנן, געשוואָכט ווערדען, זאָנדרען אללעס
זאָלל צום בעסטען, צום פֿארטהייל אונד צום פֿארצונגע דער בעזיטצערין בעאור-
טהיילט אונד אויסגעלעגט ווערדען, זיא זאָלל בעשטאָנדיגען דיא אָבערהאנד האבען,
אונד דער דאווידער פֿראָצעססערען ווילל, אונטערלייען, דאס האבען וויר אין בעזיטן
גענאָממען פֿאָן דען געברירערען פ. פ. אונד פ. פ. דען זאָהנען דעם פ. פ. אן דער
פֿרויא פ. פ. דער פֿרויא איהרעס ברודערס דעם העררן פ. נאך אללעס, וואס
אָבען געשריעבען אונד בעשריעבען וואָרדען, פֿערמיטטעלסט איינעם צייגען, דער

טיכטיג איזט, עטוואס דאמיט אין בעזיטן צו נעהמען, אללעס זאלל בעשטאטיגט אונד בעקראפטיגט וועררען.

שמר חליצה במחון.

זכרון עדות שהיתה בפנינו עדים ח"מ (בכך וכך בשבת) איך שבא לפנינו ר' (פכ"פ) ואמר לנו הוּו עלי עדים כשרים ונאמנים. איך שאני מקבל עלי בחומר חרם ובשבועה דאורייתא בפועל ממש ע"ד רבים שלא יהיה לי התרה והפרה כלל כ"א ע"ד אשת בני מ' (פכ"פ) בעלת השטר וכתבו בכל לשון ויפוי כח בכל אופן המועיל ואף חתמו ונתנו ליד האשה מ' (פכ"פ) שהיא אשת בני כמר (פ') להיות בידה איך שאני חייב להאשה מ' (פ') הנ"ל סך . . . שהלויתי לי מידה לידי במזומנים והרי הם עלי ועל יורשי אחרי ברשו בהלואה גמורה ובחוב גמור ואמתי, ומחויב אני או ב"כ ויורשי אחרי לשלם סך הנ"ל אשת בני הנ"ל או להבאים מכחה חוקא ואין לבעלה או ליורשי בעלה שום זכות במזון הנ"ל רק לאשת בני ולהבאים מכחה על פי תנאים המבוארים בשטר זה, וכך התניתי עם כלתי אשת בני הנ"ל שאם יגדל בני . . . ויגיע לכך י"ג שנה ויום אחד אשתדל מבני הנ"ל או שיתן לה שטר חליצה בחנם כאופן שאם ח"ו יעדר בני כמר . . . בעלה של מ' . . . הנ"ל בלי זרע קיימא ממנה שמחויב בני . . . הנ"ל לפטור את יבמתו אשת אחיו הנ"ל בחליצה כשרה והנונה בחנם שלא יקח ממנה או מכ"כ שום פרוטה או שוה פרוטה בעולם, ואז אם יתן לה בני . . . הנ"ל שטר חליצה כנ"ל כשהיה בר מצוה, או אם ח"ו יעדר בני הקטן קודם העדר אחיו בעל האשה הנ"ל או אם לא אשתדל מבני הנ"ל ש"ח כנ"ל לזמן הנ"ל אך שבני . . . בעל האשה הנ"ל יניח אחריו ד"ק אז אני פטור ומנוקה ומסולק לגמרי מחוב הנ"ל ויהיו מעות הלואה הנ"ל בידי וביד יורשי אחרי מתנה גמורה שלא לתובעם לעולם לא היא ולא יורשיה וב"כ כי ע"מ כן נמסרו המעות לידי מעיקרא. אב"ט אם לא יתקיים התנאי הנ"ל או יעמוד כל שטח"ז בתקפו שמחויב אני או יורשי אחרי וב"כ לשלם לה ולכ"כ כל כך הנ"ל עד גמרא. ואין שום אדם נאמן אפילו בשבועה חמורה לטעון שום טענה בעולם הגורעת שטח"ז רק אדרבה בעלת השטר וב"כ יהיו נאמנים בדבור הקל בלי שום אלה ושבועה וקבלת חרם לומר שטח"ז אינו פרוע ולא נמחול שעבודו לא כלו ולא מקצתו, וגם על ההוצאות והזיקות על

הכל יהיו נאמנים בכל אופן נוף החוב. וכל זמן ששמר זה יוצא קיים
בדלא קרוע קרע ביד או בדלא נכתב עליו תברא אין אנו נאמנים לומר
נתקיים התנאי. וכן נכסין וקנינין דאית לי תחית כל שמיא דקנאי ודעתיד
אני למקני נכסין דאית להון אחריות ודלית להון אחריות כולהון יהון
אחראין וערבאין לפרוע מנהון חוב הנ"ל מנאי ואפילו מן גלימא דעל
כתפאי בחיים ובמות מן יומא דנן ולעלם. וכל התנאים הנ"ל הותנו
בתנאי כפול בהן קודם ללא ובתנאי קודם למעשה ובדבר שאפשר
לקיימו ממש בתנאי בני גד ובני ראובן לכל הלכותיו. וכל הא דלעיל
קבלתי עלי ועל יורשי אחרי בחוב גמור לאשר ולקיים כל הנ"ל בח"ח
ובשדיא ובת"כ בפועל ובק"ם ובביטול כל מודעת בעולם ובפיסול כל
עדי מודעות בעלם בכל לישא דאמרי רבנן דמבטלי בהון מודעות.
ושטיח זה לא יפסל ולא יג'ע כחו בשום ריעותא וגריעותא בעולם מכל
מה שהפה יוכל לדבר והלב לחשוב ולהרהר ויהא הכל נידון ונדרש
למזבת ולזכות ול'פוי כח בעלת השמר וידה על העליונה ויד המערער
על התחתונה ויהא כח לשמר זה כאלו נעשה בפני ב"ד חשוב דלא
באסמכתא ודלא כטופסי דשטרא. וקנינא מן ר' . . . להאשה מ' . . .
על כל מה דכתיב ומפורש לעיל במנא דכשר למקנא ביה והכל
שריר וקיים.

סדר נוסח הגט בדקדוקו.

בשלישי בשבת בשבעה ועשרים יום לירח מרחשון שנת חמשת אלפים ושת מאות וחמש עשרה לבריאת עולם למנין שאנו מניין כאן בוינא מתא דיתבא דונא . ועל נהר וויין ועל מי מעינות אנא גדיאל המכונה גדיל דמתקרי קארל בן עזריאל *) העומד היום בוינא מתא דיתבא על נהר דונאי ועל נהר וויין ועל מי מעינות צביתי ברעות נפשי בדלא אניסא ושבקית ופטרית ותרוכית יתיכי ליכי אנת אנתתי בעמי דמתקריא בריינדיל בת מאיר הכהן העומדת היום בוינא מתא דיתבא על נהר דונאי ועל נהר וויין ועל מי מעינות דהוית אנתתי מן קדמת דנא וכדי פטרית ושבקית ותרוכית יתיכי ליכי דיתיהוין רשאה ושלמאה בנפשיכי למהך להתנסכא לכל גבר דיתיצביין ואנש לא ימחא בידכי מן יומא דנן ולעלם ודרי את מותרת לכל אדם ודן די יהוי ליכי מינאי ספר תרוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין כדת—משה—וישראל.

יעקב בן יצחק עד ראובן בן יעקב עד

(*) במומר צריך לכתוב: וכל שום דחנוכה דאית לי: ובממרת צריך לכתוב וכל שום וחנוכה דאית ליכי.

Uebersetzung des Gett.

Am dritten Tage in der Woche, am siebenundzwanzigsten Tag des Monats (Marcheschwan) im Jahre 5616 nach Erschaffung der Welt, nach der Zahl, die wir zählen hier in der Stadt Wien, die da liegt am Flusse Donau und am Flusse Wien und am Quallbrunnen. Ich G adiel mit dem Zunamen G adil und auch Carl genannt wird, Sohn des Israels, der da heute sich befindet in der Stadt Wien, welche liegt am Flusse Donau und am Flusse Wien und am Quallbrunnen, bejahe mit meinem guten Willen, ohne Zwang und Drang, dass ich erlasse, und einen Scheidebrief gebe dir meiner Frau, mit Namen Betti die früher genannt wurde Breindel Tochter des Mayers, des Priesters, und zwar an heute in der Stadt Wien, welche liegt am Flusse Donau und am Flusse Wien und am Quallbrunnen, dir sage ich, die du meine Frau gewesen. Nun aber lasse ich dich von mir, und trenne mich von dir, mittelst der Ehescheidung, so, dass es von nun an in deiner Gewalt sei, und du über dich selbst Macht habest, einen jeden Mann zu heiraten, welchen du willst. Es soll dich Niemand meinewegen darin hindern, von nun an und aller Zeit. Siehe, dir soll nach allen Kräften erlaubt sein, mit dir selbst zu handeln wie du willst. Dieses Gegenwärtige soll von mir eine Ehescheidung, eine Bekräftigung zur Freiheit, ein Scheidebrief sein.

Nach den Rechten Moses und Israel.

Ruben Sohn Jacob, als Zeuge.

Jacob Sohn Isaak, als Zeuge.

שטר עסקא בהיתר רבית.

שתיקון הגאון מוהרר"מ אביד ח"מ דק"ק ק'.

אנחנו חתומי מטה שקבלו מזומנים מיד (פב"פ) בעסקא למוכתו ואחריותו וכל עסק טוב וסחורה טובה שיוזמן לידינו בהם יהיו מעותיו קודמין למעותינו וככה נתנהג תמיד עד שיעלה ריוח מהן סך (פלוגי) ובלבד שלא נעשה חובות מדמי עסקא הנ"ל ואם לפעמים נצטרך ליקח לצרכינו מדמי העסקא לא יהיה נקראין שולחין יד בפקדון ומי שיעלה ריוח כנ"ל אזי מאותה שעה והלאה יהיה כל המעות קרן וריוח בידנו הלואה גמורה עד זמן (פ) ואז מחויבים אנחנו למפל בכל מה שיש לנו למכרו ואפילו בחצי שווייה כדי לפרוע לבעל השטר ולבאי כוחו במזומנים כנ"ל לזמן הנ"ל כפי מה שיאמר בעל השטר או באי כוחו בדיבור הקל עלינו לפרוע כגוף החוב ואין אנו ולא שום אדם נאמנים לומר פרוע הוא או מחול הוא שטר זה כולו או קצתו ולא שום טענה הגורעת כח שטר חוב זה אפילו בשבועה חמורה ואדרבא בעל השטר ובאי כוחו נאמנים עלינו ועל ב"כ בדיבור הקל עלינו לפרוע כגוף החוב ואין אנו ולא שום אדם נאמנים לומר פרוע הוא או מחול הוא שטר זה כולו או קצתו ולא שום טענה הגורעת כח שטר חוב זה אפי' בשבועה חמורה ואדרבא בעל השטר וב"כ נאמנים עלינו ועל ב"כ בדיבור הקל בלי שום אלה ושבועה ואין אנחנו נאמנים לומר שהיה איזה הפסד ואחריות במעותיו של בעל השטר אם לא בעדים כשרים ואם יעידו עדים כשרים שהיה הפסד במעותיו של בעל השטר הנ"ל אין אנו נאמנים לומר שהיה זה טרם או קודם שיעלה ריוח הנ"ל אם לא בשבועה חמורה כמו שיחמיר עלינו בעל השטר וב"כ וכן אין אנו נאמנים לומר שלא תרוחנו כלל במעותיו של בעל השטר או לומר שלא עלה ריוח כנ"ל ושעסקנו בעיסקא באמונה אם לא בשבועה חמורה כנ"ל וכל אחד מאתנו ח"ט נעשה ערב קבלן בעד חברו ויד בעל השטר על העליונה וקבלנו מבעל השטר (פב"פ) סך פלוגי בשכר עמלנו ומזוננו כל הנ"ל קבלנו עלינו ועל יורשינו אחרינו בחומר חרם ובשבועה דאורייתא לאשר ולקים ואם נעבור מחויבים אנו ליתן קנס לצדקה חומש הקרן. נעשה היום יום וכ'.

המחלקה החמישית.

(פִּינַפְטֵע אבטאדילונג)

ענטהאלט איינע קליינע אויסוואהל פֿערשיעדענער מוסטערן צור אב-
פֿאסונג דער אים געשאַפֿטסטטיעל, אונד געזעלשאַפֿטליכען לעבען
אם הייפֿונסטען פֿאַרקאָממענדען אויפֿואַטצע.

קאָנטראַקטע אָדער פֿערטראָגע.

קאָנטראַקט אָדער פֿערטראַג נענטט מאַן דען שריפֿטליכען אויפֿואַטץ צור בעשטימ-
מונג איינעם דורך פֿריוויליליגע איבער איינקונפֿט ענטשטאנדענען רעכטספֿערהאַלט-
ניססע צווישען צוויי אָדער מעהרערע פֿערוואַנען. איבער עטוואַס דעם צו לייסטען
אונמאָגליך אָדער אונערלויבט אויט קאָנן קיין גילטיגער פֿערטראַג געשלאַססען
ווערדען. פֿערטראָגע אונטערליגען דעם אורקונדע-שטעמפֿעל (אויסגענאָמען זינד
פֿאַללמאכטען, וועלכע נור 50 קר. שטעמפֿעל בערירפֿען), דאס אללגעמיינע
אָסטערייכישע בירגערליכע געזעטצבוך אונטערשיידעט: שאַנקונגסאורקונדע,
אורקונדען איבער איינען פֿערוואהרונגס-פֿערטראַג, ליידיגעפֿערטראַג, שולדשיין
פֿאַללמאכט, קויפֿסקאָנטראַקט, מיעטהקאָנטראַקט, פּאכט קאָנטראַקט, לאָהנפֿער-
טראַג, בויקאָנטראַקט, לעהרפֿערטראַג, געזעלשאַפֿטספֿערטראַג, עהעפֿערטראַג,
וויכטיגע אורקונדען אונד פֿערטראָגע וואָלל מאַן ניט אבשליעססען אָהנע פֿריהער
איינען רעכטספֿריינד צו ראטהע צו ציעהען, דאהער וואָללען וויר היער נור דיא
אללטאָגליכען פֿאַרמולארע געבען.

Schuldschein ohne Hypothek.

Ich Endesgefertigte habe von dem Herrn N. N. hier selbst
60 fl., sage sechzig Gulden, zu meinem jetzigen Bedarfe unter heutigem
Datum richtig empfangen. Ich verspreche hiermit, diese Summe per
60 fl. dem Herrn Darleiher binnen acht Wochen richtig und baar wieder
zurückzuzahlen.

Wien, am . . .

August N.

N. N., als Zeuge.

N. N., als Zeuge.

Schuldschein mit Hypothek.

Ich Endesunterschriebene bekenne hiermit, dass mir Herr Carl N.
die Summe von 600 fl., sage sechshundert Gulden, baar dargeliehen hat.
Ich mache mich daher verbindlich, benannte Summe von heute über ein
Jahr, d. i. am . . . , sammt den landesüblichen Interessen mit fünf von
Hundert richtig und baar wieder zurückzuzahlen. Zur Sicherstellung des
Capitals und der Interessen verpfände ich dem Herrn Gläubiger sämt-
liches, auf 1000 fl. geschätztes Silber und habe nichts entgegen, dass
sich derselbe ohne mein Wissen und Einvernehmen auf dasselbe ge-
richtlich vormerken oder die gerichtliche Sperre darauf anlegen lasse.
Zur Urkunde meine und der erbetenen Herrn Zeugen eigenhändige
Unterschrift und Siegelung.

Wien, am . . .

Anna N.

Hermann N., als Zeuge.

Stefan N., als Zeuge.

Vollmacht.

Der Unterzeichnete ertheilt hiemit seinem..., Herrn... die Vollmacht, bei... in seinem Namen zu... (unterhandeln, anbieten, abschliessen, vergleichen etc.) und verpflichtet sich, Alles was der genannte bei dieser Gelegenheit einzugehen für gut finden wird, so anzusehen, als ob er es selbst unternommen hätte.

Datum...

Unterschrift.

(Legalisirung.)

Tauschvertrag.

Am heutigen Tage ist zwischen Herrn Josef L... und Herrn Ludwig B... nachstehender Tauschvertrag zu Stande gekommen:

1. Herr Josef L... überlässt das ihm eigenthümliche, in Mold Nr. 63 befindliche Halblehnhaus nebst den dazugehörigen Haus- und Ueberlandgründen, Wirthschaftsgeräthen und Einrichtungsstücken, sammt allen Rechten, wie es bisher besessen wurde, in einem Werthe von zweitausend Gulden dem Herrn Ludwig B..., in das freie und unbeschränkte Eigenthum.

2. Uebergibt Herr Ludwig B... dem Herrn Josef L... sein in der Stadt Horn befindliches Haus Nr. 62 sammt radicirter Schankgerechtigkeit und Zubehör in einem Schätzungswerthe von eintausendfünfhundert Gulden zum eigenthümlichen Besitze.

3. Um den höheren Werth des einen Hauses gegen das andere auszugleichen, überlässt Herr Ludwig B... dem Herrn Josef L... hundert Eimer auf fünfhundert Gulden geschätzten Weine zum vollständigen Eigenthum.

4. Ertheilen sich beide Theile unter Einem die Aufsandung, wodurch Herr Josef L... sich um das Haus 62 in der Stadt Horn, Ludwig B... aber um das Halblehenhaus Nr. 63 in Mold ohne ferneres Einvernehmen gewähren kann.

5. Sollte ein oder der andere Theil von diesem Vertrage binnen einem Jahre zurücktreten wollen, so steht es jedem Theile in der Zeit frei, jedoch hat der zurücktretende einhundert Gulden Reugled und die sämmtlichen Besitzveränderungsgebühren zu bezahlen.

Urkund dessen haben die Contrahenten und die ersuchten Herren Zeugen die zwei hierüber verfassten gleichlautenden Exemplare gefertigt.

Horn, am...

N. N., als Zeuge.

N. N., als Zeuge.

Josef L...

Ludwig B...

Kaufvertrag,

welcher zwischen Herrn Johann B... einerseits und Herrn Michael E... und dessen Ehegattin Franziska andererseits geschlossen wurde.

1. Verkauft Herr Johann B... die im Mödringer Felde zwischen Anton G... und Mathias E... liegenden zwei Tagwerk-Wiesen dem Herrn Michael E... und dessen Ehegattin Franziska mit allen Rechten und Nutzungen um einen Kaufschilling von dreihundert Gulden. 2. Trägt der Herr Verkäufer alle bis zum Tage des unterfertigten Kaufvertrages auf diese Realität entfallenden Steuern und Abgaben, und übernimmt die Löschung der auf dieser Wiese indebite haftenden Sätze. 3. Die Herren Käufer zahlen zweihundertfünfzig Gulden sogleich, wofür der Herr Verkäufer quittirt, und machen sich verbindlich den Kaufschillingsrest per fünfzig Gulden dann zu berichtigen, wenn der Herr Verkäufer sämmtliche auf dieser Wiese rückständigen Steuern und Abgaben bezahlt und die Löschung der darauf haftenden Sätze ausgewiesen haben wird. 4. Da beide Theile diesen Vertrag aufrechterhalten wollen, so verzichten sie auf das Recht der Verletzung über die Hälfte.

Urkund dessen haben beide Theile und die ersuchten Herren

Zeugen den Vertrag unterfertigt, das Original ist den beiden Käufern, eine vidimirte Abschrift dem Herrn Verkäufer eingehändigt worden.

Mödring, am....

N. N., als Zeuge.
N. N., als Zeuge.

Johann B...., als Verkäufer.
Michael E..., als Käufer.
Franziska E..., als Käuferin.

געוועללשאפטספערטראג.

צווישען העררן יאָהאָנן א . . . אונד העררן יאָזעף ק . . . איזט פֿאַלגענדע געוועללשאפטספערטראג צור ערדיכטונג איינער גראָסהאנדלונג געשלאַססען וואָרדען.

1. פֿעראייניגען זיך ביידע טהיילע צור פֿיהרונג איינעס געמיינשאפטליכען גראָססהאנדעלס אונד זאָלל די עזע פֿעראייניגונג פֿאַם טאנע דער קאָנטראַקטפֿערטיגונג בעניגען. 2. צור פֿונדירונג דעם שטאממקאפיטאלס פֿער 40-000 גולדען ערלענט יעדער דער קאָנטראַהענטען צוואנציגטויזענד גולדען אונד בעשטאַטיגט יעדער טהייל דעם אנדערען דיא ערפֿאַלגטע איינלאַגע פֿער צוואנציגטויזענד גולדען. 3. ווירד דיא דויער דער געוועללשאפט אויף 15 יאהרע בעשטימט. אינערהאלב די עזער צייט קאָנן קיין טהייל אָהנע איינוויללעגונג דעם אנדערען אויס דער געוועללשאפט אויס- צוטרעטען. נאך פֿערלויף די עזער צייט שטעהט עס יעדעס טהיילע פֿרייא, די עזען פֿער טראַג פֿאַרטצוועטצען אָדער אויפֿצוהעכען, יעדאך זאָלל אים לעטצטערען פֿאַללע איינע האַלביאָהריגע אויפֿקניגונג שטאטטפֿינדען. 4. דער מאָד העכט דיא פֿערבינדונג זאָ- גלייך אויף. 5. דיא געשאַפטע ווערדען פֿאַן ביידען מיט גלייכען רעכטען געפֿיהרט, יעדאך האַט הערר יאָהאָנן א . . . דיא קאָררעשפֿאַנדענין אונטער דער פֿירמא יאָהאָנן א . . . אונד קאָמפֿאניע אלליין צו פֿיהרען. 6. געוויינ אונד פֿערלוסט ווערדען אס ענדע דעצעמבער יעדען יאהרעס פֿערהאַלטיסמאַסיג פֿערטהיילט.

צור מעהרערען בעקראַפֿטיגונג האַבען דיא קאָנטראַהענטען צווייא גלייכע אורקונ- דען פֿאַן איהנען אונד דען העררען צייגען אונטערשריעכען אויסגעפֿערטיגט.

ווען, אס . . .

נ. נ. אלס צייגע. יאָהאָנן א . . . נ. נ. אלס צייגע. יאָזעף ק . . .

לעהרפֿערטראג.

אס אונטענגעזעטצעטען טאנע אונד יאהרע איזט צווישען העררן לוירעני ב. . . בירגל. טישלערמייסטער, אונד יאָזעף ה. . . בויער אין מיהלפֿעלד, פֿאַלגענדער פֿערטראַג אַבגעשלאַססען וואָרדען: 1. איבערנימט הערר לוירעני ב. . . דען זאָהן דעם יאָזעף ה. . . נאמענס פֿערדינאנד, אלס לעהרויגען, אונד פֿערשפֿריכט, זעלבען אין דער אויף פֿיער יאהרע פֿעסטגעזעצטען לעהרצייט פֿאַם . . . ביז . . . אין דעם טישלערהאנדווערק געהאָריג צו אונטערריכטען אונד נאך אַבלויה דער לעהרצייט פֿריישפרעכען צו לאַססען. 2. מאכט זיך הערר לוירעני ב. . . פֿערבינדליך, דעם לעהרויגען פֿערדינאנד ה. . . וואָהרענד דער לעהרצייט דיא נאָטהיגע קליידונג אונד וואָשע אַנצושאפֿען, דיא אויפֿדינגונגס אונד פֿריישפרעכונגסמאקסען צו צאהלען, אונד אינס בעזאָנדערע צום פֿריישפרעכען איהם איין גאנץ גייעס סלייד

מאכען צו לאססען. 3. דאגעגען מאכט זיך יאָזעף ה. . . אנהיישיג, יעדען שארען, דער דורך זיינען זאָהן פֿערדינאנד, זייא עס נון פֿערזאָמטליך אָדער אויס נאכלאָססיגקייט פֿערנלאססט ווירדע, צו פֿערגיטען.

צום בעווייזע דער איינגענאנגענען פֿערבינדליכקייטען האבען ביידע טהיילע דיעזען פֿערטראג איינגעהאָנדיג אונטערשריעבען.

האָרן, אס . . . לוירענין ב . . . בירגל. טישלערמייסטער.

יאָזעף ה. . . בויער אין מיהלאַעלד.

האנדלונגסבריעפֿע פֿאָן דער קויפֿמאָנישען קאָררעשפּאַנדענין.

דיא האנדלונגסבריעפֿע אונטערשיידען זיך וועזענטליך פֿאָן דען פֿריינד-שאפֿטס- אונד אנדערען בריעפֿען. זיא זינד בערופֿען דיא גראָסטען געשאַפֿטס-פֿערהאָלטניססע צווישען קויפֿלייטען אונד פֿאַבריקאנטען הערכייא צו פֿיהרען אונד צו אָרדנען, אונד אָפֿט בעשטעהען לאַניאָהריגע געשאַפֿטספֿערבינדונגען נור דורך בריעפֿע, אָהנע זיך פֿערוואַנליך צו קאָננען. דיא בריעפֿע איינעס קויפֿמאָנעס זינד דאס בלייבענדע דענקמאל זיינער אונטערנעהמונגען, זיינעס פֿאַרטנאָנעס, איין דאָקומענט צו זיינער זיכערהייט. דיטליכקייט, קירצע אונד פֿאַרזיכט זינד דאהער הויפֿטמערקמאלע איינעס קויפֿמאָנישען בריעפֿעס. דען דער קויפֿמאָן האט אָפֿט פֿיעלע בריעפֿע אין דער קירצעסטען צייט צו שרייבען, אונד אונדיטליכקייטען קאָננען צו שטרייטיגקייטען אַנלאַס געבען.

אויך זינד קויפֿמאָננסבריעפֿע אן געוויסע פֿאַרמען געבונדען, וואָדורך זיא אן קירצע אונד געפֿאַלליגקייט געוויינען. — טישולאטורע אונד זאָנסטיגע האָפֿליכ-קייטספֿאַרמעלן אנדערער בריעפֿע זינד דא ניכט אס רעכטען אָרט, דאגעגען גיבט עס אים האנדעל אַללגעמיינע טעכנישע אויסדריקקע דיא אָפֿט איינען גאנצען בעגריפֿף אין זיך פֿאַססען אונד זאָ יעדער ווייטערע ערלייטערונג איבערפֿליסיג מאכען. מאן האט דערען אין יעדעס געשאַפֿטע אייגענטהימליך אונד לאָסט זיך דיעס נור אויס דער פֿראקסיס לערנען; אייניגע אונד דאס נאָטהינסטע איבער דיא פֿאַרם ווירד מאן אויס נאכפֿאַלגענדען מוסטערן אס בעסטען ערזעהען.

מאן אונטערשיידעט אים אַללגעמיינען פֿאַלגענדע ארטען:

(א) אומלויפֿשרייבען אָדער צירקולאָרע.

אין וועלכען קויפֿלייטע איהרען זאָמטליכען האנדלונגספֿריינדען איינע פֿערזאָנדערונג איהרער האנדעלספֿערהאָלטניססע אנצוצייגען.

אנצייגע איינער פֿירמא-פֿערזאָנדערונג ווענען איינעס טאָדעספֿאַללעס.

הערן קאָנראד לעהמאָן אין דרעזדען.

לוקא א. ד. שניידער, אס . . .

איך האבע איהנען דיא טרויריגע אנצייגע צו מאכען, דאסס מיינע אייניגס-ט

געלעכטע מוסטער אס 11. ד. מ. געשטאָרבען איז, דיא ביזהערריגע פֿירמא דער

שפעצערדיא האנדלונג העלדער'ס וויטווע

איזט דורך איהרען טאָד ערלאָשען, אונד מיך, איהרען איינציגען זאָהן, האט
 דיא זעליגע צום הויפטערבען איהרעס גאנצען פֿערמאָגענס איינגעזעצט. איך פֿיהרע
 דיעזע האנדלונג, דערען געשאַפֿטע איך ביזהער פֿער פֿראָקורא לייטעטע, מיט
 אללען איהרען רעכטען אינד פֿערבינדליכקייטען אונטער מיינעם נאמען

פֿריעדריך העלדער

פֿאָן הייטיגען טאגע אן פֿאָרט, וואָללען זיא דיעזען נאמען נון פֿיר דיא אָפֿפֿענען
 רעכנונגען געלטען לאססען, אונד דאס פֿערטרויען, וועלכעס זיא דער פֿאָריגען
 פֿירמא צוגעווענדעט האבען, נון אויך דער מייניגען שענקען. מיינע גראַסשע זאָרגע
 ווירד עס זיין, עס צו פֿערדיענען. איך אונטערצייכנע: פֿריעדריך העלדער.

(ב) ערקונדיגונגסשרייבען.

אנפֿאנג נאך דער סאָלידיטעט איינעם הויזעס.

הערן יאָזעף וואָלף אין גראַץ.

ווייץ, אס . . .

ווען עס איהנען מעגליך איזט, אונז איבער דאס פֿערטרויען, וועלכעס דאס
 אויף דען אינליגענדען צעטטעל נאמענטליך בעצייכנעטע הויז פֿערדיענט, אויסקונפֿט
 צו ערטהיילען, זא ווערדען זיא אונז זעהר פֿערבונדען. וויר גלויבען, דאסס איהרע
 פֿערבינדונגען אן דעם פֿלאטצע, וועלכען דאסועלבע אנגעהערט, זיא אין שטאנד
 זעטצען ווערדען. זיך שלייניגע אונד זיכערע אויסקונפֿט צו פֿערשאַפֿען, רעכנען
 זיא אים פֿאָראויס אויף אונזערע פֿערשוועגענהייט אונד עמפֿפֿאנגען זיא אונזערן
 אויפֿריכטיגסטען דאנק. פֿריינדשאַפֿטליך גריסענד הערמאן קאָנאק עט קאָמפֿי.
 אנטוואָרט אויף דען פֿאָריגען בריעף: — אויסקונפֿט.

הערן הערמאן קאָנאק עט קאָמפֿי, ווייץ.

גראַץ דען . . .

אין בעאנטוואָרטונג איהרעס ווערטהען פֿאָס . . . קאָנאק איך איהנען צו
 מיינער פֿריידע מיטטהיילען, דאסס הערר וו. פֿ. וועלכער זייט צווייא יאהרען היער
 עטאבלירט איזט, אללגעמיין דאס פֿאָללסטע פֿערטרויען געניעסט. אונד דאסס איך
 איהם אָהנע בעדענקען יעדען בעטראג אנפֿערטרויען ווירדע. דערועלבע איזט אלס
 איין רעכטליך דענקענדער מאנן בעקאנט אונד זיינע ביזהעריגען געשאַפֿטע לאססען
 דען פֿאָריכטיגען אונד בעמיטטעלטען קויפֿמאנן ערקענגען.

זיא וואָללען איבריענס דיעזע נאכריכט אָהנע מייין פֿראַוודיין בעניטצען.

יאָזעף וואָלף.

ערנעבנסט

ג) וואארען אָפּפֿערטע.

העררן ווינצענן גאַללהיים אין וויען.

לייפציג . . .

איך ערלויבע מיר היערמיט איהנען מינע נייעסמע פרייזליסטע צו איבערזענדען, מאָגען זיא בייא דערען דורכיכט זיך איבערצייגען, דאסס איך אבערמאלס איין אסאָרטירונג מינעס לאגערס, זאָווא דורך בילליגסטע פרייזאָרטירונג דאהין געשארעכט האבע, נאך מאָגליכקייט אללען ווינשען מינער פֿערעהרטען פֿריינדע צו ענטשפרעכען.

טראָטן דער האָהען קורזפרייזע האבע איך, דורך רעכטצייטיג געמאכטע איינקייפֿע בעגננשטיגט, נור בייא אייניגען וועניגען ארטיקעלן ערהאָהונגען אים פרייזע איינטרעטען לאססען.

האבען זיא דיא גיטע, מיר אייך פֿערנערהין איהר ווערטעהעס צו-טרויען צו שענקען אונד דיא פֿערזיכערונג מינער האָכאכטונג ענטגעגען צו נעהמען. וויקטאָר האממער.

ד) בריעפֿע אין וואארענגעשאפֿטע.

העררן אָטמאָ מארכעט עט זאָהנע אין מאננהיים.

לייפציג . . .

איך ערוכע זיא הייטע, מיך וויססען צו לאססען, אָב זיא יעצט סאלאטאָל, אבער ריינעס אַלויזענאָל, אָהנע צוזאמץ פֿאָן מאָהן-אָדער נוססאָל, אונד פֿאָם גוטעם געשמאק פֿערזעהען זינד אונד צו וועלכעס פרייזע זיא מיר דאסזעלבע ערלאססען קאָננען. וועגן מיר דער לעצ-טערע קאָנוועניד, אונד דיא וואארע ווירקליך גוט אונד רייך איזט, זאָ קאָנטע איך 1000 ביז 1500 קילאָגראמם דאפֿאן ברויכען.

איהרער געפֿאָלליגען אנטוואָרט ענטגעגענועהנד, עמפֿעהלע איך מיך איהנען ערגעכענסט י. פֿאלק.

בערלין, אס . . .

העררן טיראָנע אין נעאפעל.

עס וואר מיר זעהר ערפֿרייליך, מיך נאך זאָ לאנגעם שטילל-שווייגען מיר איהרער ווערטעהען צושריפֿט פאס . . . בעעהרט צו זעהען. פֿיר דיא מיר אין דעזעלבען געפֿאָלליגסט ערטעהילטען נאכריכטען דאנקע איך איהנען, אונד ערוכע זיא, פֿאָן איהרען אננעפֿיהרטען ארטיקעלן מיר צו מאָגליכסט נייערדיגען פרייזען אונד אין בילליגער

פראכט צוגעהען צו מאכען: 15 מעטרישע צענטנער אַליווענאַל, פֿאַן
 דער סאַרטע פֿ, 2 מעטרישע צענטנער קליינע פֿייגען, פֿאַן דער סאַרטע
 ד. נור ווינשע איך, דאס דיא וואארע ניכט פֿאַן מינדער קוואליטאַט
 אלס דיא מוסטער זינד, דיא איך בייא העררן שטרױס געזעהען האבע.
 דען בעטראג דער פֿאַקטורא קאַננען זיא 3 מאַנאַט א דאַטאָ אויף מיך
 ענטנעהמען. דיא גיטער וואָללעז זיא אן העררן סטעפֿאַן מיללער איז
 טריעסט אדרעסירען.
 האַכאכטונגספֿאַלל

לעאָפּפֿאַלד שמער.

א נ ט ו אָ ר ט .

בעריכט איבער דיא אויסגעפֿיהרטע בעשטעללונג.

נעאפעל, אס . . .

העררן לעאָפּפֿאַלד שמער אין בערלין.

צופֿאַלגע איהרעס זעהר אנגענעהמען אויפֿטראגעס פֿאַם . . .
 ד. מ. האבע איך היערמיט דאס פֿערגניגען, איהנען אס שלוססע רעכנונג
 איבער דיא געפֿאַללגסט בעשטעללמען וואארען צו ערטהיילען, לויט
 דערען זיא מיר 15.7405 פֿל. א. וו. נוטבוכען וואָללען. איהרער ער-
 לויבניס געמאַס, האבע איך דיעזען בעטראג 3 מאַנאַט א דאַטאָ,
 אַהררע אנטאָן רויך, אויף זיא געצאָגען, אונד ביטטע, מייע טראטטע
 צו האַנאָרירען.

וויא איך האַפֿפֿע, ווערדען זיא זאָוואָהל אין הינזיכט דער גיטע
 אלס דעס פֿריזעס דער וואארען צופֿריעדען זיין אונד אויך פֿערנער איהרע
 ווערטהען אויפֿטראגע פֿאַרטועטצען, צו דערען אויספֿיהרונג מיט אללער
 פינקמליכקייט אונד אויפֿמערקזאמקייט שמעטס בערייט זיין ווירד.

טראָגע

אים שפעטערן געשאַפֿטספֿערלויפֿע זינד דיא בריעפֿע נאטירליך
 ווייט קירצער אונד מאן ערטהיילט אָהנע אללע איינלייטונג קורץ אונד
 דיימליך דען אויפֿטראג אונד צייגט אלס אנטוואָרט דיא עפֿעקטואירונג
 אָדער דאס גענענטהייל אונד דערען אורזאכען אן.

(ה) בריעפֿע אין וועקסעלגעשאַפֿט.

דיא וועקסעל-קאַררעשפּאַנדענץ איזט איינע דער שווידיגסטען אונד
 בעדארף איינער גענויערן קענטניס דעס וועקסעל-רעכטס, דיא זיך איבער
 נור דורך דיא געשאַפֿטספּראַקסיס זעלבסט רעכט קעננען לערנען לאָסט

אונד פֿיעל צו פֿערוויקעלט איזט, אום דאס מאן אויף אייניגען זייטען
אויך נור איינען קליינען טהייל דעזעלבען דעם אנגעהענדען געשאַפֿטס-
מאן פֿאַללקאַממען פֿערשטאַנדליך מאכען קאַנטע.

עס מאָגען היער אַלזאָ פֿאַלגענדע אנדײַטונג געניגען, אום דעם
יונגען מאַנע אייניגע בענריפֿע אונד איינען פֿינגערצייג צו געבען,
וואָריבער עס זיך ביים ערפֿאהרענען געשאַפֿטסמאַנע ראטה צו האַלען
האַבע, אונד איהן פֿאַר לײכטזינן אונבעדאַכטזאַמקײט אין וועקסעל-
אַנגעלענעהייטען צו וואַרנען.

דער וועקסעל איזט איינע אורקונדע, דיא אויף דען קרעדיט
בערוהט אלסדאן באארעם געלד פֿאַרשטעללט, אונד דאס בעקוועמסטע
צאהלונגסמיטטעל פֿיר געשאַפֿטע מיט פֿרעמדען פּלאַטצען איזט.

דאהער קאַממט זיא יעדעס געשאַפֿטסמאַנע פֿאַר, וואַנדערן אָפֿט
דורך זעהר פֿיעלע האַנדע אונד געניסען דאהער אין אללען שטאַטען
בעזאַנדערע בעניגטײגונגען, אום דיא רעכטע דער טהיילנעהמער דורך
איינע שנעללע אונד שטרענגע געריכטספֿעלעגע צו שיטצען.

וואס גיעבט עס פֿיר גאַטטונגען פֿאַן וועקסעלן? דיא וועקסעל-
בריעפֿע זינד ענטוועדער אייגענע (מראַקענע), וועלכע נאַמליך דער
אויסשטעללער אין אייגענער פֿערזאָן אָדער דורך איינען בעפֿאַלמאַכ-
טיגטען בעצאהלט; אָדער פֿרעמדע (געצאַגענע), דורך וועלכע דער
אויסשטעללער איינע דריטטע פֿאַן איהם יורדיש פֿערשיעדענע פֿערזאָן
צור צאהלונג אנווייזעט, דיא לעצטערע גאַטטונג פֿאַן וועקסעלבריעפֿען
געננט מאן אויך טראַססירטע אָדער טראַטטען.

אויס דען פֿאַרמולארען ווירד מאן זעהען, דאס בײַא איינעם אײ-
גענען וועקסעל אייגענמליך נור 2 פֿערזאָנען, בײַא איינער טראַטטע
אַבער 3 פֿאַרקאַממען (אויסער בײַא טראַטטען אָרדרע אייגענע).

אײן וועקסעל מיט פֿאַלגענדע בעשטאַנדטהיירע האַבען, דאַמיט
ער גילטיג זײַא.

1. אָרט אונד דאַטום דער אויסשטעללונג.
2. דיא פֿערפֿאַלצײט, זעלבע איזט ענטוועדער אויף איינער/כע-
שטיממע צײט נאך דער אויסשטעללונג, צ. ב. 14 טאַגע נאך דאַמאָ-
(דיעזע זינד אס לעצטען דייעזער טאַגע צאהלבאַר) דאַן 8, 4, 5 מאַנאַטע
נאך דאַמאָ; דייעזע זינד אויף דען אַנגעגעבענען טאַג דער אויסשטעל-
לונג דעם בעצײכעטען מאַנאַטס פֿאַלליג, אַלס פֿאַם 2, יאַנער אויף 4

מאנאט דאטא - איזט אים 2. מאי פאלליג. - א וויסמא-וועקסעל זינד 24
 שטונדען נאך פארצייונג (פרעזענטאציען) צאהלבאר, א אוואך נאך 14
 טאגע. דיא אויף מעדיא אונד אולטימא איינעס מאנאטס געשטעללמען
 וועקסעל זינד אים 15. (דער מאנאט מאג זעלבסט 31 אדער 28 טאגע
 האבען) אונד לעצטען דעם גענאננטען מאנאטס צו צאהלען; ענדליך
 בייא מארקטוועקסעל איזט דער טאג פאן דעם לעצטען פאסטמאג אין
 דער לעצטען מארקטוואכע אלס מערמין בעשטימט. בייא אויסלאנדי-
 שטען מעסען איזט דער מערמין אָפּט אנדערס פּעסמגעזעצט. וועגן דער
 פּערפאללס מאג אויף איינען זאנ-אָדער פּייערמאג פּאללע. קאנן דער
 בעטראג ערסט דען נאָכסט דארויף פּאָלגענדען ווערקמאג איינגעפּאָר-
 דערט ווערדען. וויר יודען מיסען עבענפאללס ניכט אים שבת אָדער יום
 טוב (פּייערמאג) צאהלען. זאָנדערן דער וועקסעל-אינהאבער מוס איהן
 שאָן פּרייטאג אָדער ערב יו"ט איינקאסירען *); האט ער איהן אבער
 ניכט איינקאסירט, א ברויכען וויר איהן ערסט דען נאכפּאָלגענדען
 וואָכענטאג צו בעצאהלען (אונד עס דארף איהן בייא זיינען פּאַרמאָננערן
 קיינער פּעראנטוואָרטונג אויסזעצען, דאס הייסט אָהנע פרעיוודין).

3. דען נאמען דעם וועקסעלגלייביגערס אונד דעססען אָרדע.
4. דיא וועקסעלסוממע אונד געלדסארטע.
5. דיא אונטערשריפט דעם אויסשטעללערס.
6. דיא נאמענטליכע אויפשריפט דעסיעניגען, וועלכער דען וועכסעל
 בעצאהלען זאָל, דאס איזט דאס בעצאָגענען (בייא סאלא-וועכסעל
 שטעהט נור: "אן מיך זעלבסט").
7. דען ארט וויא דער וועכסעל צאהלבאר איזט.
8. פּעלענט אויך דער עמפּפּאנג דער וואלוטא בייגעזעצט צו ווער-
 דען; דאך איזט עס גאנץ גלייכבעדייטענד אונד גלייך ווירקואם אב
 שטעהט! דען ווערטה ערהאלטען אָדער אין וואארען, אין רעכנונג אָדער
 פּערשטאנדען א.ו.וו. מינדעריאָהריגע (זעלבסט וועגן זיא נאכזיכט דעם
 אלטערס אבער קיינע אָפּפּענטליכע האנדלונג ערלאנגט האבען) וואהני-
 זינגע, בלאָדזיכטיגע, געריכטליך ערקלאָרטע פּערשווענדער א.ו.וו.
 קאָנען וועדער איינען וועכסעל גילטיג אויסשטעללען. נאך אקצעפטירען
 אדער גירירען. גענען מיליטאָרס-פּערוואנען, דאס געואנדשאַפּטספּערוואָ-
 נאלע פרעמדער מעכטע אונד גענען וואארען-אונד וועכסעל-סעזאלע קאנן
 ניט איינע וועקסעל-עקסעקוציען שטאמטפּינדען. לעצטערן איזט דאס
 געשאַפּט מיט וועקסעלן פּיר אייגענע רעכנונג, אונטער פּערלוסט
 איהרעס אמטעס אונד גראָסע געלדבוססע אונטערזאגט.

(* אונד קאנן, ווען דער יהודי בין 3 אהר נאכמיטאגס ניכט
 צאהלט, שאָן פּראָטעסטירען לאססען.

דער נון אויסגעשעללטע אויף איינע דריטע פערזן לויטענדע
וועכסעל מוס פֿאָן דעם בעצאָגענען אנערקאנט ווערדען, ער האט
נאָמליך דורך דאס וואָרט "אנגענאָמען" אָדער "אקצעפטירט" אונד
זינען נאמען דארויף שריפטליך צו ערקלאָרען, דאס ער דען אויף
איהן געשטעללטען וועכסעל זיינער צייט בעצאהלען וואָללע; וואס
אקצעפטאָן נענט. (בייא אללען נאך זיכט געשטעללטען וועכסעל מוס
אקצעפטאנט אויך דען טאג דער אקצעפטאָן בעמערקען. דאמיט
דיא פֿערפאלצייט בערעכנעט ווערדען קאָנעט). איזט דער אקצעפ-
טאנט אס צאהלונסארטע ניכט וואָנהאפֿט, זאָ מוס ער אויך נאָך
דיא אדרעססע דעסיעניגען אויף דעם וועכסעל ביוועטצען דער איהו
בעצאהלען וואָלל, וועלכעס מאן דאס דאמיציל נענט.

וואורדע דיא אקצעפטאָן פֿערווייגערט, זאָ קאָן דער טראססאנט
זינע אנשפריכע איבער דיא איהם דאדורך ענטשטאנדענען נאכטהיילע
בייא דעם געמיינען געריכטסשטאנד געלטענד מאכען, אבער ניכט ביים
וועכסעל-געריכט; איבערהויפט שיצט דאס וועכסעלגעריכט דען טראס-
סאנטען זעלבסט נאך געשעהענער אקצעפטאָן נור דאן, ווען ער זיינע
טראטטע אָרדרע אייגענע שטעללט, אָדער ווען ער זאָלכע צוואר אין
פֿרעמדער אָרדרע שטעללט, אבער שפעטערדיק וועדער איינהא-
דעלט אונד אן זיך צוריק גירירען לאָסט, ניט אבער קאָן ער
אקצעפטאנט זיינע ענטוואיגען אנשפריכע געגען דען טראססאנטען
אנדערס אלס אויף דעם געמיינען געריכטסוועג געלטענד מאכען; Chi
acceta pagh (ווער אקצעפטירט מוס צאהלען) איזט דיא אונערשימ-
טערליכע רעגל דעם וועכסעלרעכטס, אונד קאָן ער וועדער אויס
פֿערשפעטעטער פרעזענטאצאָן נאך אויס זאָנסט איינעס אומ-
שטאנדע איינען גרונד הערלייטען, דיא צאהלונג אן דען רעכטמא-
סיגען וועכסעל-אינהאבער צו פֿערווייגערן, זעלבסט דאן, ווען דיא
צאהלונג דעם וועכסעל-בריעפֿעס דורך וואס אימער פֿיר הינדערניססע
צוריקגעהאלטען ווירדע, איזט דער אקצעפטאנט פֿערבונדען, דען
בעטראג ענטוועדער צו געריכטסהאָנדען צו ערלעגען, אָדער דעם
פֿרעזענטאנטען געגען קויציאָן אויסצופאלגען.

מאן היטע זיך דאהער צו אקצעפטירען, ווען מאן ניכט דיא
פאללע געוויסטהייט האט צור פֿערפאלצייט צאהלען צו קאָנען,
אונד שאָן מאכען האט עס אינס גראָסטע אונגליק געשמירצט, דאס
ער אונאיבערלעגט אונד לייכזיניג אקצעפטירטע זיך אויף צווייפֿעל-
האפֿטע אָדער פֿערשפרעכונגען פֿאָן בעקאנטען פֿערלאססענד.

דאס Giro (גיראָ שפּרוך שירא) אָדער אינדאָססאמענט.

צור איבערטראגונג דעם וועקסעלס אין דאס אייגענטהום איינעם אנדערן, מוז דאס גיראָ אויף דיא ריקוויטע דעם וועקסעלס געשריעבען ווערדען; דער וועקסעל דער גירירט ווערדען זאָלל, מוז „אויף אָרדער“ לויטען; דאנן שרייבט דער אייגענטהימער אס ריקקען דעם וועקסעלס: פֿיר מיך אן דיא אָרדער דעם העררן . . . דען ווערטה עמפֿאנגען, דאנן אָרט אונד ענדליך אונטערשריפֿט דעם גיראנטען.

דאס איזט איין אויסגעפֿיללטע גיראָ: מאן עפֿלענט אבער אויך אין ביאנקא צו גירירען. — ד. ה. בלאָס דען נאמען צו שרייבען אונד דאס איבריגע אונאויסגעפֿיללט צו לאססען. —

איבער דאס פֿערהאָלטניס דער גיראָ אויף סעקונדא-וועקסעלן. וואָ דיא פֿרימא בייא איינעם האנדלונגספֿריינדע אס צאהלונגסאָרטע ליגען, זאָ וויא איבער וועקסעלקאפֿיען, אונד אלאָנגען בעמערקען וויר הער ניכטס, דא זיא דאָך נור אים געשאפֿטס פֿערקעהר גראָסערע האנדלונגסהייזער פֿאָרקאָממען, וואָ דיא פראקסיס דער בעסטען ערקלערער מאכט. — דיא פֿאָרעכטער דער וועקסעל פֿאָר אנדערע אורקונדען זינד זאָמיט:

1. איין אייגענעם געריכט מיט ווייט שנעללערעם פֿערפֿאהרען אינד דעם פֿאָרעכט שנעללער עקסקעוויאָן.

2. דאס דיא בלאָסע אונטערשריפֿט הינרייכענד פֿערבינדליך אונד בע-

וויו-ווירקענד איזט (וואָהרענד אנדערע שולדאורקונדען פֿאָן צווייא פֿעהיגע צייגען מיטגעפֿערטיגעט אָדער גאנץ אייגענהאָנדיג געשריעבען זיין מיססען.)

3. זינד דיא וועקסעלבריעפֿע ריקזיכטליך דעם שטעמפעלס בעזאָנדערס

בעגינסטיגט, וואָהרענד בייא דען אנדערן שולדאורקונדען דער קלאססענמאָסיגע סטעמפעל פֿאָרגעשריעבען איזט. אונטערליעגען וועקסעל דער שטעמפעלגעביהר לויט סקאלא:

אויך געניעסען דיא פֿאָרדערונגען אים פֿאָרמליכען וועקסעל נאָך בעזאָנדערע קאָמפענוואַציאָנס פֿאָנר- אונד רעטטענציאָנסרעכטע (דאס זינד רעכט, זיך אן געגענפֿאָרדערונגען דעם גלייביגערס, אן פֿאָס שולדנער פֿאָנדרוויזע אינגעהאבענ- דען געגענשטאָנדען יא זעלבסט אן יעדעם אייגענטהום דעם שולדנערס, דאס אויף זאָנסט איינע ניכט פֿערבאָטענע וויזע אין אונזערע האָנדע קאס, זאָ לאנגע צו האַלטען, ביז אונזערע פֿאָרדערונג געמילגט איזט).

זאָ איזט דאס רעכט דעם רעמיטענטען וועגען בעצאהאלונג דער וועקסעל-

סוממע (צור בעשטיממען צייט אם געהאָריגען אָרטע אין דער פֿאַרנעשריעבע-
נען וואלוטא) געשיצט; דאָך געביהרט דיעזעס רעכט דעם רעמיטטענטען ביא
אייגענען וועקסעלן געגען דען אויסשטעללער. ביא טראטטען אָדער פֿרעמדען
אקצעפטירטען וועקסעלן אבער געגען דען אקצעפטאנטען, דער זעלבסט דאנן
צו צאהלען פֿערפֿליכטעט, וועגן דער רעמיטטענט דען וועקסעל פֿערלאָרען
האָטטע. נור מוס דער רעמיטטענט דען וועקסעל אמאָרטיוזירען אונד קויציאָן
געבען, אום דען צאהלער פֿאַר יעדען אויס דען פֿערלאָרען געגאנגענען וועקסעל
עטווא ענטשטעהענדען אנשפּרוך שאדלאָז צו האלטען. איבערלאָסט דער רע-
מיטטענט דען וועקסעל מיטטעלסט גראָ אן אייגען אנדערען, דיעזער ווידער ווייטער
אן אנדערע, זאָ בעציעהען זיך דיא געגען דען אויסשטעללער אונד אקצעפטאנ-
טען צושטעהענדען רעכטע אויך אויף אללע פֿאַראויסגעגאנגענען גיראנטען אונד
זאָ ערהאָהט זיך דיא האפֿטונג אונד זיכערהייט דעם וועקסעלס אין דעם גראדע
אלס דער אינהאבער גיראנטען פֿאַר זיך האט, דיא רעכטע דעם גיראנטען קאנן
ער ניכט בעאיררען, אָב דער אקצעפטאנט דעם אויסשטעללערס שולדנער ווירקליך
זייא אָדער ניכט, אונד געלטען דערלייא אינווענדונגען ניכטס. אויסער עס
ווידע דעם גיראטאָר זאָגלייך ערוויזען, דאס ער ניכט ווירקליך אייגענטומער
זייא, זאָנדערן נור אים איינפֿערשטאָנדיסע מיט דעם גיראנטען אלס וועקסעל-
אינהאבער ערשיינע; דאנן מיטטע ער אללע אינווענדונגען ליידען, דיא זיינעם
גיראנטען ענטגענשטעהען).

ערפֿאָלגט דיא פינקטליכע אקצעפיציאָן אָדער צאהלונג איינעם וועקסעלס
ניכט, דאנן האט דער אינהאבער דאס רעכט דעם רעגראָססעס, דאס הייסט
ער איזט בעפֿונגט פֿאַן זיינען פֿאַרמאָגנערן נאך פֿערשיעדענהייט דער אומשאַנדע
ענטוועדער ריא זיכערשטעללונג אָדער דיא ווירקליכע בעצאהלונג דעם וועקסעל-
בעטראגעס אונד דער נעבענגעביהרען נאך וועקסעלרעכט צו פֿאַרדערן, דיא
געבענגעביהרען בעשטעהען אין דען פֿראַטעסטקאָסטען, אינטערדעססען,
אין דער פֿראָוויזיאָן, סעזארי, דעם בריעפֿפֿאַרטאָ אונד דעם עטוואיגען קור-
פֿערלוסטע.

בעויצט מאן דען וועקסעל מיטטעלסט גראָ, דארף מאן דען פֿראַטעסט
בייא פֿערווייגערטער אנגאמע אָדער צאהלונג ניכט פֿעראבזיימען, ווייל ער זיינעם
גיראנטען אונד דען פֿאַרמאָגנערן פֿיר יעדען פֿערוויימנים פֿעראנטוואָרליך איזט.
וויד איינעם פֿערמליכען וועקסעל דיא צאהלונג פֿערווייגערט, זאָ האט דער
אינהאבער דעסזעלבען דאס רעכט, זאָגלייך בייא איינזענדונג דעם וועקסעלס

אונד פראָטעסט'ס דען בעטראג פֿאָן זיינעם פֿאַרמאנע באאר איינצופֿאַרדערן.
 דיא צאהלונג ווירד פֿאָם וועקסעלגעריכטע אים קלאנעפֿאללע בינען 24 שטונדען
 בייא זאָנסטיגער עקסעקוציאָן צו לייסטען אָהנע ווייטערס אנגעאָרדנעט אונד דעם
 בעקלאנטען זינד נור דיעזע 24 שטונדען צור איינבריינגונג זיינער איינווענדונג
 געשטאטטעט. — געוואָהנליך ווירד דער בעטראג דעם וועקסעלס זאממט דען
 פראָטעסט-שפעזען, אינטרעסען או. ז. וו. אויף דען פֿאַרמאנן צוריק טראג-
 סירט, וואס מאן ריקוועקסעל אונד דיא רעכנונג דאריבער רעטור- אָדער ריק-
 אמביאָרעכנונג נענט. אין דעם זינד אללע פֿאַרמאָנער, טראססאנט, אקצעפטאנט
 אונד גיראנטען געמיינשאפטליכע וועקסעל-שולדנער אונד קאנן דער אייגענטימער
 צוואר פֿאָן דען פֿאַרגעשריעבענען אָרדנונג ניכט אבווייכען; דאָך זיינע קלאנע
 קלאנע, פֿאללס זאָלכע נאָטהיג ווירד, גענען יעדער זיינער פֿאַרמאָנער שטעללען.
 האט אבער דער אינהאבער דער טראטטע איהן ניכט גענויא אס צאהלונגסמאנע
 פראָזענטירט אונד דען פראָטעסט ערראָבען זאָ מאכט איהן דיא אונטערלאססונג
 זיינעם רעגראָסעס גענען דיא גיראנטען אונד דען אויסשטעללער פֿערלוסט
 אונד ער קאָנטע דאנן זיינע פֿאַרדערונגען נור גענען דען אקצעפטאנמען שטעללען,
 וועלכע אונטער אללען אומשטאָנדען פֿערפֿליכטעט בלייבט. — איבער
 האָנאָראַציאָן קאָנען וויר היער נור זאגען, דאס דיא ציר שיטצונג דעם קרעדיט
 דער אויף דען וועקסעל ערשיינענדען פֿערזאָן דאנן שטאטטפֿינדעט, ווענן דיא
 אננאהמע אָדער צאהלונג פֿאָן דעם בעצאָגענען פֿערזאָנערט ווארדע אונד דער
 אויסשטעללער אָדער זאָנסט איין פֿאַרמאנן צו דיעזעס ענדע דען וועקסעל מיט
 נאָטהאדרעסעט פֿערזעהען האט, וואס געוואָהנליך דורך דיא וואָרטע געשיהט
 אים נאָטהפֿאללע בייא הערן נ. נ.

וויר לאססען נור אייניגע וועניגע בריעפֿע אין וועקסעל-געשאַפטען פֿאַלגען:

דרעודען, אס . . .

הערן אָטמאָ האָרן אין וויען.

מיט גענעוואָרטיגעס פֿערפֿיגע איך, איהרעס ווערטען פֿאָם . . .
 צופֿאַלגע איבער מיין גוטאהבען, אינדעם איך הייטע אויף זיא ענטנעהמע
 1000 פֿל. אָרדרע אויגוסט שרינג. 2 מאָנאט א דאמאָ.

זיא וואָללען דיעזע טראטטע צו מיינען לאסען איינלאָזען.

האָכאכטונגספֿאלל יאָזעף פֿאַטטער.

לינין, אם . . .

הערך לעפאָלד נייא אין וויען.

איך בין זאָ פֿרייאַ איהנען דיא ביינעשלאַססענען 2 אפפונטי

2600 פֿל. אָ. וו. אויף יאָהאנן קאָלל דאָרט פער לעטצטען ד.

840 " " " " אויף יאָזעף ערנסט " 1: דעצעמבער.
3430

צור געפאָלליגען איינקאססירונג צו איבערנאָהמען. זיא וואָללען מיך אונטער אַנ

צייגע דעס אייננאנגעס דא דאפֿיר ערקעננען.

מיך האָפֿליכסט עמפֿעהלענד וואָלפֿנאנג הארט.

אנטוואָרט.

וויען אם . . .

הערך וואָלפֿנאנג הארט אין לינין.

איהר אנגעעהמעס פֿאָם . . . ברינגט מיר 2 אפפונטי

2600 פֿל. אָ. וו. אויף יאָהאנן קאָלל

830 " " " " יאָזעף ערנסט
3430

דיא איך איינצוברינגען בעמיהט זיין אונד איהנען גוטבוכען ווערדע.

איהרען אויפֿטראָגען געווידמעט לעפֿאָלד נייא.

(א) גליקווינשוונגסשרייבען. (גראמולאציאָנס-בריעפֿע.)

(זיעהע בערייטס 1. אבטהיילונג איבערזעטצונג דער בריעפֿע נומ. 12, 18, 19, 34.

35, ביו 39, 48. 2. אבטהיילונג: 14. 29 אונד 31 בריעפֿע)

אויס דיעזען בריעפֿען ווירד מאן שאָן ערזעהען, ווענן עס ניכט שאָן דאס

אייגענע געפֿיהל געניגענד זאנט, וויא מאן זיך אין זאָלכען בריעפֿען אויסצודריקקען

האבע. איינע הייטערע שרייבארט אונטער גוטען בעקאנטען אונד פֿערוואנדטען

איין וואָהל אנגעבראכטער שערץ, מאכען זאָלכע בריעפֿע דעם עמפֿאָנגער אנגענעהם.

בייא געבורטסמאנען אונד צום נייאיהרספֿעסט (ראש השנה) ווינשט מאן געוואָהנליך

לאנגעס לעבען, געזונדהייט, וואָהלערנעהען. אונד פֿינט דענוזלבען בייא, וואס

בעזאָנדערע אומשטאָנדע אן דיא האנד געבען, דאמיט דערלייא בריעפֿע ניכט זאָ

אבנעלייטערט אויסזעהען אונד איינע געוויסע פֿרישע בעקאממען. — צו איינער

האָכצייט, דען גליק אונד זענען דער עהע. ווענן מאן דיא ברויט לייטע קעגנט,

דיא אויס זאָ שאָנעס פֿעראיין הערפֿאָרגעהאָבען מיסטע ניכט פֿעהלען קאָנגען.

בייא קינדבעטמען, דאס דיא וואָכנערין געזונד בלייבען, דאס האָלדע קינד געדייהען
אונד דער עלטערן פֿריידע ווערדען מאַנע, דיא פֿערפֿאַרנען קראַפֿטע דער מוטטער
זיך באלד ערועטצען ווערדען; אונד דריקט בייא יעדער געלעגענהייט זיינע פֿריידע
זיינען אינגיגען הערצליכען אנטהייל אן דעם עראייגניסע, צו דעם מאן איבערהויפט
גליקוויגשט, אויפֿ'ס וואַרמטע אבער צוגלייך אויפֿ'ס אינפֿאַכטע אויפֿ'ס; איבערהויפט
בעפֿלייסע מאן זיך דער מאַגליכסטען קירצע.

I צום געבורטסמאנע אן איינע מוטטער.

ליעבע מוטטער! עם איזט שאַן שפעט — ניכט ווייט פֿאַן 11 — אינד נור
היער אונד דא בעצייגט נאָך איין העללעס ליכט, דאס נאָך מענשען וואכען, דא
ליענע איך זאָנסט אין דער רעגעל אויך שאַן אין גוטער רוהע, אבער הייטע מוס
איך דעם שלאָפֿע נאָך איין שטינדען אבברעכען, דען איבערמאָרנען איזט יא
דיין געבורטסמאנ אונד מאָרנען פֿריה אים 7 אוהר געהט דיא פֿאַסט אב, אונד
איך האבע נאָך ניכט דאצו קאָממען קאָננען, אן דיך צו שרייבען, אום דיר צו
דיעועטעמאנע מיינען קינדליכען גליקוואונש אבצושמאטצען, צוואר ווייס איך וואָהל
דאס עם דעססען ניכט בעדארף, אום דיר דיא איבערצייגונג צו געבען, דאס איך
דיך אינגיג ליעבע אונד דיא הערצליכסטען ווינשע פֿיר דיין גליק אונד וואָהלויין
העגע; אבער איך ווירדע דיעזען טאג, דער מיר פֿאַן אללען זאָ ליעב אונד
ווערטה איזט, געוויס ניכט פֿראָה ווערדען קאָננען, האַטטע איך דיר ניכט, ווען
אויך נור אין וועניגען ציילען, געזאגט, וויא זעהר איך מיך פֿרייע, דיך וויעדער
מיט איינעם געבורטסמאנסוואונש בערעיעסען צו קאָננען. — וואס דיעזען וואונש
נון זעלבער בעטריפֿט, זאָ הייסט ער מיט קורצען וואַרטען: "ליעבע נאָך לאנגע
אונד גליקליך אונד בעוואהרע מיר איממער דיא הערצליכע ליעבע, דיא מין
גראַסטעס גליק אויסמאכט". אללע ווייטערן ערקלאַרונגען אונד אויספֿיהרונגען
דיעזעס טהעמא'ס פֿערשפארע איך מיר פֿיר איינע מינדליכע אונטערעדונג. דען
איך דענקע בינגען 4 וואָכען איינמאל איין פאארטאנע בייא דיר צו זיין, אין דער
האָפֿפֿונג דיך דאנן רעכט וואָהל אונד הייטער צו פֿינדען, זעהט דיעזען טאנען
מיט דער פֿראָהעסטען ערווארטונג ענטגענען דיין דיך אינגיג ליעבענדער זאָהן.

II. צום ני'א'אהרסמאן (ראש השנה)

(זיעהע 14 אבטהיילונג דיא בריעפֿע 18, 19, 36, 37, 38, 39.)

אן איינען פֿאטער :

געליעבטער פֿאטער! ניכט בלאָס הערקאָממען אונד זיטטע, זאָנדערן וואהרער
הערצענסדראנג בעשטיממט מיך הייטע איהנען צום נייען יאהרע מיינען גליקוואונש
דארצוברינגען. יא גליקווינשע איך איהנען פֿאן גאנצעם הערצען אויך אין דיעזעם
אהרע; וואהרעס דויערהאפטעס גליק אונד פֿאָר אללעס אנדערן דאס וואס אס
זוענעמליכסטען צו איינע גליקליכען לעבען נאָטהווענדיג איזט. איינע דויערהאפטע
עזונדהייט; אונד געוויס, בעסטער פֿאטער, דער אללגיטיגע ווירד איהנען דיעזע
א וויא אללעס אנדערע, וואס צו איהרעס גליקע געהאָרט פֿערלייהען, דען
איהר גליק איזט יא צוגלייך דאס גליק זא פֿיעלער, פֿיר דיא זיא לעבען אונד
ווירקען. יא, דער היממלישע פֿאטער ווירד מיינע אונד אנדערע ווינשע אונד
געבעטע פֿיר איהר וואָהל ערהאָרען אונד זיא איין האָהעס אונד גליקליכעס אלטער
ערדייכען לאססען. דאס איזט דיא פֿעסטע האָפֿפֿונג איהרעס זיא אינניג לעבענ-
ען זאָהנעס.

III. אן איינען דער אבוועזענדען שוויגעערעלטערן!

אונד פֿאן אבוועזענדען פֿערוואנדטען אן ברויט אָדער ברייטיגאם. (זיעהע אויך 1.

אבטהיילונג 40, ביז 46 בריעף 2. אבטהיילונג 29 בריעף.)

1. טהייערסטע אונד האָכגעשאַצטע מוטטער מיינער געליעבטען ברויט! (אָדער

האָכגעשאַצטע צוקינפֿטיגע שוויגעערמוטטער!

דיא זיא בייא מיינער גליקליכען פֿערלאָבונג מיט איהרער לייענעסווירדיגע,
טאָכטער ניכט צוגעגען ווארען אונד איך דארורך דעס פֿערגניגענס בערויכט ווארן
איהנען מיינע עהרפֿורכטספֿאָללע גראטולאציאָן אבצושטאטטען אונד איהרע מיטטער-
ליכע האנד קיססען צו קאָנגען; זאָ פֿערגאָנגען זיא, דאס איך, ביז אויף איינער
גליקליכען צוזאממענקונפֿט, מיך איינסטוויילען דורך דיעזע ציילען מיינער פֿפֿליכט
ענטלעדיגע, אונד אינהען מיינע גראטולאציאָן אונד מיינען קינדליכען האָנדער
דרוק היערמיט געהאָרזאמסט אבשטאטטע. איך זעהע יעדאָך מיט אונגעדולד דעס
גינסטיגען אויגענבליק ענטגעגען, וואָ איך דאס גליק האבען ווערדע, דיעזעס
אללעס פֿערזאָנליך אונד מינרליך אבצושטאטטע, אונד איהנען זאגען צו
קאָנגען, וויא זעהר גליקליך זיך שעצט צו זיין איהר קינפֿטיגער שוויגעערזאָהן אונד
גאנץ געהאָרזאמסטער.

2. האָבנע שאַצטע , פֿעלנע ליעבטע צוקינפֿטיגע שוועגערעלטערן ;

(מחותנים)

דיא גאָטטליכע פֿינגונג , וועלכע מיך דורך דיא גליקליכע פֿערבינדונג מיט איהרעם טהייערן זאָהנע , מיינעם ליעבענסווירדיגען ברייטינאם (חתן), איהרער זעהר וואָרטהען פֿאַמיליע איינפֿערלייבט , אונד איך מיך אלס איין גליעד דערזעלבען נונמעהר צו בעטראַכטען האבע ; מאכט עס מיר צור הייליגסטען פֿפֿליכט , דאס איך פֿאָן נון אן , אן אללען איהרען פֿאַמיליען-אנגעלעגענהייטען שמעטס דען אינגיסטען אנטהייל נעהמע , אונד איך מיך איהנען שמעטס אלס איינע טרייע טאָכטער צייגע . דער ערסטע בעווייז היערפֿאָן , דען איך איהנען גלייך בייא מיינער פֿערלאָבונג דורך גראטולירען אונד קיססען איהרער פֿאַטער-ליכען האָנדע האָטטע געבען זאָללען , וואר מיר ניכט פֿערגאַנגט , דא זיא זעלבטט ניכט צוגעגען וואר , ערלויבען זיא אלזאָ גיטיגסט , דאס איך מיך איינסטוויילען , דיעזער פֿפֿליכס שריפֿטליך ענטלאָדיגע , אונד זיא היעמיש מיינעם געהאָרזאמסט אונד מיינער קינדערליכען ליעבע פֿערזיכערע , ביז איך דאס גליק האבען ווערדע , זיא מינדליך אונד פֿערזאָגליך פֿערזיכערן אונד איבערצייגען צו קאָננען , דאס מיין אויפֿריכטיגעם בעשטרעבען שמעטס זיין ווירד , מיך ווירדיג צו מאכען אונד צו זיין איהרע טרייא געהאָרזאמסטע . . *

4. גליקווינשוונגסשרייבען צו געבורטען .

(זיעהע 1. אכטהיילונג 48, 50, 52 — 2, אכטיילונג 32. בריעף.)

(ב) דאנקזאנונגסבריעף .

(זיעהע בערייטס 1. אכטהיילונג דיא בריעףע : 2, 32, 33, 71, 80 — 2.

אכטהיילונג 3. בריעף.)

דאנקזאנגנען ערפֿאָלגען אויף עמפֿאנגענע וואָהלטהאטען פֿיר ערוועזענע געפֿאָליגקייט . פֿיר פֿערווענדונג אין אונזערן אנגעלעגענהייטען , טהיילנאחמע אן אונזערעם שיקזאלע אונד דערגלייכען דאנק שמייכעלט יעדעס , זעלבסט דען עדעלסטען , אונאיגעניטציגען , אבער מאן היטע זיך עבען זאָ פֿאַר איבערטרייבונג . זיא פֿאַר קאָלטע אונד שטייפֿהייט אים אויסדרוק דעם דאנקעס . מאן ערוועגע דאהער אללע אומשטאַנדע , וועלכע דיאזאכע , פֿיר וועלכע מאן דאנקט , וויכטיג מאכען וועלכע דאס פֿערדיענסט דעם געבערס ערהאָהען אָדער אויף דיא פֿאָלגען דער וואָהלטהאט בעצוג האבען , שפרעכע נור בייא פֿריינדען , דאס מאן דען

וואונש האט דורך געגענדיענסטע צו פֿערנעלטען. — זאָ וויא דאָספעלט ניכט
ווער שנעלל ניכט, זאָ דירפֿען אויך דיא דאנקזאוננסבריעפֿע ניכט פֿערשאָבען
ווערדען, ווארדע אבער דעננאָך דאמיט געצאָגערט, זאָ מוס עם ענטשולדיגט
ווערדען.

אויף איין דאנקשרייבען איזט איינע אנטוואָרט ניכט אימער נאָטהיג,
האמ מאן אבער אנדערער אומשטאָנדע וועגען איין זאָלכעס צו בעאנטוואָרטען,
זאָ פֿרייעט מאן זיך, דאס מאן דיעגען קאָננטע, זאגט דאס דער אנדערע אין
זיינער דאנקבארקייט דאס גערינגע פֿערדיענסט פֿערגראָסערט האבע אונד ביעטעט
זיך צו פֿערנערן דיענסטען אן.

דאנקשרייבען איינעם לעהרערס אן איינען פֿערדינער, דער איהם צו איינעם
שולדיענסטע פֿערהאָל פֿען.
(דערזעלבע בריעף קאָנן אויך אין אָהנליכער ווייזע אן איינען געמיינדעפֿאָרשטעהער
אָדער אן זאָנסט איינען האָכענעאכטעטען מאן געריכטעט ווערדען, נור זעצט מאן
דאן שטאטט האָכווירדען, האָכוואָהלגעבאָרען אָדער ד, גל.)

האָכווירדיגער האָכענעהרעטעסער הערר !
זאָ עכען האבע איך דיא אנגענעהמע נאכריכט מיינער אנשטעללונג אלס
שוללעהרער אין ב . . . אונד צונלייך דען בעפֿעהל, מיך צום אנטריטט דער
שטעללע איילינסט דאָרטהיין צו בעגעבען, ערהאלטען; דא איך רעכט נוט
ווייס, דאסס איך דיעזע אנשטעללונג נור אייער האָכווירדען צו פֿערדאנקען האבע,
זאָ האָטע איך איהנען גערנע מיינע דאנקזאוננס מינדליך אכגעשטאטטעט,
וועגן ניכט דיא פֿפֿליכט דעם בעפֿעהל דער רעגירונג צו געהאָרען איבער-
ווינענד ווארע.

מאָגען זיא דורך דאס זיסע בעוואוסטזיין, צום וואָהלע איינעם בעקימער-
טען מאנעס ביגעטראגען צו האבען, זיך פֿיר איהרע ניטע בעלאָהנט פֿינדען !
איך ווערדע געוויסס אללעס מאָגליכע טהון, אום דורך טרייע ערפֿיללונג מיינער
אמטספֿפֿליכטען, אינד דורך איין אונבעשאַלטענעם בעטראגען צו צייגען, דאס
איהרע וואהל אויף קיינען אנווירדיגען פֿיעל, אונד אין דער איבערצייגונג מיר,
דאדורך אויך פֿערנער איהר אונשאַטצבארעס וואָהלוואָללען צו זיכערן. פֿעדהאררע
איך פֿאַלל דאנקבארקייט אונד עהרפֿורכט אלס אייער האָכווירדען

ג) בעריכטע אנצייגען אין בריעפֿען:

1. אכטהיילונג דיא בריעפֿע 1, 8, 17, 21—25, 45—48, 53, 54

2. אכטהיילונג 3, 5, 8, 11, 20, 21—24, אונד 30. בריעפֿע.)

דיעזע בריעפֿע ענטהאלטען אנצייגען, ערצאָהלונגען אונד דארשטעללונגען פֿאַן געשעהענען דינגען; דייטליכקייט אונד קירצע, דייעזע אללגעמיינע גאָלדענע רעגעל גילט היער בעזאָנדערס; האט מאן נון אנגענעהם צו בעריכטען. זא פֿאַנגע מאן גלייך דאמיט אן, יעדאָך זא דאס דער אנגענעהמע איינדרוק ביים ווייטערלעזען ניכט פֿערזוישט ווירד, האט מאן אבער אונאנגענעהם צו בעריכטען, זא לייטע מאן עס פֿאַרויכטיג איין אונד שליעסע וויעדער אויף איינע מאָגליכסט טראַסמליכע ווייזע. בייא יענען ווינשט מאן גליק אונד בעצייגט זיינע פֿריידע בייא דייעזען טראַסט מאן. — צו דייעזען בריעפֿען געהארט דאהער שאַן מעהר געשיק.

1. פֿערלאָבונגסאנצייגע אן איינען פֿריינד!

פֿערעהרונגסווירדיגער פֿריינד!

דיא פֿריינדשאַפֿטליכע טהיילנאהמע וועלכע דוא מיר אימער בעווייעזען האסט, פֿערפֿליכטעט מיך, דיך פֿאַן אינעם וויכטיגען שריטטע אויף מיינעם לעבענס-ווענע צו בענאכריכטיגען.

געסטערן האבע איך מיינע פֿערלאָבונג מיט דער אַלטעסטען טאָכטער דעס היעזיגען קיפֿמאננעס העררן קארל פֿרעגע פֿאַלצאָגען. עס וואר פֿיר מיך דער פֿייערליכסטע טאג, דען איך יע ערלעבט האבע אונד צוגלייך איין טאג, דער מיר דיא פֿראָהעסטע אויסזיכט אין דיא צוקונפֿט עראַפֿפֿנעט. איין אכטצהעניגאָהריגעס מאָדען, אין דער פֿאַללסטען בלייטע דער געזונדהייט, אין שליכטער צארטער זיטטע, אונד אים גלויבען אונזערער פֿאַטער, פֿאַן איהרען גוטערן עלטערן ערצאָגען, אונד מיט אללען ווייבליכען טונענדען אונד פֿאַללקאָסטמענהייטען געשמיקט. דיא צור בעגרינדונג עהעליכען גליקס פֿאַן איינפֿלוס זינד, קורץ איין מאָדען וויא מאן עס זיך גור ווינשען קאנג, ווירד דיא געפֿעהרטין מיינער קינפֿטיגען טאגע זיין, פֿאַן דען פֿיעלען שענען ציגען איהרעס הערצענס איזט אויך דייעזער איינער, דאס זיא דיא פֿעררבינדונג מיט מיינען פֿריינדען עהרט אונד שעצט, זא אָפֿט איך איהר פֿאַן דער לעהררייכען אונד אנגענעהמען אונטערהאלטונגען ערצעהלע, דערען אין מיך אויס דיינעס אומנאנגע גאָך זאָ לעבהאפֿט עראינגערע, איזט זיא גאנץ אָהר, זיא ווינשט דיך פֿערוואַנליך קעננען צו לערנען, אונד האט מיך ווידערהאַלט ער-אינגערט, דיך איהרער האַכאכטונג צו פֿערזיכערן.

לעבע וואַהל אונד ערהאַלטע אויך פֿערנער דיא אלטע צונייגונג

דיינעס אויפֿפֿריכטיגען פֿריינדע . . .

2. אנצייגע איינער ריזע.

וואָהלגעבאָרנער, האָכנעעהרטער הער!

אונערווארטעט איינגערעמענע אומשטאַנדע מאכען מיינע
מאָגליך־אברייזע פֿאַן היער זאָ דרינגענד אונד אייליג, דאס עם מיר ניכט
איזט איהנען, האָכנעעהרטעסמער הער, מיך פּערזאָנליך צו עמד
פֿעעהלען, עמפֿאנגען זיא דאהער היערמיט דיא אויפֿריכטיגסטע
דאנקאונג פֿיר זאָ פֿיעלע מיר ערוועזענע געפֿאָלליגקייטען, אונד
גענעהמיגען זיא דיא בעטהייערונג מייגער אונפֿערבריקליכען אכטונג
אונד ערגעבענדייט.

(ד) ביטשרייבען אונד ביטשריפֿטען אָדער געזוכע.

דיא פֿערשיעדענהייט דיעזער גאטטונג איזט אונגעמיין גראָס, יע
נאך דעם גענענשמאנד אום דען מאן ביטטעט, יע נאך דער פּערזאָן
אָדער שטעללע אן דיא מאן זעלבע ריכטעט.

דאס געהט שאַן צום טהייל אויס דען דערארטיגען בריעפֿען
אין דער 1. אכטהיילונג נומד 5, 8, 13, 27, 63, 65, 66, 68, 72, 77, 78,
98 אונד 2. אכטהיילונג נומד 16 אונד 28 הערפֿאָר.

דיא שפראכע איינער ביטשריפֿט מוס אָפֿענהערציג אבער
בעשיידען אונד האָפֿליך זיין, זעלבסט דיא גערעכטעסמע פֿאָרדערונג
בעגעהרט מאן ניכט מיט שטאָליך, אבער אויך ניכט קריכענד,
ביטשריפֿטען ערלויבען צו־וויילען איינע לעבהאפֿטע שילדערונג
דער אומשטאַנדע, האט מאן שאן געפֿאָלליגקייטען אדער וואָהלטהאמען
פֿאַן דעם, אן דען זייר דיא ביטטע ריכטען, ערהאלטען, זא מיססען
דיעזע ניכט איבערגאנגען ווערדען.

(בריעפֿע וואָרין מאן יעמאנדען ביטטעט איינער פֿעסטליכקייט בייצו-
וואָהנען, זעהע אונטער איינלאדונגסשרייבען.)

דיא אנטוואָרטען אויף ביטשרייבען מיססען נאך דער ביטטע
איינגעריכטעט זיין אין יעדעם פֿאללע זייא מאן האָפֿליך, קאנן מאן
געוואָהרען, זייא מאן ניכט אונבעשיידען, קאנן מאן ניכט וויללפֿאהרען,
ענטשולדיגע מאן זיך אונד פֿיהרע דיא גרינדע אן.

I.

1. ביטששרייבען איינער פֿערארמטען פֿרויא פֿאָן גוטעם שטאנדע אן

אייע פֿערמאָנענדע פֿריינדין.

האַכנעעהרטע פֿרויא! זיא האבען מיר שאָן אונזאַהליגע בעוויוזע איהרער וואָהלוואָללענדען געזינגונג געגעבען, דאס איך נון גערן בלאָס דארויף דענקען מאַכטע, מיך איהנען פֿיר דיא פֿאַריגען וואָהלטהאטען דאנקבאר צו ערוויזען, גלייכוואָהל צווינגט מיך דיא אייסערסטע נאָטה, פֿאָן נייעם הילפֿע בייא איהנען צו זוכען. אללע מיינע קינדער לייענען קראנק דארניעדער אונד דאס יינגסטע ווירד וואהר-שיינליך איין רויב דעם טאָדעם ווערדען. דיא ארמען געשאַפֿע וויממען נאך הילפֿע אַנד ערקוויקונג, אונד גאָטט ווייס, וויא עס מיר דאס הערץ צעפֿרייסט דאס איך זיא איהנען ניכט געוואָהרען קאָנן. אללעס, וואס איך נאָך האַטטע. איזט וואָהרענד דער לאַנגוויריגען קראַנקהייט מיינעם גוטען זעליגען מאַנעם פֿעראייסערט. קוים בין איך, פֿאָן אללער אונטערשטיצונג ענטבלאָסט, נאָך אים שטאנדע פֿיר דיא נאָטהדירפֿטיגע ווארטונג דער ארמען ליידענדען קינדער צו זאָרען, דען דוא פֿיעלען נאכטוואכען האבען מיינע קאָפֿטע זאָ ערשאַפֿט, דאס מיר אָפֿט אנוויל-קירליך דיא אויגען צווינקען. גאָטט, וועלכע נאָטה קיינען מאן אונד פֿערוואַנער! קיינען גראָשען געלד אים הויזע; ניכט דאס גערינגסטע, וואס איך עטווא נאָך אין געלד אומזאָטצען קאָנטע, אויך קיינע מאַגליכקייט, מיט דער ארבייט מיינער האַנדע עטוואס צו פֿערייענען! וואס זאָלל איך אנפֿאנגען? וואָהן זאָלל איך מיך זענרען? וועם זאָלל איך מיינע נאָטה קלאגען? אך. עס ווירד מיר פֿיעללייכט נייעמאנד גלייבען, וועגן איך מיך אויך איבערווינדען קאָנטע, דאס מיטלייד אנצו-שפרעכען, צו איהנען, גאָדינסטע פֿרויא, צו איהנען געהמע איך מיינע צופֿלוכט צו איהנען טרייבט מיך מיין הערץ, דורך איהרע גיטע דרייסט געמאכט, זיא זינד דיא איינציגע עדלע פֿרויא אויף דער וועלט, דער איך מיך ענטדעקקען קאָנן, אָהנע צו ערראַטהען, אָ, ערבארמען זיא זיך, וואָהלטהאטיגע פֿריינדין, ערבארמען זיא זיך נאָך איינמאל מיינעם עלענדעם! איך דארף ניכט פֿירכטען, דאס זיא מיך פֿיר צודרינגליך האלטען, זאָ גוט איך אבער אויך איהרע ערלען געזינגונגען קאָננע, טהוט מיר עס דאָך וועה, דאס איך זיא אין אנשפרוך געהמען מוס, אָ מאַכטע איך איהנען נור נאָך אויף דיעזר וועלט טהאָטיג דאנקען קאָננען! געבען זיא מיר געלענענהייט דאצו, אונד זייען זיא פֿערויכערט, דאס איך מיט פֿריידען דאס שוואַרסטע פֿיר זיא טהון ווערדע. אום איהנען פֿאָן מיינער דאנקבארקייט איינען בעוויוז צו געבען, קאָנן איך איהנען אבער נאר ניכט פֿערנעלטען, נון זאָ ווילל איך איהנען אונד איהרעם הויזע הייל אונד זענען פֿאָן גאָטט ערפֿלעהען. איהרע וואהרע פֿערעהרערין נאטאליע דעמוטה.

2. ביטששרייבען אן איינעם קויפֿמאנן ווענען אויפֿנאהמע איינעם לעהרלינגס.

וואָהלגעבאָרנער, האָכנעעהרטער הערר !

מיין זאָהן האט גראָסע לוסט, זיך דער האנדלונג צו ווידמען, אונד איך בין נאנין דאמיט איינפֿערשטאנדען, דאס ער דיעזען נאהרונגסצווייג וואָהלט, ווייל דארין איין געוואנדטער קאָפֿף, וויא ער איזט אס ערסטען אויף איין גוטעם בראָט רעכנען קאנן. נון ווינשע איך, דאס ער געלענענהייט הטטע זיך צו איינעם, ניכט בלאָס האנדווערקמאָסטיגען, זאָנדערן וואהרען, איינזיכטספֿאללען קויפֿמאננע צו בילדען. איך קעננע קיין הויז, וועלכעס היערצו געשיקטער וואָרע, אלס דאס איהריגע. עס ווירדע מיר אלוואָ צור בעזאָנדערן פֿריידע גערייכען, ווענן זיא זאָ גישיג זיין וואָללטען, מיינען זאָהן אין דיא לעהרע צו געהען.

ער איזט 15 יאהרע אלט, געזונד אונד הארט געוואָהנט. מיט איינער דייטליכען אונד געלייפֿיגען האנדשריפט פֿערבינדעט ער פֿערטינקויט אים רעכנען, אונד האט נאך דער פֿערזיכערונג אונד דען ציינטיסען זיינער לעהרער, אייך אים פֿראנצאָזישען, אין דער געאָגראפֿיע אונד געשיכטע רעכט גוטע קאָנטינעסע. וואס זיינע דיטליכען אייגענשאפטען בעטריפֿט, זאָ האָפֿפֿע איך, דאס זיא נאנין וואָהל מיט איהם צופֿריעדען זיין ווערדען, וועניגסטענס קאנן איך מיך פֿיר זיינען גע- האָרזאם, טרייע, אָרדנונגסליעבע אונד פֿלייס פֿערברענגען.

זאָללטען עס נעגענוואָרטיג איהרע אומשטאָנדע געשטאטטען, מיינען פֿאָר- שלאג צו גענעהמוגען, זאָ ביטטע איך אום דיא ערלויבניסס, איהנען מיינען זאָהן פֿאָרצושטעללען, אונד פֿערזאָגליך דיא בעדינגונגען צו הערען, אונטער וועלכען זיא איהן אננעהמען קאנען. איך זעהע איינער באלדיגען געפֿאָלליגען אנטוואָרט ענטגעגען, אונד בין מיט אללער האָכאכטונג

אייער וואָהלגעבאָרען ערנעבענסטער דיענער . . .

2. ביטששרייפֿטען אָדער געזוכע.

ביטשגעזוכע אן פֿאָרנעזעצטע אָדער האָהערע בעהאָרדען ווערדען האלב- בריכיג, אללע איבריגען אייננאבען אינער דיא נאנצע ברייטע דער זייטע געשריעבען, וואָבייא לינקס אונד אָבען אונד אונטען איין דרייא פֿינגער ברייטער רוים פֿרייא בלייבט. דיא ביילאגען ווערדען מיט בוכשטאבען בעצייכנעט אונד דיעזע בוכ- שטאבען אויף דען פֿרייגעלעבענען רוים לינקס אויסגעוואָרפֿען. בעשטעהט דיא איינגאבע אויס געהערערען באָגען, זאָ ווירד זיא מיט איינער שטור צוזאממענע- העפֿטעט אונד דערען ענדען מיט זענעללאק אנגעקלעבט.

דיא אייננאבע בענינגט מיט דער אונטערשריפֿט, וועלכע דען טישעל אָדער דיא אנרעדע אן דיא בעהאָרדע אָדער פֿערזאָן ענטהאַלט, אן וועלכע דאס געזוך געריכטעט איזט, דרייא פֿינגער ברייט פֿאָן דער אויפֿשריפֿט בענינגט דער אינהאלט דער אייננאבע, וועלכער אס שלוססע דיא אונטערשריפֿט דעם

ביטשטעללערס אָהנע יעדע האַפֿליכקייטס-פֿראַוע, וויא : אונטער טהאָניגסער, ערגעבענסטער און ז. וו. פֿאַלגט. אויך דיא דאטירונג אונטערבלייבט. פֿאַן אויסען פֿאַלגט דאס רוברום, וועלכעס אויף דיא לעצטע זייטע האלב-ברינג געשריעבען ווירד, אונד צוואר דערארט, דאסס דאס צוואממענפֿאַלטען דער אייננאבע ערמאָגליכט ווירד. דיא אינהאלטס אננאבע ווירד עטוואס רעכטס הינאיינגעריקט. דאסס צור אייננאכע ריינעס וויסעס פאפיער פֿערווענדעט ווירד, איזט זעלבסטפֿערשטאָנדליך. דער שטעמפעל ווירד אויף יעדען באַגען סעפּעראַט אין דער לינקען אָבערען עקע דער ערסטערען זייטע אויפֿגעקלעבט, אָהנע איבער-שריעבען אָדער איבערשטעמפעלט צו ווערדען.

אנמעלדונג איינעס פֿרייען געווערבעס.

לאַבליכע ק. ק. בעצירקסהויפטמאנשאַפֿט!

לויט היימאטשיין א בון איך גראָסאַהריג אונד אָסטעררייכישער שטאאטס-בורגער.

איך בעאבזיכטיגע אין נ. אים הויזע נר. . . . דאס טישלערגעווערבע אויסצואיבען, מעלדע דאסזעלבע היערמיט אן אונד שטעללע דיא ביטטע : דיא לאַבליכע ק. ק. בעצירקסהויפטמאנשאַפֿט גערוהע פֿאַן דיעזער אנ-מעלדונג קענטנים צו געהן אונד מיר דען געווערביין אויסצופֿערטיגען. יאָהאנן נ.

אין יעדער מעלדונג איזט דער נאמע, דאס אלטער, דער וואָהנאָרט אונד דיא שטאאטסאנגעהאָריגקייט דעס אונטערנעהמערס, דיא געוואָהלטע בע-שאַפֿטיגונג אונד דער שטאנדאָרט דער אויסאיבונג אנצוגעבען. דיא אנמעלדונגען זינד בייא דער געווערבעסגעהאָרדע, דאס איזט דער פֿאליטישען פֿערוואלטונגסבעהאָרדע ערסטער אינסטאנץ אנצוברינגען, אין דערען בעצירק דער שטאנדאָרט דעס געווערבעס זיך בעפֿינדעט. זיא קאָננען מינדליך צו פֿראַטאָקאָל געגעבען אָדער שריפֿטליך איבעררייכט ווערדען.

געוויך אום ערטהיילונג קאָנצעססיאָנירטען געווערבעס.

לאַבליכער מאניסטראַט!

דער געפֿערטיגטע ביטטעט אום דיא ערטהיילונג דער קאָנצעססיאָן צום בעטריעבע דעס נאסטווירטהס-געווערבעס אין וויען אונד שטיצט זיינע ביטטע אויף פֿאַלגענדע גרינדע :

1. לויט טויבשיין א איזט דער ביטשטעלער אויס . . . געבירטיג יאהרע . . . אלט.
2. לויט דער אין ב, נ אונד ד. בייילעגענדען צייגניססע האט ער זיך דיא צום בעטריעבע דיעזעס געווערבעס ערפֿאָרדערליכען קעננטניססע אונד פֿערטיג-קייטען אנגעאיינגעט.

3. לויט ביילאגע ה ערפרייט זיך דערזעלבע איינעם אונבעשאַלטענען רופעם
פֿעדדינאנד ג.

געזוך אום ערטהיילונג איינעם הויזרפאססעס.

לאַבליכע ק. ק. בעצירקסהויפטמאנשאַפֿט.

דער געפֿערטיגטע בעאבזיכטיגט דען הויזרהאנדעל מיט טוך, ליינען אונד
בוימוואָללשטאַפֿען צו בעטרייבען אונד שטיצט זיין בעגעהרען אום אויספֿאַלונג
איינעם הויזרפאססעס אויף פֿאַלגענדע גרינדע :

1. לויט דעם אין א בייליענענדען געבורטשיינעם איזט דערזעלבע
אַסטעררייכישער אונטערטהאן, האט בערייטט דאס 30 לעבענסיאהר איבער-
שריטטען אונד איזט אים פֿאַללגענוססע זייער בירגערליכען רעכטע.
2. לויט דעם אין ב. בייליענענדען היימאטשיינעם איזט דערזעלבע מיט-
גליעד דער געמיינדע אין ג.

3. לויט דעם אין ג בייליענענדען צייגניססעס ערפֿרייט זיך דער געפֿערטיגטע
ביטטשטעללער איינעם אונבעשאַלטענען רופעם. איבערדיעס האט זיך דערזעלבע
וועדער איינער געפֿאַללסאיבערטעמונג שולדיג געמאכט, נאָך איינען אנלאַסס
צו איינעם שטראַפֿענריכטליכען אייגנשייטען געגעבען.

4. לויט דעם אין ד. בייליענענדען אַרצטליכען צייגניססעס ליידעט דער
געפֿערטיגטע וועדער אן איינער אויפֿפֿאַללענדען קראַנקהייט, נאָך אן איינעם
קאַרפֿערליכען געברעכען.

אונטער אנשלוס דער פֿערוואַנסבעשרייבונג אין ה ווירד דיא ביטטע
געשטעללט :

דיא לאַבליכע ק. ק. בעצירקס הויפטמאנשאַפֿט וואָללע דעם געפֿערטיגטען
דיא ערטהיילונג איינעם הויזרפאססעס פֿיר נייעדעראַסטערייך צום הויזרען מיט
טוך, ליינען אונד בוימוואָללשטאַפֿען בעוויליגען.

יאָזעף ג.

געזוך אום אבשרייבונג דער געווערבעשטייער.

לאַבליכע ק. ק. בעצירקסהויפטמאנשאַפֿט !

איך האבע מיינע רעאליטאַט ג. אין מ. זאמט דען געווערבע-אומענוזליען
דעם שלאַססערמיסטער העררן ווענצעל ס. אים קויפֿסוועגע איבערלאַססען אונד
ווערדע מיינען וואָהנאַרט אַנדערן.

דעסהאלב זאנע איך דאס ביהער אין דער געמיינדע מ. פֿאַן מיר בע-
טריעבענע שלאַססערגעווערבע אנהיים אונד ביטטע : דיא לאַבליכע ק. ק.
בעצירקסהויפטמאנשאַפֿט וואָללע דיעזע אנצייגע צו נאכריכט געהמען אונד וועגען
אבשרייבונג דער ערווערבעשטייער דאס נאָטהיגע פֿעראנלאַססען.

ג. ג.

געזוך וועגען שטייערנאכלאסס.

לאַבליכע ק. ק. שטייעראדמיניסטראטיאָן!

דער ערנבענסט געפערטיגטע ביטשטמעללער וואורדע אים יאהרע 1860 אונטער נר. 14586 מיט דער לאנדעספירסטליכען ערווערבשטייער פאָן יאָהרליכען 20 פּל. אונד דעם צושלאגע פּאָן 6 פּל. יאָהרליך בעמעסען, איזט אבער דערמאלען ניכט אים שטאנדע, זיינען פּערפּליכטונגען נאכצוקאָממען, אונד ביטטעט דאהער אום גנאָדיגע ערמאָסטיגונג אונד פּיערטעליאָהריגע ראטטענצאה-לונג אים פּאָלגענדען גרינדען:

1. וואורדע ער לויט אָרצטליכען צייגניססעס א דורך קראנקהייט אכט מאָנאטע גאַנצליך צור אויסאיבונג זיינעם געשאַפּטעס אונפּאַהיג אונד מוסטע בעדייטענדע היילונגסקאָסטען דארויף פּערווענדען.

2. איזט ער וואָהרענד דער צייט זיינער קראנקהייט דורך טריללאָזע ארבייטער ניכט נור שאמלאָז בעטראָגען וואָרדען, זאָנדערן האט אויך דורך דיאָ נאכלאָסטיגקייט דערוועלבען דען גרעסטען טהייל זיינער קונדשאַפּטען איינגעביסט.

3. זאה ער זיך דורך זיינע טרויריגע לאגע גענאָטהיגט, געלד צו האָהען צינזען אויפּצונעהמען אום נור זיינע הרינגענדסטען בעדייפּניסע צו בעפריידיגען, אונד איזט נאָך איבערדיעס לויט צייגניס ב זיינעם הויזהערן מיט צווייא ראטען דעם מעטהצינזעס אים ריקשטאנדע

נ. נ.

שלאָססערמייסטער אין דער ראָסווא,

ליכטענשטיינשטראסע נר. 11.

ערווערבשטייערפאססיאָן.

לאַבליכעס ק. ק. שטייעראמט!

איך יאָהאנן נ. האבע דען בעטריעב דעם האנדשוהמאכערנעווערבעס אין נ. אנגעמעלדעט. דאס מיינעם געשאַפּטע צוגעדאכטע קאפיטאל בעטראָגט 5000 פּל. איך האלטע איינען געוועללען אונד פּיער ארבייטערינגען אונד האבע קיינע בעזאָנדערע ווערקספּאָרריכטונג.

יאָהאנן נ.

געזוך אום אמאָרטיזירונג איינעם שולדשיינעס.

לאַבליכעס ק. ק. בעצירקסנעריכט!

הערה קארל ראָזנער, הויזבעזיטצער אין היעטצינג, האט מיר איבער איין דארלעהען פּאָן 3000 פּל. א. 2. אויגוסט 1872 איינען שולדשיין אויסגעשטעללט. דיזע אורקונדע איזט מיר געסטערן ביא איינעם אין מיינער וואָהנונג פּעראיבטען אונד אויך לויט בעשטאָטיגונג א ביא דער ק. ק. פּאָליציא דייעקציאָן בערייטס אנגעצייגטען איינברוכסדיעבשטאהלע ענטווענדעט וואָרדען. איך שטעללע דאהער דיא ביטטע:

דאס לאַבליכע ק. ק. בעצירקסגעריכט גערוהע דיא אמאָרטזיורונג דעס אָבען בעצייכעטען שולדשיינעט פער 3000 פּל. צו בעוויליגען אונד דעסהאלב דיא ערפֿאַרדערליכען עדיקטע צו ערלאַססען. יאָזעף נ.

געוויינטליכע אומשטייערנאכזיכט.

לאַבליכע ק. ק. בעצירקסהויפטמאנשאפט!

עס איזט בעקאנט, דאס דער אס. פ. מ. דיא געמיינדע בעטראַפֿענע האנעלשלאנ אויף מיינען גרונדשטיקען, וועלכע צור ווירטהשאפט נ. ג. געדאַרען, אללע פֿריכטע פֿערוויסטעט האבע. אין פֿאַלגע דעססען מאכע איך פֿאַן דער געזעטצליכען בענינסטיגונג דער שטייערנאכזיכט געברויך אונד ביטטע דאהער צור בעזיכטיגונג שלייניג איינע קאָממיסיאָן אנצואַרדנען, ווייל איך בינגען אייניגען מאנען מעהרערע גרונדשטיקע אומאקערן מוס. נ. ג.

ה) טראַסט שרייבען.

עס פֿאַרדערט ניכט זאָ פֿיעל געשיקליכקייט אלס מיט גוטעס ערפֿאַלגע צו טראַסטען, דען גאר לייכט פֿערוואונדעט מאן גור מעהר דען בעטריבטען שטאטט זיינען שמערין צו לינדערן — זאָלכע בריעפֿע זינד, אויסער צווישען אנפֿערוואנדטען אונד פֿריינדען זעלטען, אונד מוס מאן זעלבסט דאן ניכט לאנגע איבער דען גענענשטאנד רעדען, וועלכער אין לייד פֿערזעצטע; מאן צייגע גור, דאס איהר שמערין בילליג אונד גערעכט זייא, אונד איזט עס איין אונגליק, פֿאַן וועלכעס מאן זאגען קאנן. דאס זיא עס ניכט פֿערדיענט האבען, לאַססען מאן עס ניכט אונערוועהנמ.

(ביישפיעלע זינד שאַן 1. אבטהיילונג 7, 53, 54, 73. 2. אבטהיילונג 25.)

1. טראַסטשרייבען אן איינען פֿריינד איבער דען טאָד זיינעס פֿאַטערס.

טהייערסטער פֿריינד; רעכט הערצליך טרויערע איך מיט דיר; דען אויך איך ליעבטע דיינען פֿאַטער אונד עהרטע איהן. קינדליך, זיין אומנאנג איזט מיר זעהר לעהררייך אונד ערמונטערנד געוואָרדען, אונד דאס אנדענקען אן איהן ווירד מיר לעבענסלאנג טהייער זיין. קאנן דיר דיעזע מיינע אייגענע טהיילנאהמע טראַסטען, זאָ ווירד דיר דיעזער בריעף אללערדינגס איינגען טראַסטגעוואָהרען, אבער בעס-סערע טראַסטערינען זינד דיא רעליגיאָן אונד דיא צייט, אונד אויף איהרען באלואם ווילל איך דיר דארום מיט דיינען שמערצען פֿערוויזען, וואָהל דיר, דאס דוא אָן דעס גראבע דיינעס גוטען פֿאַטערס מיט דעם טראַסטענדען בעוואוסטזיין שמעהען קאנסט, איהן נייע דורך לייכטזיין אונד אונדאנקבארקייט געקראַנקט צו האבען. האַטטע פֿריידע אן זיינען קינדערן זיין טהייערעס לעבען פֿערלאַנגערן קעננען, זאָ ווירדע ער לאנגע געלעבט האבען, דען פֿיעלע פֿריידע האטטע ער אָן אייך אללען. זייא געטראַסטעט מיין טהייערער, אינד זוכע דיינען שמערין צו בעזיענען, דאמיט דוא דיא פֿליכטען גענען דיינע ינגערן געשוויסטער, וועלכע דיר נון

אַבליגען, אונד דיא דיינעם גוטען הערצען געווים טהייער זינד, דעסטאָ פֿריידיגער
ערפֿילטען קאָנגעסט.

לעבע וואָהל, "ליעבסטער: . . ." באלד האָפֿע איך דיך צו בעזוכען,
אונד האבע איך גלייך קיינען טראָסט פֿיר דיך, דען ניכט דייך פֿראַממער זינן דיר
פֿאָן זעלבסט צו פֿיהרען ווירדע, זאָ האבע איך דאָך איין הערץ, דאס דיך ליעבט
אונד מיט דיר טרויערן קאָנן. לעבע וואָהל! צאָרטליך אומארט דיך דייך נ. נ.

2 טראָסטשרייבען אן איינען פֿאַטער דעססען זאָהן אויף דעם שלאַכטפֿעלדע
געבליעבען איזט.

פֿערעהרונגס-ווירדיגער פֿריינד! דיא טרויריגע נאכריכט פֿאָן דעם טאָדע
איהרעס זאָהנעס האט מיך זעהר איבערראשט אונד דען טיעפֿסטען איינדרוק אויף
מיך געמאַכט. ווער איין פֿיהלענדעס הערץ האט, ווירד זיא בעקלאַגען, אונד דען
שמערץ איבער דען פֿערלוסט איינעם זאָ האָפֿפֿונגס-פֿאַללען יינגלינגס גערעכט
געננען. מאַכטע אבער אויך צוגלייך דער געדאַנקע אין איהרער זעעלע רעכט
לעבהאַפֿט ווערדען, דאס קיין טאָד שאַנער אונד עהרפֿאַללער זייא, אלס דער
טאָד אין זיינעם בערופֿע; איין טראָסטגרונד, דער זיא פֿאַר אַללעס אנדערן בע-
רוהיגען ווירד. איהר בראווער זאָהן שטאַרב אלס איין טאַפֿפֿערער פֿערטהידיגער
פֿיר דאס פֿאַטערלאַנד, פֿיר זיינען קאָזער פֿיר דיא עהרע אונד פֿרייהייט זיינער
גלויבענסברידער, אויף דעם בעטטע דער עהרע. ער איזט דאדורך אונזערן הערצען
אונפֿערגעסליך אונד אונגענדליך טהייער געוואָרדען; זיין אנדענקען ווירד נאָך בייא
דער נאכזעלט געעהרט אונד געשאַצט ווערדען. ערנעבען זיא זיך רוהיג אין איהר
שיקזאַל; איך ביטטע זיא דארום בייא דער פֿריינדשאַפֿט, דיא זיא געגען מיך
העגען; בייא דער ליעבע, מיט דער איך אונפֿעראַנדערליך בין איהר אויפֿריכטיגער
פֿריינד.

ו) ע מ פ פ ע ה ל ו נ ג ס ש ר י י ב ע ן .

זאָלכע זינד זעהר הייפֿיג; דען עס גיבט זעהר פֿיעלע פֿעראַנלאַסגנען
דאצו אונד וויר ווערדען אָפֿט אום זאָלכע אנגעשפראַכען. זאָללטען זיא אבער נור
זאָלכען געבען דיא וויר גענויא קאָנגען, זאָנסט ווירד מאן פֿערדרוס האבען אונד
אנדערן לייכט שאדען פֿעראורזאכען. (ביישפיעלע ענטהאלטען שאַן דיא 1 אבטהיי-
לונג 64. — 2 אבטהיילונג 1, 17, 18, וויר פֿיגען נור נאָך הינצו:)

עמפֿעהלונגס-שרייבען אן איינען פֿריינד, אום איינעם יונגען מענשען איינע
גוטע אויפֿנאָהמע צו זיכערן.

שאַטצבאַרסטער פֿריינד! דער איבערבריינגער דיעזעס בריעפֿעס איזט איין
ליעבענסווירדיגער מאַנן אונד דער זאָהן מיינעס אַלטעסטען פֿריינדעס. שאַן לאַנגע
ווינשטע ער פֿ. אונד דיא מערקווירדיגקייטען דיעזער שטאַדט געבסט דער אומליע-

גענרען גענענד צו זעהען, יעצט ביטעט זיך איהם דאצו איינע גוטע געלעגענהייט דאר; אונד איך בין זאָ פֿרייאַ. איהנען דיעזען יונגען מאַן בעסטענס צו עמפֿעהלען. וואָרע איך ניכט פֿאַלקאָממען איבערצייגט, דאס ער איהרער וואָהל-וואָללענדען בעאכטונג ווירדיג איזט. זאָ ווירדע איך זיא געוויסס מיט מיינער ביטטע פֿערשאַנט האַבען; זאָ אבער גלויבע איך איהנען זעלבסט איינע פֿריידע צו מאַכען, אינדעם איך איהן אן זיא ווייזע. דאבייאַ ווערדע איך עס נאטירליך אימער אלס איינען גראַסען בעווייז איהרער פֿריינדשאַפֿט אויפֿגעהמען, וועגן מיינע עמפֿעהלונג דיעזעס יונגען מאַננע טהיילנאָהמע אונד געפֿאַלליגקייטען בייא איהנען פֿערשאַפֿט, ווערדע אללעס, וואס זיא איהם ערווייזען, אלס מיר ערווייזען אַ-זעהען, אונד מיט פֿריידען, יעדע געלעגענהייטען ערגרייפֿען, איהנען דאפֿיר דאנקבאר צו זיין. מיט דעם וואונשע, זאָלכע געלעגענהייטען רעכט באַד איינמאל צו ערהאלטען, עמפֿעהלט זיך איהר ערגעבענסטער פֿריינד . . .

עמפֿעהלונגסשרייבען פֿיר איינען יונגען מענטשען, דער אלס לעהרלינג אין איינער האַנדלונג איין אונטערקאָממען זוכט.

טהייערסטער פֿריינד, איהרע פֿריינדשאַפֿטליכע געזיננונג געגען מיך פֿאַן דער זיא מיר זאָ פֿיעלע איבערצייגענדע בעווייזע געגעבען האַבען, לאַסט מיך האָפֿען, דאס זיא מיינע נאכפֿאַלגענדע ביטטע וואָ מאַנליך ערפֿיללען ווערדען. זיא בעטריפֿט איינעס האָפֿנונגספֿאַללען קנאבען, דער זיך דער האַנדלונג צו ווידמען ווינשט.

ער איזט 16 יאהרע אַלט, פֿאַן גוטעם הערצען אונד אַפֿפענעם קאָפֿע, אונד פֿאַן איינער בילדונג, וויא מאן זיא בייא זאָלכען בורשען זעלטען פֿינדעט, אינדעם ער אויף דער היעזיגען פֿאַליטעכנישען שולע, דיא ער היער בעזוכט האַט, צו דען פֿאַרציגליכסטען שיערן געהערט.

דא איך נון ווייס, דאס זיא איינעס לעהרלינגס אין איהרער האַנדלונג בעדירפֿען, זאָ פֿעראייניגע איך מיינע ביטטע מיט דער זיינעם פֿאַטערס, איין ארמער אבער עהרווירדיגער מאן, דאס זיא גענייגט זיין מאַכטען, דיעזען קנאבען אין איהרע האַנדלונג אויפֿצוגעהמען. וואָ ער אונטער איהרער אנלייטונג דיא בעסטע געלעגענהייט ערהאלטען קאנן. זיינע קאָנטינסע איממער מעהר צו ערווייטערן, אונד זיך פֿראקטיש אין זיינעם פֿאַכע טיכטיג אויסצובילדען.

דער פֿאַטער דיעזעס האָפֿנונגספֿאַללען קנאבען, איזט צוואר ניכט אים שטאַנדע איין לעהרגעלד פֿיר איהן צו ענטריכטען, אלליין איך ווייס, דאס זיא אויף דיעזעס ניכט זעהען ווערדען, אינדעם איהנען דיא טרייע אונד דיא דיענסט בעפֿליסענהייט איהרעס לעהרלינגס אנגענעהמער זיין, אונד איהנען מעהר פֿאַרטהייל אונד נוטצען אין איהרען געשאַפֿטען ברינגען ווירד. אלס דיעזעס.

איך בין פֿעסט איבערצייגט, דאסס דיעזער יונגע מענש איהנען שמעטס מיט דער שטרענגסטען טרייע ערגעבען זיין. אונד זיא אלס זיינען גראָסטען וואָהל-טהאָטער מיט קינדליכער לעבע פֿערעהרען ווירד, אונד זיינען פֿאטער ווערדען זיא זיך דורך דיא אויפֿנאהמע דעס זאָהנעס צו לעבענסלאַנגליכעס דאנקע פֿער-פֿליכטען.

עמפֿעהלען זיא מיך איהרער לעבען פֿאמיליע בעסטענס אונד זייען זיא פֿערויכערט, דאס עם מיין אייפֿריגסטער וואונש איזט רעכט באלד איינע געלעגענע הייט צו ערהאלטען. איהרע פֿריינדשאפטליכען געפֿאלליגקייטען דורך געגענדיגענסטע צו ערווידערן, אונד זיא פֿאן מיינעם דאנקע אונד פֿאן דער פֿארציגליכען האָכאכטונג אונד לעבע איבערצייגען צו קאָננען, וואָמיט איך אונפֿערזאָנדערליך בין איהר אויפֿריכטיגער פֿריינד . . .

(ז) מאהנבריעפֿע עראיננערונגס-שרייבען.

ווער אים רעכטע איזט, קאנן דרייסט אויפֿטרעטען — דאָך קאָממט מאן דורך גיטע אונד האָפֿליכקייט מייסט עהער צום ציעלע, אלס דורך איינען בעליידיגענדען טאָן. דאס אחט דיא גאָלדענע רענעל פֿיר דיעזע ארט פֿאן בריעפֿען. (זיעהע 1. אבטהיילונג 56. — 2. אבטהיילונג 19, 27.)

הערן ערהארד מויר אין פרעסבורג. ווען אס . .

מיט מייניגעם לעצטערען פֿאָם 20. יאָננער איבערמאכטע איך איהנען איינע רעכנונג פֿיר דיא אונטער גלייכעס דאטום אן זיא געזאנדטען לויבהאָלצער. אָהנע צושריפֿט זייט דעם פֿאן איהנען, לעגע איך זעלבע נאָך איינמאל אים ביישלוססע בייא; עם בלייבען מיר אין פֿאלגע דערוועלבען 820 גולדען צו גוטע. איך ערווכע זיא היערמיט, דיעזען סאלדאָ רעכט באלד אנצושאפֿען. אכטונגספֿאלל פֿר. שטארק.

(ח) קלאנע בריעפֿע. ערמאהנונגס פֿערווייז אונד פֿארווארפֿסשרייבען.

(1. אבטהיילונג 70 90. — 2. אבטהיילונג 3, 8, 9, 19.)

ווער וואָרע פֿארווארפֿס פֿרייא? ! — אבער דעננאָך מאַכטען וויר אינז איינען זאָלבען בריעף אייף דיא דיינענדסטע נאָטהווענדיגקייט אוי. שפארען, אונד ווענן וויר יענע פֿערוואַנען, אן דיא וויר זאָלכע בריעפֿע צו ריכטען האָטטען, באלד שפרעכען קאָננען, איהנען אונזערע מיינונג לעבער מינדליך זאגען, דאס לעבענדיגע וואָרט איזט ווייט מילדער, פֿערוואַהנליכער אלס דאס טאָדטע, גע-שריעבענע. — איזט עם אבער שאָן דיינענד נאָטהווענדיג, דאס וויר דערלייא בריעפֿע שרייבען, זאָ זייא דיא שפראכע עדעל אונד זעלבסט אים ערנסטע פֿריינדליך — דען דורך אייסערונגען אונזערעס האססעס אונד צאָרנעס מאכען וויר נור אינז זעלבסט איינער פֿערגעבונג שולדיג אונד איבערצייגען דען אנדערען

ניע פֿאָן זיינעם אונרעכט. — צו דען אָבען אנגעפֿיהרטען ביישפּיעלען פֿיגען וויר
נאָך פֿאַלגענדע הינצו :

1. פֿערוויז־שרייבען אן איינען פֿריינד וועגען איינעם שלעכט־געהאלטענען
בוכעס.

געעהרטעסטר הערר ! איך ערהיעלש הערדער'ס ווערקע, וועלכע איך
איהנען געליעהען האבע, צוואר וויעדער, אבער ליידער ניכט זאָ, וויא זיא די־ע-
זעלבען פֿאָן מיר עמפֿאָנגען,

איך באט זיא אויסדריקליך, אויף דיא ביכער אכט צו געבען, אונד נון
שיקען זיא מיר דיעזעלבען זאָ צוריק, דאס איך זיא קוים פֿיר דיא מיינען ער-
קאָנגען קאָנן. איך האבע מיינע ביכער גערן ריין אונד זויבער, אונד לעזע מיט
פֿערדרוס אין איינעם בעשמוצטען בוכע. זיא ווערדען עס מיר אלוזאָ ניכט איבעל
געהמען, דאס איך איהנען שיללערס ווערקע, וועלכע זיא נון פֿערלאַנג-
גען, ניכט שיקקע. קאָנן איך איהנען אויף איינע אנדערע ארט געפֿאַלליג ויין.
זאָ בין איך איהר ערגעבענסטער דיענער . . .

3. אויפֿזאָנג איינעם פֿערלאָבניססעס.

מיין הערר ! אויס הערצליכער צונייגונג אונד אין דער האָפֿפֿנונג, איינע
גוטע הויזפֿרויא צו ערהאלטען, האבע איך איהרע דעמאָיעללע טאָכטער צור
עהע בעגעהרט, זעהע מיך אבער יעצט שמערצליך אין דיעזער האָפֿפֿנונג גע-
טיישט. וואס זאָלל איך פֿאָן איהרער טאָכטער דענקען, וועגן זיא וואָהרענד איך
מיך אום איהרע האנד בעווערבע, מיט דעם יונגען נ, איינען אומגאנג פֿאַרמועצט.
דער שאָן פֿריהער אנגעקניפֿט איזט ! וועגן איך אויך דאס לעצטע איבערזעהען
וואָללטע, זאָ איזט דאָך דאס ערסטע ניכט צו ענטשולדיגען. איהרע דעמאָיאָללע
טאָכטער בעטראַנט זיך איבריגענס וויא איינע גראָסע רייפֿע דאמע, אונד שיינט
זיך דורכאויס אין דען פֿעהרהאַלטניססען, ניכט צו געפֿאַללען, אין וועלכע זיא
אלס גאטטין לעבען ווירדע. זיא לאָסט מיך נאר ניכט אונדייטליך מערקען, דאס
איהר מיין שטאנד צו שלעכט איזט, אונד איך איהרע העראבלאססונג צו מיר
אלס איינע זעהר האָהע גנאדע אנועהען מוס. אונטער דיעזען אומשטאַנדען מוס
איך בעדויערן, דאס איך דיא עהרע איהר שוויגענערזאָהן צו ווערדען, ניכט
האבען קאָנן אונד איך מיך נאך איינער אנדערן, הייזליכען, איינגעצאָגענען אונד
ווירטהשאפֿטליכען פֿערזאָן אומעהען מוס, דיא מיינער הויזהאלטונג מיט אָרדנונג,
ליעבע אונד טרייע פֿאַרשטעהט,

איך בין איבריגענס מיט אללער אכטונג איהר נ. נ.

ט) ענטשולדיגוננסשרייבען.

דיא אנטוואָרט אויף דיא פּאָרטיגע אַרט פּאָן בריעפֿען פֿיהרט געוואָהנליך דיעזע הערבייא; — אלליין איין אָרדענטליכער מענש וואַרטעט ניכט ערסט פּאָרווירפֿע אב, זאָבאלד ער זיך איינעם, זעלבסט גערינגען, פֿערנעהענס בע- וואַסט איזט, געשטעהט ער גערנע זיין אונרעכט אונד טהוט הערצליך אבביטמע, נור וועגן דאס פֿערנעהען קיין ווירקליכעס, זאָגדערן דער פֿע רדאכט דער שולד אויף אונד האַפֿטעט, אָדער וועגן מאן איינע געפּאָליטיקייט ניכט לייסטען קאָנן, זינד איינענטליכע ענטשולדיגונגען אס רעכטען אַרטע.

(זיעהע 1. אבטהיילונג 28, 39, 45, 46, 68, 71, 82, 2. אבטהיילונג 10, 17, 20, 31.)

וויר פֿינגען צו דען בערייטס געגעבענען ביישפיעלען נור נאָך 3 מוסטער- בריעפֿען:

1. ענטשולדיגוננסשרייבען איינעם זאָהנעס אן זיינע עלטערן.

טהייערסטע עלטערן! איך בין איבער איהרען בריעף זאָ בעשטירצט, דאס איך מיך גאר ניכט פּאָססען קאָנן, ניכט ווייס, וואס איך איהנען אנט- וואַרטען זאָלל. ניין, טהייערסטע עלטערן, זאָלכע האַרטע פּאָרווירפֿע אונד זאָלכע שרעקליכע דראָהונגען האבע איך ווירקליך ניכט פֿערדיענט. דאָך איך ווילל מיך ניכט בעקלאַגען, זאָגדערן קינדליך אונד דעמיטהוג אום פֿערנעבונג ביטמען. געפֿעהלט האבע איך אללערדיגנס, אלליין הערר ג. אורטהיילט גאר צו שטרענגע. איין פאר מאל ווארד איך צו לאנגע אויסגעבליעכען אונד האַמטע אין פּראָהליכען געזעלשאַפֿטען איין גלאז צו פֿיעל געטרונקען; אבער איינענטליכע אויס- שוויפֿונגען האבע איך ניכט בעגאָנגען. דאָך איך ווילל העררן ג. ניכט וויעדער- שפרעכען; איך בין איבערצייגט, ער מיינט עס גוט מיט מיר. ווירקליך האַטטען מיינע געזעלשאַפֿטער מיר געפּאָהרליך אונד שאַדליך ווערדען קאָנגען. — איך ביטמע זיא, מילדערן זיא איהרע פּאָרשטעללונגען פּאָן מיינעם בעטראגען, אונד פֿערצייהען זיא מיר. דער געראנקע, דאס זיא מיינעטוועגען קוממער האבען, דאס זיא בעסטע מוסטער, זאָ בעטריבט זינד, איזט מיר אונערטראָגליך. איך שוואַרע איהנען, זיא זאָללען באלד גוטע נאכריכטען פּאָן מיר ערהאלטען. הערר ג. זאָלל וויעדער גאנץ צו פֿריעדען מיט מיר ווערדען, איך ווילל זיא נייע מעהר בעליידיגען. וויא וואַרע עס דען אויך מאָגליך, זיא אונד דיא ליעבע פֿיר טונגענד אונד רעכטשאַפֿענהייט, דיא מיר איהר ביישפיעל, נאָך מעהר אלס איהרע לעהרען, פּאָן קינדהייט אן איינפֿלאַסטע, צו פֿערלירען! טרויען זיא מיינעם הייליגען פֿערשפרעכען, אונד ליעבען זיא פֿערנער איהרען טרייפּאָללען זאָהן.

2. ענטשולדיגונג וועגען שפאָטער בעזאָרגונג איינעם אויפֿטראַנעס.

וואָהלגעבאָרענער, האָכצופֿערעהרענדער הערר !

אייער וואָהלגעבאָרען ווערדען פֿערצייהען, דאס איך איהרען אויפֿטראַג
ערסט יעצט אויסגעריכטעט האבע; דרינגענדע געשאַפֿטע האבען מיך גענאָממענע
דיעזע זאכע וויעדער מיינען וויללען, לאַנגער אלס איך דאכטע, אויפֿצושייבען.
אויך ווארען בייא אויספֿיהרונג דערזעלבען, אונערזאָרעטע הינדערניסע אויס
דעם וועגע צו ריימען. עס איזט מיר לייד, דאס איך איהרע ערוואַרטונגען אין
דיעזעם פֿאללע ניכט נאך וואונש האבע בעפֿרעדיגען קאָננען. איך האָפֿע
אבער, צו איינער אנדערן צייט זאָ גליקליך צו זיין, איהנען וויכטיגערע דיענסטע
צו לייסטען, אלס עס מיר אונטער דען אייגעטרעטענען אומשטאַנדען מאַגליך
וואר. עס זאָל פֿיר מיך דאס אנגעעהמסטע געשאַפֿט זיין, וועגן איך איהנען
אין איהרענע איינער זאכע ניטצליך זיין קאָנן.

איהר בערייטווילליגסטער דינער.

(י א י י נ ל א ד ו נ ג ש ר י י ב ע ן .

דיא ערקלאַרונג ליענט אים וואָרטע זעלבסט. — איינלאַדונגען געשהען
מייסט צו פֿערלאַבונגען, האָכצייטען, צור בעשניידונג, צו אללען פֿעסטען,
בעזאָנדערע פֿערגניגונגען, אלס באַללען, לאַנדפֿארטען, קליינע רייזען; (ביינאהע
וואָהלגענדען פֿערוואַנען בעדיענט מאן זיך געוואָהנליך נור מיט איינע ווייטקארטע.)

ש ט א מ ב ו כ ס - א ו י פֿ אָ ט צ ע .

צור עראינגערונג טריבער טאגע,
פֿאלל בעמיהען, פֿאללער פלאגע.
צום עראינגערן שאַנער שמונדען,
וואָ דאס רעכטע וואר געפֿונדען.

פֿרינדשאַפֿט אונד ליעבע אין שאַנעם
פֿעראיין
ערהאלטען דעם לעבען דען יוגענדשיין.

זייא פֿראָה אים ברויטגעוואנד,
לעב' קלוג אים עהעשטאנד,
זייא פֿראָה אין דיינעם הויז,
לעב' ניכט צו האָך הינוים; —
לעב' נייע אלליין פֿיר דיך
אונד דענקע אָפֿט אן מיך.

אין אנדערער גליק זיין אייגענס פֿינדען
איזט עדלער זעעלען זעליגקייט;
דאָך זעלבסט דער אנדערן וואָהלפֿאָהרט
גרינדען,
צו פֿראָהעם דאנק איהר הערין ענטציג־
דען,

איינעם שיקט זיך ניכט פֿיר אללע;
זעהע יעדער, וואָ ער בלייבע,
זעהע יעדער, וויא ער'ס טרייבע
אונד ער שטעהט, דאס ער ניכט
פֿאללע.

איזט גאָטטליכע צופֿריעדענהייט.

מיין זאָהן, ווערדע איין מאַנג!
עס ניכט פֿיעל אים לעבען צו טראַגען,
עס ניכט פֿיעל אים לעבען צו וואַגען;
מיין זאָהן ווערדע איין מאַנג!
דער וואַגען אונד טראַגען קאָנג.

איבער אללעס גליק געהט דאָך דער
פֿריינד

דאס וואָרט: וויר זינד צופֿריעדען!
מאכט אונזערע ווייסהייט אוים.
וויר זייפֿצען דאָך היעניעדען
פֿאָס גליק ניכט פֿיעל העראוים.

דער'ס פֿיהלענד ערסט ערשאַפֿט,
דער'ס טהיילענד מעהרט.

מאָנע יעדער שטילל בענג
זיינער פֿריידען וואַרטען
וועגן דיא ראָזע זעלבס
שמיקט זיא אויך דען

אללע פֿריידען דיעזעס לעבענס,
איילען וויא איין שטראָם דאהין
קיינע שמונדע מוס פֿערגעבענס,
אונגעניצט פֿאָראַיבערפֿליהן.

פֿרינדשאַפֿט איזט דיא
וועלכע נייעמאלס אונטער

Ernest M. W. L.

Hatterbury

Stamper

For bonds

~~Handwritten scribbles and text, possibly including the name "James" and "1822".~~

James
1822

James

James

James

James

2009252276